

NOU

Norges offentlige utredninger **2013:3**

Pensjonslovene og folketrygdreformen III

Utredning nr. 27 fra Banklovkommissjonen

Norges offentlige utredninger 2013

Seriens redaksjon:
Departementenes servicesenter
Informasjonsforvaltning

1. Det livssynsåpne samfunn.
Kulturdepartementet.
2. Hindre for digital verdiskaping.
Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet.
3. Pensjonslovene og folketrygdreformen III.
Finansdepartementet.

NOU

Norges offentlige utredninger **2013:3**

Pensjonslovene og folketrygdreformen III

Utredning nr. 27 fra Banklovkommissjonen

Utredning fra Banklovkommissjonen oppnevnt ved kongelig resolusjon 6. april 1990.
Avgitt til Finansdepartementet 7. januar 2013.

ISSN 0333-2306
ISBN 978-82-583-1163-5

07 Xpress AS

Til Finansdepartementet

Banklovkommisjonen legger med dette fram sin Utredning nr. 27, NOU 2013: 3 Pensjonslovene og folketrygdreformen III.

Bakgrunnen for utredningen er det utkast til ny lov om kollektiv tjenestepensjonsforsikring (tjenestepensjonsloven) tilpasset regelverket om alderspensjon i ny folketrygd, som ble framlagt i Utredning nr. 26, NOU 2012: 13 Pensjonslovene og folketrygdloven II. Ved gjennomføringen av ny tjenestepensjonslov oppstår det spørsmål om hvilke virkninger loven skal gis i forhold til opptjent pensjon og ny pensjonsopptjening i eksisterende pensjonsordninger. I NOU 2013: 3 Pensjonslovene og folketrygdreformen III er derfor hovedtemaet forholdet mellom ny tjenestepensjonslov og ytelsesbaserte foretakspensjonsordninger, og i utredningen framlegges utkast til lovbestemmelser på dette området.

I utredningen legges det opp til en fleksibel overgangsordning for eksisterende pensjonsordninger ved at videre pensjonsopptjening for medlemmene baseres på ny pensjonsplan i henhold til reglene i tjenestepensjonsloven, og ved at allerede opptjent årlig pensjon blir videreført innenfor pensjonsordningen uten utstedelse av fripoliser. Videre inneholder lovutkastet egne overgangsregler for fripoliser utstedt før tjenestepensjonsloven trer i kraft, og for rett til pensjon under utbetaling. I lovutkastet er det inntatt særlige regler som gir adgang til ny ytelsesbasert pensjonsopptjening for arbeidstakere født i 1962 eller tidligere, slik at arbeidstakere med få år igjen til opptjeningsalder vil kunne fullføre pensjonsopptjeningen.

I samsvar med tilbakevirkningsforbudet i Grunnloven § 97 er det presisert at tjenestepensjonsloven og overgangsordningen ikke medfører noen innskrenkning i pensjonsrettigheter opptjent før loven trer i kraft. I regelverket skilles det klart mellom tidligere og ny pensjonsopptjening, blant annet ved at midler knyttet til tidligere pensjonsopptjening utgjør en egen pensjonsbeholdning atskilt fra midlene i pensjonsbeholdning opparbeidet ved ny pensjonsopptjening. Dette skillet ligger til grunn for fordeling av avkastning, risiko og kostnader ved videreføring av pensjonsordningens virksomhet.

Overgangsordningen legger til rette for at ny pensjonsopptjening vil skje etter regler tilpasset folketrygdreformen uten inngrep i allerede opptjent pensjon, og skal dessuten hindre fortsatt akkumulering av avkastnings- og leve-

aldersrisiko i pensjonsinnretningene. Videre skal ordningen bidra til å dempe virkningene for norske pensjonsinnretninger når det nye kapitalkravsregimet blir gjennomført om noen år. Ordningen innebærer at gjeldende regler om uføre- og etterlattepensjoner videreføres inntil videre.

Enkelte medlemmer i Banklovkommisjonene har avgitt særmerknader, blant annet til ulike enkeltbestemmelser i lovutkastet. For øvrig er utredningen enstemmig.

Oslo, 18. desember 2012

Erling Selvig
Leder

Camilla Forgaard
Andreassen

Jacob Hanssen

Olav Heldal

Eystein Gjelsvik

Øivind Fegth Knutsen

Øystein Løining

Kristin juliussen

Per Melsom

Kristin Diserud Mildal

Astrid Nyberget

Erik Orskaug

Stefi Kierulf Prytz

Erling G. Rikheim

Egil Rokhaug

Marius Ryel

Rolf A. Skomsvold

Tove Storrødvann

Runa Kristiane Sæther

Trond Søyland

Liv Synnøve Taraldsrud

Bente Øverli

Ottar Dalsøren

Anne Nesheim Egeberg

Lise Ljungmann Haugen
(hovedsekretær)

Jørgen Keiserud

Sven Iver Steen

Innhold

1	Sammendrag	9	5	Tjenestepensjonsloven og ytelsesbaserte pensjonsordninger	31
1.1	Sammendrag	9	5.1	Ytelsesbasert foretakspensjon i hovedtrekk	31
1.1.1	Innledning	9	5.1.1	Pensjonsplan, premieberegning og premiereserve	31
1.1.2	Utkast til overgangsregler	10	5.1.2	Premiefradrag og avkastningsrisiko	32
1.1.3	Regler om konsernforhold, sammenslåing osv.	12	5.1.3	Livsvarig pensjon og levealdersrisiko	34
1.1.4	Endringer i annen lovgivning	12	5.1.4	Forholdet mellom premiereserve og opptjent pensjon	35
1.2	Summary	12	5.2	En sammenligning mellom ytelsesbasert foretakspensjon og tjenestepensjonsloven	36
1.2.1	Introduction	12	5.2.1	Opptjeningsordning, premieberegning og avkastningsrisiko	36
1.2.2	Draft transitional rules	13	5.2.2	Premieberegning og levealdersrisiko	37
1.2.3	Rules on corporate group aspects, conversion etc.	15	5.2.3	Beregning av årlig pensjon og levealdersrisiko	37
1.2.4	Amendments to other legislation ..	15	5.2.4	Pensjonsopptjening og avsetningskrav	38
1.3	Banklovkomisjonens sammensetning	16	5.3	Overgangsordninger for ytelsesbasert foretakspensjon	38
2	Innledning	17	5.3.1	Utgangspunkter	38
2.1	Banklovkomisjonens mandat	17	5.3.2	Forholdet til det nye kapitalkravsregimet	39
2.2	Organisering av Banklovkomisjonens arbeid	19	5.3.3	Overgangsalternativer	40
3	Oversikt over utkast til lov om kollektiv tjenestepensjonsforsikring (tjenestepensjonsloven)	20	6	Tre ulike overgangsordninger	42
3.1	NOU 2012: 13 Pensjonslovene og folketrygdreformen II	20	6.1	Unntak fra tjenestepensjonsloven	42
3.2	Utgangspunkter for utkastet til ny tjenestepensjonslov	21	6.2	Avvikling av ytelsesbaserte pensjonsordninger	44
3.3	Opptjening av pensjonsbeholdning	22	6.3	Fleksibel overgang til ny tjenestepensjonslovgivning	45
3.3.1	Innledning	22	7	Grunnlovsvernet for opptjent rett til alderspensjon	49
3.3.2	Årspremier i prosent av lønn	23	7.1	Grunnlovsvernet for opptjent offentlig tjenestepensjon	49
3.3.3	Faktisk dødelighetsarv	24	7.2	Generelt om tolkningen av Grunnloven § 97	50
3.3.4	Oppregulering av pensjonsbeholdning i opptjeningstiden	24	7.3	Grunnlovsvernet på statspensjonsområdet	51
3.3.5	Investeringsvalg	24	7.4	Grunnlovsvern for ervervet rett til tjenestepensjon i privat sektor ..	52
3.4	Beregning av årlig pensjonsytelse	25	7.5	Konkretisering av grunnlovsvernet etter Grunnloven § 97	53
3.4.1	Uttak av pensjon	25	7.5.1	Utgangspunkter	53
3.4.2	Beregning av årlig pensjon	25	7.5.2	Pensjonsforpliktelse og avsetningskrav	54
3.4.3	Pensjonsregulering	26	7.5.3	Oppreservering	56
3.5	Fratrådte arbeidstakere og pensjonsbevis	27	7.5.4	Rentegaranti	57
4	Bakgrunn for utredningen	28	7.5.5	Overskudd	58
4.1	Gjennomføring av ny tjenestepensjonslov	28			
4.2	Innskuddspensjonsordninger	29			
4.3	Ytelsesbaserte foretakspensjonsordninger	30			

8	Gammel og ny pensjonsopptjening	61	12.5.2	Banklovkommisjonens tidligere arbeid med pensjonslovene	92
8.1	En pensjonsordning – to pensjonsbeholdninger	61	12.5.3	Tjenestepensjonsloven	93
8.2	Gjennomføring av endringene i pensjonsordningen	62	12.5.4	Problemstillinger ved vurdering av rammene for innskuddspensjonsordninger	93
8.3	Frister for tilpasning av pensjonsplan og regelverk	63	12.5.5	Banklovkommisjonens vurdering	94
			12.5.6	Andre nødvendige endringer i innskuddspensjonsloven	97
9	Ny opptjening og oppbygging av pensjonsbeholdning	66	13	Alternativer for håndtering av pensjonsinnretningenes fripoliseporteføljer	99
9.1	Ny opptjening av alderspensjon for medlemmer	66	13.1	Innledning	99
9.2	Arbeidstakere med få år igjen til opptjeningsalder	66	13.2	Problemstillinger	99
9.3	Uførepensjon og etterlatteytelser	71	13.3	Utskillete eller overføring av fripoliseporteføljen	99
10	Gammel opptjening før ny pensjonsplan	72	13.4	Selskapsstruktur innenfor Solvens I	100
10.1	Aktive medlemmer i pensjonsordningen	72	13.4.1	Generelt	100
10.1.1	Utgangspunkter	72	13.4.2	Pensjonskasse	100
10.1.2	Pensjonsbeholdningen og forvaltningen av denne	72	13.4.3	Livsforsikringsselskap	102
10.1.3	Avsetninger og oppreservering	74	13.4.4	Selvstendig fripoliseselskap	103
10.1.4	Opptappingsplaner, beregningsrente og tidligere pensjonsopptjening	76	13.5	Sammenfatning	104
10.1.5	Andre avsetninger	77	14	Likestillingsmessige, økonomiske og administrative konsekvenser	106
10.1.6	Uttak	78	14.1	Hovedpunkter i lovutkastet	106
10.2	Fratrådte arbeidstakere (fripoliser mv.)	80	14.2	Likestillingsmessige konsekvenser i forhold til kjønn og alder	108
10.3	Pensjonister	82	14.3	Økonomiske og administrative konsekvenser	108
10.4	Flytting av pensjonsordninger mv.	83	14.3.1	Økonomiske og administrative konsekvenser for det offentlige	108
11	Sammenslåing, deling, opphør og omdanning av pensjonsordning etter tjenestepensjonsloven	85	14.3.2	Økonomiske og administrative konsekvenser for pensjonsinnretningene	109
11.1	Utgangspunkter	85	14.3.3	Økonomiske og administrative konsekvenser for foretakene	110
11.2	Sammenslåing av foretak	85	14.3.4	Økonomiske konsekvenser for arbeidstakerne	110
11.3	Deling av foretak	86	15	Merknader til de enkelte bestemmelser	112
11.4	Opphør, avvikling og omdanning .	86	15.1	Kapittel 7. Overgangsregler for eksisterende ytelsesbaserte pensjonsordninger mv.	112
12	Ikrafttredelse og endringer i annen lovgivning	87	15.2	Kapitlene 8 og 9. Uføreytelser og ytelser til etterlatte	123
12.1	Ikrafttredelse	87	15.3	Kapittel 10. Konsernforhold	124
12.2	Andre endringer i utkastet til tjenestepensjonsloven	88	15.4	Kapittel 11. Sammenslåing av foretak mv.	124
12.3	Endringer i lov om obligatorisk tjenestepensjon	89	15.5	Kapittel 12. Deling av foretak mv.	126
12.4	Endringer i skatteloven	91	15.6	Kapittel 13. Opphør, avvikling og omdanning	127
12.5	Vurdering av maksimale rammer for innskudd	91			
12.5.1	Innledning	91			

15.7	Kapittel 14. Ikrafttreden. Overgangsregler	128	15.7.5	Til endringer i lov 2000-11-24 nr. 81 om innskuddspensjon i arbeidsforhold	131
15.7.1	Til ikrafttredelsesbestemmelser og overgangsregler	128	16	Utkast til endringer i lov om kollektiv tjenestepensjonsfor- sikring (tjenestepensjonsloven) mv.	133
15.7.2	Til endringer i utkast til lov om kollektiv tjenestepensjonsforsikring (tjenestepensjonsloven) i NOU 2012: 13	128	Vedlegg		
15.7.3	Til endringer i lov 2005-12-21 nr. 124 om obligatorisk tjeneste- pensjon (OTP-loven)	131	1	Utdrag fra Prop. 9 L (2011–2012) vedlegg 1	149
15.7.4	Til endringer i lov 1999-03-26 nr. 14 om skatt av formue og inntekt (skatteloven)	131	2	Konsolidert utkast til lov om kollektiv tjenestepensjonsforsikring (tjenestepensjonsloven)	153

Kapittel 1

Sammendrag

1.1 Sammendrag

1.1.1 Innledning

Banklovkommissjonens Utredning nr. 27, Pensjonslovene og folketrygdreformen III, har sin bakgrunn i Utredning nr. 26, NOU 2012: 13 Pensjonslovene og folketrygdreformen II, med utkast til ny lov om kollektiv tjenestepensjonsforsikring (tjenestepensjonsloven). En nærmere beskrivelse av utkastet til tjenestepensjonsloven i NOU 2012: 13 er gitt i utredningens kapittel 3. Lovutkastet til ny tjenestepensjonslov etablerer en ny form for forsikringsbaserte tjenestepensjonsordninger som er basert på to ulike modeller – standardmodellen og grunnmodellen. Begge modellene kan beskrives som «hybrider» som har egenskaper som kjennes igjen både fra ytelsesbaserte pensjonsordninger og innskuddspensjonsordninger. Forskjellen i modellene ligger i hvilken garanti for årlig oppregulering foretaket gir sine ansatte. I pensjonsplanen skal det fastsettes hvor mye innskuddspremie foretaket skal innbetale hvert år til arbeidstakers pensjonsbeholdning i pensjonsordningen. Innskuddspremien skal fastsettes i prosent av lønn inntil 12 G. Lovutkastet fastsetter maksimalgrensene for den årlige innskuddspremien. Ved uttak av pensjon skal pensjonsbeholdningen omregnes til en årlig pensjonsytelse blant annet ved bruk av levealdersjustering.

Ved en gjennomføring av ny tjenestepensjonslov oppstår det spørsmål om hvilke virkninger loven skal gis i forhold til opptjent pensjon og ny pensjonsopptjening i eksisterende pensjonsordninger. Hovedtemaet i utredningen her er overgangsregler for eksisterende ytelsesbaserte pensjonsordninger ved gjennomføring av den nye loven. Hovedtrekkene i overgangsreglene er gjennomgått nedenfor i avsnitt 1.1.2. Som følge av arbeidet med overgangsreglene har *Banklovkommissjonen* sett at det er behov for å gjøre enkelte endringer i forrige utrednings utkast til tjenestepensjonslov. Disse forslag til endringer følger av

lovutkastet inntatt i kapittel 16. For å lette oversikten er også et konsolidert utkast til tjenestepensjonslov inntatt i vedlegg 2 til utredningen.

I tillegg omfatter utkastet nødvendige og kompletterende regler om konsernpensjonsordninger, og om sammenslåing, deling, avvikling og omdanning av pensjonsordninger etter tjenestepensjonsloven. Et sammendrag av disse reglene er gitt nedenfor i avsnitt 1.1.3. Utredningen inneholder også endringer i andre lover som vil berøres av ikrafttredelse av tjenestepensjonsloven, se nedenfor i avsnitt 1.1.4.

I korrespondanse med Finansnæringens Fellesorganisasjon har Finansdepartementet forutsatt at Banklovkommissjonen ville vurdere muligheter for etablering av et selvstendig fripoliseselskap for livsforsikringsselskapenes restportefølje av fripoliser. En slik vurdering er gjort i utredningens kapittel 13 og denne vurderingen knytter seg særlig til et slikt selskaps stilling i forhold til tjenestepensjonsdirektivet (2003/41/EF) og Solvens I. Enkelte medlemmer i Banklovkommissjonen har gitt særmerknader i tilknytning til denne vurderingen.

En vurdering av lovutkastets likestillingsmessige, økonomiske og administrative konsekvenser er gjort i utredningens kapittel 14. Merknader til de enkelte bestemmelsene framgår av kapittel 15.

For å få best mulig grunnlag for sin behandling og vurdering av hvordan overgangsordningen for de forsikringsbaserte tjenestepensjonsordninger bør utformes, har *Banklovkommissjonen*, som ved en rekke tidligere utredninger, overlatt det forberedende arbeidet til en arbeidsgruppe bestående av blant annet deltakere fra de store pensjonsinnretningene, Finansnæringens Fellesorganisasjon, Pensjonskasseforeningen, Fafo, Finanstilsynet, Arbeidsdepartementet, Akademikerne, Landsorganisasjonen, Næringslivets Hovedorganisasjon, Spekter, Unio, Hovedorganisasjonen Virke, YS og forsikringsmegler innenfor livsforsikring.

1.1.2 Utkast til overgangsregler

I kapittel 4 til 7 i utredningen gjøres det en analyse av den forsikringsmessige og soliditetsmessige situasjonen til allerede opptjente pensjonsrettigheter i ytelsesbaserte pensjonsordninger i dag, samt hvilket vern disse rettighetene har etter Grunnloven § 97.

Rettslig sett vil det gå et klart skille mellom rett til pensjon som er opptjent før tjenstepensjonslovens ikrafttredelse og ny opptjening som skjer etter dette tidspunktet.

I en foretakspensjonsordning er den enkelte arbeidstaker sikret en rett til pensjonsytelse ut fra lønn og tjenestetid til enhver tid. Grunnloven § 97 verner den pensjonsytelsen man har opptjent i samsvar med pensjonsordningens regelverk. En endring av pensjonsordningens regelverk eller lovgivningen som regulerer pensjonsordningen, kan ikke medføre innskrenkninger i denne retten. Grunnloven § 97 verner derimot ikke forventninger om framtidig pensjonsopptjening. Ny opptjening kan derfor baseres på annen lovgivning og et endret regelverk og endret pensjonsplan.

Banklovkommisjonen legger til grunn at som følge av bruk av premieberegningsgrunnlag som over tid ikke har tatt tilstrekkelig hensyn til økningen av levealderen, samtidig som gjennomsnittlig beregningsrente er blitt høy i forhold til det lavrenteregimet som nå har vart en del år, har pensjonsinnretningene blitt stilt overfor utfordringer i forhold til sikring av sine framtidige pensjonsforpliktelse og soliditetssituasjon for øvrig på sikt. Dette har medført at allerede opptjente pensjonsrettigheter knyttet til ytelsesbaserte pensjonsordninger i mange tilfeller har en premiereserve som er underreservert i forhold til den levealdersrisiko som pensjonsinnretningen har påtatt seg. Denne underreserveringen utgjør et tosifret milliardbeløp. Ved utarbeidelsen av utkastet til overgangsregler har *Banklovkommisjonen* adressert denne problemstillingen.

Utkastet til overgangsregler skiller klart mellom gammel og ny opptjening av rett til alderspensjon. Det etableres en fleksibel overgangsordning der pensjonsplanen til eksisterende pensjonsordning endres i samsvar med ny tjenstepensjonslov. Samme pensjonsordning vil dermed danne grunnlag for ny pensjonsoppretning i samsvar med tjenstepensjonsloven. Samtidig sikres allerede opptjente pensjonsrettigheter ved en egen pensjonsbeholdning i pensjonsordningen. På denne måten opprettholdes kontinuiteten i arbeidstakernes medlemskap og opptjening i pensjonsordningen, og man unngår at det må utste-

des fripoliser for allerede opptjente pensjonsrettigheter og etableres nye pensjonsordninger. Overgangsreglene åpner også for å kunne ta særlige hensyn til arbeidstakere med få år igjen til opptjeningsalder (vanligvis 67 år) ved at en ytelsesbasert opptjeningsmodell kan videreføres, eller ved at det kan innbetales et tilleggsinnskudd for denne gruppen av arbeidstakere. Overgangsreglene omhandler for øvrig ikke pensjonsordningenes regelverk for uføre- og etterlattedekninger. Folketrygdens nye system for uføretrygd er vedtatt, men vil først tre i kraft i 2015. Ordningen for ytelser til etterlatte er ennå ikke ferdig utredet. Denne delen av regelverket videreføres derfor inntil man har fått et bedre grunnlag for å kunne se nærmere på tilpasningen av pensjonslovene til ny folketrygd på disse områdene. Det er derfor ikke foreslått endringer i foretakspensjonsloven i utredningen her. Spørsmålet om en eventuell ny form for ytelsesbasert alderspensjon tilpasset ny folketrygd i foretakspensjonsloven, bør om ønskelig i så fall ses på ved en slik gjennomgang av foretakspensjonsloven. Enkelte medlemmer i Banklovkommisjonen har særmerknader til spørsmålet om utredning av eventuell ny form for ytelsesbasert alderspensjonsordning.

Banklovkommisjonen foreslår at tilpasningen til utkastet til tjenstepensjonslov skal skje gjennom endring av eksisterende pensjonsordningspensjonsplan og regelverk for øvrig. Det foreslås at endringene skal være på plass så snart som mulig og senest innen tre år etter tjenstepensjonslovens ikrafttredelse. *Banklovkommisjonen* mener at denne tidsperioden vil gi foretakene tilstrekkelig tid til å kunne foreta en vurdering av og eventuelt en etablering av pensjonsplaner i henhold pensjonsmodellene i lovutkastet kapittel 4, herunder avklaring og håndtering av tidligere opptjente pensjonsrettigheter i henhold til overgangsordningen i lovutkastet kapittel 7. Pensjon som opptjenes i perioden fra tjenstepensjonslovens ikrafttredelse og fram til endring av pensjonsplanen i samsvar med tjenstepensjonsloven og overgangsreglene, skal skje i samsvar med eksisterende regelverk for den ytelsesbaserte pensjonsordningen og foretakspensjonsloven. For å hindre ytterligere akkumulering av levealdersrisiko og avkastningsrisiko i pensjonsinnretningene, forutsetter *Banklovkommisjonen* at premien for ny opptjening av pensjon i samsvar med eksisterende ytelsesbaserte regelverk i perioden fram til ny pensjonsplan i samsvar med tjenstepensjonsloven er på plass, skal beregnes med en beregningsrente som ikke overstiger den til enhver tid gjeldende høyeste lovlig beregnings-

rente, og at beregningen skal baseres på det dødelighetsgrunnlag som benyttes av pensjonsinnretningen til enhver tid. Finanstilsynet arbeider for tiden med et nytt beregningsgrunnlag for pensjonsinnretningene. Det vises for øvrig til kapittel 8 i utredningen.

Håndteringen av ny opptjening av rett til pensjon etter tjenestepensjonslovens ikrafttredelse i overgangsreglene er nærmere beskrevet i utredningens kapittel 9. Som hovedregel skal slik opptjening skje i samsvar med opptjeningsreglene i utkastet til tjenestepensjonslov. Det vil si etter reglene i standardmodellen eller grunnmodellen avhengig av hva som fastsettes i pensjonsordningens pensjonsplan. Innskuddspremie fastsatt i prosent av lønn vil inngå i en egen pensjonsbeholdning. Pensjonsbeholdningen er garantert mot reduksjon gjennom pensjonsinnretningenes nullgaranti. Pensjonsbeholdningen skal hvert år tilføres oppnådd avkastning og faktisk dødelighetsarv. Ved uttak av pensjon skal det beregnes en årlig levealdersjustert pensjonsytelse basert på den oppbygde pensjonsbeholdning på utbetalingstidspunktet. For arbeidstakere født i 1962 eller tidligere kan foretaket velge å foreta innbetaling av en tilleggspremie utover den innskuddspremie som innbetales for andre arbeidstakere.

I stedet for innbetaling av tilleggspremie kan foretaket velge å ivareta arbeidstakere med få år igjen til opptjeningsalder, ved å la dem opptjene rett til pensjon i henhold til en ytelsesbasert pensjonsplan som er i samsvar med tidligere regelverk for pensjonsordningen også for tjenestetid etter endringen til ny pensjonsplan i samsvar med tjenestepensjonsloven for øvrige arbeidstakere. Dette har sin bakgrunn i at brudd i pensjonsopptjening basert på ytelsesbaserte pensjonsordninger i den siste perioden før opptjeningsalder får ganske store konsekvenser i forhold til den pensjonsytelsen som kommer til utbetaling. Enkelte medlemmer i Banklovkommisjonen har særmerknader til utformingen av adgangen til slik videreføring for arbeidstakere med få år igjen til opptjeningsalder.

Når det gjelder allerede opptjent pensjonsytelse i pensjonsordningen før ny pensjonsplan trådte i kraft, vil pensjonsinnretningen fortsatt garantere for disse fullt ut, jf. foretakspensjonsloven § 2-3 annet ledd. Endringen til tjenestepensjonsforsikring vil ikke innskrenke retten til opptjent pensjonsytelse ut fra lønn og tjenestetid på endringstidspunktet. Retten til slik pensjonsytelse skal sikres ved at oppbygget premiereserve og en forholdsmessig andel av pensjonsordningens tilleggssavsetninger overføres til en egen pen-

sjonsbeholdning for de enkelte medlemmene i pensjonsordningen. Enkelte medlemmer i Banklovkommisjonen har særmerknader til at tilleggssavsetninger inngår i pensjonsbeholdningen. Banklovkommisjonen har lagt til grunn at pensjonsbeholdningen hvert år skal tilføres faktisk dødelighetsarv og oppnådd avkastning på midler knyttet til pensjonsbeholdningen. Det har vært viktig for *Banklovkommisjonen* å sikre at avsetningene knyttet til eksisterende pensjonsforpliktelser i pensjonsinnretningene så snart som mulig blir i samsvar med de pensjonsforpliktelsene som pensjonsinnretningene har påtatt seg ut fra faktisk og oppdaterte beregninger av levealdersrisikoen. Det er derfor lagt til grunn at kravet til avsetninger til sikring av opptjent pensjon før tjenestepensjonsloven minst skal tilsvare kapitalverdien av framtidige pensjonsforpliktelser beregnet etter beregningsrenten og dødelighetsforutsetninger i pensjonsinnretningenes beregningsgrunnlag til enhver tid. Et medlem i Banklovkommisjonen mener at kravene til avsetninger bør framgå av forsikringsvirksomhetsloven kapittel 9 og ikke av produktlovgivningen.

Oppnådd avkastning på midlene skal brukes til oppreservering av premiereserven eller til oppregulering av pensjonsytelsen. Ved underreservering skal pensjonsinnretningen utarbeide en opptrappingsplan etter nærmere regler fastsatt i forskrift. Opptrappingsplanen skal godkjennes av Finansdepartementet. Det vises til kapittel 10 i utredningen. Enkelte medlemmer i Banklovkommisjonen har knyttet særmerknader til bruken av overskudd til oppreservering og til perioden slike opptrappingsplaner skal kunne strekke seg over. Etter oppreserveringen skal overskuddet anvendes etter gjeldende regler.

Eksisterende fripoliser utstedt før tjenestepensjonslovens ikrafttredelse omfattes også av overgangsreglene. Midlene knyttet til fripolisen skal overføres til en pensjonsbeholdning og pensjonsinnretningen skal utstede et pensjonsbevis i samsvar med utkastet til tjenestepensjonslov kapittel 6. Pensjonsinnretningen vil fortsatt garantere for at pensjonsbevisinnehaveren ved uttak av pensjon får en pensjonsytelse som minst tilsvarende den pensjonsytelsen vedkommende hadde opptjent ut fra lønn og tjenestetid på tidspunktet for utstedelse av fripoliser. Pensjonsbeholdningen skal årlig tilføres faktisk dødelighetsarv og oppnådd avkastning. Oppnådd avkastning skal brukes til oppreservering slik at pensjonsbeholdningen svarer til kravet til avsetninger basert på pensjonsinnretningens oppdaterte beregningsgrunnlag til enhver tid og deretter til oppregulering av pensjonsytelsen.

For pensjonister som allerede får utbetalt årlig pensjonsytelse på tidspunktet for tjenestepensjonslovens ikrafttredelse, vil pensjonsinnretningen være ansvarlig for at disse videreføres uinnskrenket. Midlene knyttet til medlemmets rett til pensjonsytelsen skal overføres til en pensjonsbeholdning for medlemmet. Oppnådd avkastning skal tilføres pensjonsbeholdningen hvert år og brukes til eventuell styrking av avsetninger og deretter til oppregulering av pensjonsytelsen.

1.1.3 Regler om konsernforhold, sammenslåing osv.

I kapittel 11 framgår det at *Banklovkommissjonen* i utkastet til tjenestepensjonslov kapittel 10 til 13 har foreslått regler om konsernpensjonsordninger, og sammenslåing, deling, avvikling og omdanning av pensjonsordninger. Disse reglene er basert på tilsvarende regler i foretakspensjonsloven og innskuddspensjonsloven, se bemerkningene til disse kapitlene i avsnitt 15.3 til 15.6 nedenfor.

1.1.4 Endringer i annen lovgivning

Som følge av arbeidet med overgangsreglene og de reaksjoner som har kommet i høringsrunden til utkastet til tjenestepensjonslov i NOU 2012: 13, har *Banklovkommissjonen* funnet grunn til å gjøre enkelte endringer i sitt tidligere utkast. Dette gjelder først og fremst reglene om levealdersjustering i lovutkastet § 4-17. Dette har igjen medført behov for flere lovtekniske justeringer i en del andre bestemmelser i lovutkastet. Det vises til kapittel 12 i utredningen. Det er fra enkelte medlemmer i *Banklovkommissjonen* gitt særmerknader knyttet til endringen av § 4-17 i tidligere lovutkast, se avsnitt 12.1.

Kongen i Statsråd sanksjonerte videre 14. desember 2012 endringer i foretakspensjonsloven §§ 4-7a og 4-7b som innebærer at det åpnes for investeringsvalg for fripoliser. Den vedtatte lovteksten er omarbeidet etter at *Banklovkommissjonen* fremmet forslag til slike bestemmelser i NOU 2012: 3 og forslag til investeringsvalg for pensjonsbevis i utkast til tjenestepensjonslov § 6-10 i NOU 2012: 13. I utredningen her er det derfor tatt inn et justert forslag til § 6-10 i lovutkastet.

Det er også utarbeidet utkast til lovtekniske endringer i lov om obligatorisk tjenestepensjon og skatteloven som følge av utkastet til tjenestepensjonslov. I innskuddspensjonsloven er det utarbeidet utkast til en del lovtekniske endringer. Det er også utarbeidet utkast til endringer i lovens § 5-6

om tilskudd for arbeidstakere i samsvar med det som er foreslått i utkast til tjenestepensjonslov. I denne sammenheng har enkelte medlemmer i *Banklovkommissjonen* gitt særmerknad knyttet til reglene om arbeidstakers tilskudd. *Banklovkommissjonen* har også gjort en vurdering av dagens maksimale innskuddsrammer for innskuddspensjon fastsatt i forskrift til innskuddspensjonsloven og anbefaler at disse heves til et nivå som kan sammenlignes med nivået i utkastet til tjenestepensjonslov. Det vises til kapittel 12 i utredningen.

1.2 Summary

1.2.1 Introduction

The Banking Law Commission's Report No. 27, The Pension Acts and the National Insurance Reform III, is closely linked with Report No. 26, NOU 2012:13 *The Pension Acts and the National Insurance Reform II*, with a draft for a new Act on Collective Service-Pension Insurance (the Service Pension Act for short). A detailed description of the draft Service Pension Act in NOU 2012:13 is provided in Chapter 3 of the Report. The draft of the new Service Pension Act creates a new form of insurance-based service pension scheme that is based on two different models – the standard model and the basic model. Both models may be described as «hybrids», having characteristics recognisable from both defined-benefit pension schemes and defined-contribution pension schemes. The difference between the models is what guarantee of annual upwards adjustment the undertaking gives its employees. The pension plan shall lay down how much defined-contribution premium the undertaking shall pay in each year to the employee's pension stock in the pension scheme. The defined-contribution premium shall be stipulated as a percentage of salary up to 12 G (G = the baseline figure of the National Insurance system). The draft legislation sets maxima for the annual defined-contribution premium. When pension is drawn, the pension stock shall be recalculated as an annual pension benefit *inter alia* by the use of actuarial adjustment.

The main topic of this Report is transitional rules for existing defined-benefit pension schemes in implementation of the new Act. The main features of the transitional rules are reviewed below in section 1.2.2. In consequence of the work on the transitional rules, *The Banking Law Commission* has seen a need to make certain amendments to the previous report's draft for the Service Pension Act. These proposed amend-

ments follow from the draft legislation, incorporated into Chapter 16. In order to make things clearer, a consolidated draft Service Pension Act is included in Appendix 2 to the Report.

In addition, the Report also contains necessary and complementary draft rules on corporate-group pension schemes and on merger, division, winding-up and conversion of pension schemes under the Service Pension Act. A summary of these rules is provided below in section 1.2.3. The Report also includes amendments to other legislation that will be affected by the entry into force of the Service Pension Act, see below in section 1.2.4.

In correspondence with Finance Norway, the Ministry of Finance has proposed that the Banking Law Commission evaluate the potential for the establishment of an independent paid-up policy company for the life assurance companies' residual portfolio of paid-up policies. Such an evaluation has been made in Chapter 13 of the Report and these evaluations are linked particularly to such a company's position vis-à-vis the Pension Fund Directive (2003/41/EEC) and Solvency I. Some members of the Banking Law Commission have dissenting comments in relation to this assessment.

An evaluation of the draft legislation's financial and administrative consequences, also the consequences for equality of opportunity, is made in Chapter 14 of the Report. Comments on the individual provisions are to be found in Chapter 15.

In order to obtain the best possible basis for its consideration and evaluation of how insurance-based service pension schemes can best be designed, *The Banking Law Commission*, as in a number of previous reports, has left the preparatory work to a working group consisting inter alia of participants from the big pension entities, Finance Norway, the Norwegian Association of Pension Funds, the Institute for Labour and Social Research (FAFO), the Financial Supervisory Authority, the Ministry of Labour, the Federation of Norwegian Professional Associations, the Norwegian Confederation of Trade Unions, the Confederation of Norwegian Enterprise, the trade unions Spekter and Unio, the Enterprise Federation of Norway, the Confederation of Vocational Unions (YS) and life assurance broker.

1.2.2 Draft transitional rules

Chapters 4 through 7 of the Report analyse the insurance and financial-strength situation of already earned pension rights in defined-benefit

pension schemes today, and what protection these rights enjoy under Article 97 of the Constitution. Legally speaking there is a clear distinction between rights to pension that are earned before the Service Pension Act's entry into force and new earning after that date.

In the company pension scheme, the individual employee is secured the right to pension benefit on the basis of his salary and length of service at any given time. Article 97 of the Constitution protects the pension benefit he has earned in accordance with the pension scheme's regulatory system. A change to the pension scheme's regulatory system or the legislation governing the pension scheme cannot involve restrictions of this right. Article 97 of the Constitution does not, however, protect expectations of future pension earning. New earning may therefore be based on other legislation and an amended regulatory system and pension plan.

The Banking Law Commission finds that, in consequence of the use of premium calculation bases that over time have not taken sufficient account of longevity, at the same time as the average calculation rate has become high in relation to the low-interest-rate regime that has now lasted some years, the pension entities are facing challenges in relation to securing their future pension obligations and indeed their financial-strength situation in the long term. This has meant that already earned pension rights related to defined-benefit pension schemes in many cases have a premium reserve that is under-reserved in relation to the actuarial risk the pension entities has taken on. This under-reserving constitutes a double figure in billions. In preparing the draft transitional rules *The Banking Law Commission* has addressed this issue.

The draft transitional rules make a clear distinction between old and new earning of the right to an old-age pension. A flexible transitional scheme is created in which the pension plan of the existing pension scheme is amended in accordance with the new Service Pension Act. The same pension scheme will thereby form the basis for a new pension scheme in accordance with the Service Pension Act. At the same time, already-earned pension rights are secured by the worker's own pension stock in the pension scheme. In this way the continuity of the employees' membership and earning in the pension scheme is maintained, and we ignore having to issue paid-up policies for already earned pension rights and create new pension schemes. The transitional rules also take special account of older employees by allowing the

opportunity to continue a defined-benefit pension earning or by paying supplementary premium over and above the defined-contribution premium for this group of employees.

The transitional rules do not, however, address the pension schemes' regulatory system for disability and survivors' benefits. The National Insurance system's new system for disability benefit has been adopted, but will not enter into force until 2015. The scheme for survivors' benefits is still being studied. This part of the regulatory system will therefore be continued until one has obtained a better foundation on which to look more closely at the adaptation of the pension acts to a new National Insurance system in these areas. No amendments to the Company Pensions Act are therefore proposed by this report. A potential new defined-benefit pension earning adapted to the new National Insurance system, may – if desirable – be elaborated in connection with said future work and report.

The Banking Law Commission proposes that the adaptation to the draft Service Pension Act be made through alteration of existing pension schemes' pension plans and regulatory system in general. It is proposed that the changes be completed as soon as possible and no later than three year after the Service Pension Act's entry into force. *The Banking Law Commission* believes that that this period will give the individual undertaking sufficient time to decide and establish pension schemes in accordance with Chapter 4 of the draft Service Pension Act, including clarification and handling of already earned pension rights in accordance with Chapter 7 of the draft Service Pension Act. In the period from entry into force of the Service Pension Act until the pension plan is amended according to the draft Service Pension Act and the transitional rules, pension shall be earned according to the existing regulations of the defined-benefit pension scheme and the Company Pensions Act. To prevent further accumulation of actuarial and return risk for the pension entities, the *Banking Law Commission* presupposes that – until the establishment of new pension plans in accordance with the draft Service Pension Act – the premium for new pension earning in accordance with existing defined-benefit pension regulations, shall be calculated with a calculation interest-rate that does not exceed the highest lawful calculation rate at any given time, and that the calculation shall be based on average mortality for men and women in accordance with the actuarial basis employed by the pension entities at any given time. The Financial Supervisory

Authority is currently working on a new calculation basis for the pension entities. Reference is also made to Chapter 8 of the Report.

The handling of new earning of the right to pension after the Service Pension Act's entry into force in the transitional rules is described in more detail in Chapter 9 of the Report. As a main rule, such earning shall take place in accordance with the earning rules in the draft Service Pension Act. That is to say, under the rules of the standard model or the basic model, depending on what is laid down in the pension scheme's pension plan. Defined-contribution premium stipulated as a percentage of salary will become part of a separate pension stock. The pension stock is guaranteed against a reduction through the zero guarantee that the pension entities have taken on. Every year achieved yield and actual mortality transfer shall be added to the pension stock. When the pension is drawn, an annual, actuarially-adjusted, pension benefit shall be added, based on the pension stock accumulated at the time of disbursement. For older employees born in 1962 or earlier, the undertaking may opt to pay in a supplementary premium over and above the defined-contribution premium paid for other employees.

Instead of payment of the supplementary premium, the undertaking may opt to safeguard the older employees as mentioned above by allowing them to continue the pension earning in accordance with a defined-benefit pension plan which is in accordance with former regulations for the pension scheme also for service after a new pension scheme according to the draft Service Pension Act for the other employees of the company has been established. This is because breaks in pension earning based on defined-benefit pension schemes in the last period before retirement have rather drastic consequences for the pension benefit to be disbursed. Some members of the Banking Law Commission have dissenting comments in relation to the design of this pension scheme continuation for older employees.

As regards already earned pension benefit in the pension scheme prior to the entry into force of a new pension plan, the pension entity continues to guarantee these in full, confer the Company Pensions Act Section 2-3 second paragraph. The change to service pension insurance will not restrict the right to earned pension benefit on the basis of salary and length of service at the date of amendment. The right to such pension benefit shall be secured by the premium reserve built up and a proportionate share of the pension scheme's supplementary allocations being transferred to a

separate pension stock for the individual members of the pension scheme. To this pension stock shall be added each year actual mortality transfer and achieved yield on funds connected with the pension stock. It has been important for *The Banking Law Commission* to make sure that the allocations related to existing pension obligations in the pension entities as soon as possible accord with the pension obligations that the pension entities have undertaken on the basis of actual and updated calculations of actuarial risk. It is therefore concluded that the requirement for allocations to secure earned pension prior to the Service Pension Act shall at a minimum correspond to the capital value of future pension obligations calculated in accordance with the calculation interest rate and updated actuarial assumptions in the pension entities' calculation basis at any given time. One member of the Banking Law Commission believes that the allocations should be included in Chapter 9 of the Insurance Activities Act and not in the product legislation.

Achieved yield on the funds shall be used for up-reserving of the premium reserve or for upward adjustment of the pension benefit. In the event of under-reserving, the pension entity shall prepare an escalation plan in accordance with detailed rules promulgated in statutory regulations. The escalation plan shall be approved by the Ministry of Finance. Reference is made to Chapter 10 of the Report. Some members of the Banking Law Commission have dissenting comments in relation to the potential length of period for such escalation plans. Following such increase in reserves the profit shall be used in accordance with existing regulations.

Existing paid-up policies issued prior to the Service Pension Act's entry into force are also embraced by the transitional rules. The funds related to the paid-up policy shall be transferred to a pension stock and the pension entity shall issue a pension certificate in accordance with Chapter 6 of the draft Service Pension Act. The pension entity will still guarantee that the holder of the pension certificate will, on drawing his pension, receive a pension benefit that at the least corresponds to the pension benefit he had earned on the basis of salary and length of service at the date of issue of the paid-up policies. Actual mortality transfer and achieved yield shall be added to the pension stock annually. Achieved yield shall be used for up-reserving so that the pension stock corresponds to allocations based on the pension entity's calculation basis at any given time and

thereafter to upward adjustment of the pension benefit.

For pensioners who are already receiving annual pension benefit on the date of the Service Pension Act's entry into force, the pension entity will be liable for these being continued without reduction. The funds related to the member's right to the pension benefit shall be transferred to a pension stock for the member. Achieved yield shall be added to the pension stock each year and be used for any strengthening of allocations and thereafter for upwards adjustment of the pension benefit.

1.2.3 Rules on corporate group aspects, conversion etc.

Chapter 11 states that *The Banking Law Commission*, in the draft Service Pension Act Chapters 10 through 13, has proposed rules on corporate-group pension schemes and merger, division, winding-up and conversion of pension schemes. These rules are based on corresponding rules in the Company Pensions Act and the Defined-Contribution Pensions Act, see remarks on these chapters in sections 15.3 through 15.6 below.

1.2.4 Amendments to other legislation

In consequence of the work on the transitional rules and the reactions that have been received in the consultation round for the draft Service Pension Act in NOU 2012: 13, *The Banking Law Commission* has found reason to make certain amendments in its previous draft. This applies first and foremost to the rules on actuarial adjustment in the draft legislation's Section 4-17. This in turn has necessitated some technical legislative adjustments in some other provisions of the draft legislation. Reference is made to Chapter 12 of the Report. Some members of the Banking Law Commission have dissenting comments in relation to the amendments in the draft legislation's Section 4-17, see Section 12.1. Moreover, on 10 December 2012 the Storting enacted amendments to the Company Pensions Act Sections 4-7a and 4-7b, which mean that investment options for paid-up policies are being permitted. The adopted text of the law was created after *The Banking Law Commission* put forward proposals for such provisions in NOU 2012: 3 and proposals for investment options for pension certificates in the draft Service Pension Act Section 6-10 in NOU 2012: 13. This report therefore includes an adjusted proposal for Section 6-10 of the draft legislation.

Draft technical legislative amendments to the Act on Mandatory Occupational Pension and the Tax Act in consequence of the draft Service Pension Act have also been proposed. In the Defined-Contribution Pensions Act, a draft has been prepared for some technical legislative amendments. Draft amendments to Section 5-6 of the Act for subsidies for employees have also been prepared in accordance with what has been proposed in the draft Service Pension Act. *The Banking Law Commission* has also made an evaluation of the current maximum defined-contribution frameworks for defined-contribution pension stipulated in the Regulations to the Defined-Contribution Pensions Act and recommends that they be increased to a level comparable with the level of the draft Service Pension Act. In this relation some members of the Banking Law Commission have dissenting comments to the provisions concerning calculation of contributions. Reference is made to Chapter 12 of the Report.

1.3 Banklovkommissjonens sammensetning

Banklovkommissjonen har ved avgivelsen av denne utredning følgende 24 medlemmer:

- Professor dr. juris Erling Selvig, leder (Universitetet i Oslo)
- Advokat/fagsjef Camilla Forgaard Andreassen (Hovedorganisasjonen Virke)
- Banksjef Ottar Dalsøren (Sparebanken Sogn og Fjordane/Finansforbundet)
- Rådgiver Anne Nesheim Egeberg (Forbrukerrådet)
- Økonomisk rådgiver Eystein Gjelsvik (Landsorganisasjonen i Norge)
- Avdelingsdirektør Jacob Hanssen (Arbeidsdepartementet)
- Juridisk direktør Olav Heldal (DNB ASA)
- Juridisk direktør Kristin juliussen

- (Spekter)
- Advokat Øivind Fegth Knutsen, (sykmeldt)
- Avdelingsdirektør Øystein Løining (Finansdepartementet)
- Direktør Per Melsom, Oslo
- Prosjektdirektør Kristin Diserud Mildal (Næringslivets Hovedorganisasjon)
- Seniorrådgiver Astrid Nyberget (Konkurransetilsynet)
- Sjeføkonom Erik Orskaug (Unio)
- Direktør Stefi Kierulf Prytz (Finansnæringens Fellesorganisasjon)
- Avdelingsdirektør Erling G. Rikheim (Finansdepartementet)
- Seniorrådgiver Egil Rokhaug (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet)
- Direktør Marius Ryel (Norges Bank)
- Generalsekretær Rolf A. Skomsvold (Pensjonskasseforeningen)
- Generalsekretær Tove Storrødvann (Akademikerne)
- Seksjonssjef Runa Kristiane Sæther (Finanstilsynet)
- Seksjonsdirektør Trond Søyland (Finansnæringens Fellesorganisasjon)
- Sørenskriver Liv Synnøve Taraldsrud (Eiker, Modum og Sigdal tingrett)
- Avdelingsdirektør Bente Øverli (Forbrukerombudet).

I brev av 14. desember 2012 meddelte Finansdepartementet at juridisk direktør Olav Breck som har representert Sparebankforeningen, fratrer som medlem av Banklovkommissjonen.

Sekretariatet har, ved utarbeidelsen av denne utredningen, bestått av:

- Seniorrådgiver Lise Ljungmann Haugen, hovedsekretær
- Juridisk rådgiver Jørgen Keiserud
- Advokat Sven Iver Steen.

Kapittel 2 Innledning

2.1 Banklovkommissjonens mandat

Finansdepartementet ba i *brev av 7. juli 2009* Banklovkommissjonen utrede og foreslå endringer i pensjonslovene for å tilpasse disse til de endringer som er vedtatt i folketrygdloven hva gjelder alderspensjon, samt til ny AFP-ordning. Det er lagt til grunn at pensjonslovene i denne sammenheng omfatter foretakspensjonsloven, innskuddspensjonsloven, lov om obligatorisk tjenstepensjon, og eventuelt lov om individuelle pensjonsordninger. Banklovkommissjonens oppdrag er i mandatet beskrevet slik:

«Departementet ber Banklovkommissjonen utrede og foreslå endringer i lov om foretakspensjon, i lov om innskuddspensjon og i lov om obligatorisk tjenstepensjon, ev. også i lovgivningen om individuell pensjonsordning, for å tilpasse disse lovene til de endringer som er vedtatt i folketrygden, jf. lov 5. juni 2009 nr. 32 om endringer i folketrygdloven (ny alderspensjon), og ny AFP-ordning. Det legges til grunn at regelverket i hensiktsmessig grad utformes slik at det følger opp hovedprinsippene i den vedtatte folketrygden.

Departementet ber om at Banklovkommissjonen tar med følgende i sin utredning:

Alleårsopptjening

En vurdering av hvorvidt opptjening av pensjon i alle yrkesaktive år (alleårsopptjening) bør innføres som et generelt opptjeningsprinsipp i tjenstepensjonsordningene i privat sektor.

En vurdering av om gjeldende sluttlønnbaserte ordninger bør avvikles med rimelige overgangsordninger for eksisterende ordninger, ev. om slike ordninger skal kunne videreføres, f. eks. for eksisterende medlemmer, der som alleårsopptjening innføres som et generelt opptjeningsprinsipp, til erstatning for bl.a. sluttlønnsprinsippet slik dette nå praktiseres. Ev.

hvordan sluttlønnbaserte ordninger kan videreføres sammen med den vedtatte folketrygden.

Delingstall (levealdersjustering)

En vurdering av om det er hensyn som tilsier at delingstall skal innføres i tjenstepensjonsordningene i privat sektor, og om det er gjennomførbart å innføre delingstall, og i tilfelle hvordan.

Fleksibel pensjonsalder

En vurdering av om og ev. hvordan fleksibel pensjonsalder fra 62 år bør innføres i de private tjenstepensjonslovene. Både i forhold til hel eller delvis uttak av alderspensjon fra nevnte aldersgrense.

Sentrale problemstillinger for den nærmere vurdering av løsninger vil etter departementets syn være:

- Hvordan en skal omregne årlig alderspensjon for uttak i ulike aldre, herunder om retten til, eller vilkårene for, uttak bør påvirkes av den seleksjonsproblematikk som kan oppstå ved fleksibelt uttak.
- Om det bør innføres ulike regler for opptjening av alderspensjon før og etter fylte 62 år.

Beregnet folketrygd i lov om foretakspensjon

En vurdering av og utkast til endringer i bestemmelsen om beregnet folketrygd i lov om foretakspensjon, samt en vurdering av om knekkpunkter, maksimale innskuddssatser mv. i innskuddspensjonsloven bør endres.

Ved utforming av forslag bes Banklovkommissjonen om å bygge videre på de grunnleggende prinsipper som ivaretar hensyn til likebehandling av, og forholdmessighet mellom, ansatte når tjenstepensjonene ses sammen med folketrygd beregnet etter regler som ved-

tatt i lov 5. juni 2009 nr. 32 om endringer i folketrygden (ny alderspensjon), jf. også de vurderinger som framkommer i NOU 2009: 13 om Brede pensjonsordninger kapittel 9.

Nytt opptjeningsssystem

En vurdering av og utkast til lovregler om opptjening av alderspensjon etter en såkalt «hybridordning» som beskrevet i NOU 2009: 13 om Brede pensjonsordninger avsnitt 7.3.4, jf. at et slikt opptjeningsprinsipp etter utvalgets vurdering er godt tilpasset opptjeningsprinsippene for ny alderspensjon i folketrygden.

Alderspensjonens varighet

En vurdering av om minstekravet i pensjonslovene til alderspensjonens varighet bør økes, gjøres livsvarig eller om det alternativt bør stilles krav om at alderspensjon minst må utbetales fram til medlemmet har fylt 77 år, uavhengig av når uttaket av alderspensjon tar til.

Regulering av løpende pensjoner

En vurdering av reglene om regulering av løpende pensjoner (pensjoner under utbetaling), jf. finansministerens brev til Stortinget 8. februar 2008 (Svar på spørsmål 568 til skriftlig besvarelse fra stortingsrepresentanten Erna Solberg). Kommisjonen bes for øvrig legge opp til at reguleringen av løpende pensjoner følger opp det nye reguleringsprinsippet som er vedtatt for folketrygden og som vil legges til grunn også for offentlige tjenestepensjoner.

Overgangsordninger

Banklovkommisjonen bes vurdere i hvilken utstrekning nytt regelverk skal gjelde pensjon som er opptjent før endringene gis ikrafttredelse, og foreslå en hensiktsmessig tidsfrist for tilpassing av eksisterende ordninger til nytt regelverk.

Banklovkommisjonen bes også vurdere hvor lang tid selskapene bør få til å legge om sine systemer.

3. Arbeid og frist mv.

Finansdepartementet har som nevnt over sendt NOU 2009: 13 på høring med frist 11. september 2009. NOU 2009: 13 inneholder vurderinger som berører Banklovkommisjo-

nens arbeid. Departementet vil oversende relevante høringsmerknader til Banklovkommisjonen etter hvert som de mottas.

Banklovkommisjonen skal i sitt arbeid følge utredningsinstruksen, herunder gi en tilstrekkelig oversikt over økonomiske og administrative konsekvenser. Slik det er anført som hovedregel for offentlige utredninger, skal minst ett forslag baseres på uendret ressursbruk innen vedkommende område. Banklovkommisjonens forslag til endringer i de skattebegunstigede tjenestepensjonsordningene i privat sektor bør i utgangspunktet være provenynøytrale for det offentlige.

Det bes om at Banklovkommisjonen avgir en utredning innen 30. april 2010. For å sikre framdrift på nødvendige tilpasninger til ny alderspensjon i folketrygden, kan Banklovkommisjonens vurderinger av det samlede saksområde nevnt ovenfor etter foreleggelse for Finansdepartementet fordeles – dersom det er hensiktsmessig – på to utredninger. Innhold og fremdrift i den første utredningen skal i tilfelle tilpasses med sikte på at nødvendige lovendringer for å tilpasse pensjonsordningene til fleksibel pensjonsalder, endret beregning av folketrygden og økte krav til utbetalingsperiodens lengde, samt nødvendige overgangsregler, kan settes i kraft 1. januar 2011.»

Som det framgår av mandatet, åpnet Finansdepartementet for at Banklovkommisjonens vurdering av det samlede saksområdet, om hensiktsmessig, kunne fordeles på flere utredninger. *Banklovkommisjonen* konkluderte tidlig i arbeidet med at en deling av arbeidet ville gi det beste resultatet på sikt. I NOU 2010: 6 Pensjonslovene og folketrygdreformen I foreslo Banklovkommisjonen endringer i pensjonslovene som innebar en tilpassing til folketrygdreformens innføring av rett til fleksibelt uttak av alderspensjon. Den første del av tilpassningen av blant annet foretakspensjonsloven ble på bakgrunn av utredningen, gjennomført ved endringer i foretakspensjonsloven ved lov 17. desember 2010 nr. 83. Endringene trådte i kraft 1. januar 2011. I NOU 2012: 13 Pensjonslovene og folketrygdreformen II som ble overlevert Finansdepartementet 28. juni 2012, la Banklovkommisjonen fram utkast til ny lov om kollektiv tjenestepensjonsforsikring (tjenestepensjonsloven). Lovutkastet inneholder forslag til en ny form for tjenestepensjonsforsikringer i privat sektor som er tilpasset ny alderspensjon i folketrygden og til de behov som blant annet foretak og pensjonsinnretninger har for tilpassing av pensjonsordninger og

pensjonsprodukter til dagens økonomiske situasjon. Utkastet er nærmere beskrevet nedenfor i kapittel 3.

Ved brev av 7. september 2012 til Finansnæringens Fellesorganisasjon (FNO) har Finansdepartementet vist til at FNO i brev av 5. juli 2012 har beskrevet de utfordringer som innføring av nye kapitalkrav i Solvens II-regelverket vil medføre for livsforsikringsselskapene, særlig for bestanden av fripoliser. Finansdepartementets brev ble sendt med kopi til Banklovkommisjonen. Departementet viste i brevet til at FNO mener at et tiltak for å avhjelpe situasjonen kan være at selskapenes restportefølje av fripoliser overføres til et eget fripoliseforetak, som kan omfattes av tjenstepensjonsdirektivets regelverk. FNO ba om at det oversendes et oppdrag til Banklovkommisjonen om å utrede hvilket handlingsrom norske myndigheter har for å tillate at tjenstepensjonsdirektivet benyttes for livselskapenes restbestand av fripoliser. I brevet til FNO viste Finansdepartementet til at det nylig ble avholdt et møte mellom representanter fra DNB, Storebrand, NHO og Banklovkommisjonen, der det ble presentert og overlevert en betenkning om dette spørsmålet. Finansdepartementet la derfor til grunn at Banklovkommisjonen er vel kjent med problemstillingen, og at innspillene dermed ville inngå som en del av det materiale som danner utgangspunkt for Banklovkommisjonens videre arbeid på pensjons- og forsikringsområdet.

Banklovkommisjonen har i denne utredningen, som del III av dette arbeidet, vurdert og foreslått regler for hvordan eksisterende ytelsesbaserte foretakspensjonsordninger og opptjente pensjonsrettigheter i slike pensjonsordninger eller som er utgått fra slike pensjonsordninger, best kan sammenkobles med ny opptjening i pensjonsordninger som etableres i samsvar med utkastet til tjenstepensjonslov i NOU 2012: 13.

2.2 Organisering av Banklovkommisjonens arbeid

Banklovkommisjonens arbeid med denne utredningen har vært organisert på samme måte som ved arbeidet med fase I og II av dette arbeidet, jf. henholdsvis Utredning nr. 23 (NOU 2010: 6) og 26 (NOU 2012: 13). I forbindelse med oppstarten av Banklovkommisjonens arbeid med tilpasningen av pensjonslovene til ny folketrygd i 2009, ble det oppnevnt nye medlemmer i Banklovkommisjonen fra Akademikerne og Unio, samt Arbeidsdepartementet. I februar 2012 ble det oppnevnt ytterligere et medlem fra Spekter. Disse medlemmene er oppnevnt særskilt for dette oppdraget og har således deltatt i arbeidets faser I, II og III, men ikke i Banklovkommisjonens øvrig arbeid med andre utredninger som har pågått parallelt med arbeidet med tilpasningen av pensjonslovene til ny folketrygd. Medlemmene fra Akademikerne, Unio, Spekter og Arbeidsdepartementet har kommet i tillegg til Banklovkommisjonens 20 faste medlemmer. I tillegg oppnevnte Finansdepartementet et særskilt medlem fra NHO i tilknytning til arbeidet med pensjon. Dette medlemmet har deltatt i pensjonsarbeidet i stedet for Banklovkommisjonens ordinære medlem fra NHO.

For å få best mulig grunnlag for sin behandling og vurdering av hvordan pensjonslovene best mulig kan tilpasses ny alderspensjon i folketrygden, har Banklovkommisjonen på samme måte som under fase I og II av arbeidet, overlatt det forberedende arbeidet til en arbeidsgruppe. Arbeidsgruppen har stort sett bestått av mange av de samme deltakerne som var med under arbeidet med fase I og II. Arbeidsgruppen har blant annet bestått av representanter fra store pensjonsinstitusjoner, Finansnæringens Fellesorganisasjon, Pensjonskasseforeningen, Akademikerne, Landsorganisasjonen, Unio, YS, Hovedorganisasjonen Virke, Næringslivets Hovedorganisasjon, Spekter, Arbeidsdepartementet, Fafo og forsikringsmedlemmer innen livsforsikring.

Kapittel 3

Oversikt over utkast til lov om kollektiv tjenestepensjonsforsikring (tjenestepensjonsloven)

3.1 NOU 2012: 13 Pensjonslovene og folketrygdreformen II

Banklovkommissjonen overleverte sin Utredning nr. 26, NOU 2012: 13 Pensjonslovene og folketrygdreformen II, til Finansdepartementet 28. juni 2012. Utredningen ble sendt ut på høring ved Finansdepartementets brev av 29. juni 2012 med høringsfrist 1. oktober 2012. Det er påregnet at Finansdepartementet vil oversende en proposisjon til Stortinget i anledning saken i løpet av høsten 2013.

Utredningen fra Banklovkommissjonen inneholder et utkast til lov om kollektiv tjenestepensjonsforsikring (tjenestepensjonsloven). Lovutkastet er enstemmig, men utredningen inneholder særmerknader fra noen medlemmer av Banklovkommissjonen på enkelte punkter i utredningen.

Som det framgår av mandatet, har Banklovkommissjonens arbeid med pensjonslovene sin bakgrunn i folketrygdreformen og endringene i folketrygdloven (ny alderspensjon) i 2009. Den nye alderspensjonen i folketrygden er beskrevet nærmere i Banklovkommissjonens utredninger NOU 2010: 6 side 21 følgende og NOU 2012: 13 side 24 følgende. Behovet for endringer i pensjonslovene som følge av ny alderspensjon i folketrygden skyldes den innbyrdes sammenheng som tradisjonelt har vært mellom folketrygden og tjenestepensjonsordningene i privat sektor, særlig de ytelsesbaserte foretakspensjonsordningene. For innskuddspensjonsordningene kunne tilpasningene til ny alderspensjon i folketrygden skje forholdsvis enkelt ved at det i Banklovkommissjonens utredning NOU 2010: 6 Pensjonslovene og folketrygdreformen I ble foreslått bestemmelser i innskuddspensjonsloven som åpnet for rett til fleksibelt uttak av alderspensjon, rett til senere endringer av uttaket og rett til videre opptjening av pensjon ved arbeid etter uttak av alderspensjon. En slik tilpasning av innskuddspensjonsloven til

ny folketrygd ble gjennomført ved lovendring 17. desember 2010 nr. 83 med virkning fra 1. januar 2011.

For de ytelsesbaserte foretakspensjonsordningene etablert i medhold av foretakspensjonsloven var tilpasningen til ny folketrygd langt mer komplisert. Ytelsesbaserte foretakspensjonsordninger har tradisjonelt vært basert på at foretakene har forpliktet seg i pensjonsordningens pensjonsplan til å sikre arbeidstakerne opptjening av en pensjonsytelse av en viss størrelse som kommer til utbetaling fra pensjonsalder, normalt 67 år. Størrelsen på pensjonsytelsen har vært fastsatt som en prosent av lønn til enhver tid inkludert en beregnet folketrygd. En slik angivelse av opptjeningen av pensjon gikk greit så lenge folketrygden også var basert på opptjening av en rett til en alderspensjonsytelse på en viss størrelse og en pensjonsalder på 67 år. En slik folketrygdopptjening var det mulig å forutberegne uten at det ble for store avvik mellom den beregnede folketrygden og den folketrygdytelsen som faktisk kom til utbetaling. Ved ny folketrygd skjer det en årlig opptjening av en pensjonsbeholdning basert på lønnen til enhver tid. Den alderspensjonsytelsen som kommer til utbetaling vil være helt avhengig av antall år man har inntekt fram til uttak av pensjon, størrelsen på lønnen til enhver tid og tidspunktet for uttak av pensjon. Dette gjør at det nye folketrygdssystemet i opptjeningstiden får mer preg av et innskuddsbasert opptjeningssystem i opptjeningstiden enn et ytelsesbasert system. I utbetalingsperioden er det derimot mer å sammenligne med et ytelsesbasert system. Et av de viktigste grunnelementene for de ytelsesbaserte foretakspensjonsordningene var dermed falt bort.

Som første trinn i Banklovkommissjonens arbeid var det viktig å få på plass de nødvendige tilpasninger av pensjonslovene før en ikrafttreden av folketrygdloven 1. januar 2011. For å klare dette var det ikke tilstrekkelig med tid til også å gjennomføre en grundig vurdering av hvordan

forsikringsbaserte tjenestepensjonsordninger best kunne tilpasses ny folketrygd i framtiden. Banklovkommissjonen valgte derfor i NOU 2010: 6 å foreslå endringer i foretakspensjonsloven som innebar en tilpasning til rett til fleksibelt uttak av alderspensjon. En slik tilpasning ble gjennomført ved lov 17. desember 2012 nr. 83. Som neste trinn i arbeidet ble det gjort en vurdering av hvordan forsikringsbaserte tjenestepensjonsordninger burde kunne utformes i framtiden. Resultatet av dette arbeidet framgår av NOU 2012: 13 Pensjonslovene og folketrygdreformen II.

Ved vurderingen av hvordan forsikringsbaserte tjenestepensjonsordninger i framtiden skulle kunne utformes var ikke tilpasningen til folketrygdreformen de eneste utfordringene. De ytelsesbaserte foretakspensjonsordningene har over flere år vært under press av ulike årsaker. Disse årsakene og utfordringene er beskrevet og analysert grundig i NOU 2012: 13 side 49 følgende.

Ytelsesbaserte foretakspensjonsordninger har framstått som gode og forutsigbare pensjonsordninger for arbeidstakerne. Særlig så lenge medlemskapet i foretakspensjonsordningen har bestått. Fra foretakenes side har det derimot blant annet blitt anført at kostnadene for foretakene knyttet til ytelsesordningene har vært stigende og at det er vanskelig å forutberegne de årlige kostnadene foretaket vil få knyttet til pensjonsordningene. Dette har blant annet sammenheng med prinsippet i de ytelsesbaserte foretakspensjonsordningene om at pensjonsrettighetene bestemmes ut i fra lønnen til enhver tid. Heves lønnen, må hele premiereserven løftes opp til det nye lønnsnivået for å svare til opptjent pensjon ut fra den nye lønnen. En lønnsøkning får således ikke bare betydning for framtidig opptjening av pensjon. Dette forholdet har gjort det særlig dyrt å sikre pensjonsrettighetene ved lønnsøkninger for arbeidstakere med få år igjen til opptjeningsalder. I tillegg har de regnskapsmessige kravene knyttet til balanseføring av framtidige pensjonsforpliktelser skapt en lite heldig kapitalbinding sett fra foretakenes side. Stadig flere foretak har på grunn av disse forholdene valgt å omdanne sine ytelsesbaserte foretakspensjonsordninger til innskuddspensjonsordninger eller å lukke de ytelsesbaserte ordningene til bare å omfatte de som allerede er ansatt i foretaket eller visse grupper av ansatte, og å la nye ansatte opptjene sin pensjon i innskuddspensjonsordninger.

Også for pensjonsinnretningene medfører de ytelsesbaserte foretakspensjonsordningene atskillige utfordringer. Premieberegningssystemet tilknyttet disse pensjonsordningene er bygd opp slik

at forventet dødelighet og forventet framtidig avkastning har vært lagt inn som en fradragsfaktor ved beregning av hvilken nettopremie som skal betales av foretaket for å sikre de opptjente pensjonsrettighetene. Det har ikke vært mulig for pensjonsinnretningene å kreve innbetalt ytterligere premie om beregningen av levetid eller framtidig avkastning ikke har vist seg å stemme. Ettertiden har imidlertid vist at blant annet den dødelighetsstatistikk som har vært anvendt ved premieberegning ikke har tatt tilstrekkelig høyde for utviklingen i levealder. Pensjonsinnretningene har dermed påtatt seg forpliktelser knyttet til utbetaling av pensjon over lengre tidsrom enn det som ble lagt til grunn ved beregningen av premie. Det har også vært lagt til grunn et høyere nivå på framtidig avkastning enn det gjeldende lavrentesituasjon tilsier. Disse problemene forsterkes ytterligere av de nye kapitalkravene for pensjonsforpliktelser som det arbeides med innenfor EU i dag (Solvens II).

Banklovkommissjonen ønsket derfor i NOU 2012: 13 å komme fram til et lovutkast for et nytt forsikringsbasert system for tjenestepensjonsordninger som var godt tilpasset ny folketrygd og samtidig uten svakhetene til ytelsesbaserte foretakspensjonsordninger i forhold til manglende forutsigbarhet og fleksibilitet hensett til lønnsvevne for foretakene og en risikofordeling som pensjonsinnretningene over tid ikke har kunnet håndtere. Samtidig var det viktig at det fortsatt skulle være mulig for de foretak som ønsket det å sikre sine arbeidstakere en pensjon på nivå med det som har vært vanlig for ytelsesbaserte foretakspensjonsordninger, det vil si samlet alderspensjon på om lag to tredeler av lønn. Disse målene kunne oppnås gjennom å etablere et lovutkast der det blir gjort vesentlige endringer på forpliktelsessiden gjennom en annen risikoplassering enn i de ytelsesbaserte foretakspensjonsordningene.

I utredningen her er det gjort noen justeringer i lovteksten i forhold det utkastet til tjenestepensjonslov som framgår i NOU 2012: 13. Dette får blant annet konsekvenser for paragrafnummerringen i kapittel 4 i loven. Endringene framgår av lovutkastet i kapittel 16 i utredningen her. For å lette oversikten er det i vedlegg 2 tatt inn et konsolidert utkast til tjenestepensjonslov.

3.2 Utgangspunkter for utkastet til ny tjenestepensjonslov

Utkastet til ny tjenestepensjonslov i NOU 2012: 13 er modellert for å passe til ny alderspensjon i fol-

ketrygden. Dette innebærer blant annet at det er etablert et klart skille mellom opptjeningsperioden og utbetalingsperioden. Dette har den fordel at det gir grunnlag for en langt større fleksibilitet i utformingen av den enkelte pensjonsordning enn det som har vært mulig til nå.

Utkastet til tjenstepensjonslov etablerer pensjonsprodukter som kan beskrives som hybridprodukt idet man har hentet elementer både fra de tradisjonelle ytelsesbaserte foretakspensjonsordningene og innskuddspensjonsordninger. Kort sagt kan en tjenstepensjonsordning etter lovutkastet beskrives som innskuddsbasert i opptjeningsperioden der pensjonsplanen angir den årlige innbetaling som foretaket skal foreta. Innbetalingen er en bruttosum der det ikke gjøres fradrag i forhold til forventet avkastning eller forventet dødelighet. I utbetalingsperioden har produktet imidlertid klare trekk fra de ytelsesbaserte pensjonsordningene ved at de innbetalte beløp og midler oppbygget i opptjeningsperioden omregnes til en årlig pensjonsytelse ved uttak.

Pensjonsinnretningens risiko knyttet til levealdersutvikling og avkastning er redusert ved at det skjer en levealdersjustering ved beregning av pensjonsytelsen som kommer til utbetaling på uttakstidspunktet. Arbeidstakerne har således i utgangspunktet risikoen for utviklingen av levealderen. Pensjonsinnretningens risiko er begrenset til at deres beregninger av gjenstående levealder på utbetalingstidspunktet er riktige. Når det gjelder avkastningen vil pensjonsinnretningen ha et ansvar for at de innbetalte premieinnskudd ikke reduseres i verdi (nullgaranti). Avkastning utover dette vil enten være arbeidstakernes risiko eller foretakets risiko avhengig av hvilken modell man velger å utforme pensjonsordningen etter.

For å sikre fleksibilitet kan en tjenstepensjonsordning utformes etter to forskjellige sett med regler – enten etter reglene for «standardmodell» eller etter reglene for «grunnmodell». Standardmodellen er utformet med tanke på at foretaket ved hjelp av reglene kan velge en standard, eller et nivå, på pensjonsytelsene i forhold til foretakets behov for å tiltrekke seg arbeidskraft og lønnsevne. Dersom de valgfrie mulighetene i regelverket benyttes, vil man kunne oppnå et ytelsesnivå på samlet pensjon på om lag to tredeler av lønn. Det er enkelte elementer i standardmodellen som medfører krav om balanseføring av framtidige pensjonsforpliktelser for foretaket. Hvilke krav dette er beskrives nærmere nedenfor i de påfølgende avsnitt. Modellen er imidlertid utformet slik at balanseføringskravene uansett vil være langt mer begrenset hva gjelder beløp, enn hva

som har vært tilfelle for de ytelsesbaserte foretakspensjonsordningene.

Reglene for grunnmodellen er utformet slik at pensjonsordningene i minst mulig grad skal utløse krav om balanseføring av framtidige pensjonsforpliktelser for foretaket. Hvilket pensjonsnivå en pensjonsordning etter grunnmodellen kan sikre arbeidstakerne vil avhenge av hvilket innskuddsnivå som velges og avkastningen i løpet av opptjeningsperioden. Oppnås en rimelig god gjennomsnittlig avkastning ved forvaltning av pensjonsbeholdningen, er det mulig at grunnmodellen vil kunne sikre arbeidstakerne en høyere pensjon enn standardmodellen.

3.3 Opptjening av pensjonsbeholdning

3.3.1 Innledning

På samme måte som ny alderspensjon i folketrygden, skiller tjenstepensjonsloven mellom opptjeningsperioden fram til uttak av alderspensjon og utbetalingsperioden fra det tidspunkt utbetalingen av alderspensjonen starter. Dette skillet er avgjørende for å skape fleksibilitet for utforming av den enkelte pensjonsordning.

Reglene om etablering av pensjonsordning og medlemskap følger i hovedsak de samme krav og samme utforming som i foretakspensjonsloven og innskuddspensjonsloven. Det vises til lovutkastet kapitlene 2 og 3 i NOU 2012: 13. Disse reglene beskrives derfor ikke nærmere her.

Hovedegenskapene til tjenstepensjonsforsikringene i opptjeningsperioden kan deles i tre. For det første skal foretaket betale inn en årlig premie for den enkelte arbeidstaker fastsatt i prosent av lønn. Størrelsen på denne premien skal framgå av pensjonsordningens pensjonsplan. Det vises til nærmere beskrivelse i avsnitt 3.3.2 nedenfor. I tillegg vil det bli tilført midler i form av faktisk dødelighetsarv i opptjeningsperioden. Faktisk dødelighet er midler som frigjøres i forsikringskollektivet i pensjonsinnretningen som følge av at forsikrede dør før opptjente midler kommer til utbetaling. Det vises til avsnitt 3.3.3 nedenfor. Det vil også i opptjeningsperioden skje en oppregulering av pensjonsbeholdningen ved bruk av den avkastning som oppnås ved forvaltning av de midler som inngår i pensjonsordningen. Avhengig av om man velger standardmodell eller grunnmodell vil også foretaket kunne ha et ansvar for finansiering av denne oppreguleringen. Det vises til avsnitt 3.3.4 nedenfor.

Årspremien, faktisk dødelighetsarv og oppregulering ved avkastning og eventuelt tilskudd fra

foretaket vil til sammen danne en pensjonsbeholdning for den enkelte arbeidstaker. Pensjonsbeholdningen angir arbeidstakers opptjente rett til pensjon til enhver tid.

3.3.2 Årspremier i prosent av lønn

Tjenestepensjonsloven fastsetter maksimalrammer for det årlige premieinnskuddet som vil utgjøre et tillegg til den alderspensjonen som kommer fra folketrygden. Av lov om obligatorisk tjenestepensjon følger det en plikt for arbeidsgiver til å etablere en pensjonsordning for sine ansatte og minimumskravene til disse ordningene følger av denne loven. Verken i NOU 2010: 6 Pensjonslovene og folketrygdreformen I eller i NOU 2012: 13 Pensjonslovene og folketrygdreformen II har Banklovkommisjonen foreslått endringer i minstekravene som følger av lov om obligatorisk tjenestepensjon.

Maksimalgrensen for det årlige premieinnskudd som kan fastsettes at foretaket skal innbetale, er 7 prosent av lønn inntil 7,1 G i standardmodellen og 8 prosent av samme lønn i grunnmodellen, jf. lovutkastet §§ 4-10 og 4-13. Disse prosentgrensene er basert på at folketrygden etter beregninger foretatt i forarbeidene til ny folketrygd¹ vil gi en ytelse før levealdersjustering på om lag 54 prosent for lønn opptil 7,1 G ved jevn lønn i 40 år. Det er da lagt til grunn en beregnet premie på 18,1 prosent. For at det skal være mulig å oppnå et samlet pensjonsnivå fra folketrygden og tjenestepensjonsordningen på om lag to tredeler av lønn, har Banklovkommisjonen først og fremst på grunnlag av beregninger foretatt av ny folketrygd, anslått at årlig premieinnskudd må være på 7 prosent, eventuelt 8 prosent av lønn, ved en opptjeningstid på 40 år. Det er da tatt hensyn til at pensjonsbeholdningen vil øke som følge av tilført faktisk dødelighetsarv og oppregulering i opptjenningsperioden. Forskjellen i prosent mellom standardmodellen og grunnmodellen skyldes at foretaket vil ha et garantiansvar for oppregulering i standardmodellen. For lønn mellom 7,1 og 12 G gir ny folketrygd ingen opptjening av alderspensjon i motsetning til tidligere. For å kunne sikre samme totale pensjonsnivå som er vanlig i dagens ytelsesbaserte foretakspensjonsordninger er det derfor nødvendig å kompensere for bortfallet av folketrygd for lønn på dette nivået i tillegg til den opptjening tjenestepensjonsordningen gir for lønn

inntil 7,1 G. Det er derfor åpnet for at det i pensjonsplanen kan fastsettes at det skal innbetales et innskudd på maksimalt 18,1 prosent av lønn mellom 7,1 og 12 G i tillegg til den fastsatte prosent for innskudd for lønn inntil 7,1 G. Samlet premieinnskudd kan derfor utgjøre inntil 25,1 prosent av lønn over 7,1 G i standardmodellen og inntil 26,1 prosent i grunnmodellen.

Innenfor disse maksimalrammene vil det være opp til foretaket å avgjøre hvilket nivå de vil fastsette for årlig premie i pensjonsplanen. Denne fastsettelsen vil bero på foretakets lønnsevne samt deres behov for å bruke pensjonsordning for å tiltrekke seg nødvendig arbeidskraft. De fleste foretak vil sannsynligvis forsøke å unngå å måtte endre størrelsen på årspremier i pensjonsplanen for ofte. Det er påregnelig at premien vil bli fastsatt ut fra en del forsiktighetsbetraktninger.

For å kunne utnytte at variasjoner i foretakenes lønnsevne også kan brukes til pensjonssparing, er det i lovutkastet §§ 4-6 første ledd og 4-12 første ledd åpnet for at foretaket i tillegg til årspremier i pensjonsplanen kan tilføre pensjonsbeholdningen inntil 2 prosent av årets lønn i år hvor lønnsevnen tillater dette. Det er en forutsetning at det totale innskuddet i disse tilfellene er innenfor lovens maksimale rammer.

Uavhengig av størrelsen på premien fra arbeidsgiver er det i lovutkastet § 4-25 (etter endringer i lovutkastet her blir dette § 4-24) åpnet for at det kan avtales mellom foretaket og et flertall av arbeidstakerne på to tredeler, at medlemmene skal innbetale et årlig tilskudd i prosent av lønn til pensjonsordningen. Årlig tilskudd for lønn inntil 12 G kan ikke overstige halvparten av maksimalgrensene i loven. Heller ikke samlet premie fra foretaket og tilskudd fra arbeidstaker kan overstige disse grensene. Ved etablering av en slik tilskuddsordning har den enkelte arbeidstaker en reservasjonsrett. To tredeler av medlemmene må imidlertid bli med i tilskuddsordningen dersom den skal bli noe av. Arbeidstakere som blir ansatt og medlemmer av pensjonsordningen etter etablering av tilskuddsordningen vil ikke ha noen tilsvarende reservasjonsrett som følge av at dette vil bli ansett som en del av arbeidsvilkårene.

I samsvar med ordningen i lov om obligatorisk tjenestepensjon er det foretaket som vil ha kostnadsansvaret for pensjonsordningen i opptjenningsperioden. Det gjelder både i standardmodellen og i grunnmodellen, jf. lovutkastet §§ 4-11 første ledd og 4-14 annet ledd. Unntaket gjelder kostnader knyttet til endring av porteføljen hvor det er valgt individuelt investeringsvalg.

¹ Ot.prp. nr. 37 (2008-2009) Om lov om endringer i folketrygdloven (ny alderspensjon) side 35 følgende.

3.3.3 Faktisk dødelighetsarv

Som nevnt ovenfor i avsnitt 3.3.1, er faktisk dødelighet midler som frigjøres i forsikringskollektivet i pensjonsinnretningen som følge av at forsikrede dør før opptjente midler kommer til utbetaling. I de ytelsesbaserte foretakspensjonsordningene ble en beregnet dødelighetsarv fratrukket ved beregningen av nettopremien som foretaket skulle betale for å sikre opptjeningen av arbeidstakernes pensjonsrettigheter. Det var pensjonsinnretningens ansvar at den beregnede dødeligheten var riktig. Denne risikoen videreføres ikke i pensjonsordninger etter tjenstepensjonsloven som følge av at det her er snakk om tilføring av faktisk dødelighetsarv og ikke beregnet, jf. lovutkastet §§ 4-6 annet ledd og 4-12 annet ledd.

Tilføringen av en forholdsmessig del av faktisk dødelighetsarv til pensjonsbeholdningene er et resultat av levealdersjusteringen som beskrives nærmere nedenfor i avsnitt 3.4.2. Levealdersjusteringen medfører at det er arbeidstakerne som har risikoen for utviklingen av dødeligheten og levealderen i opptjeningsperioden. Når dette ikke lenger er pensjonsinnretningens risiko, er det heller ikke riktig om dødelighetsarven skulle gå til pensjonsinnretningen. En forholdsmessig fordeling av de frigjorte midler som følge av død i løpet av året blant medlemmene av pensjonsordninger, blir dermed riktig i forhold til plassering av levealdersrisikoen i opptjeningstiden. Faktisk dødelighetsarv i opptjeningstiden i forsikringskollektivet i pensjonsinnretningen skal fordeles forholdsmessig på pensjonsordningene og pensjonsbevis, og deretter medlemmene etter størrelsen på pensjonsbeholdningen.

3.3.4 Oppregulering av pensjonsbeholdning i opptjeningstiden

I folketrygden skal pensjonsbeholdningen oppreguleres med alminnelig lønnsvekst hvert år i opptjeningstiden. Dette for å sikre pensjonsbeholdningens realverdi. Som følge av at pensjonsbeholdningen i folketrygden utgjør en beregnet verdi og ikke en faktisk pengebeholdning, er også oppreguleringen en ren beregning. Den er imidlertid svært viktig når det kommer til grunnlaget for beregningen av den pensjonsytelsen som faktisk skal komme til utbetaling.

For tjenstepensjon vil et krav om oppregulering av pensjonsbeholdningen måtte finansieres enten ved bruk av årlig avkastning på midlene eller ved krav om tilføring av midler. Som for folketrygden, vil en oppregulering ha stor betydning

for bevaringen av pensjonsbeholdningens realverdi eller eventuelt også økning av denne.

Både for standardmodellen og grunnmodellen er det i lovutkastet til tjenstepensjonslov lagt til grunn at avkastning ut over null (som følge av at pensjonsinnretningen har nullgaranti, se ovenfor i avsnitt 3.2), skal brukes til finansiering av oppregulering av pensjonsbeholdningen. I grunnmodellen er denne avkastningen helt avgjørende for om det vil skje en oppregulering eller ikke i det enkelte år, og for størrelsen på den oppregulering som vil finne sted, jf. lovutkastet § 4-12 tredje ledd. For standardmodellen skal pensjonsbeholdningen oppreguleres med alminnelig lønnsvekst hvert år, jf. lovutkastet § 4-8. Denne oppreguleringen skal dekkes av avkastningen, men dersom avkastningen et år ikke er tilstrekkelig til en slik regulering, må foretaket dekke differansen mellom oppnådd avkastning og nødvendig reguleringspremie. Konsekvensene av dette ansvaret for foretaket vil i enkelte år kunne avdempes ved bruk av midler i oppreguleringsfond som bygges opp i år med god avkastning. Dette subsidiære ansvaret for foretaket i standardmodellen vil for øvrig medføre krav om balanseføring av framtidige pensjonsforpliktelse i foretakets regnskaper.

I stedet for oppregulering av pensjonsbeholdningen i samsvar med alminnelig lønnsvekst, kan foretaket i pensjonsplanen bestemme at oppreguleringen av pensjonsbeholdningen skal skje i samsvar med individuell lønnsøkning innenfor rammene av alminnelig lønnsutvikling i foretaket. En slik oppregulering skal finansieres på samme måte som en oppregulering i samsvar med alminnelig lønnsvekst. Foretaket kan videre påta seg en forpliktelse til å oppregulere pensjonsbeholdningen ved særskilt lønnsutvikling som følge av stillingsskifte mv. En slik oppregulering vil innebære at pensjonsbeholdningens størrelse økes som om vedkommende arbeidstaker hadde hatt den nye lønnen fra starten av sin medlemstid eller fra et senere fastsatt tidspunkt. En slik oppregulering av pensjonsbeholdningen skal i samsvar med lovutkastet § 4-9 finansieres av foretaket, og vil medføre balanseføringskrav. Dersom arbeidstakeren skal kunne oppnå en pensjonsytelse tilsvarende to tredeler av den lønnen vedkommende har på sluttidspunktet, vil i de aller fleste tilfelle en oppregulering av pensjonsbeholdningen etter § 4-9 i lovutkastet være en forutsetning.

3.3.5 Investeringsvalg

I stedet for at pensjonsinnretningen står for forvaltningen av pensjonsbeholdningene knyttet til

pensjonsordningen som en del av pensjonsinnretningens alminnelige forvaltning, kan foretaket fastsette i pensjonsplanen at midlene skal forvaltes med investeringsvalg for foretaket, jf. lovutkastet § 5-6, eller ved individuelt investeringsvalg for den enkelte arbeidstaker, jf. lovutkastet § 5-5.

Fordi standardmodellen er bygget opp med en årlig garantert oppregulering av pensjonsbeholdningen fra foretakets side, vil det bare være investeringsvalg for foretaket, jf. lovutkastet § 5-6, som er aktuelt for pensjonsordninger etablert i samsvar med denne modellen. Investeringsvalg for foretak kan være aktuelt for de foretak som ønsker å optimalisere kapitalforvaltningen med et lengre tidsperspektiv og høyere risiko enn det pensjonsinnretningen tar i sin alminnelige forvaltning der de har en årlig nullgaranti.

Individuelt investeringsvalg for den enkelte arbeidstaker er aktuelt for pensjonsordninger etablert i samsvar med grunnmodellen, jf. lovutkastet § 5-5. I disse tilfellene vil verdien av pensjonsbeholdningen svare til verdien på aktivaene knyttet til pensjonsbeholdningen til enhver tid. Bestemmelsene om individuelt investeringsvalg tilsvare bestemmelsene om investeringsvalg i innskuddspensjonsloven. Et individuelt investeringsvalg innebærer at arbeidstakeren kan velge mellom forskjellige forhåndsfastsatte porteføljer. Normalt skilles det mellom høy, middels og lav risiko. Dersom arbeidstakeren etter etableringen av investeringsvalget ønsker å endre sin portefølje, må arbeidstakeren selv dekke kostnadene knyttet til endringen.

3.4 Beregning av årlig pensjonsytelse

3.4.1 Uttak av pensjon

På uttakstidspunktet for alderspensjonsytelsen skal pensjonsbeholdningen omregnes til en årlig pensjonsytelse. Reglene om rett til fleksibelt uttak av alderspensjon fra fylte 62 år, endring i uttaket og rett til opptjening av pensjon ved videre arbeid i lovutkastet §§ 4-15, 4-19 (etter endringer i lovutkastet her blir dette § 4-18) og 4-20 (§ 4-19 i lovutkastet her), tilsvare bestemmelsene om dette i foretakspensjonsloven og innskuddspensjonsloven.

Hovedreglene i lovutkastet er at pensjonsytelsen skal være livsvarig på tilsvarende måte som i folketrygden, jf. lovutkastet § 4-16. Både foretakspensjonsloven og innskuddspensjonsloven har åpnet for tidsavgrensede pensjonsytelser eller pensjonsytelser som reduseres i størrelse en del år etter uttaket av pensjon. Banklovkommisjo-

nen valgte i lovutkastet § 4-24 (etter endringer i utkastet her blir dette § 4-23) å åpne for at også alderspensjon fra tjenestepensjonsforsikringer kan være tidsavgrensede. Pensjonen skal løpe i minst 10 år fra uttaket og uansett til vedkommende fyller 80 år. Denne aldersgrensen er høyere enn i foretakspensjonsloven og innskuddspensjonsloven som begge har aldersgrense på 77 år. Dette har blant annet sin bakgrunn i den levealdersutvikling som har skjedd siden 2000 da foretakspensjonsloven og innskuddspensjonsloven ble vedtatt.

3.4.2 Beregning av årlig pensjon

Det er størrelsen på pensjonsbeholdningen på uttakstidspunktet som danner utgangspunktet for beregningen av den årlige pensjonsytelsen. Dersom pensjonsbeholdningen inngår i en pensjonsordning etablert etter standardmodellen, skal pensjonsbeholdningen tilføres en forholdsmessig andel av reguleringsfondet ved uttaket, jf. lovutkastet § 4-17.

Det har i de senere år skjedd en betydelig økning i gjennomsnittlig levealder i Norge. Denne utviklingen er påregnet å fortsette. I ny folketrygd ble det gjennomført en levealdersjustering ved beregningen av pensjonsytelsen som innebærer at den beregnede pensjonsbeholdningen i folketrygden deles på et delingstall som er basert blant annet på antatt gjenstående levetid for den enkelte årskull fastsatt ved 61 år. Dette innebærer at det er medlemmene av folketrygden som vil ha risikoen for utviklingen av gjenstående levetid for den enkelte årskull. Delingstallet er likt for menn og kvinner, og dermed kjønnsnøytralt. Ved 61 år fastsettes det et sett med delingstall for den enkelte årskull, slik at den årlige pensjonsytelsen blir nøytral i forhold til hvilket tidspunkt den enkelte velger å ta ut sin pensjon.

Banklovkommisjonen har foreslått at et lignende system for levealdersjustering gjennomføres i tjenestepensjonsloven. En levealdersjustering vil innebære at pensjonsinnretningene blir frigjort for mye ansvar og risiko knyttet til levealdersutviklingen. Medlemmene av pensjonsordningene vil ha risikoen for utvikling av dødeligheten og levealder i opptjeningsfasen. Ved levealdersjusteringen på utbetalingstidspunktet vil beregningene av gjenstående forventet levealder skje på mye kortere sikt og for en kortere periode enn hva som har vært tilfelle ved premieberegningen etter foretakspensjonsloven. Pensjonsinnretningen vil dermed bare sitte igjen med risikoen for at deres beregninger av gjenstående forventet leve-

alder er riktig. Man vil dermed unngå risikoen for å komme i samme situasjon som med dagens ytelsesbaserte foretakspensjonsordninger med underreservering av risikoen for langt liv som må dekkes ved bruk av avkastning som ellers kunne kommet pensjonsordningens medlemmer og fripoliseinnehavere til gode.

Etter lovutkastet § 4-18 skal levealderjusteringen skje ved bruk av delingstall basert på folketrygden for hvert årskull fra og med 1954-kullet. Det skal beregnes delingstall for uttak av alderspensjon mellom 62 og 75 år slik at man sikrer nøytralitet i forhold til valg av uttakstidspunkt for alderspensjonen. Delingstallet innebærer at det tas hensyn til den løpende utvikling av levealder og man sikrer en dynamisk tilpasning av pensjonsytelsene i forhold til denne utviklingen.

Som følge av at folketrygdens delingstall er basert på forventet gjenstående levetid for gjennomsnittet av befolkningen, og gjennomsnittlig levetid for medlemmer av kollektive tjenestepensjonsordninger avviker fra befolkningen for øvrig, la Banklovkommissjonen til grunn at delingstallene i folketrygden må bransjjusteres i forhold til dette avviket for at de skal kunne brukes ved levealderjustering i pensjonsordninger etablert etter tjenestepensjonsloven. Bransjjusteringen skal basere seg på kjønnsnøytralitet på samme måte som folketrygdens delingstall. Lovutkastet følger dermed opp et viktig prinsipp i folketrygden og et prinsipp som også internasjonalt er gitt større vekt de senere år. Eventuell restrisiko i den enkelte pensjonsinnretning som ikke dekkes av bransjjusteringen, skal dekkes ved særskilt risikopremie. Denne premien skal i så fall beregnes på et objektivt grunnlag og dekkes av pensjonsordninger med avvikende risiko.

En rekke høringsinstanser rettet i høringsrunnen for NOU 2012: 13 kritikk mot blant annet bruken av folketrygdens delingstall som utgangspunkt for levealderjustering for private tjenestepensjonsordninger. Finansdepartementet valgte derfor i brev av 31. oktober 2012 til Finanstilsynet å be om at Finanstilsynet vurderte og utarbeidet høringsnotat med forslag til lovbestemmelser for en eller flere alternative metoder for hvordan oppjent pensjonskapital kan omregnes til årlige ytelser og behandles i utbetalingsperioden. Finanstilsynet ble også bedt om å vurdere om det er behov for endringer for å tilrettelegge for at pensjonsinnretningen kan ta hensyn til kjønn som faktor ved håndtering av biometrisk risiko og om kjønnsnøytralisering kan skje ved å kjønnsnøytralisere K2013 som Finanstilsynet for tiden arbeider med. Finanstilsynet ble bedt om å oversende et hørings-

notat innen 10. desember 2012. Denne fristen har Finansdepartementet forlenget til 4. januar 2013 i brev av 14. desember 2012.

Banklovkommissjonen har for øvrig på bakgrunn av høringsuttalelsene og det videre arbeidet med tjenestepensjonsloven, på eget initiativ funnet grunn til å utarbeide et endret utkast til regler om levealderjustering i tjenestepensjonsloven. Det vises til avsnitt 12.2 nedenfor og til utkastet til ny § 4-17 i kapittel 16 avsnitt II. Endringene av §§ 4-17 og 4-18 i utkastet til tjenestepensjonslov har medført en endring av paragrafnummereringen i lovutkastet kapittel 4 som også får betydning for loven for øvrig. Disse endringene framgår nedenfor i kapittel 16, men *Banklovkommissjonen* har også som nevnt ovenfor i avsnitt 3.1, valgt å ta inn en konsolidert versjon av lovutkastet til tjenestepensjonslov i vedlegg 2 i denne utredningen. Den konsoliderte versjonen omfatter det samlede lovutkast i forrige utredning og denne utredningen.

3.4.3 Pensjonsregulering

På samme måte som i opptjeningsperioden, er pensjonsbeholdningen i utbetalingsperioden dekket av nullgaranti fra pensjonsinnretningen. Premie for denne garantien i utbetalingsperioden skal dekkes av foretaket dersom pensjonsordningen er etablert etter standardmodellen, jf. lovutkastet § 4-11 annet ledd. Dersom pensjonsordningen er etablert i samsvar med reglene for grunnmodellen, skal premie for nullgarantien dekkes av årlig avkastning eller pensjonsbeholdningen, jf. lovutkastet § 4-13 annet ledd.

I folketrygden oppreguleres pensjonsytelsen med alminnelig lønnsvekst deretter fratrukket 0,75 prosent. Banklovkommissjonen har i lovutkastet § 4-21 første ledd (etter endringer i lovutkastet her blir dette § 4-20 første ledd) foreslått at årlig avkastning på pensjonsbeholdning knyttet til løpende pensjonsytelser skal brukes til å øke pensjonsytelsen i påfølgende år. Dersom ett års avkastningen overstiger det som er nødvendig for å gi et tillegg til pensjonsytelsen på alminnelig lønnsvekst deretter fratrukket 0,75 prosent, skal den overskytende avkastningen tilføres pensjonsbeholdningen og brukes som tillegg til pensjonsytelsen i etterfølgende år.

Foretaket kan i pensjonsplanen påta seg en forpliktelse til å sikre en årlig oppregulering av pensjonsytelsen i samsvar med alminnelig lønnsvekst deretter fratrukket 0,75 prosent dersom den årlige avkastningen ikke er tilstrekkelig til å dekke et slikt tillegg. Dersom avkastningen i slike tilfeller er høyere enn det som er nødvendig for å

dekke oppregulering, skal den overstigende avkastningen tilføres et pensjonsreguleringsfond som kan anvendes i år der oppnådd avkastning ikke er tilstrekkelig til å dekke oppreguleringen. Foretakets ansvar for å dekke oppreguleringen vil således først inntre når årlig avkastning ikke dekker reguleringen og det ikke er midler i pensjonsreguleringsfondet som dekker oppreguleringen fullt ut. Dersom foretaket tar inn en slik forpliktelse i pensjonsplanen, vil dette for øvrig utløse et balanseføringskrav av framtidige pensjonsforpliktelse.

3.5 Fratrådte arbeidstakere og pensjonsbevis

Dersom en arbeidstaker fratrer sin stilling etter å ha vært ansatt i foretaket i 12 måneder eller mer og uten å ta ut alderspensjon, skal pensjonsinnretningen utstede et pensjonsbevis, jf. lovutkastet § 6-1. Pensjonsbeviset skal omfatte pensjonsbeholdningen. Det er pensjonsbeholdningen som utgjør de opptjente pensjonsrettighetene i tjenestepensjonsforsikringer. Dersom pensjonsordningen vedkommende trer ut av er etablert i samsvar med standardmodellen, skal pensjonsbeviset også omfatte en andel av reguleringsfondet og administrasjonsreserve.

Ved fratreden opphører medlemskapet i pensjonsordningen og pensjonsbeviset utgjør et eget rettsforhold mellom pensjonsinnretningen og pensjonsbevisinnehaveren på samme måte som ved

fripoliser utstedt i samsvar med foretakspensjonsloven og pensjonskapitalbevis i samsvar med innskuddspensjonsloven, jf. lovutkastet § 6-4. Dette innebærer blant annet at kostnadene knyttet til administrasjon og forvaltning av pensjonsbeviset skal trekkes fra pensjonsbevisets administrasjonsreserve eller pensjonsbeholdningen.

Pensjonsbeholdningen knyttet til pensjonsbeviset skal årlig tilføres en forholdsmessig andel av faktisk dødelighetsarv og oppreguleres i samsvar med tilført avkastning. Pensjonsinnretningen vil også i forhold til pensjonsbevis ha en nullgaranti. Det vises til lovutkastet § 6-8.

Pensjonsbeviset vil forvaltes ved alminnelig forvaltning med mindre innehaveren ved utstedelse eller senere velger investeringsvalg, jf. lovutkastet § 6-10. Utkastet til § 6-10 var basert på utkastet til ny §§ 4-7a og 4-7b i foretakspensjonsloven i NOU 2012: 3 Fripoliser og kapitalkrav. Utkastet til endringer i foretakspensjonsloven innebar en åpning for omdanning av vanlige fripoliser til fripoliser med egne investeringsporteføljer og investeringsvalg. Finansdepartementet omarbeidet lovutkastet noe i Prop. 11 L (2012-2013). Forslaget fikk enstemmig tilslutning i Finanskomiteen, se Innst. 113 L (2012-2013), og ble sanksjonert av Kongen i Statsråd 14. desember 2012. I lys av de endringer som er gjort i foretakspensjonsloven §§ 4-7a og 4-7b i forhold til Bankløyvekommisjonens opprinnelige forslag, foreslås det i denne utredningen endringer i utkastet til tjenestepensjonslov § 6-10. Det vises til avsnitt 12.2 nedenfor om dette.

Kapittel 4

Bakgrunn for utredningen

4.1 Gjennomføring av ny tjenestepensjonslov

Det regelverk som foreslås for nye forsikringsbaserte tjenestepensjonsordninger i NOU 2012: 13 (se kapittel 3 ovenfor) er utformet med utgangspunkt i de prinsipper som ligger til grunn for alderspensjonssystemet i ny folketrygd. I det nye pensjonssystemet skilles det klart mellom opptjeningsperioden og utbetalingsperioden, og prinsippene for premier, pensjonsopptjening og beregning av pensjonsytelser er derfor andre enn i ytelsesbaserte pensjonsordninger etter foretakspensjonsloven. I lovutkastet er det dessuten lagt opp til vesentlige endringer i forhold til den risiko- og kostnadsfordeling mellom pensjonsinnretning, foretak og arbeidstakere som hittil har vært karakteristisk for ytelsesbaserte foretakspensjonsordninger. Det er for øvrig i NOU 2012: 13 avsnitt 5.2 gitt en oversikt over de prinsipper og hovedsynspunkter som er lagt til grunn ved utformingen av lovutkastet.

Banklovkommisjonen viser til at utkastet til tjenestepensjonslov er utarbeidet med sikte på at det nye lovverket om alderspensjon i forsikringsbaserte tjenestepensjonsordninger skal gjennomføres samlet og settes i kraft fra det tidspunkt Kongen fastsetter, se lovutkastet § 7-1 (etter endringer i lovutkastet her blir dette § 14-1). Dette forutsetter at det samtidig blir gjennomført nødvendige endringer i annen pensjonslovgivning, og at forholdet mellom alderspensjon etter tjenestepensjonsloven og alderspensjon etter pensjonsordninger etablert i henhold til innskudds- eller foretakspensjonslovene blir avklart eller nærmere regulert ved overgangsordninger. Utredningen her omhandler de spørsmål som vil oppstå i denne sammenheng.

For det første, ikraftsetting av en ny tjenestepensjonslov vil innebære at nye pensjonsordninger for kollektiv tjenestepensjonsforsikring deretter må opprettes i henhold til den nye lovgivningen. Dette vil medføre behov for enkelte tilpasninger i lov om obligatorisk tjenestepensjon. Utkastet til ny tjenestepensjonslov inneholder riktignok

ikke konkrete forslag til materielle endringer i lov om obligatorisk tjenestepensjon. *Banklovkommisjonen* har imidlertid forutsatt at loven skal gjelde tilsvarende for pensjonsordninger i henhold til tjenestepensjonsloven. Dette betyr at bestemmelsene om foretaks plikt til å ha tjenestepensjonsordning, minstekravene til pensjonsordningen og de øvrige bestemmelser i lov om obligatorisk tjenestepensjon – unntatt lovens § 5 – må gis anvendelse også for tjenestepensjonsordninger opprettet i samsvar med utkastet til ny tjenestepensjonslov, jf. lovutkastet § 7-2 første ledd (etter endringer i lovutkastet her blir dette § 14-2). Det er derfor behov for å endre lov om obligatorisk tjenestepensjon slik at dette framgår av loven selv, se nedenfor i avsnitt 12.3.

Videre har *Banklovkommisjonen* lagt til grunn at tjenestepensjonsordninger opprettet i samsvar med utkastet til lov om kollektiv tjenestepensjonsforsikring, skal behandles skattemessig etter regler tilsvarende de som skatteloven §§ 6-45 til 6-47 nå gir for tjenestepensjonsordninger etter foretakspensjonsloven eller innskuddspensjonsloven, jf. lovutkastet § 7-2 annet ledd (etter endringer i lovutkastet her blir dette § 14-2). Forutsetningen er således at et foretak skal gis fradrag for tilskudd til dekning av årlige innskuddspremier, risikopremier og kostnader knyttet til tjenestepensjonsordningen i henhold til reglene i lovutkastet kapittel 4 avsnittene II eller III, samt for tilskudd til premiefond for pensjonsordningen etter regler tilsvarende reglene i skatteloven § 6-46 første ledd. Forutsetningen er også at arbeidstakere skal gis fradrag for tilskudd til tjenestepensjonsordningen i henhold til en tilskuddsordning i samsvar med vilkår og regler i lovutkastet § 4-25 (etter endringer i lovutkastet her blir dette § 4-24). Det vil derfor være behov for å foreta endringer i skatteloven §§ 6-45 til 6-47 slik at reglene om den skattemessige behandling av pensjonsordninger etter tjenestepensjonsloven går klart fram av skatteloven, se nedenfor i avsnitt 12.4.

For det annet, gjennomføringen av ny tjenestepensjonslov vil kunne få ulike virkninger også i

forhold til innskudds- og foretakspensjonsloven og de tjenestepensjonsordninger som er opprettet etter en av disse lovene før tjenestepensjonsloven er trådt i kraft. Ved vurderingen av behovet for å avklare forholdet mellom tjenestepensjonsloven og gjeldende pensjonslover og eksisterende innskudds- og foretakspensjonsordninger, må det imidlertid skilles mellom henholdsvis pensjonsordninger opprettet etter innskuddspensjonsloven (nedenfor i avsnitt 4.2) og ytelsesbaserte pensjonsordninger etter foretakspensjonsloven (nedenfor i avsnitt 4.3). Det er de spørsmål som gjelder forholdet mellom den nye tjenestepensjonsloven og eksisterende pensjonsordninger etter foretakspensjonsloven, som prinsipielt og praktisk har størst betydning, og som derfor blir behandlet i de sentrale deler av utredningen.

4.2 Innskuddspensjonsordninger

I forhold til eksisterende innskuddspensjonsordninger er utgangspunktet at tjenestepensjonslovens regelverk for kollektiv tjenestepensjonsforsikring overhodet ikke skal gjelde for kollektive pensjonsspareavtaler og pensjonsordninger etter innskuddspensjonsloven. Tjenestepensjonsloven vil derfor ikke stenge for opprettelse av nye innskuddspensjonsordninger eller i seg selv nødvendiggjøre materielle endringer i innskuddspensjonsloven.

Ved lov 17. desember 2010 nr. 83 ble innskuddspensjonsloven endret som ledd i tilpasningen til folketrygdreformen, blant annet når det gjelder innføringen av regler om fleksibelt uttak av pensjon. *Banklovkommisjonen* mener at det ikke foreligger behov for ytterligere tilpasninger av innskuddspensjonsloven til prinsippene for ny folketrygd. Det vises særskilt til reglene om beregning av årlig pensjonsytelse i innskuddspensjonsloven § 7-4 som innebærer at pensjonskapitalen vil bli fordelt over beregnet utbetalingsperiode ved uttak av pensjon, herunder ved konvertering til pensjonsforsikring over et antall år beregnet ut fra arbeidstakerens forventede levetid på uttakstidspunktet. Dette er i samsvar med prinsippene for levealdersjustering i ny folketrygd.

Ut fra dette mener *Banklovkommisjonen* at det i forhold til innskuddspensjonsloven heller ikke er behov for særskilte overgangsregler ved ikraftsettning av tjenestepensjonsloven. Det kan likevel reises spørsmål om det bør foretas enkelte endringer i regelverket for innskuddspensjonsordninger.

For det første mener *Banklovkommisjonen* at innskuddspensjonsloven § 14-1 om omdanning av

innskuddspensjonsordninger bør endres slik at det åpnes for at foretak som hittil har hatt innskuddspensjonsordning, gis adgang til å omdanne sin innskuddspensjonsordning til en forsikringsbasert alderspensjonsordning i henhold til tjenestepensjonsloven, se nedenfor i avsnitt 12.5.6. Ved slik omdanning vil arbeidstakernes rett til opptjent pensjonskapital på omdanningstidspunktet i tilfelle kunne sikres fullt ut, enten ved utstedelse av pensjonskapitalbevis etter innskuddspensjonsloven, eller ved at opptjent pensjonskapital benyttes til å sikre arbeidstakernes opptjente pensjonsrettigheter som del av rett til opptjent pensjon innenfor den nye tjenestepensjonsordningen, jf. innskuddspensjonsloven § 14-1 første, annet og fjerde ledd (§ 14-1 tredje ledd er her uten betydning, jf. tjenestepensjonsloven § 3-9 om medlemskap for eldre arbeidstakere). Etter innskuddspensjonsloven § 14-2 berøres heller ikke pensjonistenes rettigheter av en omdanning av innskuddspensjonsordningen.

For det annet er det behov for en gjennomgang av innskuddspensjonsloven kapitlene 11 til 12 for å vurdere i hvilken utstrekning en ny lov om kollektiv tjenestepensjonsforsikring medfører behov for lovtekniske tilpasninger i innskuddspensjonslovens regler om virkningene av sammenslåing av foretak og andre foretaksendringer. Det er således viktig å avklare blant annet hvordan et foretaks innskuddspensjonsordning skal håndteres dersom foretaksendringene fører til at det etableres ett eller flere nye foretak som skal ha pensjonsordning etter tjenestepensjonsloven, se nedenfor i avsnitt 12.5.6.

For det tredje er det i mandatet og under utredningsarbeidet påpekt at det er behov for tilpasninger i de regler om høyeste årlige innskudd i prosent av lønn som nå gjelder for innskuddspensjonsordninger, og som er fastsatt med hjemmel i innskuddspensjonsloven § 1-3 ved forskrift 22. desember 2000 nr. 1413 til lov av 24. november 2000 nr. 81 om innskuddspensjon i arbeidsforhold. Gjeldende regler på dette området vil således kunne endres ved forskrift fastsatt av Finansdepartementet. Det kan imidlertid reises spørsmål om innskuddspensjonsloven § 1-3 gir adgang til å forskriftsfastsatte innskuddsgrenser som bryter med de prinsipper for årlige innskudd til innskuddspensjonsordninger som følger av innskuddspensjonsloven §§ 5-2 første ledd og 5-3 første ledd bokstav d. Avhengig av hvordan nye innskuddsgrenser ønskes utformet, vil det derfor kunne oppstå behov for endring og oppmyking av disse lovbestemmelsene, se nedenfor i avsnitt 12.5.

4.3 Ytelsesbaserte foretakspensjonsordninger

I forhold til foretakspensjonsloven og eksisterende ytelsesbaserte pensjonsordninger etter denne loven vil ikraftsetting av tjenstepensjonsloven kunne føre til at det vil oppstå behov for lovendringer og/eller særlige overgangsordninger.

For det første vil det generelt være behov for å avklare forholdet mellom foretakspensjonsloven og den nye tjenstepensjonsloven. Ytelsesbaserte foretakspensjonsordninger etter foretakspensjonsloven er basert på avtale om kollektiv tjenstepensjonsforsikring som nevnt i lovutkastet § 1-1. Med mindre annet fastsettes, vil bestemmelsene i tjenstepensjonsloven således gjelde også for eksisterende foretakspensjonsordninger, og vil i så fall innebære omfattende regelendringer med nye krav til utformingen av pensjonsordningenes regelverk. Utkastet til ny tjenstepensjonslov er ment å motsvare reglene i kapitlene 1 til 5 og 8 til 11 i foretakspensjonsloven om opptjening, beregning og utbetaling av alderspensjon, og om forvaltningen av pensjonskapitalen i ytelsesbaserte tjenstepensjonsordninger, jf. NOU 2012: 13 Pensjonslovene og folketrygdreformen II avsnitt 10.1. De sentrale deler av lovutkastet er inntatt i utkastet kapitlene 4 til 6 og avviker både reelt og formelt og i sin systematikk fra reguleringen av ytelsesbaserte foretakspensjonsordninger i foretakspensjonsloven kapitlene 4, 5, 9 og 11. Reglene om fleksibelt uttak av pensjon og om arbeid etter uttak av pensjon som ble tatt inn i foretakspensjonsloven ved lov 17. desember 2010 nr. 83, er i hovedsak videreført i lovutkastet.

For det annet, i forhold til eksisterende ytelsesbaserte pensjonsordninger vil ikrafttredelse av den nye lovgivningen aktualisere ulike spørsmål som vanskelig kan løses uten ved særskilte lovregler eller overgangsordninger, blant annet for å legge til rette for konsolidering av pensjonsrettigheter opptjent før og etter at tjenstepensjonsloven er satt i kraft, jf. NOU 2012: 13 Pensjonslovene

og folketrygdreformen II avsnitt 4.4.2. Bakgrunnen er som nevnt foran i avsnitt 4.1, at det regelverket som foreslås for nye forsikringsbaserte tjenstepensjonsordninger etter tjenstepensjonsloven, er utformet i samsvar med ny folketrygd ut fra et prinsipielt skille mellom reguleringen av opptjeningsperioden og utbetalingsperioden. Tjenstepensjonsloven bygger derfor på andre prinsipper for premier, pensjonsopptjening og beregning av pensjonsytelser enn foretakspensjonsloven og ytelsesbaserte pensjonsordninger etter sistnevnte lov. Dessuten medfører tjenstepensjonsloven samlet sett vesentlige endringer i forhold til den risiko- og kostnadsfordeling mellom pensjonsinnretning, foretak og arbeidstakere som hittil har vært karakteristisk for ytelsesbaserte foretakspensjonsordninger etter foretakspensjonsloven. Virkningene av en ny tjenstepensjonslov for eksisterende ytelsesbaserte foretakspensjonsordninger er derfor et hovedtema i utredningen her, og det er utarbeidet utkast til utførlige overgangsregler som er foreslått inntatt som et nytt kapittel 7 i det lovutkast som ble framlagt i Utredning nr. 26, NOU 2012: 13 Pensjonslovene og folketrygdreformen II.

For det tredje er det behov for å bygge ut utkastet til ny tjenstepensjonslov med særlige regler om konsernforhold, virkningene av foretaksendringer og avvikling og omdanning av tjenstepensjonsordninger. Dette vil være et motstykke til reglene i foretakspensjonsloven kapitlene 12 til 15, og kan i stor grad utformes ut fra reglene der, jf. en skisse som er utarbeidet av Sekretariatet i Banklovkommisjonen og inntatt i vedlegg til Utredning nr. 25, NOU 2012: 3 Fripoliser og kapitalkrav side 73 til 77. Det er her først og fremst behov for lovtekniske tilpasninger. Utkast til de regler som trengs på disse områdene til komplettering av regelverket i tjenstepensjonsloven, er foreslått inntatt som nye kapitler 10 til 13 i det lovutkast som ble framlagt i Utredning nr. 26, NOU 2012: 13 Pensjonslovene og folketrygdreformen II, se nedenfor i kapittel 11.

Kapittel 5

Tjenestepensjonsloven og ytelsesbaserte pensjonsordninger

5.1 Ytelsesbasert foretakspensjon i hovedtrekk

5.1.1 Pensjonsplan, premieberegning og premiereserve

Ytelsesbaserte pensjonsordninger i henhold til foretakspensjonsloven skal gi tjenestepensjon i tillegg til folketrygden til enhver tid. Pensjonsordningene er etablert ved og basert på en kollektiv livsforsikringsavtale med pensjonsinnretningen og arbeidsgiveren som avtaleparter og arbeidstakerne som de forsikrede. I forsikringsavtalen fastsettes pensjonsplanen og annet regelverk for den enkelte pensjonsordning. Foretakspensjonsloven selv har lite konkrete regler. Lovens hovedoppgave er å fastlegge de rammer og krav som må overholdes ved utformingen av pensjonsplan og annet regelverk (foretakspensjonsloven § 2-1 første ledd). De forhold som er karakteristisk for pensjonssystemet i pensjonsordninger etter foretakspensjonsloven, og som er av særlig betydning i forhold til utredningen her, kan derfor i stor grad tilbakeføres til hvordan pensjonsordningenes pensjonsplaner og premieberegningsgrunnlag i praksis er blitt utformet innenfor lovens rammer.

1) Pensjonsplanen skal angi vilkårene for og omfanget av de pensjonsytelser arbeidstakerne etter hvert vil opptjene ut fra lønn og tjenestetid i foretaket (foretakspensjonsloven § 2-3 første ledd). Pensjonsytelsene er riktignok ikke beløpsmessig fastsatt i pensjonsplanen. De er imidlertid kontraktsbestemt ved pensjonsplanens regler om beregningen av den årlige pensjonsytelse som et medlem ut fra lønnsforhold og tjenestetid i foretaket etter hvert opptjener, men som kommer til utbetaling først ved nådd opptjeningsalder, normalt fastsatt til 67 år (foretakspensjonsloven § 4-2 første ledd).

I praksis er beregningsreglene i pensjonsplanen fastsatt slik at tjenestepensjonsytelsen sammen med beregnet folketrygd for det enkelte medlem ikke skal overstige de grenser i forhold til medlemmets lønn som er fastsatt i foretakspen-

sjonsloven § 5-6. Dette har sammenheng med at lov 6. juli 1957 nr. 26 om samordning av pensjons- og trygdeytelser, herunder alderspensjonen fra folketrygden, ikke gjelder for pensjonsordninger i privat sektor. Reelt er derfor foretakspensjonsordningene utformet som en «netto» tjenestepensjonsordning. Verken pensjonsinnretningen eller foretaket har normalt noe ansvar for hvor stor den enkeltes samlede pensjon fra folketrygd og pensjonsordning faktisk blir. Dette er forsikringsrettslig helt sentralt fordi det etter forsikringsavtalen er pensjonsinnretningen – ikke foretaket – som har ansvaret for at opptjent årlig tjenestepensjon blir utbetalt. Dessuten krever foretakspensjonsloven § 2-3 annet ledd at de tjenestepensjonsytelser som hvert av medlemmene opptjener etter pensjonsplanen, skal være garantert av pensjonsinnretningen.

I samsvar med prinsippet om lineær årlig opp-tjening av pensjon, har en arbeidstaker til enhver tid opptjent en så stor del av full pensjonsytelse etter pensjonsplanen som arbeidstakerens tjenestetid i foretaket på beregningstidspunktet utgjør i forhold til en tjenestetid beregnet fra det tidspunkt arbeidstakeren ble opptatt som medlem i pensjonsordningen og til arbeidstakeren vil nå opptjeningsalderen. Det er således et generelt vilkår for full tjenestepensjon at arbeidstakeren er ansatt i foretaket ved nådd opptjeningsalder. Arbeidstakere som fratrer før opptjeningsalderen, gis en fripolise for opptjent pensjonsytelse beregnet ut fra lønnen og tjenestetidsforholdet ved fratreden (foretakspensjonsloven § 4-7). Pensjon kan bare tas ut etter reglene i foretakspensjonsloven §§ 5-7a til 5-7c, og tas pensjon ut før nådd opptjeningsalder, skal det skje omregning av pensjonsytelsen etter reglene i § 5-7c. For opptjening av pensjon ved tjenestetid i foretaket etter nådd opptjeningsalder gjelder særlige regler i foretakspensjonsloven § 4-5.

2) Pensjonsordningen finansieres av foretaket ved innbetaling av årlig premie for medlemmene, men heller ikke premiene er beløpsmessig fastsatt i pensjonsplanen. Årlig premie beregnes etter pen-

sjonsinnretningens premieberegningsgrunnlag til enhver tid. I samsvar med prinsippet om lineær opptjening av pensjon beregnes årlig premie for hvert medlem ut fra den andel av retten til full pensjon etter pensjonsplanen som hver av arbeidstakerne ut fra sitt lønnsnivå opptjener i løpet av året (foretakspensjonsloven § 9-2). Årlig premie for de enkelte medlemmer vil derfor variere, men vil generelt stige med alder og lønnsvekst, og øker ganske vesentlig særlig i siste del av et medlems yrkesaktive periode. En hovedårsak er at etter lønnsstigning beregnes opptjent pensjon på nytt som om medlemmet har hatt det nye lønnsnivået i hele sin tjenestetid (foretakspensjonsloven § 5-2 tredje ledd), og at årets premie derfor også må omfatte en reguleringspremie til dekning av den årlige oppregulering av tidligere opptjent pensjon som lønnsøkningen gjør påkrevd.

Denne form for premieberegning innebærer at de enkelte medlemmers rett til opptjent pensjon i hovedsak vil være fullfinansiert fra foretakets side ved nådd opptjeningsalder. I praksis beregnes imidlertid årlig premie slik at også pensjonsinnretningen selv hvert år må bidra til finansieringen gjennom tilføring av avkastning oppnådd ved forvaltning av midlene, jf. reglene om krav til årlig avsetning i forsikringsvirksomhetsloven § 9-16 tredje ledd. Dette framgår av premieberegningssystemet, og det innebærer at pensjonsinnretningen selv må bære risikoen for at de forutsetninger om årlig avkastningsnivå og dødelighet som der er lagt til grunn, viser seg å være tilstrekkelige (nedenfor i avsnittene 5.1.2 og 5.1.3).

3) Det er et krav i foretakspensjonsloven at pensjonsordningens oppsamlede kapital i pensjonsinnretningen (premiereserven) alltid skal være så stor at den er tilstrekkelig til å sikre de pensjonsrettigheter medlemmene til enhver tid har opptjent etter pensjonsplanen (foretakspensjonsloven § 9-1). Dette kapitalkravet dekkes innenfor de avsetninger til premiereserve som pensjonsinnretningen etter forsikringsvirksomhetsloven § 9-16 plikter å foreta for å sikre sin soliditet. Avsetningen til premiereserve som føres som en gjeldspost i regnskapet, skal til enhver tid tilsvare kapitalverdien av forsikringsforpliktelsene beregnet etter en prospektiv metode (nedenfor i avsnitt 5.1.4). Plikten til å ha tilstrekkelige avsetninger til dekning av forsikringsforpliktelser er et sentralt element i det lovfaste soliditetssikringssystemet for pensjonsinnretninger og i lovgrunnlaget for myndighetstilsynet med pensjonsinnretningene.

Omfanget av pensjonsinnretningens avsetninger til premiereserve er uten betydning for omfan-

get av den rett til årlig pensjon som hvert medlem har opptjent til enhver tid. Pensjonsytelsens størrelse bestemmes direkte av reglene i pensjonsplanen. Om en pensjonsinnretning oppfyller eller ikke oppfyller kravene til premiereserve etter foretakspensjonsloven § 9-1 og forsikringsvirksomhetsloven § 9-16, er derfor prinsipielt uten betydning for pensjonsinnretningens eget garanti-ansvar etter foretakspensjonsloven § 2-3 annet ledd for den rett til årlig pensjon som de enkelte medlemmene har opptjent etter pensjonsplanen. Dette er en *ytelsesgaranti* som innebærer at pensjonsinnretningen i alle tilfelle er ansvarlig for at rett til årlig pensjon opptjent etter pensjonsplanen, også blir utbetalt til arbeidstakeren ved uttak av pensjon etter reglene i foretakspensjonsloven. Omvendt betyr dette også at verken de enkelte medlemmer eller foretaket har noe eget krav på særskilt utbetaling av premiereserve som pensjonsinnretningen har avsatt til sikring av pensjon opptjent etter pensjonsplanen, jf. foretakspensjonsloven § 4-6 tredje ledd.

5.1.2 Premiefradrag og avkastningsrisiko

Pensjonsinnretningen forestår forvaltningen av den kapital som tilsvarende pensjonsordningens midler (premiereserve) til enhver tid. I premieberegningssystemet for pensjonsordningen er det forutsatt at pensjonsinnretningen vil oppnå en årlig avkastning av midlene (premiereserven) til enhver tid som minst tilsvarende den premieberegningssrente som inngår i beregningsgrunnlaget. Dette avkastningsnivået kommer til fradrag ved beregning av foretakets årlige premie. I tillegg til årlig premie fra foretaket plikter derfor pensjonsinnretningen selv hvert år – også i utbetalingstiden – å tilføre pensjonsordningens premiereserve et beløp som minst tilsvarende beregningssrenten (forsikringsvirksomhetsloven § 9-16 tredje ledd). Ellers vil retten til pensjon opptjent i pensjonsordningen ikke være fullfinansiert og sikret ved tilstrekkelige avsetninger til premiereserve slik foretakspensjonsloven § 9-1 og forsikringsvirksomhetsloven § 9-16 krever.

I forhold til oppfyllelsen av kravet til forsikringsmessige avsetninger som er en meget viktig del av soliditetssikringssystemet for pensjonsinnretninger, har derfor pensjonsinnretningen selv risikoen for at avkastningsresultatet oppnådd i det enkelte år er tilstrekkelig til å dekke pensjonsinnretningens eget årlige tilskudd til pensjonsordningens premiereserveavsetning. I kortform omtales denne avkastningsrisikoen vanligvis som en *rentegaranti* selv om det forhold at årlig

avkastning er lavere enn beregningsrenten ikke utløser noe særskilt ansvar for pensjonsinnretningen overfor foretaket eller medlemmene av dets pensjonsordning. I forhold til arbeidstakerne er pensjonsinnretningens ansvar bestemt av den *ytelsesgaranti* som følger av foretakspensjonsloven § 2-3 annet ledd (foran i avsnitt 5.1.1).

Den enkelte pensjonsinnretning kan i utgangspunktet selv bestemme hvilket avkastningsnivå (beregningssrente) den vil legge til grunn ved beregningen av årlige premier. I praksis har pensjonsinnretningenes premier vært beregnet ut fra den til enhver tid høyeste lovlige premieberegningssrente, fastsatt av Finanstilsynet ut fra soliditetshensyn og markedsforhold til enhver tid (forskrift 30. juni 2006 nr. 869 til forsikringsvirksomhetsloven (livsforsikring mv.) § 2-3). Høyeste lovlige beregningssrente er i de siste 10-15 årene etappevis satt ned fra 4 prosent til 2,5 prosent, noe som har økt foretakenes årlige pensjonskostnader fordi en tilsvarende større del av finansieringen av opptjent pensjon må dekkes ved innbetalt premie. Den enkelte nedsettelse får imidlertid bare virkning for beregningen av premier i etterfølgende år, og gir ikke pensjonsinnretningen rett til å etterberegne tillegg til tidligere års premier betalt for allerede opptjente pensjonsrettigheter. Den reelle avkastningsrisiko knyttet til eksisterende pensjonsforpliktelser ligger for tiden derfor på om lag 3,3 prosentnivå selv om høyeste lovlige beregningssrente for ny opptjening under løpende kontrakter er 2,5 prosent. Opptjente pensjonsforpliktelsers langsiktige karakter innebærer at pensjonsinnretningene også etter en nedsettelse av beregningssrenten, vil ha en betydelig akkumulert avkastningsrisiko knyttet til tidligere opptjent pensjon i ytelsesbaserte pensjonsordninger, se Utredning nr. 25, NOU 2011: 3 Fripoliser og kapitalkrav, avsnitt 2.

Pensjonsinnretningen har adgang til å redusere avkastningsrisikoen ved at den i år med høyere avkastningsnivå enn beregningssrenten gjør bruk av retten til å foreta «tilleggsavsetninger» som i senere år etter behov kan benyttes til å dekke årlig differanse mellom beregnet og faktisk avkastning (forsikringsvirksomhetsloven § 9-17). I et år hvor avkastningen tilordnet den enkelte kontrakt ikke er stor nok til å dekke det årlige avsetningskravet til dens premiereserve (forsikringsvirksomhetsloven § 9-16 tredje ledd), har pensjonsinnretningen rett til å oppfylle avsetningskravet ved overføring fra kontraktens tilleggsavsetninger (forsikringsvirksomhetsloven § 9-17 tredje ledd). Tilleggsavsetninger kan derimot ikke

benyttes til å dekke tap fordi avkastningsresultat i et år er negativt fordi verdireduksjonen av eiendelene i kollektivporteføljen i løpet av året er større enn det som lar seg dekke ved årets inntekter, se Ot.prp. nr. 74 (2003-2004) side 65 følgende og Innst. O. nr. 4 (2004-2005) side 20.

I perioder hvor pensjonsinnretningenes årlige avkastningsresultater er svake som følge av forholdene i rente- og verdipapirmarkedene, foreligger det imidlertid begrenset mulighet for oppbygging av tilleggsavsetninger. Dessuten har det vært helt nødvendig for pensjonsinnretningene å benytte avkastning ut over beregningssrenten først og fremst til å styrke avsetningene til premiereserve som følge av vesentlig redusert dødelighet og økningen i levetid og utbetalingsperioder i løpet av de siste 20-30 årene (nedenfor i avsnitt 5.1.3). Dette har vært situasjonen i de senere år. Under slike forhold vil den reelle betydningen av adgangen til å redusere avkastningsrisikoen ved å foreta tilleggsavsetninger være av tilsvarende mindre betydning.

Årlig avkastning som overstiger den beregningssrente som gjelder for pensjonsordningen, skal etter fradrag for avsetninger etter beregningssgrunnlaget og årlige tilleggsavsetninger fastsatt av pensjonsinnretningen etter forsikringsvirksomhetsloven § 9-17, disponeres som overskudd i henhold til utførlige regler i forsikringsvirksomhetsloven §§ 9-9 til 9-14. Det følger av foretakspensjonsloven § 8-5 at overskudd tilordnet en pensjonsordning i tilfelle skal fordeles mellom og godskrives foretakets premiefond og pensjonistenes overskuddsfond for regulering av løpende pensjoner. Om overskudd oppnås eller ikke, er således uten betydning for størrelsen av de pensjonsytelser som opptjenes etter pensjonsplanen. Fripoliser utstedt til fratrådte arbeidstakere anses som et eget rettsforhold (foretakspensjonsloven § 4-9) og skal tilordnes en forholdsmessig del av det overskudd pensjonsordningen har oppnådd. I de senere år har imidlertid den økonomiske utvikling ført til svake avkastningsresultater samtidig som dødeligheten er vesentlig redusert og perioden med pensjonsutbetaling er dermed blitt lengre enn beregnet. For å sikre sin soliditet har derfor pensjonsinnretningene i senere år vært nødt til å benytte så å si all avkastning ut over beregningssrenten til tilleggsavsetninger og til styrking av avsetningene til premiereserve for pensjonsforpliktelser etter forsikringsvirksomhetsloven § 9-11. Det er derfor blitt lite overskudd til fripoliser eller til pensjonsregulering etter foretakspensjonsloven § 8-5.

5.1.3 Livsvarig pensjon og levealdersrisiko

I pensjonsplanene for ytelsesbaserte pensjonsordninger er hovedregelen at opptjent årlig pensjon skal utbetales så lenge et medlem lever (foretakspensjonsloven § 5-1). Denne forpliktelsen omfattes av pensjonsinnretningens ytelsesgaranti etter foretakspensjonsloven § 2-3 annet ledd. Retten til opptjent pensjon faller imidlertid bort når medlemmet dør, uavhengig av om dette skjer før eller etter uttak av pensjon. Forventet levetid – og dermed forventet utbetalingsperiode – må derfor tas i betraktning ved premieberegningen. Den dødelighetsstatistikk som angir forventet dødelighet og dermed forventet levealder for hver årsklasse, og som er en viktig del av beregningsgrunnlaget for pensjonsordningen, legges i denne utredningen til grunn. Det knytter seg likevel betydelig risiko til premieberegning på dette grunnlag.

At håndteringen av levealdersrisikoen er blitt et hovedproblem for pensjonsinnretningene i de senere år, skyldes først og fremst at de årlige premier som er betalt av foretakene, over tid er blitt beregnet ut fra en dødelighetsstatistikk som gradvis ble sterkt foreldet, og at levalderen og utbetalingstiden derfor har økt vesentlig mer enn tatt i betraktning. Som følge av at den offentlige debatt i første rekke har vært konsentrert om pensjonsinnretningenes avkastningsrisiko, har levealdersproblemet ikke fått tilstrekkelig bred oppmerksomhet i tide, heller ikke fra pensjonsinnretningene selv. Resultatet er at pensjonsinnretningene nå har et betydelig etterslep i oppbyggingen av avsetninger til dekning av levealdersrisikoen knyttet til de framtidige og langsiktige pensjonsforpliktelser de har påtatt seg.

Et første utgangspunkt ved premieberegningen er at årlige premier for de enkelte arbeidstakere må beregnes slik at premiereserven (pensjonskapitalen) ved nådd opptjeningsalder (normalt 67 år) vil være tilstrekkelig uten ytterligere premiebetaling fra foretaket til å sikre utbetaling av pensjon i medlemmets forventede levetid. Dette betyr at pensjonsinnretningen har risikoen for økning av medlemmenes levealder i opptjenings- og utbetalingsperioden – ofte en periode på 40-50 år – i forhold til den dødelighetsstatistikk med risikomargin som i sin tid er benyttet ved premieberegningen i opptjeningsperioden. Levealdersrisikoen har vist seg å være betydelig og å ha vesentlig større betydning enn avkastningsrisikoen. I løpet av de senere tiår har levealder og utbetalingsperioder økt atskillig mer enn lagt til grunn av pensjonsinnretningene ved premieberegningen. Over årene er dermed samlet leveal-

dersrisiko knyttet til pensjonsinnretningenes eksisterende pensjonsforpliktelser blitt et hovedproblem for pensjonsinnretningene. Det vises i denne sammenheng til at det ikke har vært vanlig i norsk tjenstepensjonsforsikring å avgrense levealdersrisikoen i forhold til utbetalingsperioder som vil vesentlig overstige den forventede levetid som premieberegningen bygger på.

Et andre utgangspunkt er at pensjonsinnretningene ved beregning av årlig premie ut fra de enkelte medlemmers forventede levealder også må ta hensyn til at pensjonsforpliktelser overfor en del medlemmer som dør i løpet av opptjenings- og utbetalingstiden, vil falle bort og dermed år om annet frigjøre midler som sikrer deres opptjente pensjon. Forventet omfang av frigjorte midler («dødelighetsarv»), beregnet ut fra dødelighetsstatistikken i beregningsgrunnlaget, har derfor også gitt grunnlag for fradrag i den årlige premie. En beregning av forventet «dødelighetsarv» må imidlertid også ta i betraktning risikoen for at levalderen kan øke og dermed redusere dødelighetsarven i forhold til det nivå som beregningen av årlige premier forutsetter. Også dette er pensjonsinnretningens risiko. Denne risikoen lar seg imidlertid vanskelig beregne med rimelig sikkerhet eller tilstrekkelige marginer over så lange tidsrom som vanlige pensjonsforpliktelser dekker.

Pensjonsinnretningenes premieberegningsspraksis har derfor vist seg over tid å medføre en vesentlig større levealdersrisiko enn forventet, både som følge av økt levealder og lengre utbetaling av pensjoner, og av redusert dødelighet og dødelighetsarv i opptjenings- og utbetalingsperioden. Selv om årlige premier senere kan forhøyes dersom levalderen viser seg å øke mer enn ventet, vil dette ikke gi vederlag for økt levealdersrisiko knyttet til pensjonsrettigheter opptjent før endringen. Akkumulert levealdersrisiko må i første omgang dekkes av pensjonsinnretningene selv ved nødvendig oppregulering av premiereservene for eksisterende pensjonsforpliktelser, slik som ved overgangen til beregningsgrunnlaget K2005, og deretter i alle tilfelle dekkes ved fortsatt pensjonsutbetaling til de mange pensjonister som lever lenger enn ventet. Den alminnelige økning i levalderen sett i forhold til de forutsetninger om dødelighet som er lagt til grunn for tidligere års premiereregning, innebærer derfor at det over årene er bygget opp en levealdersrisiko av betydelig omfang i pensjonsinnretningene som reelt innebærer en trussel mot pensjonsinnretningenes egenkapital og soliditet. Dette har indirekte også fått virkninger for forsikringskundene, se avsnittene 7.5.2 og 7.5.3 nedenfor. Som følge av situasjo-

nen har pensjonsinnretningene vært nødt til å benytte avkastningsresultater ut over premieberegningsrenten til å styrke premiereserve for pensjonsforpliktelser. Også risikoresultater har blitt anvendt til dette, se nedenfor i avsnitt 7.5.5.

Medlemmene Dalsøren, Gjelsvik, Orskaug og Storrødvann mener at problemene knyttet til levealdersrisiko og manglende oppreservering i dagens ytelsesbaserte ordninger ikke er en konsekvens av foretakspensjonslovens system, men av at dødelighetstariffer har vært feil og at pensjonsinnretningene derfor har krevd for lite premie. Ytterligere problemer kan forhindres ved at det legges til grunn nye dødelighetstariffer og kreves tilstrekkelig premie innenfor foretakspensjonslovens system. Det er ikke i seg selv nødvendig å endre pensjonsproduktene for å oppnå dette.

5.1.4 Forholdet mellom premiereserve og opptjent pensjon

I ytelsesbaserte pensjonsordninger etter foretakspensjonsloven er pensjonsinnretningens hovedforpliktelse å foreta utbetaling av opptjent årlig pensjonsytelse til arbeidstakerne ved nådd opptjeningsalder (67 år), jf. foretakspensjonsloven § 2-3 annet ledd hvorefter de ytelseser skal være garantert av pensjonsinnretningen. En arbeidstakers opptjente pensjon beregnes etter prinsippet om lineær årlig opptjening, og rett til full pensjon etter pensjonsplanen kan først oppnås ved arbeid fram til opptjeningsalderen (foran i avsnitt 2.1.1). Pensjonsutbetalingene fra pensjonsinnretningen skal være forhåndsfinansiert, i hovedsak ved de årlige premier foretaket innbetaler i opptjeningstiden. Årlig premie for de enkelte arbeidstakere beregnes derfor også lineært slik at opparbeidet pensjonskapital ved nådd opptjeningsalder (67 år) – sammen med tilført avkastning av pensjonsmidlene i utbetalingstiden i samsvar med beregningsrenten – i prinsippet vil være tilstrekkelig til å sikre utbetaling av opptjent rett til pensjon i medlemmets forventede levetid uten ytterligere premiebetaling fra foretaket.

For å sikre at pensjonsinnretningen har tilstrekkelige midler til pensjonsutbetalingene, kreves det at pensjonsinnretningen i opptjeningstiden opparbeider og til enhver tid har en avsetning til premiereserve som etter beregningsgrunnlaget er tilstrekkelig til å sikre medlemmenes pensjonsrettigheter opptjent etter pensjonsplanen (foretakspensjonsloven § 9-1 og forsikringsvirksomhetsloven § 9-16). Etter forsikringsvirksomhetsloven § 9-16 beregnes avsetningskravet etter pro-

spektiv metode. Dette innebærer at premiereserven minst skal tilsvare forskjellen mellom kapitalverdien (nåverdien) av de framtidige utbetalingsforpliktelser og kapitalverdien (nåverdien) av foretakets framtidige premieinnbetalinger.

Avsetningen til premiereserve beregnet etter forsikringsvirksomhetsloven § 9-16 gir et godt uttrykk for kapitalverdien av den rett til årlig pensjonsytelse som faktisk er opptjent på selve beregningstidspunktet. En forutsetning for at retten til pensjon opptjent på dette tidspunkt er sikret selv uten ytterligere premieinnbetaling fra foretaket, er imidlertid at pensjonsinnretningen fortsatt hvert år fram til nådd pensjonsalder, og deretter i utbetalingstiden, tilfører premiereserven årlig avkastning og dødelighetsarv i samsvar med det som er forutsatt i beregningsgrunnlaget. Dette innebærer for eksempel at den premiereserve som etter foretakspensjonsloven § 4-7 skal knyttes til en fripolise ikke i seg selv er tilstrekkelig til å sikre utbetaling ved nådd opptjeningsalder av den årlige pensjonsytelse fripolisen gir rett til. Som følge av pensjonsinnretningens ytelsesgaranti etter foretakspensjonsloven § 2-3 annet ledd, er imidlertid spørsmålet om fripolisens premiereserve til enhver tid er tilstrekkelig eller ikke, uten betydning for størrelsen av den årlige pensjonsytelse fripolisen gir rett til. Årlig pensjonsytelse kan ikke nedsettes av den grunn at beregnet premiereserve viser seg å være utilstrekkelig til å dekke pensjonsutbetalingene.

En premiereserve beregnet etter forsikringsvirksomhetsloven § 9-16 vil imidlertid ikke være tilstrekkelig til å sikre den rett til pensjon som vil være opptjent av en arbeidstaker ved arbeid helt til nådd opptjeningsalder. Skal retten til pensjon ved nådd opptjeningsalder være fullfinansiert uten ytterligere premieinnbetaling fra foretaket, er en første forutsetning at foretaket fortsetter å innbetale årlig premie fram til nådd opptjeningsalder. Den prospektive beregningsmetoden tar også hensyn til at påregnelig lønnsøkning fram til nådd opptjeningsalder vil medføre økning både av opptjent pensjon og av årlig premie. En andre forutsetning er at pensjonsinnretningen fortsatt hvert år tilfører premiereserven årlig avkastning og dødelighetsarv i samsvar med det som er forutsatt i beregningsgrunnlaget, jf. forsikringsvirksomhetsloven § 9-16 tredje ledd. Dette er nødvendig for at retten til årlig pensjon skal være fullfinansiert ved nådd opptjeningsalder uten ytterligere premieinnbetaling fra foretaket, og dermed gi grunnlag for livsvarig eller opphørende utbetaling av årlig pensjon. En tredje forutsetning er at pensjonsinnretningen også i utbetalingstiden tilfø-

rer premiereserven avkastning og dødelighetsarv etter beregningsgrunnlaget. Disse forutsetningene innebærer at pensjonsinnretningens avsetninger til premiereserve på et gitt tidspunkt, regelmessig vil være en god del lavere enn beregnet nåverdi av de pensjonsytelser som da må påregnes å komme til utbetaling. Både dette forhold og om avsetningsbehovet etter forsikringsvirksomhetsloven er oppfylt eller ikke, er imidlertid uten betydning for den rett til utbetaling av den årlige pensjonsytelse som arbeidstakeren har opptjent ved nådd opptjeningsalder.

I forhold til medlemmene i foretakspensjonsordninger har derfor kravet til pensjonsinnretningens premiereserve først og fremst karakter av et offentligrettslig krav til pensjonsinnretningenes soliditet som det er tilsynsmyndighetenes oppgave å påse at pensjonsinnretningene oppfyller, jf. forsikringsvirksomhetsloven §§ 9-15 og 9-16. Noe eget eller særskilt krav på utbetaling av premiereserve har verken den enkelte arbeidstaker eller foretaket. Det er årlig pensjonsytelse opptjent etter pensjonsplanen, og ikke beregnet premiereserve, som prinsipielt er bestemmende for pensjonsinnretningens utbetalingsansvar overfor medlemmene av pensjonsordningen (foretakspensjonsloven § 2-3). Etter foretakspensjonsloven § 5-8 annet og tredje ledd kan det heller ikke foretas endringer av pensjonsytelser eller beregningsgrunnlag som medfører reduksjon av medlemmers rett til opptjent pensjon eller av premiereserve som er knyttet til opptjent pensjon. Norsk forsikringstradisjon har vært at forsikringsforpliktelsene skal være fullt ut sikret ved avsetninger i pensjonsordninger. Dette legges fortsatt til grunn. Inndekningen av etterslepet ved oppbygging av nødvendige avsetninger er derfor en hovedoppgave for pensjonsinnretningene i kommende år (nedenfor i avsnitt 10.1).

5.2 En sammenligning mellom ytelsesbasert foretakspensjon og tjenstepensjonsloven

Pensjonssystemet i tjenstepensjonsloven bygger på andre prinsipper for premier, pensjonsopptjening og beregning av pensjonsytelser enn ytelsesbaserte pensjonsordninger etter foretakspensjonsloven. En hovedårsak er at regelverket for kollektiv tjenstepensjonsforsikring etter tjenstepensjonsloven er utformet i samsvar med prinsippene for ny folketrygd, herunder et klart skille mellom reguleringen av opptjeningsperioden og utbetalingsperioden. I tillegg kommer at et pen-

sjonssystem basert på et skille mellom ordningen for pensjonsopptjening og ordningen for beregningen av pensjonsytelsene, også åpner for vesentlige endringer i forhold til den risiko- og kostnadsfordeling mellom pensjonsinnretning, foretak og arbeidstakere som hittil har vært karakteristisk for ytelsesbaserte foretakspensjonsordninger etter foretakspensjonsloven, og som det er utførlig redegjort for foran i avsnitt 5.1. I utredningen her vil forskjellen når det gjelder risiko- og kostnadsfordelingen mellom foretak, pensjonsinnretning og arbeidstakere stå sentralt.

5.2.1 Opptjeningsordning, premieberegning og avkastningsrisiko

Den ene hoveddelen i det nye regelverket i tjenstepensjonsloven inneholder bestemmelsene om pensjonsopptjening, bygget på prinsippet om at rett til tjenstepensjon erverves ved årlig pensjonsopptjening og oppbygging av en pensjonsbeholdning for det enkelte medlem i tjenstepensjonsordningen. Dette forutsetter at opptjeningsordningen i hovedsak er basert på alleårsprinsippet og årlig innskuddspremie tilsvarende en bestemt prosent av arbeidstakerens lønn. Årlig premie beregnes ikke ut fra årlig opptjent del av et forhåndsfastsatt og garantert ytelsesnivå i utbetalingsperioden.

Tjenstepensjonsloven bygger på prinsippet om bruttoberegning av foretakets årlige tilskudd til pensjonsordningen, det vil si tilskuddet utgjør en fastsatt prosent av lønn uten fradrag for forventet årlig avkastning av pensjonsbeholdningen i opptjeningsperioden. Pensjonsleverandøren har derfor ingen plikt til årlig å tilføre pensjonsbeholdningen en beregnet avkastning tilsvarende det fradrag i årlig premie som premieberegningensrenten gir grunnlag for i ytelsesbaserte pensjonsordninger. Dette innebærer at pensjonsleverandøren ikke har risikoen for hvor stor årlig avkastning som faktisk oppnås ved forvaltningen av pensjonsbeholdningen. Med mindre særskilt avkastningsgaranti avtales, vil avkastningsrisikoen være basert på en nullgaranti knyttet til størrelsen av pensjonsbeholdningen til enhver tid (lovutkastet §§ 2-3 og 5-1 annet ledd). Dette er en vesentlig endring i forhold til den avkastningsrisiko knyttet til om lag 3,3 prosent som følger av de premieberegningensrenter som hittil har vært benyttet i ytelsesbaserte pensjonsordninger, og medfører plikt for pensjonsleverandøren til hvert år å tilføre premiereserven minst slik avkastning, se forsikringsvirksomhetsloven § 9-16 tredje ledd (foran i avsnitt 2.1.2).

Motstykket til denne ordningen er at arbeidstakernes pensjonsbeholdning årlig skal godskrives faktisk oppnådd avkastning (lovutkastet §§ 4-6 annet ledd og 4-12 annet ledd). Oppnådd årlig avkastning kan dermed gi et vesentlig bidrag til årlig oppregulering av pensjonsbeholdningen i opptjeningsperioden og av pensjon under utbetaling i utbetalingsperioden.

En nullgaranti medfører at pensjonsinnretningen likevel har en restrisiko som følge av at årets avkastningsresultat unntaksvis kan bli negativt uten at dette kan motregnes i pensjonsbeholdningen. Denne restrisikoen må pensjonsinnretningen dekke ved en årlig risikopremie – et vederlag for kapitalrisiko – i opptjenings- og utbetalingsperioden som må belastes enten foretaket eller arbeidstakerne eller fordeles mellom dem. Tjenestepensjonsloven har her noe ulike løsninger for pensjonsordninger etter standardmodellen og grunnmodellen. I pensjonsordninger basert på standardmodellen skal årlig vederlag for denne avkastningsrisiko dekkes av foretaket (lovutkastet § 4-11 annet ledd), mens regelen for grunnmodellen er at årlig vederlag for slik avkastningsrisiko i utbetalingsperioden skal dekkes ved fradrag i årlig avkastning av pensjonskapitalen eller om nødvendig i den årlige ytelse som skal utbetales (lovutkastet § 4-14 annet ledd). Det er lagt vekt på så vidt mulig å unngå at grunnmodellen vil medføre framtidige forpliktelser for foretaket som vil kreve regnskapsmessig balanseføring.

5.2.2 Premieberegning og levealdersrisiko

I ytelsesbaserte pensjonsordninger har forventningen om at midler skal frigjøres – ved at en del av medlemmene i pensjonsordningen dør i opptjeningsperioden (beregnet dødelighetsarv) – gitt grunnlag for et visst fradrag ved beregningen av årlige premier. Som det framgår foran i avsnitt 5.1.3, betyr det at pensjonsinnretningen selv årlig må tilføre pensjonskapitalen beregnet dødelighetsarv (forsikringsvirksomhetsloven § 9-16 tredje ledd), og pensjonsinnretningen bærer således risikoen for at dødeligheten reduseres i forhold til de dødelighetsforutsetninger som inngår i premieberegningens grunnlaget.

Tjenestepensjonsloven derimot bygger på prinsippet om bruttoberegning av foretakets årlige tilskudd til pensjonsordningen, det vil si tilskuddet utgjør en fastsatt prosent av lønn uten fradrag for forventet dødelighetsarv i opptjeningsperioden. Pensjonsinnretningen vil derfor ikke ha noen risiko for redusert dødelighet og hvor stor dødelighetsarven blir i opptjeningsperioden. Motstykk-

et er at faktisk dødelighetsarv skal tilføres pensjonsbeholdningene (lovutkastet §§ 4-6 annet ledd 4-12 annet ledd).

5.2.3 Beregning av årlig pensjon og levealdersrisiko

Den annen hoveddel av pensjonssystemet – utbetalingsordningen – omfatter reglene om beregningen av årlige pensjonsytelser og uttak av pensjon. Hovedregelen er, som i folketrygden, livsvarig pensjon. I samsvar med prinsippet om levealdersjustering i folketrygden, skal årlig pensjon beregnes ved uttaket av pensjon ut fra den enkelte arbeidstakers opptjente pensjonsbeholdning på uttakstidspunktet og en utbetalingsperiode tilsvarende det antall år arbeidstaker ut fra utviklingen i dødelighet fram til uttakstidspunktet da kan beregnes å leve (forventet gjenstående levetid). Dette medfører at pensjonsleverandørens levealdersrisiko er avgrenset og en ganske annen enn levealdersrisikoen knyttet til ytelsesbaserte foretakspensjonsordninger (foran i avsnitt 5.1.3).

I ny folketrygd er problemene knyttet til den langsiktige økningen i befolkningens levealder håndtert ved en ordning som innebærer at det som nevnt ovenfor ved uttak av pensjon gjennomføres levealdersjustering av årlige pensjonsytelser. Ordningen forutsetter at det årlig fastsettes delingstall som, ut fra utviklingen i dødelighet i befolkningen fram til uttakstidspunktet, reflekterer økningen i forventet levetid for arbeidstakere ved ulike uttaksalder mellom 62 og 75 år, og som dessuten sikrer at beregningen av årlig pensjon er nøytral i forhold til faktisk alder ved uttak av pensjon. Ut fra behovet for tilpasningen av reglene for kollektiv tjenestepensjonsforsikring til ny folketrygd og til de samfunnsmessige hensyn som begrunner levealdersjustering av folketrygdens alderspensjon, bygger tjenestepensjonsloven i hovedsak på folketrygdens ordning, se lovutkastet §§ 4-17 og 4-18. (Som nevnt ovenfor i avsnitt 3.4.2 foreslår Banklovkommisjonen en justering av disse paragrafene i utredningen her.) I tillegg kommer imidlertid også at det er nødvendig å legge til rette for en bærekraftig regulering av risikoforholdene i kollektiv tjenestepensjonsforsikring, tilpasset behovet for å sikre pensjonsinnretningenes økonomi og soliditet. I denne sammenheng framtrer akkumulert levealdersrisiko knyttet til eksisterende pensjonsforpliktelser i pensjonsinnretningene som hovedproblemet.

I ytelsesbaserte pensjonsordninger bærer pensjonsinnretningen risikoen for økning i levetid og utbetalingsperiode i forhold til den dødelighets-

statistikk som inngår i de beregningsgrunnlag som hittil er benyttet. Dette har vist seg å bli en meget tyngende risiko for pensjonsleverandørene fordi premier for levealdersrisiko over tidsrom på 40 år eller mer vanskelig lar seg beregne med rimelig sikre marginer, og fordi det ikke kan kreves tilleggspremie for økt levealdersrisiko knyttet til opptjente pensjonsrettigheter betalt med tidligere års for lave risikopremier (foran i avsnitt 5.1.3). Økningen i levetid i løpet av de siste 50 år har vært vesentlig og atskillig sterkere enn forutsatt, og utviklingen i levealder ventes å fortsette. For pensjonsinnretningen medfører dette et påtrengende behov for en vesentlig styrking av forsikringsmessige avsetninger til dekning av allerede eksisterende forpliktelser. Selv om en del av kapitalbehovet nok kan dekkes ved å trekke på årlige avkastningsresultater ut over premieberegningensrenten (jf. forsikringsvirksomhetsloven § 9-11), vil det være meget betydelig beløp som bare kan dekkes ved belastning av pensjonsinnretningenes kapitalreserver. Av hensyn både til pensjonsinnretningenes økonomi og soliditet vurdert i forhold til kapitalkravene i gjeldende lovverk, og til framtidige virkninger av det nye kapitalkravsregimet i Solvens II, er det nødvendig å endre denne ordningen og vesentlig redusere pensjonsinnretningenes levealdersrisiko knyttet til eksisterende forpliktelser under ytelsesbaserte pensjonsordninger, se også NOU 2012: 13 Pensjonslovene og folketrygdreformen II avsnitt 5.5.3.

I tjenestepensjonsloven er det derfor lagt opp til at pensjonsleverandøren – på samme måte som i folketrygden – vil ha en meget begrenset risiko for økning i levealder i opptjenings- og utbetalingsperioden, men en restrisiko knyttet til at beregnet forventet levetid på uttakstidspunktet gjennomsnittlig ikke er kortere enn faktisk levetid, blir fortsatt tilbake. Denne restrisikoen må pensjonsinnretningen dekke ved en årlig risiko-premie.

5.2.4 Pensjonsopptjening og avsetningskrav

I tjenestepensjonsloven er det lagt opp til et pensjonssystem med pensjonsopptjening basert på bruttopremier og årlige pensjonsytelser beregnet ut fra pensjonsbeholdning og en form for levealdersjustering. Dette innebærer samlet sett vesentlige endringer i den risiko- og kostnadsfordeling mellom pensjonsinnretning, foretak og arbeidstakere som hittil har vært karakteristisk for ytelsesbaserte foretakspensjonsordninger etter foretakspensjonsloven. Dermed legges det også til rette for en vesentlig forenkling av selve beregningen

av kravene til avsetninger til dekning av forsikringsforpliktelsene. Som det framgår foran i avsnittene 5.1.2 og 5.1.3, har pensjonsinnretningenes avkastnings- og levealdersrisiko i ytelsesbaserte pensjonsordninger særlig tilknytning til regelverket for beregningen av premier og kravene til avsetninger til dekning av eksisterende pensjonsforpliktelser.

Utgangspunktet vil være at avsetningene (til premiereserve) må dekke summen av medlemmenes pensjonsbeholdninger til enhver tid. Det må også tas hensyn til at pensjonsleverandøren har en avkastningsrisiko som er basert på en nullgaranti og en begrenset levealdersrisiko i utbetalingsperioden. Det er imidlertid ikke behov for å gå nærmere inn på disse spørsmål i utredningen her.

5.3 Overgangsordninger for ytelsesbasert foretakspensjon

5.3.1 Utgangspunkter

De vesentlige forskjeller mellom regelverket for pensjonsordninger etter tjenestepensjonsloven og regelverket for eksisterende ytelsesbaserte foretakspensjonsordninger som det er redegjort for foran i avsnitt 5.2, gjør at en ny tjenestepensjonslov for kollektiv alderspensjonsforsikring generelt ikke kan settes i kraft uten at forholdet til de eksisterende pensjonsordninger og i tilfelle foretakspensjonsloven samtidig blir avklart.

Finansdepartementet har derfor gitt Banklovkommisjonen i oppdrag også å vurdere og å utarbeide utkast til de lovregler som trengs ved ikraftsetting av ny tjenestepensjonslovgivning, herunder overgangsordninger for eksisterende pensjonsordninger. I oppdraget til Banklovkommisjonen i *brev av 7. juli 2009* (se avsnitt 2.1 ovenfor) ber Finansdepartementet blant annet om følgende:

«En vurdering av om gjeldende sluttlønnsbaserte ordninger bør avvikles med rimelige overgangsordninger for eksisterende ordninger, ev. om slike ordninger skal kunne videreføres, f. eks. for eksisterende medlemmer, dersom alleårsopptjening innføres som et generelt opptjeningsprinsipp, til erstatning for bl.a. sluttlønnsprinsippet slik det nå praktiseres. Ev. hvordan sluttlønnsbaserte ordninger kan videreføres sammen med den vedtatte folketrygden.

...

Nytt opptjeningsystem

En vurdering av og utkast til lovregler om opp-tjening av alderspensjon etter en såkalt «hybridordning» som beskrevet i NOU 2009: 13 om Brede pensjonsordninger avsnitt 7.3.4, jf. at et slikt opptjeningsprinsipp etter utvalgets vurdering er godt tilpasset opptjeningsprinsippene for ny alderspensjon i folketrygden.

...

Overgangsregler

Banklovkommissjonen bes vurdere i hvilken utstrekning nytt regelverk skal gjelde pensjon som er opptjent før endringene gis ikrafttredelse, og foreslå en hensiktsmessig tidsfrist for tilpasning av eksisterende ordninger til nytt regelverk.»

Videre har Finansdepartementet ved *fire brev i 2011* oversendt ulike innspill fra Finanskriseutvalget, Finanstilsynet og Finansnæringens Fellesorganisasjon og anmodet om at innspillene ble vurdert av Banklovkommissjonen i tilknytning til arbeidet med tilpasning av pensjonslovene til folketrygdreformen, se Utredning nr. 25, NOU 2012: 3 Fripoliser og kapitalkrav side 13. *Banklovkommissjonen* viser særskilt til at det i Finanskriseutvalgets utredning (NOU 2011: 1) anbefales gjennomført tiltak som gir adgang til å konvertere dagens ytelsesbaserte pensjonsordninger til en ny form for hybridordning som kan motvirke avvikling av ytelsesordninger og masseutstedelse av fripoliser (jf. foretakspensjonsloven §§ 15-3 og 15-6). Banklovkommissjonen har i NOU 2012: 13 avsnitt 4.4.2 gitt en oversikt over de viktigste spørsmål som i så fall oppstår.

Banklovkommissjonen legger til grunn at det generelt ved utformingen av overgangsordninger for ytelsesbaserte foretakspensjonsordninger så vidt mulig må unngås at de vesentlige utfordringer og problemer som i våre dager forbindes med ytelsesbaserte pensjonsordninger i sin nåværende form, også vil gjøre seg gjeldende etter ikraftsettingen av tjenstepensjonsloven, se nærmere NOU 2012: 13 Pensjonslovene og folketrygdreformen II avsnitt 4.3. Disse utfordringene er det redegjort for i avsnitt 5.1 foran. *Banklovkommissjonen* mener også at det av hensyn til pensjonsinnretningenes økonomi og soliditet er avgjørende å forhindre den fortsatte akkumulering av levealderisiko og avkastningsrisiko i pensjonsinnretningene som hittil har funnet sted i tilknytning til ytelsesbaserte foretakspensjonsordninger. I tillegg må det legges vesentlig vekt på å dempe de virkninger for pensjonsinnretningene som pensjonsforpliktelser under eksisterende foretakspensjonsordninger må antas å få ved gjennomfø-

ringen av et nytt kapitalkravsregime (nedenfor i avsnitt 5.3.2).

En annen viktig føring vil være at en overgangsordning må utformes slik at ikraftsettingen av den nye tjenstepensjonsloven ikke medfører reduksjon av den årlige pensjonsytelse som den enkelte arbeidstaker faktisk har ervervet rett til under eksisterende foretakspensjonsordninger ved tjenestetid i foretaket fram til det tidspunkt tjenstepensjonsloven trer i kraft. Som det framgår av redegjørelsen nedenfor i avsnitt 7, vil dette normalt være i strid med forbudet mot å gi lov tilbakevirkende kraft i Grunnloven § 97. Overgangen til et nytt pensjonssystem for framtidig opptjening av tjenstepensjon vil derimot normalt ikke reise problemer i forhold til Grunnloven § 97. Av hensyn til kontinuiteten i pensjonsopptjeningen og stabiliteten i pensjonsmarkedet mener imidlertid *Banklovkommissjonen* at det vil være uheldig om gjennomføringen av den nye tjenstepensjonsloven skulle føre til at det på dette grunnlag etableres et klart brudd mellom pensjon opptjent under eksisterende foretakspensjonsordninger og ny opptjening av pensjon i henhold til regelverket i tjenstepensjonsloven. I samsvar med Finanskriseutvalgets vurderinger bør en overgangsordning i stedet utformes slik at det legges best mulig til rette for en sammenkobling av tidligere og ny pensjonsopptjening (nedenfor i avsnitt 6.3).

5.3.2 Forholdet til det nye kapitalkravsregimet

Finansdepartementet har særskilt anmodet om at Banklovkommissjonen i arbeidet med tilpasning av foretakspensjonsloven til ny folketrygd, vurderer tiltak for å dempe de antatte virkningene for norske pensjonsinnretninger av det nye kapitalkravsregimet (Solvens II) i EU/EØS forsikringsdirektivet (2009/138/EF), og at lovforslag blir fremmet av Banklovkommissjonen slik at lovendringer vil kunne være på plass før overgangen til det nye kapitalkravsregimet i EU. Bakgrunnen er at de betydelige utfordringer som forpliktelser i henhold til ytelsesbaserte pensjonsordninger i sin nåværende form har vist seg å medføre for pensjonsinnretningene, må ventes å øke i omfang og bli mer markerte når det nye kapitalkravsregimet vil være gjennomført i lov- og forskriftsverket og er blitt fullt operativt, antakelig i løpet av en periode på om lag fire til syv-åtte år, se NOU 2012: 13 avsnitt 4.3.3. Av særskilt betydning er her at pensjonsinnretningenes langsiktige avkastnings- og levealderisiko knyttet til ytelsesbaserte pensjonsordninger og særlig til fripoliser utstedt

under slike ordninger (foran i avsnitt 2.1), må ventes å bli tillagt vesentlig betydning ved beregningen av de nye kapitalkravene. Også i de innspill fra Finanskriseutvalget, Finanstilsynet og FNO som er oversendt av Finansdepartementet (NOU 2012: 3 side 38 følgende), understrekes betydningen av at det i tide blir gjennomført ulike regelverksendringer som er egnet til vesentlig å begrense virkningene for norske pensjonsinnretninger av det nye kapitalkravsregelverket, herunder tiltak som kan motvirke avvikling av ytelsesbaserte pensjonsordninger og masseutstedelse av nye fripoliser.

Banklovkommisjonen viser til at det ved utarbeidelsen av utkastet til ny tjenstepensjonslov er lagt vesentlig vekt på hvordan pensjonsforpliktelser etter nye forsikringsbaserte tjenstepensjonsordninger kan ventes å bli håndtert ved beregningen av kapitalkrav etter det nye kapitalkravsregimet, se NOU 2012: 13 Pensjonslovene og folketrygdreformen II avsnitt 4.4.1. Målet har vært at det regelverket som foreslås, også skal være godt tilpasset det nye kapitalkravsregelverket når dette er fullt operativt, slik at økningen av kapitalkravene for norske pensjonsinnretninger kan ventes å bli holdt innenfor akseptable rammer.

Banklovkommisjonen viser videre til at hovedproblemet ved gjennomføringen av det nye kapitalkravsregimet først og fremst vil knytte seg til den vesentlige skjerping av kapitalkravene som vil følge av pensjonsinnretningenes allerede eksisterende forpliktelser under ytelsesbaserte pensjonsordninger etter foretakspensjonsloven. En vil således ikke kunne unngå at norske pensjonsinnretninger vil få vesentlig høyere kapitalkrav som følge av gjennomføringen av det nye kapitalkravsregimet dersom eksisterende pensjonsforpliktelser etter foretakspensjonsordningene uten videre blir videreført etter at tjenstepensjonsloven er trådt i kraft. Viktige spørsmål knyttet til elementer av dette regelverket er fortsatt gjenstand for drøftelser i EU og de utkast som foreligger vil derfor kunne være gjenstand for betydelige endringer. Om ikraftsettingen av tjenstepensjonsloven faktisk vil få virkninger av betydning for omfanget av kapitalkravene for pensjonsinnretningene etter at det nye kapitalkravsregimet er gjennomført, vil derfor etter *Banklovkommisjonens* oppfatning i første rekke bero på hvilken overgangsordning som fastsettes for ytelsesbaserte pensjonsordninger i sin nåværende form ved ikraftsettingen av en ny tjenstepensjonslov. Dette vil også være en viktig føring ved vurderingen av behovet for overgangsregler og ved utarbeidelsen av utkast til slike regler. Et særlig spørsmål i denne sammen-

heng er i hvilket omfang overgangsordningen kan motvirke avvikling av eksisterende pensjonsordninger og masseutstedelse av nye fripoliser til sikring av eksisterende forpliktelser.

Medlemmene Heldal, Søyland og Kierulf Prytz vil vise til at formålet med utredningen er å sikre et bærekraftig pensjonssystem som er tilpasset folketrygdreformen og Solvens II. Slike tilpasninger vil kreve en avveining av ulike hensyn hos arbeidstakere, arbeidsgivere og pensjonsinnretninger. For livnæringen er følgende hensyn avgjørende for et framtidig bærekraftig pensjonssystem:

1. Kontinuitet og effektiv overgang fra gammelt til nytt regelverk.
2. Robust håndtering av økt levealder
3. En hensiktsmessig garantistruktur.
4. Måltrettet tilpasning til Solvens II.

Overordnet balanserer utredningen mange av de hensynene som er viktige for partene. Når det gjelder forholdet til Solvens II, så er ikke dette sentralt i utredningen. *Medlemmene Heldal, Søyland og Kierulf Prytz* legger til grunn at det vil bli nødvendig å vurdere nødvendige tilpasninger raskt og før Solvens II trer i kraft.

5.3.3 Overgangsalternativer

Ved ikraftsettingen av en ny tjenstepensjonslov vil forholdet mellom den nye loven og eksisterende ytelsesbaserte pensjonsordninger etter foretakspensjonsloven kunne håndteres ved overgangsregler utformet ut fra ulike utgangspunkter. Prinsipielt står en her overfor tre hovedalternativer basert på prinsipper av høyst forskjellig rekkevidde:

- Det gjøres unntak i tjenstepensjonsloven som innebærer at loven ikke skal gjelde for ytelsesbaserte pensjonsordninger etter foretakspensjonsloven, eventuelt slik at loven ikke er til hinder for at eksisterende ytelsesbaserte pensjonsordninger videreføres (nedenfor i avsnitt 6.1).
- Det legges til grunn at tjenstepensjonsloven også skal gjelde for pensjonsordninger etter foretakspensjonsloven, og at eksisterende ytelsesbaserte pensjonsordninger som ikke blir tilpasset kravene i tjenstepensjonsloven innen en bestemt frist etter at loven er trådt i kraft, skal avvikles eller unntas fra reglene om skattegunstig behandling i skatteloven §§ 6-45 til 6-47 (nedenfor i avsnitt 6.2).
- Det legges til grunn at tjenstepensjonsloven som hovedregel også skal gjelde for ny pen-

sjonsopptjening i eksisterende pensjonsordninger etter foretakspensjonsloven, og at det ved ikraftsettingen av tjenestepensjonsloven gis overgangsregler som legger til rette for en mest mulig fleksibel overgang fra de eksisterende ytelsesbaserte pensjonsordninger og til nye forsikringsbaserte tjenestepensjonsord-

ninger med sikte på at pensjonsordningen i hovedsak blir videreført på grunnlag av et regelverk i samsvar med tjenestepensjonsloven (nedenfor i avsnitt 6.3).

En redegjørelse for og vurdering av disse tre alternativene gis som skissert nedenfor i kapittel 6.

Kapittel 6

Tre ulike overgangsordninger

6.1 Unntak fra tjenstepensjonsloven

Et første alternativ er at det i tjenstepensjonsloven inntas *et generelt unntak for ytelsesbaserte pensjonsordninger etter foretakspensjonsloven*. Dette vil innebære dels at det også etter ikraftsetting av tjenstepensjonsloven vil være adgang til å opprette nye ytelsesbaserte pensjonsordninger etter foretakspensjonsloven, og dels at eksisterende ytelsesbaserte pensjonsordninger i sin nåværende form vil kunne videreføres etter tjenstepensjonslovens ikrafttredelse.

Utviklingen i pensjonsmarkedet i de senere år tilsier etter *Banklovkommisjonens* oppfatning at det etter ikraftsetting av tjenstepensjonsloven neppe vil være særlig mange foretak som vil opprette ny ytelsesbasert foretakspensjonsordning. Uavhengig av dette vil det være i strid med de rettspolitiske hensyn som ligger til grunn for gjennomføringen av ny lovgivning om kollektiv tjenstepensjonsforsikring å legge til rette for nyetablering av ytelsesbaserte pensjonsordninger etter foretakspensjonsloven, se NOU 2012: 13 Pensjonslovene og folketrygdreformen II avsnitt 4.3. Hovedspørsmålet praktisk sett er derfor i hvilken utstrekning foretakene skal gis adgang til å videreføre eksisterende ytelsesbaserte foretakspensjonsordninger etter foretakspensjonslovens regelverk, herunder også såkalte lukkede pensjonsordninger videreført av foretak ved overgangen til innskuddspensjonsordning etter reglene i foretakspensjonsloven § 15-6. Et generelt videreføringsalternativ vil som følge av folketrygdreformen gjøre det påkrevd med atskillige endringer i foretakspensjonsloven, se NOU 2012: 13 Pensjonslovene og folketrygdreformen II avsnitt 4.2.

1) Foretakspensjonsloven og ytelsesbaserte pensjonsordninger er på sentrale områder direkte knyttet opp mot folketrygdens tidligere pensjonssystem, og de eksisterende pensjonsordninger framtrer nærmest som en påbygning av dette pensjonssystemet. Dette har sikret at regelverket for skattegunstig supplerende tjenstepensjon etter foretakspensjonsloven hittil har vært vel tilpasset

pensjonspolitiske hovedhensyn. Folketrygdreformen har imidlertid skapt en ny situasjon, også pensjonspolitisk. Et samlet opplegg basert på en kombinasjon av ny folketrygd og ytelsesbasert foretakspensjon vil derfor vanskelig la seg videreføre uten en god del tilpasninger i regelverket for ytelsesbaserte pensjonsordninger etter foretakspensjonsloven. Tilpasninger vil i tilfelle være påkrevd både for å sikre fortsatt gjennomslag for prinsipper som regelverket i foretakspensjonsloven allerede bygger på, og for å ivareta pensjonspolitiske målsetninger som nå er lagt til grunn for ny folketrygd.

Iverksetting av folketrygdreformen førte til at foretakspensjonsloven ble endret på enkelte punkter allerede i 2010, blant annet for å åpne for fleksibelt uttak av pensjon og for pensjonsopptjening etter uttak av pensjon uavhengig av arbeidsinntekt. Samtidig ble det imidlertid da lagt vekt på å unngå uro på tjenstepensjonsområdet og lovverksmøtvert omdanning av ytelsesbaserte pensjonsordninger til innskuddspensjonsordninger. Ved lovendringen valgte en derfor for øvrig bare å innarbeide en midlertidig overgangsordning i foretakspensjonsloven som inntil videre la til rette for fortsatt pensjonsopptjening og premiebetaling i hovedsak basert på dagjeldende folketrygdlovgivning, jf. tilleggsbestemmelsene i foretakspensjonsloven §§ 5-5 fjerde ledd og 5-7 fjerde ledd. Denne minimumsløsningen innebar at store grupper av arbeidstakere fortsatt kunne opptjene rett til ytelsesbasert tjenstepensjon ved premier beregnet ut fra tidligere folketrygd, og i kombinasjon med opptjening av folketrygd helt eller delvis basert på pensjonssystemet i ny folketrygd. Dette omfattet også arbeidstakere i «lukkede» foretakspensjonsordninger, jf. foretakspensjonsloven § 15-6.

Denne kombinasjonen av pensjonsopptjening etter folketrygdens nye alderspensjonssystem og etter ytelsesbasert foretakspensjon med ytelser og premier som beregnes ut fra tidligere folketrygd, lar seg neppe opprettholde som noen varig løsning, se hertil NOU 2012: 13 Pensjonslovene

og folketrygdreformen II avsnitt 4.2.3. Behovet for helhet i et framtidig pensjonssystem med ny folketrygd som grunnpilar tilsier at kollektiv tjenestepensjonsforsikring som supplement til ny folketrygd i hovedsak bør bygge på prinsipper for pensjonsopptjening, premieberegning, uttak av pensjon og beregning av pensjonsytelser som er tilpasset og vel forenlig med det nye pensjonssystemet i folketrygden. En varig videreføring av en form for ytelsesbaserte foretakspensjonsordninger som alternativ til kollektiv tjenestepensjonsforsikring etter tjenestepensjonsloven vil derfor etter *Banklovkommissjonens* oppfatning, i alle tilfelle kreve atskillige endringer i foretakspensjonsloven og regelverket for eksisterende pensjonsordninger. Selv om utarbeidelsen av en slik endringslovgivning i stor grad vil omfatte spørsmål som allerede er utredet i forbindelse med utarbeidelsen av utkastet til ny tjenestepensjonslov, ville dette utvilsomt bli en tids- og arbeidskrevende oppgave som neppe bør gjennomføres med mindre det kan antas å imøtekomme vesentlige lovgivningsbehov. I denne sammenheng viser *Banklovkommissjonen* til at regelverket for standardmodellen etter tjenestepensjonsloven i lovutkastet kapittel 4 avsnitt II er utformet nettopp med sikte på at foretakene fortsatt vil ha adgang til å sikre arbeidstakerne en alderspensjon på om lag samme nivå som under eksisterende ytelsesbaserte foretakspensjonsordninger, se NOU 2012: 13 Pensjonslovene og folketrygdreformen II avsnittene 5.2.2 og 5.2.4.

Utkastet til tjenestepensjonslov gjelder alderspensjon og er en tilpasning til alderspensjonssystemet i ny folketrygd. Lovutkastet omhandler derimot ikke uføre- og etterlattedekninger fordi folketrygdens uføre- og etterlatteordninger er blitt forsinket i forhold til opprinnelig plan. Folketrygdens nye system for uføretrygd er vedtatt, men vil først tre i kraft 1. januar 2015. Folketrygdens ordning for ytelser til etterlatte er ikke ferdig utredet. Dette innebærer at i forhold til tjenestepensjonsordningene vil gjeldende regelverk om uføre- og etterlattepensjoner måtte videreføres inntil neste runde med tilpasning av pensjonslovene til ny folketrygd kan gjennomføres. Dette omfatter også bestemmelsene i foretakspensjonsloven kapittel 6 om uførepensjon og kapittel 7 om deknninger til etterlatte. Foretakspensjonsloven er utformet med sikte på pensjonsordninger som har en kombinasjon av alderspensjon og uføre- og etterlattepensjoner. Ny folketrygd vil derimot bestå av tre uavhengige regelverk når lovarbeidet er fullført. Dette innebærer at det i alle tilfelle må foretas en gjennomgang av foretakspensjonsloven på et

senere tidspunkt, og dette er en oppgave som står på *Banklovkommissjonens* arbeidsprogram for 2013. Spørsmålet om en eventuell ny form for ytelsesbasert alderspensjon tilpasset ny folketrygd i foretakspensjonsloven, bør om ønskelig i så fall ses på ved en slik gjennomgang av foretakspensjonsloven. I denne omgang foreslås det ikke endringer i foretakspensjonsloven.

Medlemmene Heldal, Søyland, Kierulf Prytz, Mildal og Andreassen ser ikke at det er behov for å utrede en ny variant av tilpasset ytelsespensjon i neste fase av Banklovkommissjonens arbeid. En slik prosess vil skape økt usikkerhet i tjenestepensjonsmarkedet med tanke på valg av fremtidige mulige tjenestepensjonsprodukter. Banklovkommissjonen har for øvrig i fase II foreslått modeller (grunnmodell og standardmodell) med stor grad av fleksibilitet og tilpasningsmuligheter, som er godt tilpasset ny alderspensjon i folketrygden og ivaretar grunnleggende prinsipper som alleårsopptjening og levealdersjustering.

Medlemmet Juliussen viser til at Banklovkommissjonen med denne utredningen leverer i henhold til mandatet som har vært å utrede og foreslå endringer i pensjonslovgivningen for å tilpasse denne til folketrygdlovens alderspensjon. Det må legges til grunn at det har vært et mål å etablere én lov for forsikringsbaserte tjenestepensjonsordninger, og at det ikke kan anses hensiktsmessig å iverksette et nytt arbeid med en egen lov for nye ytelsesbaserte pensjonsordninger. I fase II ble det fremmet forslag som åpner for betydelig grad av fleksibilitet ved valg av pensjonsordning i den enkelte virksomhet, også slik at det vil være mulig å etablere ordninger som gir pensjonsytelser på nivå med dagens ytelsespensjoner.

I fase III av arbeidet foreslås det nå sammenkoblings- og overgangsregler som på en smidig måte både skal gjøre det mulig å gå over fra ytelsesordninger til hybride ordninger uten utstedelse av fripoliser og som gir virksomhetene tid til å områ seg med hensyn til valg av ny pensjonsordning. Disse overgangsreglene som skal ivareta en rekke ulike hensyn er blitt kompliserte, og det er fra ulike hold i Banklovkommissjonen fremmet særmerknader til enkelte punkter i bestemmelsene. *Dette medlemmet* tar forbehold om at det fortsatt kan være spørsmål som er uavklarte og som vil kunne kreve senere lovtilpasninger, men vil likevel ikke slutte seg til enkeltmerknader. Det avgjørende er at denne utredningen sammen med NOU 2012: 13 (fase II) gir et helhetlig forslag til de rettslige rammene for en helt nødvendig tilpasning av dagens forsikringsbaserte tjenestepensjonsordninger til alderspensjon i ny folketrygd,

og med dette ivaretar en rekke rettspolitiske hensyn. *Dette medlemmet* mener at en politisk utydelighet som åpner for ytterligere lovgivning om nye ytelsesbaserte ordninger kun vil bidra til usikkerhet for de virksomheter som nå skal foreta krevende valg for å erstatte dagens ytelsesordning med en ny form for tjenstepensjon.

Medlemmene Dalsøren, Gjelsvik, Orskaug og Storrvann vil vise til at en gjennomgang av foretakspensjonsloven, herunder spørsmålet om en ny form for ytelsesbasert alderspensjon tilpasset ny folketrygd, står på Banklovkomisjonens arbeidsprogram for 2013. *Disse medlemmene* vil peke på at det er viktig at et slikt arbeid sluttføres i god tid før tre årsfristen i lovutkastet i § 7-4 til å endre pensjonsplanen i samsvar med tjenstepensjonsloven går ut, se nedenfor i avsnitt 8.2.

2) *Banklovkomisjonen* viser videre til at en overgangsordning basert på videreføring og lukking av eksisterende ytelsesbaserte foretakspensjonsordninger i sin nåværende form vil innebære at de vesentlige utfordringer som i våre dager forbindes med ytelsesbaserte pensjonsordninger, vil gjøre seg gjeldende med betydelig styrke og i lang tid også etter ikraftsettingen av tjenstepensjonsloven (se foran i avsnitt 5.1.3). Av særlig betydning er at dette vil medføre ytterligere akkumulering av levealdersrisiko i pensjonsinnretningene som vil kunne true deres soliditet, med mindre en samtidig gjennomfører en vesentlig omlegging av premieberegningsspraksis slik at den økonomiske belastning som følger av redusert dødelighet og økt levetid, kan bli eller blir overført fra pensjonsinnretningene til foretakene og dekket ved økte premier. Dette må i tilfelle ventes å forsterke presset mot ytelsesbasert foretakspensjon og framskynde en overgang til pensjonsordninger basert på innskuddspensjon eller kollektiv tjenstepensjonsforsikring på en måte som etablerer et klart skille mellom tidligere og ny pensjonsopptjening.

Banklovkomisjonen mener at det av hensyn til pensjonsinnretningenes økonomi og soliditet og bærekraften av pensjonssystemet i privat sektor er avgjørende å forhindre at ny pensjonsopptjening fører til ytterligere akkumulering i pensjonsinnretningene av levealdersrisiko og avkastningsrisiko knyttet til ytelsesbaserte foretakspensjonsordninger. Dette lar seg vanskelig gjøre innenfor en overgangsordning generelt basert på videreføring av eksisterende pensjonsordninger i sin nåværende form. Samtidig er det vesentlig at overgangsordningen ved ikraftsetting av tjenstepensjonsloven blir utformet slik at den levealdersrisiko som allerede foreligger i pensjonsinnretningene, lar seg håndtere på en måte som over tid

kan redusere problemene uten at det etableres et skille mellom tidligere og ny opptjening som innebærer diskontinuitet i pensjonsopptjeningen. Dette lar seg vanskelig gjøre innenfor en overgangsordning basert på videreføring av eksisterende pensjonsordninger. En overgangsordning basert på prinsippene om fleksibel overgang fra ytelsesbasert foretakspensjon til den nye tjenstepensjonslovgivningen, og sammenkobling av pensjonsrettigheter opptjent før og etter at tjenstepensjonsloven er trådt i kraft, vil utgjøre en mer egnet ramme for håndteringen av foreliggende problemer.

3) *Banklovkomisjonen* er etter dette kommet til at det i tjenstepensjonsloven ikke bør inntas et generelt unntak for ytelsesbaserte pensjonsordninger etter foretakspensjonsloven. Særlige overgangsregler som til en viss grad åpner for fortsatt ny pensjonsopptjening i eksisterende ytelsesbaserte pensjonsordninger i en overgangsperiode eller for visse grupper av arbeidstakere, er omtalt nedenfor i avsnitt 6.3.

6.2 Avvikling av ytelsesbaserte pensjonsordninger

Finansdepartementet har bedt Banklovkomisjonen å vurdere om gjeldende sluttlønnbaserte pensjonsordninger bør avvikles ved gjennomføring av en ny lov om kollektiv tjenstepensjonsforsikring basert på pensjonsopptjening etter alleårsprinsippet, i tilfelle kombinert med rimelige overgangsordninger for medlemmer av eksisterende pensjonsordninger (se foran i avsnitt 2.1). Dette er et alternativ som prinsipielt forutsetter at tjenstepensjonsloven skal gjelde generelt for skattegunstig kollektiv alderspensjonsforsikring, og at eksisterende ytelsesbaserte pensjonsordninger etter foretakspensjonsloven som ikke blir tilpasset kravene i tjenstepensjonsloven innen en fastsatt frist etter at loven er trådt i kraft, må avvikles eller i tilfelle videreføres uten skattegunstig behandling.

En avvikling av ytelsesbasert foretakspensjonsordning vil – som følge av lov om obligatorisk tjenstepensjon – medføre, for det første, at foretaket deretter må opprette annen pensjonsordning. Dette kan skje enten ved etablering av pensjonsordning i samsvar med det nye regelverket for forsikringsbaserte pensjonsordninger i tjenstepensjonsloven, eller ved etablering av pensjonsordning etter innskuddspensjonsloven som følge av omdanningen og avvikling av foretakspensjonsordningen, jf. foretakspensjonsloven

§ 15-6. For det annet må pensjonsinnretningen ved avviklingen av ytelsesbasert pensjonsordning i samsvar med foretakspensjonsloven §§ 15-3 eller 15-6 sørge for at samtlige medlemmers rett til årlig pensjon opptjent på avviklingstidspunktet blir sikret ved utstedelse av fripoliser. Dette stenger for kontinuitet i pensjonsopptjeningen. All etterfølgende opptjening av pensjon vil måtte skje på nytt og selvstendig grunnlag i henhold til regelverket og lovgivningen for foretakets nye pensjonsordning, frikoblet fra de fripoliser som er blitt utstedt.

For arbeidstakerne betyr det at den pensjonsytelse fripolisen gir rett til, ikke lenger vil være inflasjons- og nivåsikret (NOU 2012: 13 Pensjonslovene og folketrygdreformen II avsnitt 9.1), og at opptjente pensjonsrettigheter rettslig og praktisk ofte ikke vil la seg slå sammen med senere opptjente rettigheter i annen pensjonsordning (NOU 2012: 13 avsnitt 9.4). For pensjonsinnretningene vil masseutstedelse av nye fripoliser ved ikraftsetting av tjenstepensjonsloven utvilsomt medføre meget alvorlige problemer når kapitalkravene i det nye kapitalkravsregimet (Solvens II) om noen år vil måtte oppfylles. Dette har *Banklovkommisjonen* utførlig redegjort for i NOU 2012: 3 Fripoliser og kapitalkrav.

Banklovkommisjonen viser til at den umiddelbare virkning av en overgangsordning basert på avvikling av eksisterende ytelsesbaserte pensjonsordninger således vil framtre som en omfattende reorganisering av tjenstepensjonsmarkedet og føre til en diskontinuitet i pensjonsopptjeningen som skaper et klart brudd mellom de pensjonsrettigheter arbeidstakerne har opptjent fram til avviklingstidspunktet, og den etterfølgende pensjonsopptjening i ny pensjonsordning. En slik diskontinuitet i arbeidstakernes pensjonsopptjening vil dermed få virkninger som generelt neppe vil være i arbeidstakernes interesse. Videre vil avvikling av ytelsesbaserte pensjonsordninger med masseutstedelse av nye fripoliser legge et grunnlag for en betydelig skjerping av pensjonsinnretningenes kapitalkrav i kommende år og dermed også betydelig forsterke problemene ved norske pensjonsinnretningers tilpasning til det nye kapitalkravsregimet i Solvens II i løpet av det neste tiåret. Pensjonsleverandørene og tilsynsmyndighetene har med styrke gjort gjeldende at Banklovkommisjonen ved utformingen av et nytt regelverk for kollektiv tjenstepensjonsforsikring må legge vesentlig vekt på å få begrenset den reelle økning av kapitalkravene for norske pensjonsinnretninger etter det nye kapitalkravsregimet, særlig å unngå en masseutstedelse av nye fripoliser i et omfang

som gjør at pensjonsinnretningenes situasjon kan komme ut av kontroll ved gjennomføring av et nytt kapitalkravsregime. Heller ikke for foretakene vil en avvikling av den ytelsesbaserte pensjonsordningen bli kostnadsfri. Ved utstedelse av fripoliser skal det følge en administrasjonsreserve som normalt er blitt finansiert ved å trekke på pensjonsordningens administrasjonsreserve. I de senere år har pensjonsinnretningenes krav til administrasjonsreserve knyttet til fripoliser økt og det er derfor blitt dyrere å utstede fripoliser. Ved utstedelse av fripoliser til samtlige medlemmer vil derfor eksisterende administrasjonsreserve for pensjonsordningen neppe være tilstrekkelig til å dekke reserven som skal følge fripolisene. Foretaket vil dermed måtte foreta innbetalinger til administrasjonsreserve for fripolisene. Disse kostnadene vil foretakene unngå dersom pensjonsrettigheter opptjent i løpende pensjonsordninger blir videreført innenfor pensjonsordningen også etter at tjenstepensjonsloven er trådt i kraft.

Banklovkommisjonen mener etter dette at det ikke bør legges opp til en overgangsordning ved ikraftsettingen av ny tjenstepensjonslov som generelt forutsetter avvikling av eksisterende ytelsesbaserte pensjonsordninger. Etter *Banklovkommisjonens* oppfatning er det både av hensyn til arbeidstakerne, foretakene og pensjonsinnretningene påkrevd å unngå at overgangen til nye kollektive tjenstepensjonsordninger etter tjenstepensjonsloven generelt fører til avvikling av eksisterende ytelsesordninger etter reglene i foretakspensjonsloven §§ 15-3 og 15-6 med masseutstedelse av fripoliser som resultat (se NOU 2012: 13 avsnitt 4.3.3).

6.3 Fleksibel overgang til ny tjenstepensjonslovgivning

Et tredje alternativ vil være at det ved ikraftsettingen av tjenstepensjonslovens regelverk for kollektiv pensjonsforsikring generelt legges til rette for en mest mulig fleksibel overgang fra eksisterende ytelsesbaserte pensjonsordninger og til forsikringsbaserte tjenstepensjonsordninger etter tjenstepensjonsloven. Utgangspunktet vil da være at overgangsordningen utformes slik at den så vidt mulig legger til rette for kontinuitet i de eksisterende pensjonsordningenes medlemskap og virksomhet, og at pensjonsordningene etter at tjenstepensjonsloven er trådt i kraft, generelt vil framstå som en fortsettelse av de eksisterende foretakspensjonsordningene innenfor rammen av tjenstepensjonsloven. I kortform forutsetter

dette alternativet at eksisterende pensjonsordninger lar seg videreføre i hovedsak innenfor rammen av regelverket i tjenstepensjonsloven ved at foretakene og pensjonsinnretningene foretar de tilpasninger i pensjonsplan og annet regelverk i eksisterende pensjonsordninger som bestemmelsene i den nye tjenstepensjonsloven gir grunnlag for, jf. NOU 2012: 3 avsnitt 4.4.1 og NOU 2012: 13 avsnitt 4.3.3.

Hovedformålet med en fleksibel overgangsordning vil være at pensjonsordningen etter slik endring av pensjonsplanen vil ha et regelverk som sammen med tjenstepensjonsloven i hovedsak vil kunne omfatte den samlede virksomhet i pensjonsordningen og gi grunnlag for ny pensjonsopptjening. Uavhengig av det forhold at etterfølgende pensjonsopptjening vil bygge på en pensjonsplan tilpasset tjenstepensjonsloven, vil den årlige pensjonsytelse som den enkelte arbeidstaker faktisk har ervervet rett til i foretakspensjonsordningene ved tjenestetid fram til det tidspunkt tjenstepensjonsloven og ny pensjonsplan trer i kraft, bli sikret innenfor pensjonsordningen (se foran i avsnitt 5.3.1 og kapittel 7 nedenfor). Medlemmenes rett til opptjent pensjon vil bli videreført i pensjonsordningen og utgjøre et grunnlag for videre pensjonsopptjening i samsvar med opptjeningsordningen i tjenstepensjonsloven. Innenfor pensjonsordningen vil opptjent pensjon for den enkelte arbeidstaker til enhver tid dermed utgjøre summen av tidligere og ny opptjening. Dette vil i stor grad være i samsvar med Finanskriseutvalgets utredning (NOU 2011: 1 Bedre rustet mot finanskriser), hvor det anbefales gjennomført tiltak som gir adgang til å konvertere dagens ytelsesbaserte pensjonsordninger til en ny form for hybridordning av den type som nå er reflektert i Banklovkommisjonens utkast til ny tjenstepensjonslov. En slik overgangsordning forutsetter derfor at det best mulig legges til rette for sammenkobling av pensjonsrettigheter opptjent under eksisterende pensjonsordninger og pensjonsrettigheter opptjent etter at pensjonsordningens regelverk er tilpasset tjenstepensjonsloven.

Banklovkommisjonen viser videre til at et annet viktig formål med en overgangsordning er å forhindre ytterligere akkumulering av levealderisiko og avkastningsrisiko i pensjonsinnretningene uten at det er påkrevd å etablere et klart skille mellom tidligere og ny opptjening som vil innebære diskontinuitet i pensjonsopptjeningen. Dette vil trygge pensjonsinnretningenes økonomi og soliditet på sikt og sikre bærekraften i pensjonssystemet i privat sektor. *Banklovkommisjonen* mener at en overgangsordning basert på prinsip-

pet om fleksibel overgang fra ytelsesbasert foretakspensjon til den nye tjenstepensjonslovgivningen og sammenkobling av pensjonsrettigheter opptjent før og etter tilpasning av pensjonsordningens pensjonsplan til tjenstepensjonsloven, vil utgjøre en egnet ramme for håndteringen av foreliggende problemer.

Ut fra dette foreslås en overgangsordning for eksisterende pensjonsordninger basert på følgende prinsipper:

1. Ny pensjonsopptjening ved tjenestetid etter at tjenstepensjonsloven og ny pensjonsplan trådte i kraft, baseres i hovedsak på tjenstepensjonslovens regelverk.
2. Det etableres et grunnlovsvern for den rett til årlig pensjon som den enkelte arbeidstaker har ervervet ved tjenestetid fram til det tidspunkt tjenstepensjonsloven trådte i kraft.
3. Premiereserve med tilhørende tilleggsavsetninger som sikrer allerede opptjent pensjon, overføres til en pensjonsbeholdning for det enkelte medlem og videreføres atskilt fra og sideordnet med medlemmets nye pensjonsbeholdning opptjent ved tjenestetid etter at ny pensjonsplan tilpasset tjenstepensjonsloven trådte i kraft.
4. Forvaltning av medlemmenes pensjonsbeholdninger i pensjonsordningen til enhver tid kan deretter foregå etter ellers gjeldende regler på grunnlag av tjenstepensjonslovens forvaltningsordning og den risiko- og kostnadsfordeling i trekantforholdet mellom foretak, pensjonsinnretning og medlemmer som følger av tjenstepensjonsloven, herunder nullgaranti og endret levealderisiko,
5. Hver av pensjonsbeholdningene tilføres årlig en forholdsmessig del av samlet oppnådd avkastning og dødelighetsarv knyttet til pensjonsordningen.
6. Uttak av pensjon etter tjenstepensjonslovens regler baseres på summen av de årlige pensjonsytelser som det enkelte medlem har opptjent ved tjenestetid forut for og etter tjenstepensjonslovens og ny pensjonsplans ikrafttredelse.

Denne overgangsordning avviker til dels fra det opplegget som ble fulgt ved tilpasningene til ny folketrygd i lovgivningen om statens pensjonsordninger. Også der er utgangspunktet at lovendringene som hovedregel skal gis anvendelse i forhold til de eksisterende pensjonsordninger. Ordningen for sikring av medlemmenes rett til pensjon opptjent forut for lovendringen er imidlertid en annen, jf. de endringer i lov om Statens pen-

sjonskasse som ble gjennomført ved lov 25. juni 2010 nr. 29 (Prop. 107 L (2009-2010) side 23 til 30), og ny lov 16. desember 2011 nr. 60 om pensjonsordning for stortingsrepresentanter og regjeringsmedlemmer (Prop. 9 L (2011-2012) side 53 til 54 og 57). Denne lovgivningen skal også omfatte tidligere opptjent rett til pensjon, men det framgår av de to lovproposisjonene at forbudet mot å gi lov tilbakevirkende kraft i Grunnloven § 97 da krever at lovgivningen også må innholde særlige bestemmelser som fullt ut sikrer den rett til utbetaling av årlig pensjon som den enkelte arbeidstaker har ervervet ved tjenestetid fram til ikraftsettingen av den nye lovgivningen.

I Prop. 107 L (2009-2010) side 28, jf. også Prop. 9 L (2011-12) side 53 til 54, er det i samsvar med en rekke uttalelser av Justisdepartementets lovavdeling i løpet av de siste ti år lagt til grunn 1) at Grunnloven § 97 etter Høyesteretts praksis som hovedregel stenger for anvendelsen av nye lovregler som vil innebære en reell reduksjon av etablerte økonomiske rettigheter, herunder pensjonsrettigheter opptjent i arbeidsforhold før lovendringen, og 2) at opptjente offentlige tjenstepensjonsrettigheter har et sterkere grunnlovsværn etter Grunnloven § 97 enn pensjonsrettigheter etter folketrygdlovgivningen. En sammenfatning av Lovavdelingens oppfatning av rekkevidden av forbudet i Grunnloven § 97, basert på Høyesteretts praksis fra senere år, framgår i avsnitt 3 i Justisdepartementets brev til Arbeidsdepartementet av 19. mai 2011 som er inntatt som Vedlegg 1 til Prop. 9 L (2011-2012) side 106 til 110 (disse sidene fra proposisjonen følger som vedlegg 1 til utredningen her).

Det framgår av proposisjonene at grunnlovsspørsmålet særlig knytter seg til de nye lovbestemmelser om gjennomføring av folketrygdens prinsipper for levealdersjustering i de statlige pensjonsordningene ved det enkelte medlems uttak av pensjon (se nedenfor i avsnitt 7.1). Dette spørsmålet ble løst først og fremst ved at det i den nye lovgivningen ble innarbeidet en individuell garantiordning for rett til tjenstepensjon opptjent ved tjenestetid før den nye lovgivningen trådte i kraft. Det ble lagt til grunn at det ikke ville oppstå noe spørsmål om grunnlovstridig tilbakevirkning når en på denne måten unngikk at anvendelsen av den nye lovgivning også i forhold til allerede ervervet rett til årlig pensjon, ville få virkninger til skade for den enkelte arbeidstakers rett til opptjent pensjon. Grunnlovsværnet etter Grunnloven § 97 ble utformet ved regler i lov om Statens pensjonskasse § 24a som sikrer at den enkelte arbeidstakers årlige pensjon, beregnet etter de nye lovre-

glene om levealdersjustering ved uttak av pensjon ved 67 års alder, minst tilsvarer et garantert pensjonsnivå (se nedenfor i avsnitt 7.1). Denne bestemmelsen er deretter i 2012 gitt tilsvarende anvendelse i lov 16. desember 2011 nr. 60 om pensjonsordning for stortingsrepresentanter og regjeringsmedlemmer §§ 3-6 og 4-6.

Banklovkommisjonens vurdering av grunnlovsværnet etter Grunnloven § 97 for retten til opptjent pensjon i pensjonsordninger i privat sektor er inntatt nedenfor i kapittel 7. I samsvar med redegjørelsen der legger *Banklovkommisjonen* til grunn at:

1. Arbeidstakeres rett til årlig pensjon opptjent i eksisterende pensjonsordninger i privat sektor ved tjenestetid før tjenstepensjonsloven trådte i kraft, prinsipielt vil ha et vern etter Grunnloven § 97 av samme karakter som rett til årlig pensjon opptjent i offentlige tjenstepensjonsordninger.
2. Et opplegg for fleksibel overgang fra eksisterende pensjonsordninger til pensjonsordninger etter tjenstepensjonsloven må sikre grunnlovsværn etter Grunnloven § 97 for retten til den del av pensjonsytelsen etter pensjonsplanen i eksisterende pensjonsordninger som medlemmene har opptjent ut fra lønn og tjenestetid ved ikraftsetting av tjenstepensjonsloven.

Grunnloven § 97 antas generelt ikke å stenge for gjennomføring av nye lovregler om framtidig opptjening av pensjon (nedenfor i avsnitt 7.1). Prinsipielt vil således tjenstepensjonslovens regelverk kunne gjøres gjeldende for all pensjonsopptjening etter at loven er trådt i kraft. En annen sak er at lovendringer av betydning for de impliserte parter vanligvis likevel blir supplert med særlige overgangsregler. Slike regler lar seg også innarbeide i en overgangsordning for eksisterende foretaks pensjonsordninger basert på prinsippet om fleksibel overgang til regelverket i tjenstepensjonsloven. Særlige hensyn kan tilsi at virkningene av overgangen til tjenstepensjonsloven bør dempes ved overgangsregler som til en viss grad, og på nærmere vilkår, åpner for fortsatt ny pensjonsopptjening i eksisterende pensjonsordninger også etter tjenstepensjonslovens ikrafttredelse. Foretak bør således gis en viss adgang til å treffe særlig tiltak for å dempe virkningene av overgangen til en ny form for pensjonsopptjening for arbeidstakere som har forholdsvis få år igjen til nådd opptjeningsalder og som vanligvis vil ha en forventning om å få fullført opptjening i hovedsak etter hittil gjeldende regler (se nedenfor i avsnitt 9.2).

Slike overgangsregler er tatt inn i lovutkastet § 7-7. Videre vil også foretakene ved overgangen til ny tjenstepensjonslov normalt trenge en overgangsperiode for å få vurdert og avklart hvordan et nytt opplegg for tjenstepensjon bør utformes. I overgangsreglene er derfor foretaket gitt en frist på tre år til å tilpasse eksisterende ytelsesbaserte

pensjonsordning til tjenstepensjonsloven (se nedenfor i avsnitt 8.2). Innenfor denne fristen kan ny opptjening av pensjon for medlemmene av pensjonsordningen skje etter eksisterende pensjonsplan og øvrige regelverk i pensjonsordningen i samsvar med foretakspensjonsloven, jf. lovutkastet § 7-3 første ledd.

Kapittel 7

Grunnlovsvernet for opptjent rett til alderspensjon

7.1 Grunnlovsvernet for opptjent offentlig tjenstepensjon

De statlige tjenstepensjonsordningene – etter lov om Statens pensjonskasse og etter lov 14. desember 1951 nr. 11 om pensjonsordning for statsråder og lov 6. desember 1981 nr. 61 om pensjonsordning for stortingsrepresentanter – var før lovendringene i 2010-2011 utformet som bruttoordninger basert på at årlig pensjon skulle utgjøre 66 prosent av den enkeltes pensjonsgrunnlag, normalt bestemt av lønnsnivået ved nådd pensjonsalder på 67 år. Årlig pensjon etter disse tjenstepensjonsordningene var imidlertid også omfattet av lov 6. juli 1957 om samordning av pensjons- og trygdeytelser, herunder alderspensjonen fra folketrygden. Den egentlige arbeidsgiverdelen av den statlige brutto tjenstepensjon utgjorde derfor reelt bare 66 prosent av de enkelte medlemmers pensjonsgrunnlag ved nådd pensjonsalder *etter* at det var gjort fradrag etter samordningsloven for den enkeltes alderspensjon fra folketrygden (Prop. 107 L (2009-2010) avsnitt 3.3.2).

Ved tariffoppgjøret i 2009 ble det lagt til grunn at alderspensjon fra offentlige tjenstepensjonsordninger skulle levealdersjusteres på samme måte som alderspensjonen fra tidligere og ny folketrygd, og det ble avtalt at levealdersjusteringen skulle gjennomføres slik at «grunnlovsvernet ivaretas». Bakgrunnen var at levealdersjusteringen etter omstendighetene kunne medføre at samlet årlig pensjon fra tjenstepensjonsordningen og folketrygden kunne bli lavere enn 66 prosent av pensjonsgrunnlaget ved pensjonsalderen, og at innføring av levealdersjustering i så fall ville utgjøre et inngrep i rett til pensjon opptjent før lovendringen som ville være i strid med forbudet i Grunnloven § 97 mot å gi lov tilbakevirkende kraft. Dette hadde først og fremst sammenheng med at levealdersjusteringen også ville omfatte arbeidsgiverdelen av opptjent pensjon ved tjenestetid før lovendringen. I tariffavtalen ble det derfor avtalt:

«Det skal gis en individuell garanti for opptjente rettigheter i tjenstepensjonsordningene pr. 1. januar 2011 som sikrer at medlemmer av offentlige tjenstepensjonsordninger med 15 år eller mindre igjen til 67 år er sikret 66 prosent av pensjonsgrunnlaget ved 67 år etter 30 års opptjening.»

Denne bestemmelsen ble i endringslovgivningen i 2011 gjennomført ved nye bestemmelser om levealdersjustering og individuelt garantert pensjonsnivå i lov om Statens pensjonskasse §§ 24 og 24a. Reglene i § 24a om garantert pensjonsnivå kommer imidlertid til anvendelse først etter at et medlems årlige pensjon er beregnet etter reglene i den nye lovgivningen på grunnlag av samlet pensjonsopptjening, det vil si etter at både bruttopensjonen og samordningsfradraget for folketrygd er levealdersjustert, og at det deretter er gjennomført vanlig samordning etter samordningsloven. Dette framgår av § 24a annet ledd som bestemmer at garantien gjelder tidligst ved 67 års alder. Av § 24a tredje ledd framgår det at det i tilfelle hvor summen av 1) årlig tjenstepensjon, beregnet etter den nye lovgivningen og samordnet med alderspensjon fra folketrygden etter samordningsloven, og 2) alderspensjonen fra folketrygden, blir lavere enn det garanterte pensjonsnivå på 66 prosent av pensjonsgrunnlaget ved 67 år, skal det gis et garantitillegg til tjenstepensjonen slik at den enkeltes samlede pensjon blir 66 prosent av pensjonsgrunnlaget og svarer til det garanterte pensjonsnivået. Det er i proposisjonen lagt til grunn at denne individuelle garantien sikrer nødvendig grunnlovsvern etter Grunnloven § 97 for tidligere opptjent rett til tjenstepensjon. Garantiorrdningen omfatter imidlertid også rett til pensjon opptjent etter at endringsloven har trådt i kraft (1. januar 2011) selv om det ikke er nødvendig av hensyn til grunnlovsvernet etter Grunnloven § 97. Etter § 24a gjelder garantiorrdningen bare for personer som da har mindre enn 15 år igjen til nådd pensjonsalder på 67 år, det vil si personer som er født før 1959, se Prop. 107 L (2009-2010) side 30

spalte 1, hvor det framgår at det senere skal vurderes justeringer når det gjelder personer født i eller etter 1959.

Når det generelt gjelder grunnlovsvernet etter Grunnloven § 97 for rettigheter i offentlige tjenstepensjonsordninger, uttales det i Prop. 107 L (2009-2010) side 29 blant annet følgende:

«Det særlige grunnlovsvernet for offentlige tjenstepensjonsordninger gjelder det beløp som pensjonisten har krav på etter tjenstepensjonsordningens regelverk, det vil si 66 prosent av pensjonsgrunnlaget ved full opptjeningstid (bruttogarantien). ...

...

Et særskilt spørsmål er om offentlig ansatte også har et vern for forventninger om framtidig opptjening, det vil si å fortsette opptjeningen etter samme regler som i dag. I uttalelsen av 7. mai 2003 fra Lovavdelingen heter det om dette at etter Lovavdelingens syn 'vil omlegging av eksisterende opptjeningsordninger med virkning for fremover i tid neppe skape problemer i forhold til Grunnloven'.

Departementets forslag om beregning, samordning og levealdersjustering av tjenstepensjon fra 1. januar 2011 innebærer at det i utgangspunktet foretas full levealdersjustering av tjenstepensjonen uansett når den er opptjent. Levealdersjusteringen er dermed gjennomført på samme måte som for alderspensjon fra folketrygden der det ikke skilles mellom opptjening før og etter 1. januar 2011. Grunnlovsvernet for opptjente rettigheter ivaretas ved den individuelle garantien som sikrer at samlet pensjon, etter levealdersjustering, er 66 prosent av sluttlønn ved full opptjening. Grunnloven verner den økonomiske verdien av en rettighet, ikke en bestemt beregningsmåte. Hvorvidt hele eller deler av pensjonen levealdersjusteres er ikke i seg selv avgjørende for spørsmålet om grunnlovsvern for opptjente rettigheter. Så lenge pensjonisten får en samlet pensjon fra folketrygden og tjenstepensjonsordningen som er minst like stor som beløpet som følger av bruttogarantien, oppstår det uansett ikke problemer etter Grunnloven. Den individuelle garantien sikrer nettopp dette, og departementet mener at grunnlovsvernet for opptjente rettigheter i tjenstepensjonsordningen per 1. januar 2011 er ivaretatt.»

Disse synspunktene ble deretter lagt til grunn for bestemmelsene om levealdersjustering og grunnlovsvern etter Grunnloven § 97 ved individuelt

garantert pensjonsnivå i lov om pensjonsordning for stortingsrepresentanter og regjeringsmedlemmer §§ 3-6 og 4-6, som gir reglene i lov om Statens pensjonskasse § 24a tilsvarende anvendelse, se Prop. 9 L (2011-2012) side 54.

7.2 Generelt om tolkningen av Grunnloven § 97

Forbudet mot å gi en lov tilbakevirkende kraft i Grunnloven § 97 gir, for det første, et vern mot at det ved ny lov knyttes nye byrder til tidligere handlinger. Her er grunnlovsvernet sterkt. For det annet gir Grunnloven § 97 et vern mot at ny lovgivning griper inn i allerede ervervede rettigheter, herunder blant annet eiendomsrett og opptjente pensjonsrettigheter. Spørsmål om grunnlovsvern for ervervet rett til pensjon hører til denne gruppe. I forhold til denne gruppen er det på det rene at Grunnloven § 97 – til tross for sin ubetingede ordlyd – ikke innebærer et forbud mot enhver form for tilbakevirkning til skade for den enkelte, og at forbudet i Grunnloven § 97 først og fremst bare retter seg mot «klart urimelig eller urettferdig tilbakevirkning».

Grensen mellom lovlig og ulovlig tilbakevirkning må i første rekke trekkes opp med utgangspunkt i Høyesteretts praksis knyttet til Grunnloven § 97, men lovgivningspraksis kan også være relevant. I denne sammenheng er det viktig å ta hensyn til at Høyesteretts praksis om Grunnloven § 97 har vært under utvikling i senere år. Rettspraksis fra de siste 10-15 årene viser at den norm som ligger til grunn for grunnlovsvurderingen ikke alltid er den samme eller like streng. Kjerneområdet for Grunnloven § 97 er fortsatt forbudet mot å knytte nye byrder til tidligere handlinger. I slike tilfelle vil bestemmelsen bli tatt på ordet, med mindre det unntaksvis skulle foreligge «tilstrekkelig tungtveiende samfunnsmessig behov for å godta at en lovendring gis tilbakevirkende kraft» (Rt. 2010 s. 143 avsnitt 150). Når det derimot gjelder nye lovinngrep i eiendom, ervervede rettigheter og etablerte rettsposisjoner, herunder pensjonsrettigheter, har hovedsynspunkt vært at forbudet i Grunnloven § 97 bare retter seg mot «klart urimelig eller urettferdig tilbakevirkning», noe som er en skjønnsmessig og mer fleksibel norm. Fra de senere år foreligger det imidlertid også flere dommer avsagt av Høyesterett i plenum som fastslår at det her også foreligger en «mellomgruppe» hvor forbudet i Grunnloven § 97 kan gis «et mer presist innhold på spesielle rettsområder» (Rt. 2010 s.143 avsnitt 139 til 140, 153 og 192), og hvor inngrep i ulike private økonomiske rettigheter

derfor vil være i strid med § 97, med mindre tvingende samfunnsinteresser tilsier noe annet.

Dette framgår av Rt. 2010 s. 143 avsnitt 148 til 150, som i stor grad bygger på Rt. 2006 s. 293 avsnitt 69 til 72, og som er gjengitt nedenfor i avsnitt 7.3. Denne mellomgruppen må antas å omfatte tilfeller hvor den enkelte ved ny lovgivning reelt blir fratatt eiendom eller en ervervet økonomisk rettighet, eller hvor ny lovgivning virker slik at det reelt er knyttet nye byrder til tidligere handlinger. Slike lovregler skiller seg fra nye regler om hvordan en etablert økonomisk rettighet skal utøves i framtiden, noe som normalt ikke vil være i strid med Grunnloven § 97 (Rt. 2010 s. 143 avsnitt 153).

Selv om det synes å være alminnelig tilslutning til prinsippet om at Grunnloven § 97 kan gis et mer presist innhold på spesielle rettsområder, er det praktisk sett fortsatt knyttet usikkerhet til hvilke økonomiske rettigheter eller rettslige posisjoner som et slikt sterkere grunnlovsværn egentlig vil omfatte. Dommene i Rt. 2006 s. 293 og Rt. 2010 s. 143 gjelder begge endringer i merverdi- og skattelovgivningen som etter flertallets oppfatning i sin virkning innebar at den enkelte ble fratatt en økonomisk rettighet som var ervervet under tidligere lovgivning. I begge dommene var det imidlertid et mindretall i Høyesterett som mente at grunnlovsværnet etter Grunnloven § 97 på disse områdene måtte bero på om tilbakevirkningen er «klart urimelig eller urettferdig», fordi denne normen understreker det spillerom Stortinget må ha i forhold til Grunnloven § 97, se Rt. 2010 s. 143 avsnitt 209 og Rt. 2006 s. 293 avsnitt 305. Selv om særlig Rt. 2010 s. 143 nå vil bli ansett som et viktig prejudikat, er det ikke utelukket at vurderingen av tilbakevirkningsspørsmålet i forhold til andre saksforhold i framtiden vil kunne gi et annet resultat. At forbudet i Grunnloven § 97 kan gis «et mer presist innhold på spesielle rettsområder» er klart nok, men det vil fortsatt knytte seg usikkerhet til hvilke rettsområder som dette prinsippet omfatter. Uenigheten mellom flertall og mindretall i Rt. 2010 s. 143 har imidlertid neppe betydning for grunnlovsværnet etter Grunnloven § 97 på tjenstepensjonsområdet.

7.3 Grunnlovsværnet på statspensjonsområdet

Det foreligger over tid flere viktige høyesterettsdommer som gjør det klart at ervervede rettigheter til alderspensjon i offentlige tjenstepensjonsordninger tilhører den gruppe av økonomiske ret-

tigheter som har et sterkt grunnlovsværn etter Grunnloven § 97. Dette gjelder selv om det ennå ikke foreligger noen avgjørelse fra Høyesterett som direkte gjelder grunnlovsværnet for pensjonsrettigheter opptjent i offentlige eller private tjenstepensjonsordninger. Utgangspunktet for denne rettsutviklingen er Rt. 1962 s. 332 hvor Høyesterett la til grunn at statspensjonister hadde «en økonomisk særrett til pensjon» som i forhold til Grunnloven § 97 sto i en annen stilling enn pensjonsrettigheter etter folketrygdlovgivningen. Dette ble senere fulgt opp i Rt. 1996 s. 1415 og kort tid etter i Rt. 1996 s. 1440 hvor det ble uttalt (s. 1448):

«For de offentlige ansatte er pensjonsordningen så nært knyttet til arbeidsforholdet at det må ses som en del av arbeidsavtalen. Lønn og pensjon henger nøye sammen. Dette sentrale element ved statspensjonen – at pensjonen er en del av arbeidsavtalen – mangler ved tilleggspensjonsordningen [i folketrygden].»

For øvrig ble det i Rt. 1996 s. 1440, på side 1450, også uttalt at folketrygdens tilleggspensjonsordning ikke kunne sidestilles med forsikringsbasert tjenstepensjonsordning. Det ble derfor der lagt til grunn at det avgjørende ved vurderingen av om en endring i tilleggspensjonsordningen i folketrygden ville være i strid med Grunnloven § 97, var om endringen ville virke «klart urimelig eller urettferdig.» Videre ble det ti år senere i en sak som gjaldt retten til etterlattepensjon for fraskilt ektefelle, i Rt. 2006 s. 262 avsnitt 74, lagt til grunn at dette var hovedregelen ved vurderingen av om inngrep i etablerte rettigheter ved ny lovgivning innebar grunnlovstridig tilbakevirkning. Samtidig ble det imidlertid også uttalt (avsnitt 75, 77, 78 og 82):

«(75) Men noen rettigheter vil etter omstendighetene ha et sterkere vern mot inngrep enn andre, også på det som i vid forstand kan karakteriseres som sosiallovgivningens område. En rettighet som har et særskilt grunnlag, er offentlig ansattes pensjon i SPK. I plenumsdommen i Rt-1962-332 konstaterte Høyesterett at statspensjonistene 'har en økonomisk særrett til pensjon'. Når det inngrep i statspensjonen som saken gjaldt, ikke ble ansett som grunnlovstridig, var det fordi statspensjonistene ved den samordning [med folketrygden etter samordningsloven] som var foretatt, fortsatt hadde 'rettskrav på et beløp som svarer til full tjenstepensjon'.

(77) Statspensjonens karakter av særrett basert på arbeidskontrakten gjelder medlemmet selv. Det er en sammenheng mellom medlemmets lønn, innskudd og pensjonsutbetaling. En annen sak er at en vesentlig del av pensjonen i dag finansieres av det offentlige og ikke av medlemmets innskudd i SPK.

(78) Overfor en enke etter et medlem i SPK blir imidlertid tilknytningen mellom en mulig fremtidig pensjon og hennes innsats svakere. Innskuddet i pensjonskassen er det samme for gifte og ugifte medlemmer. For enker vil betalingselementet således ikke gjøre seg gjeldende med samme styrke som for medlemmet selv. Ektefellepensjonen blir derved av mer avledet karakter, jf. NOU 1995: 29 om Samordning av pensjons- og trygdeytelser side 208, der det ble uttalt følgende om enkepensjon i sin alminnelighet: ...

(82) Hvorvidt det i denne saken foreligger grunnlovstridig tilbakevirkning, vil måtte bero på om inngrepet må anses som 'klart urimelig eller urettferdig', jf. Borthendommen i Rt. 1996-1415 på side 1430. Som førstvoterende fremhever i den dommen, vil anvendelsen av standarden 'måtte variere over tid og med skiftende samfunnsforhold, både med hensyn til karakteren av de posisjoner som vernes og hvor mye og hva som skal til av virkninger for å utløse grunnlovstrid.' Når det gjelder karakteren av fraskilt ektefelles pensjonsrett, har jeg allerede pekt på at den er avledet, og at det er usikkert om og når den vil inntre. Uvissheten knytter seg som nevnt til en rekke momenter, særlig tidspunktet for inntreden av pensjonstilfellet.»

Som nevnt ovenfor har Høyesterett i plenum i Rt. 2006 s. 293 og Rt. 2010 s. 143 lagt til grunn at forbudet i Grunnloven § 97 «kan gis et mer presist innhold på spesielle rettsområder» slik som lagt til grunn i dommene fra pensjonsområdet i Rt. 1996 s. 1415 og Rt. 1996 s. 1440. Det må etter disse dommene legges til grunn at rett til tjenestepensjon ervervet av medlemmer av statlige tjenestepensjonsordninger, er en «økonomisk særrett» på et særlig rettsområde hvor det gjelder et sterkt vern mot tilbakevirkning som følge av at de offentlige ansattes ervervede pensjonsrettigheter er så nært knyttet til arbeidsforholdet at det må ses på som en del av arbeidsavtalen. Det vises for øvrig til avsnitt 3 i uttalelsen fra Lovavdelingen i Justisdepartementet som er Vedlegg 1 til Prop. 9 L (2011-2012) (inntatt som vedlegg 1 i utredningen her) hvor det i sammenfatningen uttales:

«Den foreliggende saken dreier seg i sin kjerne om å endre opptjeningsreglene i offentlige tjenestepensjonsordninger med virkning for rettigheter som på lovendringstidspunktet allerede er opptjent, og der opptjeningen gir rett til pensjon. Utgangspunktet må da være at de opptjente rettighetene må komme den berettigede til gode fullt ut i samsvar med det lovverket som gjaldt på det tidspunkt opptjeningen fant sted, det vil si fram til vedtakelsen av endringsloven. Det skal etter vårt syn mye til før dette utgangspunktet kan fravikes.»

7.4 Grunnlovvern for ervervet rett til tjenestepensjon i privat sektor

1) *Banklovkommisjonen* viser først til uttalelsen fra Lovavdelingen i Justisdepartementet gjengitt foran i avsnitt 7.1, hvor det framgår at medlemmer av statlige pensjonsordninger normalt ikke har en vernet forventning etter Grunnloven § 97 om å kunne fortsette framtidig opptjening av pensjon etter samme regler som før en lovendring, og at «omlegging av eksisterende opptjeningsordninger med virkning for framover i tid neppe vil skape problemer i forhold til grunnloven». *Banklovkommisjonen* legger til grunn at det samme vil gjelde i forhold til medlemmer av tjenestepensjonsordninger i privat sektor. Det vises i denne sammenheng også til at foretakspensjonsloven § 5-8 åpner for at foretaket foretar endringer i regelverket for pensjonsordningen for så vidt endringen ikke «medfører reduksjon av medlemmers rett til opptjent pensjon». Videre har foretaket etter foretakspensjonsloven §§ 15-1, 15-3 og 15-6 adgang til å avvikle eller omdanne en foretakspensjonsordning og i stedet opprette ny pensjonsordning av annen type eller med annet regelverk, herunder en helt ny opptjeningsordning, jf. Rt. 2008 s. 1246 og Rt. 2010 s. 412. I Rt. 2008 s. 1246 avsnitt 48 uttaler Høyesterett at:

«Pensjonsavtaler er gjennomgående av så lang varighet at det må forventes å oppstå behov for endringer. Dette tilsier et behov for i det minste en viss fleksibilitet med hensyn til tilpasning av ordningen. Dette hensynet er ikke godt forenlig med en ordning der ingen endring kan gjennomføres uten etter samtykke fra den enkelte ansatte.»

Disse synspunkter og foretakspensjonsloven § 5-8 omfatter også regelverksendring som innebærer en overgang til ny pensjonsopptjeningsordning

etter reglene i tjenestepensjonsloven. Den overgangsordning som er omtalt foran i avsnitt 6.3, vil prinsipielt innebære at medlemmenes tidligere opptjente pensjonsrettigheter blir videreført innenfor pensjonsordningen og vil utgjøre et grunnlag for videre pensjonsopptjening i samsvar med opptjeningsordningen i tjenestepensjonsloven. Opptjent pensjon for den enkelte arbeidstaker til enhver tid vil dermed utgjøre summen av tidligere og ny opptjening.

2) Foretakspensjonsloven § 5-8 er til hinder for at foretaket foretar regelverksendring som medfører «reduksjon av medlemmers rett til opptjent pensjon». I Rt. 2008 s. 1246 avsnitt 40 viser Høyesterett til lovforarbeidene og uttaler at «denne opptjeningen er knyttet til og begrenset til aktuell lønn, jf. Ot.prp. nr. 47 (1998-1999) side 85». Foretakspensjonsloven § 5-8 er imidlertid i seg selv ikke avgjørende for en tilbakevirkningsvurdering etter Grunnloven § 97 dersom det blir stilt spørsmål om en fleksibel overgangsordning for ytelsesbaserte foretakspensjonsordninger ved ikraftsettingen av tjenestepensjonsloven vil medføre inngrep i medlemmers rett til pensjon opptjent i foretakspensjonsordningen. Uavhengig av dette legger *Banklovkommisjonen* til grunn at det av hensyn til forbudet i Grunnloven § 97, vil være et viktig element i denne overgangsordningen at den inkluderer lovregler som sikrer at tilpasning av foretakspensjonsordninger til tjenestepensjonsloven ikke medfører reduksjon av en rett til årlig pensjon som den enkelte arbeidstaker faktisk har ervervet ved tjenestetid fram til det tidspunkt tjenestepensjonsloven trådte i kraft (se foran i avsnitt 6.3).

Banklovkommisjonens oppfatning er at den norm som etter Høyesteretts praksis skal legges til grunn ved grunnlovsvurderingen av ny lovgivning for statlige pensjonsordninger (se foran i avsnitt 7.3), vil gjelde tilsvarende i forhold til ny lovgivning som vil få virkning til skade for den enkeltes rett til pensjon som allerede er ervervet av medlemmer i tjenestepensjonsordninger i privat sektor. Også rett til tjenestepensjon ervervet i henhold til forsikringsbaserte pensjonsordninger i privat sektor er så nært knyttet til selve arbeidsforholdet at det må ses på som en del av arbeidsavtalen og derfor ha samme grunnlovsværn etter Grunnloven § 97 som ervervet rett til pensjon i statlige pensjonsordninger. Det dreier seg derfor også her om «en økonomisk særrett til pensjon» som må ha det samme sterke grunnlovsværnet som ervervet rett til statlig tjenestepensjon (se foran i avsnitt 7.3). Dessuten er tjenestepensjonsordningene i privat sektor etablert av foretaket

ved kontrakt, og det følger både av arbeidsavtalen og av regelverket for pensjonsordningen og foretakspensjonsloven at foretakets arbeidstakere skal være medlem av pensjonsordningen, og at foretaket har en plikt til årlig innbetaling av en premie som er tilstrekkelig til å dekke den rett til pensjon arbeidstakeren etter regelverket opptjener i løpet av hvert år.

Det vises videre til at Høyesterett ved anvendelsen av Grunnloven § 97 har etablert et klart skille mellom grunnlovsværnet for ervervet rett til statlig tjenestepensjon og pensjonsrettigheter i folketrygden (Rt. 1962 s. 332 og Rt. 1996 s. 262, se foran i avsnitt 4.3). Deretter har Høyesterett i Rt. 1996 s. 1440, på side 1450, lagt til grunn at det må gjøres et tilsvarende skille mellom grunnlovsværnet etter Grunnloven § 97 for tilleggspensjon i folketrygden og for pensjon i forsikringsbaserte tjenestepensjonsordninger:

«Selv om det er sider ved tilleggspensjonen som ligner private pensjonsordninger, er det således – særlig på finansieringssiden, i noen grad også på ytelsessiden – vesentlige forskjeller. Etter min mening kan ikke tilleggspensjon likestilles med en forsikringsordning.»

Banklovkommisjonen mener etter dette at også retten til opptjent pensjon i pensjonsordninger i privat sektor har sikkert kontraktsrettlig grunnlag, og at ny lovgivning som reduserer ervervet rett til pensjon vil være i strid med Grunnloven § 97, med mindre tvingende samfunnsinteresser tilsier at tilbakevirkning må godtas. *Banklovkommisjon* kan imidlertid ikke se at den nye tjenestepensjonsloven inneholder bestemmelser av en slik karakter at tvingende samfunnshensyn tilsier at bestemmelsene må sikres fullt gjennomslag selv om de skulle utgjøre inngrep i rett til årlig pensjon ervervet før den nye loven er trådt i kraft. Utkast til lovgivning til gjennomføring av en fleksibel overgangsordning for tilpasning av eksisterende foretakspensjonsordninger til den nye tjenestepensjonsloven må derfor inneholde bestemmelser som sikrer et grunnlovsværn etter Grunnloven § 97 for rett til årlig pensjon ervervet før tjenestepensjonsloven trer i kraft.

7.5 Konkretisering av grunnlovsværnet etter Grunnloven § 97

7.5.1 Utgangspunkter

Etter *Banklovkommisjonens* oppfatning er det vesentlig at det ved ikraftsettingen av tjenestepen-

sjonslovens nye regelverk for kollektiv pensjonsforsikring legges til rette for en fleksibel overgang fra de eksisterende ytelsesbaserte pensjonsordninger til forsikringsbaserte tjenstepensjonsordninger etter tjenstepensjonsloven. Videre er det *Banklovkommisjonens* vurdering at en slik overgangsordning kan og bør baseres på de prinsipper som framgår av redegjørelsen foran i avsnitt 6.3. At ny pensjonsopptjening ved tjenestetid etter at tjenstepensjonsloven er trådt i kraft, normalt baseres på de alminnelige regler om pensjonsopptjening i loven, reiser ikke særlige problemer i forhold til Grunnloven § 97. Dette er det redegjort for foran i avsnitt 7.4 punkt 1).

Banklovkommisjonen legger videre til grunn at den overgangsordning som foreslås foran i avsnitt 6.3, ikke vil være i strid med Grunnloven § 97 når det innenfor overgangsordningen samtidig etableres et individuelt vern for den del av retten til full pensjonsytelse etter pensjonsplanen i eksisterende pensjonsordninger som den enkelte arbeidstaker har opptjent ved tjenestetid ved ikraftsetting av tjenstepensjonsloven (foran i avsnitt 7.4 punkt 2)). *Banklovkommisjonen* mener at vernet etter Grunnloven § 97 for rett til årlig pensjon opptjent ved tjenestetid før ikrafttreden av tjenstepensjonsloven, best sikres ved at slik rett til årlig pensjon videreføres innenfor pensjonsordningen etter at tjenstepensjonsloven er trådt i kraft, og at det samtidig gjøres klart at tjenstepensjonsloven ikke medfører noen innskrenkning i det enkelte medlems rett til, og uttak av, slik rett til årlig pensjon.

I plenumsdommen i Rt. 2010 s. 143 avsnitt 155 er det flertallets oppfatning at vurderingen av grunnlovsmessigheten av en ny lov skal foretas konkret for den enkelte, likevel slik at ikke hvilket som helst urimelig utslag for den enkelte kan føre til grunnlovstrid. Spørsmålet her gjelder det individuelle grunnlovsværn etter Grunnloven § 97 for det enkelte medlems rett til pensjon opptjent i en ytelsesbasert pensjonsordning ved tjenestetid før tjenstepensjonsloven er trådt i kraft. I samsvar med Rt. 1962 s. 332 og Rt. 2006 s. 293 legger *Banklovkommisjonen* til grunn at videreføring innenfor pensjonsordningen av tidligere opptjent rett til årlig pensjon ikke reiser spørsmål i forhold til Grunnloven § 97 fordi det enkelte medlem fortsatt vil ha et «rettskrav på et beløp som svarer til full tjenstepensjon», det vil si har et rettskrav som omfatter den rett til årlig pensjon som var ervervet da den nye loven trådte i kraft, i tillegg til den rett til årlig pensjon som pensjonsbeholdning opptjent ved tjenestetid etter lovens ikrafttreden gir grunnlag for. Som det framgår av uttalelsen i

Prop. 109 L (2009-2010) som er gjengitt foran i avsnitt 7.1, verner Grunnloven § 97 «den økonomiske verdien av en rettighet, ikke en bestemt beregningsmåte».

Den rett til årlig pensjon som er opptjent ved tidligere tjenestetid i ytelsesordningen, forutsettes opptjent og å gi rett til uttak av pensjon først ved nådd opptjeningsalder, normalt 67 år. Grunnlovsværnet etter Grunnloven § 97 må derfor knyttes til den rett til årlig pensjon medlemmet vil ha ved nådd opptjeningsalder. Foretakspensjonsloven § 5-7c forutsetter at det ved uttak av pensjon før opptjeningsalderen foretas omregning av pensjonsytelsen på forsikringsteknisk grunnlag, men grunnlovsværnet for opptjent pensjon er ikke til hinder for dette fordi medlemmet fortsatt er sikret «den økonomiske verdien» av opptjent pensjon. Det individuelle vernet etter Grunnloven § 97 er imidlertid til hinder for at den rett til årlig pensjon som er ervervet ved tjenestetid før tjenstepensjonsloven trer i kraft, undergis regler om levealdersjustering ved uttak av pensjon på samme måte som rett til pensjon ervervet ved ny opptjening etter reglene i tjenstepensjonsloven. Levealdersjustering til skade for den enkelte ville i tilfelle kreve at overgangsordningen ble bygget ut med en ordning med individuelt garantert pensjonsnivå tilsvarende den som lovgivningen for de statlige pensjonsordninger nå inneholder (se foran i avsnitt 7.1). Det har imidlertid vist seg at en slik ordning ikke så lett lar seg overføre til pensjonsordninger i privat sektor.

7.5.2 Pensjonsforpliktelse og avsetningskrav

Et sentralt prinsipp i den overgangsordning som foreslås, er at retten til årlig pensjon opptjent ved tjenestetid før tjenstepensjonsloven trer i kraft, skal videreføres innenfor pensjonsordningen som er tilpasset tjenstepensjonsloven uten at det enkelte medlems rett til og uttak av slik rett til årlig pensjon innskrenkes. Pensjonsinnretningen vil dermed fortsatt ha ansvar for utbetaling av den årlige pensjonsytelse som de enkelte medlemmer hadde opptjent ut fra lønn og tjenestetid da tjenstepensjonsloven trådte i kraft. Dette er også i samsvar med den garanti av ytelser opptjent etter pensjonsplanen som følger av foretakspensjonsloven § 2-3 annet ledd.

Til grunn for pensjonsplanen ligger pensjonsordningens beregningsgrunnlag som forutsetter at retten til pensjon opptjent etter pensjonsplanen og garantert av pensjonsinnretningen, vil være fullfinansiert («fullt opptjent») og gi grunnlag for

et krav på opptjent pensjon først ved nådd opptjeningsalder. På det tidspunkt tjenestepensjonsloven trer i kraft, vil således pensjon opptjent etter lønn og tjenestetid i løpende pensjonsordninger ikke være fullfinansiert og sikret fullt ut ved tilsvarende avsetning til premiereserve etter forsikringsvirksomhetsloven § 9-16. Foretaket har riktignok dekket sin del av finansieringen ved årlig premieinnbetaling for opptjent pensjon, men årlig premie er i praksis beregnet som en «nettopremie». Ved premieberegningen har pensjonsinnretningen som forutsatt i beregningsgrunnlaget, tatt hensyn til og gjort fradrag for beregnet framtidig årlig avkastning og dødelighetsarv som skal inngå ved beregningen av premiereserven i tiden fram til opptjeningsalderen og i utbetalingstiden. Dette er det redegjort for foran i avsnittene 5.1.2 og 5.1.3. Pensjonsinnretningen plikter derfor etter forsikringsvirksomhetsloven § 9-16 tredje ledd, i tiden fram til uttak av pensjon, årlig selv å tilføre midler til premiereserven tilsvarende de beregnede fradrag i årlig premie fram til nådd opptjeningsalder og i utbetalingstiden (se foran i avsnitt 5.1.4). Dette betyr at årlig avkastning lik beregningsgrunnlagets rentesats skal tilføres avsetningen til premiereserve selv om oppnådd årlig avkastning er lavere, en plikt som ofte betegnes som en «rentegaranti». Videre skal avsetningen til premiereserven årlig tilføres dødelighetsarv beregnet ut fra dødelighetsforutsetningene i det forsikringstekniske beregningsgrunnlaget. Pensjonsinnretningen har derfor selv risikoen for at nødvendige midler skaffes til veie.

Det har i senere år vært et økende problem at pensjonsinnretningenes avsetninger til premiereservene er gradvis blitt for lave til reelt å sikre opptjent pensjon til enhver tid. Hovedårsaken til reell underreservering er at den dødelighetsstatistikk som premieberegningssystemet hittil har bygget på, har vist seg å forutsette for høy dødelighet i forhold til den økning i levealder som etter hvert har funnet sted, og at pensjonsinnretningene gjennom en god del år derfor har beregnet og fått innbetalt atskillig for lave premier. Disse forhold har ingen betydning for arbeidstakernes opptjening av årlig pensjon eller for deres rett til uttak og utbetaling av opptjent pensjon, normalt til død. Ytelser opptjent etter pensjonsplanen for pensjonsordningen er garantert av pensjonsinnretningene, jf. foretakspensjonsloven § 2-3 annet ledd.

I forhold til soliditetssikringssystemet for pensjonsinnretningene er det her likevel oppstått et markert problem. Dette skyldes pensjonsinnretningene har plikt til å utbetale pensjon i atskillig lengre perioder enn beregnet, og at nåverdien av

de framtidige pensjonsforpliktelser derfor nå ligger en god del høyere enn de avsetningene til premiereserve som er bygget opp ved innbetalte premier. Utviklingen i dødelighet og levealder i årene etter utarbeidelse av dødelighetsgrunnlaget K2005 har medført at nåværende premiereserver reelt sett fortsatt ikke sikrer framtidige pensjonsforpliktelser i tilstrekkelig grad. Det er dermed bygget opp en betydelig levealdersrisiko i pensjonsinnretningene som følge av at utbetalingsperioden for livsvarig tjenestepensjon i framtiden vil bli vesentlig lengre enn forutsatt. Denne risikoen må dekkes ved styrking av avsetningene. Gjennomføring av et nytt dødelighetsgrunnlag som nå er under arbeid (under arbeidet benevnt K2013), må antas å kreve at pensjonsinnretningenes avsetninger til premiereserve for tjenestepensjonsordninger i privat sektor må styrkes med et tosifret milliardbeløp for at avsetningene skal tilsvare omberegnet nåverdi av forventede framtidige pensjonsutbetalinger. Dette er påkrevd for å trygge pensjonsinnretningenes økonomi og soliditet på sikt og sikre bærekraften i pensjonssystemet i privat sektor, men dette er som allerede nevnt ikke et forhold som direkte berører medlemmenes krav på uttak og utbetaling av opptjent årlig pensjon.

Om en pensjonsinnretning i opptjenings- og utbetalingstiden oppfyller eller ikke oppfyller kravene til premiereserve i forsikringsvirksomhetsloven § 9-16, er prinsipielt uten betydning for den rett til og uttak av årlig pensjon som de enkelte medlemmene har ervervet rett til etter pensjonsplanen ut fra sin lønn og tjenestetid og dermed for pensjonsinnretningens garantiansvar etter foretakspensjonsloven § 2-3 annet ledd. Noe eget eller særskilt krav på utbetaling av premiereserve til enhver tid har derfor heller ikke den enkelte arbeidstaker etter foretakspensjonsloven. At pensjonsinnretningen unnlater å oppfylle krav til premiereserve medfører heller ikke noe særskilt ansvar overfor medlemmene i pensjonsordningen. Det er årlig pensjonsytelse opptjent etter pensjonsplanen ut fra lønn og tjenestetid til enhver tid, og ikke beregnet eller faktisk premiereserve, som prinsipielt er bestemmende for pensjonsinnretningens utbetalingsansvar overfor medlemmene. Grunnlovsvernet er derfor knyttet til medlemmenes rettskrav på utbetaling av årlig pensjon opptjent etter pensjonsplanen til enhver tid. Dette er i samsvar med Rt. 1962 s. 332 og Rt. 2006 s. 293 (se foran i avsnitt 7.5.1). Endring av gjeldende lovgivning om krav til avsetning til premiereserve eller om andre forsikringsmessige avsetninger eller soliditetskrav reiser derfor normalt ikke spørsmål om tilbakevirkning i forhold til Grunnloven § 97.

Kravene til pensjonsinnretningens avsetninger har i forhold til medlemmene i tjenstepensjonsordninger først og fremst karakter av et offentlig-rettslig krav til pensjonsinnretningenes soliditet som det er tilsynsmyndighetenes oppgave å påse at pensjonsinnretningene oppfyller, jf. forsikringsvirksomhetsloven §§ 9-15 og 9-16. Etter norsk forsikringstradisjon skal forsikringsforpliktelsene være fullt sikret ved avsetninger i pensjonsinnretninger. Dette legges fortsatt til grunn. Uavhengig av dette har reglene for beregning av pensjonsinnretningenes avsetninger til sikring av pensjon opptjent i tjenstepensjonsordninger over tid ført til at beregnet avsetning på et gitt tidspunkt i opptjenings- og utbetalingstiden nå i seg selv ikke vil være tilstrekkelig til fullt ut å finansiere utbetalingen av opptjent pensjon ved nådd opptjeningsalder (se foran i avsnitt 5.1.4). Dette må tas i betraktning ved utformingen av overgangsordningen for rett til pensjon opptjent ved tjenestetid før tjenstepensjonsloven trer i kraft. Inndekningen av etterslepet ved oppbygging av nødvendige avsetninger, først og fremst et resultat av økt levealder, vil derfor være en hovedoppgave for pensjonsinnretningene i kommende år (se nedenfor i avsnitt 10.1). I lovutkastet § 7-8 annet til femte ledd, jf. § 7-9 annet ledd og § 7-10 tredje ledd, er det inntatt de bestemmelser som trengs for å sikre at dette også blir gjort.

Medlemmet Sæther vil påpeke at det foreslåtte regelverket kan forsterke en svakhet i gjeldende regelverk, ved at produktregulering og krav til forsikringsselskapenes avsetninger reguleres i flere lover. *Dette medlemmet* vil i denne sammenheng vise til at vesentlige forhold som i dag er regulert i forsikringsvirksomhetsloven kapittel 9, foreslås tatt inn i ny tjenstepensjonslov. Dette er uhenksommessig, både ut i fra hensynet til at regelverket skal være lett tilgjengelig og ut i fra hensynet til at man skal unngå uklarheter ved at liknende forhold reguleres i ulike lover. Videre vil forslaget om å stille krav til pensjonsinnretningenes avsetninger i tjenstepensjonsloven komplisere endringer i kravene til pensjonsinnretningenes soliditet (jf. for eksempel nye direktivkrav). *Dette medlemmet* anser at effektene av forslaget ikke er tilstrekkelig belyst, og vil påpeke at et samlet bufferfond (jf. Finanstilsynets brev til Finansdepartementet 8. mars 2011) fra *dette medlemmets* side er å foretrekke fremfor forslaget i utredningen her som innebærer at flere ulike fond videreføres. Det vises videre til at det legges opp til en utvidet adgang til å anvende avkastningsoverskudd til å dekke biometrisk risiko, uten at det er nærmere drøftet om dette bør ha konsekvenser for premiefastsettelsen.

7.5.3 Oppreservering

Et viktig formål med overgangsordningen er å forhindre ytterligere akkumulering av levealdersrisiko i pensjonsinnretningene. Et annet og like viktig formål er å legge til rette for at økt levealdersrisiko knyttet til pensjonsforpliktelser opptjent forut for ikrafttredelse av tjenstepensjonsloven, lar seg dekke ved styrking av avsetningene så snart som mulig, om nødvendig ved etappevis styrking av avsetningene (se foran i avsnitt 6.3). Dette er nødvendig for å trygge pensjonsinnretningenes økonomi og soliditet på sikt.

Som det framgår foran i avsnitt 7.5.2, er det prinsipielt pensjonsinnretningenes sak å sørge for den kapital som trengs til å dekke avsetningskravene til enhver tid. I den nåværende situasjon knytter det seg imidlertid betydelig usikkerhet til hvilke kapitalbeløp pensjonsinnretningene har eller kan skaffe til oppreserveringsformål. De kapitalbeløp som trengs til å dekke avsetningskrav beregnet ut fra en oppdatert og realistisk dødelighetsprognose, vil være meget betydelige (se foran i avsnitt 7.5.2). Etter *Banklovkommissjonens* oppfatning kan nødvendig kapital neppe skaffes av pensjonsinnretningene innen rimelige frister uten at også framtidige avkastningsoverskudd på midler som sikrer pensjonsrettigheter opptjent når tjenstepensjonsloven trer i kraft, inntil videre benyttes helt eller delvis til oppreserveringsformål for eksisterende pensjonsrettigheter. Dette er en løsning som tidligere er ganske ofte benyttet av pensjonsinnretningene, se nedenfor i avsnitt 7.5.5.

En slik løsning vil innebære at avkastningen i første omgang tilføres pensjonsordningens midler og etter behov inngår i pensjonsordningens avsetninger til premiereserve. Dette er uten betydning for størrelsen av årlige pensjon opptjent av arbeidstakerne. Opptjent årlig pensjon bestemmes etter reglene i pensjonsplanen ut fra lønn (eller eventuelt annet normert pensjonsgrunnlag) og tjenestetid, og er uavhengig av størrelsen av oppnådd eller framtidig avkastning og hvordan den disponeres. Også avkastningen av midler knyttet til fripoliser vil bli tilført fripolisens pensjonsbeholdning, men i den grad tilført avkastning benyttes til oppreserveringsformål, vil det ikke foreligge overskudd som kan gi grunnlag for oppregulering av årlig ytelse. Etter at oppreserveringen er fullført vil overskudd kunne disponeres etter ellers gjeldende regler ved at avkastningsoverskudd vil bli benyttet til å øke opptjent pensjon etter fripolisen og ved tilføring til foretakenes premiefond.

Etter *Banklovkommissjonens* oppfatning er det tilsynsmyndighetens oppgave å fastlegge omfang,

tidsplaner og frister for nødvendig styrking av avsetningene som skal sikre pensjonsrettigheter opptjent før tjenestepensjonsloven er trådt i kraft. Dette er forhold som vil måtte vurderes ut fra hvilke kapitalkilder som vil være tilgjengelig i pensjonsinnretningene til enhver tid, og endrede forhold i kapital- og finansmarkedene vil kunne gi grunnlag for fornyet vurdering. I samsvar med dette foreslås det i lovutkastet §§ 7-8 tredje og fjerde ledd, 7-9 annet ledd, 7-10 annet ledd og 7-11 tredje ledd bestemmelser som:

1. Fastslår at kravet til avsetninger for eksisterende forpliktelser til enhver tid minst skal tilsvare kapitalverdien av framtidige pensjonsforpliktelser beregnet etter beregningsrenten i beregningsgrunnlaget og det dødelighetsgrunnlag som gjelder til enhver tid.
2. Krever at pensjonsinnretningen i tilfelle hvor midler knyttet til eksisterende forpliktelser ikke er tilstrekkelige til å dekke avsetningskravet, skal utarbeide en opptrappingsplan etter regler om tidsrammer og andre forhold fastsatt ved forskrift av departementet.
3. Opptrappingsplanen skal godkjennes av departementet.

Banklovkommissjonen legger til grunn at departementet ved fastsettelsen av slike regler og ved godkjenningen av opptrappingsplaner vurderer i hvilken utstrekning pensjonsinnretningen kan eller bør kunne benytte framtidige avkastningsresultater som ledd i finansieringen av en opptrappingsplan, og at en godkjent plan vil kunne endres senere dersom utviklingen tilsier det. Et viktig forhold her vil være i hvilken utstrekning andre midler enn framtidig avkastning vil kunne tilføres pensjonsbeholdningen som ledd i oppreserveringen. Uavhengig av disse forhold vil målsettingen være at det etterslep som måtte foreligge når tjenestepensjonsloven trer i kraft, gradvis og planmessig blir redusert. En må likevel regne med at etterslepet i hvert fall i tiden etter gjennomføringen av et nytt dødelighetsgrunnlag til erstatning for K2005, vil kunne være forholdsvis betydelig.

Medlemmene Mildal og Skomsvold vil påpeke at det oppfattes slik at Banklovkommissjonen har fått et mandat for å se på tilpasning av tjenestepensjonsregelverket til pensjonsreformen og at det å finne gode framtidige modeller for dette skal ha første prioritet i utredningens arbeid. Videre fikk Banklovkommissjonen i 2011 en anmodning fra Finansdepartementet om også å vurdere Finanskriseutvalgets forslag/de områder som de påpeker bør utredes. Hovedfokus oppfattes her å være

utfordringer knyttet til rentegarantier og Solvens II regelverk.

Disse medlemmene finner imidlertid ikke at det er gitt et tydelig mandat fra Finansdepartementet som går på å foreslå løsninger begrunnet i en situasjon der livsforsikringsselskapene ikke selv kan håndtere sine forpliktelser knyttet til utvikling i levealder for pensjonsrettigheter opptjent før loven trer i kraft. *Disse medlemmene* ser betydningen av å ha en bærekraftig livsforsikringsbransje, men er samtidig opptatt av at et framtidig regelverk ivaretar kundene og deres situasjon og rettigheter. Videre påpekes det at et regelverk vil gjelde for mange år framover og modellene må også være tilpasset situasjoner der utfordringer med lave renter og underreservering for langt liv kan være snudd.

Situasjonen med utvikling i langt liv (etter innføringen av K2005) har vært kjent for både livsforsikringsselskapene og Finanstilsynet noen år uten at dette har medført innføring av nye tariffer. Tiltakene i denne perioden synes i stor grad å ha begrenset seg til å søke Finanstilsynet om å benytte unntaksbestemmelsen i forsikringsvirksomhetsloven § 9-11 som gir livselskapene adgang til, eller pålegg om, å ta kundenes overskudd for å oppreservere. Finanstilsynet har i samme periode ikke krevd at livselskapene skal gå inn med egne midler når det gjelder kollektiv pensjon, men har varslet at dette vil bli vurdert for 2012.

Disse medlemmene etterlyser dokumentasjon på oppreserveringsbehovet knyttet til langt liv, samt en vurdering av hvordan livselskapene selv (eventuelt over en opptrappingsperiode) kan håndtere det ansvar de har påtatt seg.

Livsforsikringsselskapenes årsrapporter indikerer et oppreserveringsbehov på tre til syv prosent av premiereserven i Storebrand (tredje kvartal 2012) og på tilsvarende fem prosent av premiereserven i DNB (tredje kvartal 2012). Begge selskapene antyder at det forventes at oppreserveringen i stor grad kan baseres på framtidig rente- og risikoresultat.

7.5.4 Rentegaranti

Det framgår foran i avsnitt 7.5.2 at den «rentegaranti» som hittil har fulgt av pensjonsinnretningenes beregningsgrunnlag og premieberegningsspraksis for ytelsesbaserte pensjonsordninger, er uten betydning for størrelsen av den årlige pensjonsytelse medlemmene har opptjent ut fra lønn (eller eventuelt annet pensjonsgrunnlag) og tjenestetid før tjenestepensjonsloven er trådt i kraft, og

for medlemmenes rett til og uttak av årlig pensjon etter reglene om fleksibelt uttak av pensjon. Det framgår videre at det reelle innhold av «rentegarantien» er at pensjonsinnretningen årlig plikter å styrke avsetningen til premiereserve med et beløp som minst tilsvarer beregningsrenten i beregningsgrunnlaget, og at denne plikten inngår som et ledd i forsikringsvirksomhetsloven § 9-16 sitt krav til avsetningenes størrelse til enhver tid, jf. lovens § 9-16 tredje ledd. Oppfyllelsen av denne form for «avkastningsgaranti» og avsetningskrav er imidlertid, på samme måte som oppfyllelsen av andre avsetningskrav, uten betydning for medlemmenes rettskrav på utbetaling av årlig pensjon fra pensjonsinnretningen (se foran i avsnitt 7.5.3). I forhold til medlemmene av en pensjonsordning oppstår det derfor, etter *Banklovkommisjonens* oppfatning, ikke tilbakevirkningsspørsmål i forhold til Grunnloven § 97 som følge av at denne form for «rentegaranti» ikke er videreført i utkastet til tjenstepensjonsloven og overgangsordningen.

For øvrig påvirker dette heller ikke omfanget av de generelle krav til størrelsen på pensjonsinnretningens avsetninger til sikring av eksisterende pensjonsforpliktelser i forsikringsvirksomhetsloven §§ 9-15 og 9-16. Avsetningskravet må fortsatt beregnes med utgangspunkt i kapitalverdien av pensjonsinnretningens framtidige pensjonsforpliktelser, det vil si medlemmenes krav på utbetaling av opptjent årlig pensjon, jf. lovens § 9-16 første ledd. Dette er også uttrykkelig fastslått i reglene om opptrappingsplaner i lovutkastet §§ 7-8 tredje og fjerde ledd, 7-9 annet ledd, 7-10 annet ledd og 7-11 tredje ledd.

7.5.5 Overskudd

Innenfor livsforsikring har det tradisjonelt vært et klart skille mellom avkastning på midler knyttet til avsetninger til sikring av pensjonsforpliktelser og overskudd. Forsikringsvirksomhetsloven av 1988 opererte med et netto overskuddsbegrep. Overskudd for en enkelt bransje og kontrakt forelå bare dersom resultatet av virksomheten samlet sett var bedre enn de risiko-, kostnads- og avkastningselementene som inngikk i beregningsgrunnlaget for premien som ble benyttet i det enkelte kontraktsforhold. Det vil si at et dårlig risikoresultat kunne avhjelpest av et godt avkastningsresultat og omvendt. Svært ofte var kostnadselementet beregnet så lavt at det sjelden var overskudd på dette. For kundene var det svært vanskelig å se hvilke økonomiske realiteter som lå bak det overskuddsresultatet som kom ut. Overskuddet ble fordelt til forsikringstakere og forsikrede årlig på

den enkelte kontrakt etter kontraktens bidrag til overskuddet og det premie- og beregningsgrunnlag som gjaldt for den enkelte kontrakt. Overskuddet ble beregnet for hver bransje. Regelverket innebar at livsforsikringsselskapene i praksis kunne unnta inntil en tredel av overskuddet i det enkelte år fra fordeling mellom forsikringstakere og forsikrede. Midler som ble holdt tilbake i selskapet ble benyttet til skatt, utbytte på eierkapital og kapitaloppbygging. Det vises til den nærmere beskrivelse som er gitt i Banklovkommisjonens utredning nr. 7, NOU 2001: 24 side 50 følgende.

Det nye regelverket for livsforsikring i forsikringsvirksomhetsloven av 2005 (lov 10. juni 2005 nr. 44) innebar vesentlige endringer i forhold til tidligere praksis. Endringene innebar blant annet at risiko-, kostnads- og avkastningsresultatet skulle beregnes hver for seg. I forsikringsvirksomhetsloven § 9-9 er det fastsatt at avkastningen ved alminnelig forvaltning av midler i kollektivporteføljen skal fordeles mellom kontraktene i forhold til kontraktens forsikringsmessige avsetninger. Det er lovens system at avkastning som er fordelt til den enkelte kontrakt skal anvendes til dekning av pensjonsforpliktelser og tilleggsavsetninger etter § 9-17 (se rett nedenfor i dette avsnitt). Eventuelt overskudd etter dette skal tilordnes kontrakten og anvendes i samsvar med forsikringsvirksomhetsloven § 9-14 som viser blant annet til foretakspensjonsloven og innskuddspensjonsloven. For ytelsesbaserte foretakspensjonsordninger har dette innebåret en overføring av overskudd til premiefond og pensjonistenes overskuddsfond. En tilordning av avkastningsoverskudd i det enkelte år har således vært helt avhengig av at avkastningen har vært større enn behovet for dekning av pensjonsforpliktelser (herunder beregningsrenten) og avsetninger til tilleggsavsetninger.

Adgangen og plikten til å foreta tilleggsavsetninger følger av forsikringsvirksomhetsloven § 9-17. Tilleggsavsetningene er knyttet til den enkelte kontrakt og fastsettes som en prosent av premiereserven. Tilleggsavsetninger kan foretas av selskapet på eget initiativ eller etter pålegg fra Finanstilsynet dersom soliditetshensyn tilsier dette. Tilleggsavsetninger tilordnet den enkelte kontrakt kan brukes til å dekke den årlige avkastning som er forutsatt tilført premiereserven hvert år i beregningsgrunnlaget dersom årets avkastning ikke er tilstrekkelig til å dekke dette, jf. lovens § 9-16 tredje ledd.

Når det gjelder overskudd på risikoresultatet følger det av forsikringsvirksomhetsloven § 9-10 at dette skal beregnes særskilt for hver gruppe av

pensjonsordninger og ulike typer kontrakter. Overskuddet på risikoresultatet skal fordeles årlig mellom kontraktene i gruppen etter forholdet mellom den risikopremie som er betalt for den enkelte kontrakt. Inntil halvparten av risikooverskuddet kan livsforsikringsselskapet sette av til risikoutjevningfondet, jf. forsikringsvirksomhetsloven § 9-22.

Avsetningskravet til dekning av forsikringsmessige forpliktelser til enhver tid følger av forsikringsvirksomhetsloven § 9-16. Avsetningene skal minst utgjøre forskjellen mellom kapitalverdien av selskapets framtidige forpliktelser og kapitalverdien av de framtidige nettopremier (prospektiv beregningsmetode). Årlig krav til premiereserve beregnes med utgangspunkt i sparedelen av årets premie, årlig avkastning i samsvar med beregningsrenten i opptjenings- og utbetalingstiden og beregnet dødelighetsarv i samsvar med beregningsgrunnlaget.

Et livsforsikringsselskap kan ikke uten videre benytte årets avkastningsresultat til å dekke økte forsikringsmessige avsetninger som følge av for eksempel annen utvikling av levealder i forhold til det som ble lagt til grunn i det anvendte beregningsgrunnlag på tidspunktet for premieberegningen. Dette er begrunnet i skillet som forsikringsvirksomhetsloven etablerer mellom kundekapital og selskapskapital. Forsikringsvirksomhetsloven § 9-11 åpner imidlertid for at styrking av premiereserve kan skje gjennom bruk av avkastningsoverskudd og risikooverskudd. Det skilles ikke mellom tilfeller hvor behovet for styrking av avsetningene skyldes endret beregningsrente eller endret biometrisk risiko. Det forutsettes imidlertid at Finanstilsynet samtykker til slik bruk av overskuddet. Dersom selskapets soliditet tilsier det, kan Finanstilsynet pålegge at overskudd brukes til styrking av premiereserven (oppreservering). I begge tilfeller dreier det seg her om situasjonsbetingede og ekstraordinære tiltak for å styrke selskapets forsikringsmessige avsetninger og dermed dets soliditet. Bestemmelsene i forsikringsvirksomhetsloven § 9-11 må ses i sammenheng med lovens § 9-25 som gjelder tilfelle hvor et livsforsikringsselskap selv «endrer» grunnlaget for beregning av kapitalverdiene av pensjonsforpliktelsene slik at «selskapet må foreta forhøyede avsetninger for tidligere overtatte forsikringer». Normalt vil slike forhøyede avsetninger være så kapitalkrevende at en underdekning i reservene ikke lar seg dekke innenfor samme år og ikke uten å bruke overskuddsmidler etter reglene i lovens § 9-11.

Gjeldende situasjon som er beskrevet ovenfor i avsnitt 7.5.2 er nettopp en slik situasjon som for-

sikringsvirksomhetsloven §§ 9-11 og 9-25 tar høyde for. Over tid har det vært anvendt levealdersforutsetninger i beregningsgrunnlaget som ikke har vært i samsvar med den faktiske levealdersutviklingen. Avsetningene til premiereserve er dermed blitt for liten i forhold til lengden av den tidsperioden som pensjonsinnretningen er forpliktet til å betale pensjonsytelsen. Underdekningen er så stor at det umulig kan finansieres i løpet av noen få år. Hovedfinansieringskildene for dekning av slik underreservering vil være overføring av midler fra pensjonsinnretningens øvrige kapital (selskapskapital) eller overføring av framtidig avkastning i samsvar med forsikringsvirksomhetsloven § 9-11. Kapitalsituasjonen i de aller fleste pensjonsinnretningene er slik at det ikke er mulig å få tilført selskapskapital til dekning av kapitalbehovet. Det er derfor nødvendig å basere hoveddelen av oppreserveringen på framtidig avkastning gjennom en opptrappingsplan som godkjennes av finansmyndighetene.

I forhold til medlemmer i ytelsesbaserte pensjonsordninger har bestemmelsene om overskudd heller ikke betydning for omfanget av den rett til pensjon som medlemmene i opptjeningsperioden erverver i henhold til pensjonsplanen, se ovenfor avsnitt 7.5.2. Opptjent pensjon bestemmes etter pensjonsplanens egne regler ut fra lønn (eventuelt annet pensjonsgrunnlag) og tjenestetid til enhver tid, jf. foretakspensjonsloven §§ 2-3 annet ledd og 4-3 første ledd. *Banklovkommisjonens* oppfatning er derfor at den overgangsordning for eksisterende pensjonsordninger basert på de prinsipper som foreslås foran i avsnitt 6.3 og 7.5.3, ikke vil medføre at det i forhold til gjeldende regler om overskudd vil kunne oppstå spørsmål om tilbakevirkning i forhold til Grunnloven § 97.

På det tidspunktet styrkingen av premiereserven er gjennomført vil avkastningen igjen kunne brukes på vanlig måte og etter ellers gjeldende regler, nemlig ved overføring av overskuddet til den enkelte kontrakt og til en oppregulering av ytelsene.

Medlemmene Andreassen, Dalsøren, Gjelsvik, Mildal, Orskaug, Skomsvold og Storrødvann går i mot at dagens regelverk for overskuddstildeling endres slik utredningen foreslår. I dag må pensjonsinnretningene få samtykke, eller pålegg, fra Finanstilsynet for å kunne benytte overskudd til styrking av premiereserve. Denne adgangen er regulert i forsikringsvirksomhetsloven § 9-11 og er en unntaksbestemmelse. *Disse medlemmene* er i mot at overskuddsdelingsreglene endres slik at unntaksbestemmelsene gjøres om til «automatikk». Hvis overskudd skal tilføres pensjonsbe-

holdningen og bidra til å redusere livselskapenes ansvar så snart det er oppreserveringsbehov, uten at dette er koblet opp mot livselskapenes plikt og evne til selv å bidra til oppreserveringen, innføres en helt ny risikodeling mellom foretak, fripolise-eier og livselskap.

Disse medlemmene mener derfor at bruk av overskudd til oppreservering fortsatt må være en unntaksbestemmelse som benyttes kun i år med særskilt behov og først etter godkjenning eller pålegg fra myndighetene det enkelte år. Det vises også til *disse medlemmenes* særmerknad om bruk av tilleggsavsetninger i avsnitt 10.1.2 nedenfor.

Kapittel 8

Gammel og ny pensjonsopptjening

8.1 En pensjonsordning – to pensjonsbeholdninger

Behovet for en overgangsordning ved gjennomføring av tjenestepensjonsloven knytter seg først og fremst til de eksisterende ytelsesbaserte foretakspensjonsordningene. Opptjeningsreglene i foretakspensjonsloven og i ytelsesbaserte pensjonsordninger i sin nåværende form er ikke tilpasset ny folketrygd. Ovenfor i avsnitt 6.3 er det lagt til grunn at dette forhold best kan håndteres ved en løsning som legger til rette for en fleksibel overgangsordning for eksisterende ytelsesbaserte pensjonsordninger bygget på prinsippene om kontinuitet i medlemskap og virksomhet i pensjonsordningene. Utgangspunktet blir da dels at det etableres et grunnlag for ny pensjonsopptjening i samsvar med regelverket i tjenestepensjonsloven, og dels at medlemmenes rett til allerede opptjent pensjon samtidig videreføres i pensjonsordningen uten utstedelse av nye fripoliser. Dermed vil et medlems opptjente pensjon i pensjonsordningen til enhver tid tilsvare summen av årlig pensjonsytelse opptjent ved tidligere og ny pensjonsopptjening (lovutkastet § 7-4).

Dette opplegget har sin bakgrunn i Grunnloven § 97. Grunnloven § 97 er ikke til hinder for at tjenestepensjonslovens regler gis anvendelse når det gjelder ny pensjonsopptjening i pensjonsordningene (foran i avsnitt 7.5.1). Derimot er Grunnloven § 97 til hinder for at gjennomføringen av tjenestepensjonsloven fører til innskrenkninger av pensjonsinnretningens ansvar for allerede opptjente pensjonsrettigheter, det vil si for det rettskrav på uttak og utbetaling av den årlige pensjonsytelse som en arbeidstaker har opptjent ut fra lønn og tjenestetid på tidspunktet for tjenestepensjonslovens ikrafttredelse. I lovutkastet blir grunnlovsvernet for rett til årlig pensjon opptjent ved tjenestetid før tjenestepensjonsloven trer i kraft, sikret fullt ut ved at opptjent rett til årlig pensjon videreføres i pensjonsordningen slik at pensjonsinnretningens ansvar overfor arbeidstakerne prinsipielt er det samme som før, jf. lovutkastet §§ 7-3 og 7-8. For sikkerhets-

skyld gjør lovutkastet § 7-2 annet ledd samtidig klart at bestemmelsene i tjenestepensjonsloven ikke medfører noen innskrenkninger i det enkelte medlems rett til, og uttak av, allerede opptjent rett til årlig pensjon (ovenfor i avsnitt 7.5).

Lovutkastet § 7-4 om opptjent pensjon gir klare utgangspunkter for hvordan årlig pensjonsytelse skal beregnes ved uttak av pensjon. Prinsippet i lovutkastet § 7-4 utelukker imidlertid ikke at det i reglene for perioden fram til uttak av pensjon likevel kan være behov for å skille prinsipielt mellom midler (avsetning til premiereserve) som sikrer henholdsvis ny og gammel pensjonsopptjening, jf. kapittel 9 og 10 nedenfor hvor slike spørsmål behandles. I dette kapittel samt i kapittel 9 og 10 nedenfor, drøftes den nærmere utformingen av en slik overgangsordning.

Banklovkommissjonen mener at behovet for en slik fleksibel overgangsordning er det samme uansett om den ytelsesbaserte foretakspensjonsordningen er en åpen eller en såkalt lukket pensjonsordning så lenge den er opprettet før tjenestepensjonsloven trådte i kraft. *Åpen* ordning innebærer at ordningen er løpende og at nye arbeidstakere i foretaket tas opp i pensjonsordningen når de oppfyller kravene til medlemskap. *Lukket* ordning innebærer at den ytelsesbaserte foretakspensjonsordningen ikke lenger kan få nye medlemmer, og at foretaket, ved overgang til innskuddspensjonsordning etter foretakspensjonsloven § 15-6, har valgt å videreføre den ytelsesbaserte foretakspensjonsordningen for alle eller bestemte grupper av medlemmene. Nyansatte vil i slike tilfeller bli medlem av innskuddspensjonsordningen, som ofte også omfatter en større eller mindre del av tidligere ansatte som ved omdanningen har fått opptjent pensjon sikret ved fripolise. En tredje gruppe er arbeidstakere som får sitt medlemskap videreført i ytelsesordningen inntil fratreden eller død, ofte i en periode på 40-50 år. I forhold til denne gruppe er behovet for en opptjeningsordning tilpasset prinsippene i ny folketrygd, like stort som for eksisterende åpne pensjonsordninger. Det vises til lovutkastet § 7-1 tredje ledd.

Som nevnt ovenfor vil tjenstepensjonslovens opptjeningsordning prinsipielt kunne gjøres gjeldende for all pensjonsopptjening etter lovens ikrafttredelse. *Banklovkommisjonen* foreslår imidlertid ikke en så brå overgang. Det har vært vanlig at særlige virkninger av en lovendring for enkelte av de berørte parter søkes dempet ved særskilte overgangsregler. Slike regler lar seg også innarbeide i en overgangsordning for regelverket i tjenstepensjonsloven. I vår sammenheng kan således særlige hensyn tilsi at virkningene av overgangen til tjenstepensjonsloven bør dempes ved overgangsregler som til en viss grad og på vilkår som ivaretar soliditetshensyn, åpner for fortsatt ny pensjonsopptjening i eksisterende pensjonsordninger også etter tjenstepensjonslovens ikrafttredelse. Foretak bør således gis en viss adgang til å treffe særlig tiltak for å dempe virkningene av overgangen til en ny form for pensjonsopptjening for arbeidstakere som har forholdsvis få år igjen til nådd opptjeningsalder og som vanligvis vil ha en forventning om å få fullført opptjening i hovedsak etter hittil gjeldende regler (se nedenfor i avsnitt 9.2). Slike overgangsregler er tatt inn i lovutkastet § 7-7. Videre vil også foretakene ved overgangen til ny tjenstepensjonslov normalt trenge en periode for å få vurdert og avklart hvordan et nytt opplegg for tjenstepensjon bør utformes. I lovutkastet er dette gjort ved at foretaket gis en tre års frist før pensjonsordningen skal være tilpasset tjenstepensjonsloven, jf. lovutkastet § 7-3. I perioden fra tjenstepensjonsloven ikrafttredelse og til ny pensjonsplan er på plass vil pensjonsplanen og regelverket i den eksisterende ytelsesbaserte pensjonsordningen gjelde for ny opptjening.

Utkastet til overgangsordning for eksisterende pensjonsordninger er foreslått inntatt i tjenstepensjonsloven kapittel 7. Lovutkastet er inntatt nedenfor i kapittel 16.

Ovenfor i kapittel 5 er det lagt til grunn at det ikke oppstår særlige overgangsproblemer i forholdet mellom tjenstepensjons- og innskuddspensjonsloven. Det gis en kort omtale av spørsmål om omdanning av innskuddspensjonsordning til tjenstepensjonsforsikring nedenfor i avsnitt 12.5.6 og ved omdanning av tjenstepensjonsforsikring til innskuddspensjon nedenfor i avsnitt 11.4.

8.2 Gjennomføring av endringene i pensjonsordningen

En fleksibel overgangsordning vil innebære at arbeidstakernes rett til alderspensjon utledes av

summen av pensjonsopptjening skjedd før tjenstepensjonslovens ikrafttredelse og før endring og ikrafttredelse av ny pensjonsplan tilpasset tjenstepensjonsloven (gammel opptjening) og pensjonsopptjening etter dette tidspunktet (ny opptjening). Pensjon opptjent i pensjonsordningen vil til enhver tid, og ved uttak av pensjon, utgjøre summen av retten til pensjon som er opptjent ved tjenestetid før tjenstepensjonsloven og ny pensjonsplan trådte i kraft og ny opptjening av rett til pensjon som er skjedd ved tjenestetid etter dette tidspunktet.

Overgangsordningen er lagt opp slik at det sikres kontinuitet i medlemmenes medlemskap og opptjening av alderspensjon ved at den eksisterende pensjonsordningen opprettholdes, jf. lovutkastet § 7-1 første ledd. Dette innebærer at medlemmene forblir medlemmer av den samme pensjonsordningen. Tilpasningen til tjenstepensjonsloven kan gjennomføres ved endring av pensjonsordningens pensjonsplan og regelverk for øvrig, i samsvar med utkastet til tjenstepensjonslov, jf. lovutkastet § 7-3.

Banklovkommisjonen har vurdert ulike løsninger hva gjelder forvaltningen og håndteringen av summen av gammel og ny opptjening og midlene knyttet til disse i pensjonsordningen etter ikrafttredelsestidspunktet for tjenstepensjonsloven. Det har vært vurdert om alle midler kunne samles i en pensjonsbeholdning, og om det kunne beregnes en samlet pensjonsytelse på grunnlag av pensjonsbeholdningen samtidig med at grunnlovsvernet etter Grunnloven § 97 ble sikret ved et særskilt tilleggsansvar for pensjonsinnretningen, sml. lov 28. juli 1949 nr. 26 om Statens pensjonskasse § 24a. *Banklovkommisjonen* valgte imidlertid ikke å gå for en slik løsning.

Som følge av at tidligere opptjening er grunnlovsvernet etter Grunnloven § 97 og det ikke kan skje innskrenkninger i denne (se ovenfor i avsnitt 7.4 og 7.5) og det samtidig skal skje ny opptjening etter ny pensjonsplan, har *Banklovkommisjonen* vurdert det som viktig at det etableres et system som er gjennomsiktig og lett kontrollerbart når det gjelder størrelse og utvikling av de ulike elementene i opptjeningen. Det vil si at det skal være enkelt å se og kontrollere at gammel opptjening til enhver tid er sikret i pensjonsordningen og at avkastning på midler knyttet til denne opptjeningen tilføres disse midlene. Tilsvarende skal det være enkelt å følge utviklingen av ny opptjening i pensjonsordningen. Dette innebærer blant annet at avkastning på midler knyttet til ny opptjening ikke skal kunne brukes til for eksempel oppreservering eller oppregulering av opptjening som er

skjedd før tjenstepensjonsloven og ny pensjonsplan for pensjonsordningen er trådt i kraft. Dette tydeliggjør at pensjonsinnretningens risiko og ansvar vil være forskjellig avhengig av om det er snakk om opptjening av pensjonsrettigheter før eller etter at ny pensjonsplan tilpasset tjenstepensjonsloven er trådt i kraft.

Premieberegningsreglene for pensjonsrettigheter opptjent i ytelsesbaserte foretakspensjonsordninger, som er nærmere beskrevet ovenfor i avsnitt 5.2, gjør at pensjonsinnretningen i forhold til disse har en renterisiko tilsvarende den beregningsrente som har vært anvendt i beregningsgrunnlaget og en levealdersrisiko ved avvik i levealderutvikling i forhold til det som er lagt til grunn i det anvendte beregningsgrunnlag ved premieberegningen. Dette ansvaret er i forhold til arbeidstakerne knyttet til den årlige pensjonsytelsen som kommer til utbetaling på uttakstidspunktet og ikke til oppbyggingen og utviklingen av avsetningene som sikrer denne pensjonsytelsen. I forhold til ny opptjening vil pensjonsinnretningens risikobilde se helt annerledes ut som følge av at opptjeningssystemet i tjenstepensjonsloven er knyttet til oppbygging av en pensjonsbeholdning med en nullgaranti fra pensjonsinnretningen og med prinsipper for levealdersjustering som innebærer at pensjonsinnretningen kun har en begrenset levealdersrisiko i utbetalingsperioden. Disse forholdene har også store konsekvenser hva gjelder retten til avkastning av midler knyttet til henholdsvis gammel og ny pensjonsopptjening.

På denne bakgrunn har *Banklovkommisjonen* valgt å utforme en overgangsordning basert på et klart skille mellom gammel opptjening med tilhørende pensjonsbeholdning og ny opptjening med tilhørende pensjonsbeholdning. Dette skillet gjelder ikke bare i forhold til selve pensjonsopptjeningen, men også i forhold til fordeling og disponering av avkastning, risikofordeling, premier og andre forhold vedrørende forvaltning og administrasjon av tjenstepensjonsordningene i samsvar med overgangsordningen. Pensjonsbeholdningen knyttet til gammel opptjening før tjenstepensjonsloven og ny pensjonsplan for pensjonsordningen tilpasset denne loven trådte i kraft og pensjonsbeholdning knyttet til opptjening som skjer etter dette tidspunktet, skal forvaltes atskilt etter to forskjellige regelverk, se lovutkastet § 7-4. Forvaltningen av pensjonsbeholdningen knyttet til ny opptjening skal skje etter reglene i utkastet §§ 7-3 til 7-7, se nedenfor i kapittel 9. Pensjonsbeholdning knyttet til gammel opptjening skal forvaltes etter reglene i utkastet § 7-8, jf. §§ 7-9 og 7-10 (se kapittel 10 nedenfor). Nedenfor i avsnitt 12.1 er

det lagt til grunn at tjenstepensjonsloven og en overgangsordning i prinsippet bør kunne tre i kraft 1. januar 2014, men pensjonsinnretninger og foretak vil nok ha behov for en tilleggsfrist for den praktiske gjennomføring av tilpassingsarbeidet, jf. foran i avsnitt 6.3 og nedenfor i avsnitt 8.3. Uavhengig av disse forholdene eller av videreføring av ny pensjonsopptjening for arbeidstakere med få år igjen til opptjeningsalder basert på ytelsesbasert opptjening etter reglene i lovutkastet § 7-7, vil skjæringstidspunktet mellom ny og gammel pensjonsopptjening bestemmes av det tidspunkt tjenstepensjonsloven trer i kraft og det tidspunktet ny pensjonsplan for pensjonsordningen tilpasset tjenstepensjonsloven trer i kraft. Det legges således opp til en innfasingsperiode fra tjenstepensjonsloven trer i kraft til ny pensjonsplan for pensjonsordningen må være på plass.

Endringen av pensjonsplanen skal i utgangspunktet gjelde samtlige medlemmer av pensjonsordningen. Særtrekk ved det opptjeningssystem som ytelsesbaserte foretakspensjonsordninger hittil har vært basert på, gjør imidlertid at overgangen til en ny form for pensjonsopptjening kan få særlige virkninger for arbeidstakere med få år igjen til opptjeningsalder fordi endringen av pensjonsplanen skjer på et tidspunkt hvor det meste av pensjonen er opptjent og regulering av tidligere opptjent rett til pensjon er særlig viktig. Nedenfor i avsnitt 9.2 har *Banklovkommisjonen* derfor sett på behovet for særlige regler for pensjonsopptjening for denne gruppen av arbeidstakere. Slike overgangsregler er tatt inn i lovutkastet § 7-7.

Medlemmene Dalsøren, Orskaug og Storrvann viser til at det er lagt opp til at pensjonsopptjening i en ytelsesordning ved omdanning til tjenstepensjonsloven konverteres til pensjonsbeholdning innenfor den videreførte pensjonsordningen. Foretaket har deretter ikke ansvar for annet enn administrative kostnader (tilsvarende det en administrasjonsreserve ville dekket) knyttet til denne pensjonsbeholdningen. For arbeidstakere vil dette være på linje med om det ble utstedt pensjonsbevis. For å sikre mulighet for reell kontinuitet for medlemmene i pensjonsordningen burde det vært åpnet for at foretaket *også* kunne oppregulere pensjonskapital tilknyttet gammel opptjening med individuell lønnsvekst.

8.3 Frister for tilpassing av pensjonsplan og regelverk

1) *Banklovkommisjonen* legger til grunn at det ut fra en rekke forhold vil være en fordel om tjenes-

tepensjonsloven, inkludert overgangsreglene kan tre i kraft så snart som mulig. Når det gjelder dette spørsmålet vises det til avsnitt 12.1 nedenfor. Det må imidlertid skilles mellom lovens ikrafttredelse og selve iverksettelsen av loven, herunder krav til gjennomføring av tilpasningen av eksisterende pensjonsordnings pensjonsplan og regelverk i samsvar med de overgangsreglene som foreslås i denne utredningen. Det er ikke gitt at disse fristene skal være like. Selv om man legger til grunn at skjæringspunktet mellom gammel opptjening etter foretakspensjonsloven og ny opptjening etter tjenstepensjonsloven i utgangspunktet burde være ikrafttredelsestidspunktet for tjenstepensjonsloven, kan det tenkes ulike løsninger når det gjelder tilpasning til ny tjenstepensjonslov i den enkelte pensjonsordning. En mulighet er å sette en frist for tilpasning av pensjonsplanen og pensjonsordningens regelverk til for eksempel ett år etter tjenstepensjonslovens regelverk, men at virkningen av endringene enten skal gjelde fra tjenstepensjonslovens ikrafttredelse eller et tidspunkt mellom dette og tidspunktet som endringene i pensjonsordningen faktisk gjennomføres. Et annet alternativ for innfasing av tjenstepensjonsloven er at foretakene gis en frist til å tilpasse ny pensjonsplan for pensjonsordningen og til å sette denne i kraft, og at opptjening av pensjon i denne perioden skjer etter eksisterende pensjonsplan for den ytelsesbaserte foretakspensjonsordning selv om tjenstepensjonsloven er trådt i kraft. Etter *Banklovkommisjonens* vurdering vil den sistnevnte løsningen gi den smidigste løsningen og den som er enklest å forstå for foretak og arbeidstakere.

Det foreslås derfor i lovutkastet § 7-3 at pensjonsordningens pensjonsplan som hovedregel skal være tilpasset tjenstepensjonsloven og overgangsreglene så snart som mulig og senest innen tre år etter tjenstepensjonslovens ikrafttredelse. Det legges til grunn at tre år vil gi foretakene god tid til å områ seg med hensyn til en framtidig utforming av sin pensjonsordning, og at dette også gir foretak og arbeidstakere, samt deres organisasjoner, tid til å foreta drøftelser om krav til pensjonsordninger der dette er påkrevet.

Det framgår av utkastet til tjenstepensjonsloven § 1-2 første ledd bokstav c at pensjonsplanen er den del av regelverket for pensjonsordningen som gjelder beregning og inndeling av årlige premier og oppbygging av pensjonsbeholdning for de enkelte medlemmer, samt beregning og utbetaling av årlig pensjon, jf. også lovutkastet § 4-2. I praksis innebærer dette at både foretak og pensjonsinnretninger må ta ulike forhold i betrakt-

ning ved utformingen av pensjonsplanen. Dette gjelder:

- Om pensjonsordningen skal utformes i samsvar med standardmodellen eller grunnmodellen, jf. utkastet til tjenstepensjonslov § 4-2.
- Nivået på den årlige innskuddspremien, jf. §§ 4-10 og 4-13.
- Om det skal etableres en ordning for tilskudd fra arbeidstakerne, jf. § 4-25. (Etter justering av lovutkastet i utredningen her blir dette § 4-24.)
- Oppreguleringsnivå for pensjonsbeholdningen dersom det er en standardmodell, jf. §§ 4-8 og 4-9.
- Om ordningen skal ha investeringsvalg eller ikke, jf. §§ 5-5 og 5-6.
- Eventuell tilleggspremie (§ 7-6) eller videreføring av ytelsesopptjening for arbeidstakere med få år igjen til opptjeningsalder (§ 7-7).
- Pensjonsytelsens utbetalingstid, jf. § 4-16.
- Oppreguleringsansvar for årlig pensjonsytelse dersom man velger standardmodellen, jf. § 4-21 annet ledd. (Etter justering av lovutkastet i utredningen her blir dette § 4-20 annet ledd.)

At foretakene og pensjonsinnretningene skal sørge for at en ny pensjonsplan for pensjonsordningen er på plass innen tre år etter tjenstepensjonslovens ikrafttredelse, innebærer at pensjonsopptjening i perioden fra dette tidspunktet og fram til endringene i pensjonsplanen er faktisk gjennomført og trådt i kraft, skal skje i samsvar med eksisterende regelverk, herunder pensjonsplan, for den ytelsesbaserte pensjonsordningen. Dette vil være en pensjonsplan som svarer til overgangsreglene i foretakspensjonsloven etablert ved endringslov 17. desember 2010 nr. 83 basert på en beregnet folketrygd i samsvar med gammel folketrygd og uten levealdersjustering. For å unngå at det skal skje videre akkumulering av levealdersrisiko og renterisiko i pensjonsinnretningene, er det en viktig forutsetning at premieberegning for ny opptjening i en slik innfasingsperiode skjer basert på beregningsrente og det dødelighetsgrunnlag som gjelder i pensjonsinnretningen til enhver tid. På denne måten vil premiene for en fortsatt opptjening av rett til pensjon i samsvar med en ytelsesbasert pensjonsordning, kunne dekke de reelle kostnadene ved videreføringen inntil pensjonsplanen endres. Innbetalte premier vil da kunne gi grunnlag for oppbygging av avsetninger beregnet ut fra nåverdien av framtidige pensjonsforpliktelser. Det arbeides for tiden med utarbeidelse av nytt beregningsgrunnlag basert på oppdatert dødelighetsgrunnlag (K2013) som

trolig vil gjennomføres innen en relativt kort periode. Dette vil imidlertid medføre at premien vil måtte baseres på et nytt og annet beregningsgrunnlag enn det som anvendes i de ytelsesbaserte pensjonsordningene i dag (K2005). Siden det nye beregningsgrunnlaget sannsynligvis vil være basert på dynamisk levealdersutvikling vil dette hindre senere behov for oppreservering av avsetningene til premiereserve. Endringen av beregningsgrunnlag vil trolig medføre at premiene for opptjening i ytelsesbaserte pensjonsordninger i perioden fra tjenstepensjonslovens ikrafttredelse og til fristen for ikrafttredelse av endret pensjonsplan går ut, blir en del høyere enn de premiene som kreves i dag for samme opptjening. For *Banklovkommisjonen* er dette imidlertid en helt sentral forutsetning for at det vil være forsvarlig at foretakene og pensjonsinnretningene skal kunne gis en frist på tre år fra tjenstepensjonslovens ikrafttredelse til å tilpasse pensjonsordningens pensjonsplan.

Medlemmet Skomsvold og Storrødvann vil peke på at en rekke ytelsespensjonsordninger er lukket for nye medlemmer, men at det i utgangspunktet vil ta mange år før alle eksisterende medlemmer vil ha gått av med pensjon. Foretak med slike lukkede ordninger vil ha opprettet innskuddspensjonsordninger for alle nyansatte. *Disse medlemmene* anser det som urimelig om slike lukkede ytelsesordninger skal tvangskonverteres til tjenstepensjonsforsikring etter bestemmelsene i lovforslagets kapittel 4. De foretak det gjelder vil

kunne bli påført betydelige merkostnader ved en slik plikt, uten at det har annet formål enn å lette situasjonen for livsforsikringselskap som har påtatt seg forpliktelser de sliter med å oppfylle. *Disse medlemmene* mener at foretak med lukkede ytelsesordninger må kunne videreføre disse inntil siste medlem er gått av med pensjon.

2) En pensjonsordnings regelverk utgjør foruten pensjonsplanen, det som kan betraktes som vanlige bestemmelser i en forsikringsavtale, jf. forsikringsavtaleloven §§ 9-2 følgende. Dette omfatter blant annet regler om medlemskap i pensjonsordningen, foretakets plikter i forhold til pensjonsinnretningen i det løpende avtaleforholdet og pensjonsinnretningens plikter. Stort sett er det imidlertid på disse områdene godt samsvar mellom reglene i foretakspensjonsloven og utkastet til tjenstepensjonslov. Fristen foreslås å være den samme som for tilpasning av pensjonsplanen, det vil si at tilpasningen må skje innen tre år etter tjenstepensjonslovens ikrafttreden.

3) En del foretak kan etter nærmere overveielse, komme til at de i stedet for å følge overgangsreglene for ytelsesbasert foretakspensjonsordninger i utkastet til kapittel 7 ønsker å avvikle foretakspensjonsordningen og etablere innskuddspensjonsordning etter innskuddspensjonsloven. I slike tilfelle skal avviklingen skje i samsvar med lovutkastet § 7-12, og *Banklovkommisjonen* foreslår at vedtak om avvikling og etablering av innskuddspensjonsordning i tilfelle må treffes innen tre år etter tjenstepensjonslovens ikrafttredelse.

Kapittel 9

Ny opptjening og oppbygging av pensjonsbeholdning

9.1 Ny opptjening av alderspensjon for medlemmer

Grunnloven § 97 verner en arbeidstaker mot innbreg i allerede opptjent pensjonsytelse, men den verner ikke forventninger om å kunne fortsette framtidige opptjening av pensjon etter de samme regler som før en lovendring eller før en endring av en pensjonsordning, se ovenfor i avsnitt 7.4. Dette gjør at ny opptjening etter *Banklovkommissionens* vurdering i hovedsak både kan og bør basere seg på bestemmelsene om opptjening i utkastet til tjenestepensjonslov. Gjennom endring av pensjonsplanen slik som beskrevet ovenfor i avsnitt 8.2, vil ny pensjonsopptjening kunne baseres på innbetaling av innskuddspremie fra foretaket etter standardmodellen eller grunnmodellen og gjennom dette en oppbygning av en pensjonsbeholdning som danner utgangspunkt for beregning av en alderspensjonsytelse på uttakstidspunktet, jf. lovutkastet § 7-5. Dette vil gjelde for samtlige aktive medlemmer av pensjonsordningen med mindre foretaket velger å benytte en adgang for å videreføre en ytelsesbasert opptjening for arbeidstakere med få år igjen til opptjeningsalder, se nedenfor i avsnitt 9.2.

Dette innebærer at ved ny opptjening etter tjenestepensjonsloven vil medlemmet få bygget opp en pensjonsbeholdning ved foretakets årlige innbetaling av innskuddspremie i henhold til den nye pensjonsplanen for pensjonsordningen. I tillegg til den årlige innskuddspremien kan det komme tillegg til pensjonsbeholdningen basert på særskilt innskuddspremie fra foretaket i samsvar med utkastet til tjenestepensjonslov § 4-6 første ledd annet punktum og § 4-12 første ledd annet punktum og tilskudd fra arbeidstaker i samsvar med § 4-25 (etter justering av lovutkastet i utredningen her blir dette § 4-24). Ut over dette skal pensjonsbeholdningen tilføres faktisk dødelighetsarv, oppnådd avkastning eller garantert regulering i samsvar med lovutkastet §§ 4-8 og 4-9 dersom pensjonsordningen er etablert etter reglene for standardmodellen. Avkastning på pensjonsbeholdning

gen knyttet til ny opptjening *etter* ny pensjonsplan for pensjonsordningen er trådt i kraft, vil ikke kunne brukes til regulering eller opppreservering av pensjonsbeholdningen som knytter seg til rett til pensjon opptjent *før* dette tidspunktet, se foran i avsnitt 8.2. Pensjonsbeholdningen vil være sikret mot en reduksjon ved pensjonsinnretningens nullgaranti, med mindre det er avtalt investeringsvalg etter lovutkastet § 5-5.

Ved uttak av alderspensjon vil årlig pensjonsytelse beregnes på grunnlag av pensjonsbeholdningen på uttakstidspunktet og levealdersjustering. Avkastning på pensjonsbeholdningen i utbetalingstiden skal etter utkastet til tjenestepensjonslov § 4-21 (etter justering av lovutkastet i utredningen her blir dette § 4-20), jf. § 7-5 annet ledd, brukes til oppregulering av den pensjonsytelsen som er opptjent etter ny pensjonsplan er trådt i kraft.

Det vises til NOU 2012: 13 når det gjelder den nærmere beskrivelse og utforming av bestemmelsene i utkastet til tjenestepensjonslov kapittel 4.

9.2 Arbeidstakere med få år igjen til opptjeningsalder

1) Som det framgår ovenfor i avsnitt 5.1.1 er opptjeningen i ytelsesbaserte pensjonsordninger basert på et prinsipp om lineær opptjening av pensjon. Dette innebærer at beregningen av årlig opptjent pensjon bygges opp slik at den er i samsvar med lønn og tjenestetid til enhver tid. I de ytelsesbaserte foretakspensjonsordningene er rett til full pensjon etter pensjonsplanen betinget av at arbeidstakeren oppfyller kravet til tjenestetid ved nådd pensjonsalder og at vedkommende er medlem av pensjonsordningen ved uttak av alderspensjon. Ved beregningen tas det – i samsvar med prinsippet om lineær opptjening – utgangspunkt i lengden i år av den tjenestetid en arbeidstaker vil få dersom vedkommende arbeider i foretaket i tiden fra opptak som medlem i pensjonsordningen og helt fram til opptjeningsalderen (normalt 67 år). Poenget er at den enkelte arbeidstaker i løpet

Tabell 9.1 Beregninger av ordinær premie og reguleringspremie for arbeidstakere med få år igjen til opptjeningsalder i en ytelsesbasert foretakspensjonsordning. Kvinne, lønn 984 000 kroner (=12 G)

Lønns- og G-vekst: 4,0 prosent

Kjønn: Kvinne

År	Ordinær pensjonspremie			Reguleringspremie		
	Lønn	NOK	Prosent	NOK	Prosent	Prosent
2012	984 000	123 248	12,5	61 569	6,3	18,8
2013	1 024 883	131 506	12,8	70 776	6,9	19,7
2014	1 065 878	140 331	13,2	80 916	7,6	20,8
2015	1 108 513	149 764	13,5	92 107	8,3	21,8
2016	1 152 853	159 852	13,9	104 449	9,1	22,9
2017	1 198 968	170 641	14,2	118 049	9,8	24,1
2018	1 246 926	182 186	14,6	133 027	10,7	25,3
2019	1 296 803	194 544	15,0	149 514	11,5	26,5
2020	1 348 676	207 780	15,4	167 654	12,4	27,8
2021	1 402 623	221 961	15,8	187 605	13,4	29,2
2022	1 458 727	237 165	16,3	209 542	14,4	30,6
2023	1 517 077	253 475	16,7	233 657	15,4	32,1
2024	1 577 760	270 983	17,2	260 166	16,5	33,7
2025	1 640 870	289 793	17,7	289 305	17,6	35,3
2026	1 706 505	310 016	18,2	321 339	18,8	37,0
2027	1 774 765	331 781	18,7	356 563	20,1	38,8
2028	1 845 756	355 229	19,2	395 305	21,4	40,7

Kilde: DNB Livsforsikring

av de år denne tjenestetiden utgjør, til sammen skal ha opptjent rett til full pensjon i pensjonsordningen. Den årlige opptjeningen av pensjon vil derfor kunne bli forskjellig for den enkelte arbeidstaker, avhengig av alder ved opptak som medlem av pensjonsordningen.

Siden det i opptjeningstiden ikke er kjent hva arbeidstakerens lønn vil være ved opptjeningsalder, beregnes den årlige opptjeningen av pensjon ut fra lønnen til enhver tid og tjenestetiden fram til opptjeningsalder. Dersom lønnen øker i løpet av et år beregnes opptjent pensjon som om arbeidstakeren har hatt den nye og høyere lønnen i hele tjenestetiden. Dette medfører en tilsvarende oppregulering av samlet opptjent pensjon. Årets premie må derfor dekke den vanlige årlige opptjening av pensjon og i tillegg kostnadene knyttet til oppre-

guleringen av retten til pensjon opptjent tidligere år som følge av økningen i lønnsnivået i forhold til tidligere. Dette medfører at den del av årets premie som følger av lønnsøkning, gjennomgående stiger med tjenestetiden, og kan – målt i prosent av lønn – øke vesentlig særlig i den siste delen av en arbeidstakers yrkesaktive periode.

På bakgrunn av at opptjeningen av pensjon er basert på lønnen til enhver tid og at oppreguleringen av rett til pensjon som følge av endring i lønn skjer årlig i tjenestetiden fram til opptjeningsalder, vil virkningene for arbeidstakere av å slutte eller på annen måte avbryte opptjeningen av pensjon i den eksisterende pensjonsordningen før nådd opptjeningsalder, bli forholdsmessig større for arbeidstakere med få år igjen til opptjeningsalder enn for yngre. Dette innebærer at en tilpasning av

Tabell 9.2 Beregninger av ordinær premie og reguleringspremie for arbeidstakere med få år igjen til opptjeningsalder i en ytelsesbasert foretakspensjonsordning. Kvinne, lønn 574 000 kroner (=7 G)

Lønns- og G-vekst: 4,0 prosent

Kjønn: Kvinne

År	Ordinær pensjonspremie			Reguleringspremie		
	Lønn	NOK	Prosent	NOK	Prosent	Prosent
2012	574 000	47 244	8,2	23 612	4,1	12,3
2013	597 848	50 410	8,4	27 130	4,5	13,0
2014	621 762	53 793	8,7	31 017	5,0	13,6
2015	646 633	57 409	8,9	35 307	5,5	14,3
2016	672 498	61 275	9,1	40 038	6,0	15,1
2017	699 398	65 411	9,4	45 251	6,5	15,8
2018	727 374	69 837	9,6	50 993	7,0	16,6
2019	756 469	74 574	9,9	57 313	7,6	17,4
2020	786 727	79 648	10,1	64 266	8,2	18,3
2021	818 196	85 084	10,4	71 914	8,8	19,2
2022	850 924	90 912	10,7	80 323	9,4	20,1
2023	884 961	97 164	11,0	89 567	10,1	21,1
2024	920 360	103 875	11,3	99 729	10,8	22,1
2025	957 174	111 085	11,6	110 899	11,6	23,2
2026	995 461	118 838	11,9	123 178	12,4	24,3
2027	1 035 280	127 181	12,3	136 680	13,2	25,5
2028	1 076 691	136 169	12,6	151 531	14,1	26,7

Kilde: DNB Livsforsikring

pensjonsplanen i foretakspensjonsordningen til tjenstepensjonsloven, og dermed en avslutning av oppreguleringen av allerede opptjent pensjon før nådd opptjeningsalder, vil kunne få stor betydning for arbeidstakere med forholdsvis få år igjen til opptjeningsalderen. Opptjening etter ny pensjonsplan uten oppregulering av pensjon opptjent ved tjenestetid før tidspunktet for ikrafttredelse av ny pensjonsplan, vil ikke fullt ut motsvare den oppreguleringen som ville skjedd i de siste årene før nådd opptjeningsalder i en ytelsesbasert foretakspensjonsordning.

I tabellene 9.1 og 9.2 gjengis beregninger for ordinær premie og reguleringspremie for arbeidstakere med få år igjen til opptjeningsalder som illustrerer betydning av og kostnadene ved oppreguleringen av opptjent pensjon som følge av lønns-

utviklingen fram til opptjeningsalderen. Tabellene bygger på følgende forutsetninger: Kvinne født i 1957 som har startet sin opptjening i den ytelsesbaserte pensjonsordningen ved 37 år og som vil ha full opptjening (30/30) ved 67 år. Pensjonsplanen sikrer en samlet alderspensjon på 66 prosent av sluttlønn. Beregnet lønn er henholdsvis 7 og 12 G (G=82 122 kroner). Årlig lønnsøkning er satt lik alminnelig lønnsvekst som er forutsatt å være på 4 prosent. Beregningene av premien er basert på dødelighetsberegningene som er foreslått i forbindelse med det pågående arbeidet med nytt beregningsgrunnlag (K2013). Beregningsrenten er satt til 2,5 prosent for ny opptjening.

Tabellene viser at reguleringspremien de siste 11-12 årene før opptjeningsalder jevnt over vil være atskillig større enn den ordinære premien.

For menn vil premiene være noe lavere som følge av antatt kortere levetid.

2) Tabellene 9.1 og 9.2 ovenfor viser at overgang til ny opptjening etter regelverket i tjenestepensjonsloven, i kombinasjon med pensjon opptjent ved tjenestetid før endring av pensjonsplanen i samsvar med tjenestepensjonsloven, ikke vil være noen god løsning for arbeidstakere med få år igjen til opptjeningsalderen. Samlet tidligere og ny opptjening vil være lavere enn om ny opptjening ble basert på videreføring av eksisterende ytelsesbaserte pensjonsplan. Dette gjelder uavhengig av at tidligere pensjonsopptjening er sikret grunnlovsværn etter Grunnloven § 97. *Banklovkommisjonen* fremmer forslag om en adgang for foretaket og pensjonsinnretningen til å avtale at ny pensjonsopptjening for arbeidstakere med få år igjen til opptjeningsalder på særlige vilkår skal bygge på tidligere pensjonsplan, jf. lovutkastet § 7-7. Av hensyn til premieberegningen og avkastnings- og risikofordelingen er det likevel nødvendig å skille klart mellom tidligere og ny pensjonsopptjening, jf. lovutkastet § 7-7 annet ledd bokstav a.

For å unngå videre akkumulering av levealderisiko og renterisiko i pensjonsinnretningene, er det for det første særlig viktig at premier for ny opptjening beregnes ut fra et nytt og fullt ut oppdatert dødelighetsgrunnlag. Premien må beregnes slik at foretaket til enhver tid betaler en premie som dekker de reelle kostnadene ved videreføringen. Dette er en forutsetning for at innbetalte premier skal gi grunnlag for oppbygging av avsetninger beregnet ut fra nåverdien av framtidige pensjonsforpliktelse. Likeledes er det viktig at etterfølgende endringer i levealder skal gi grunnlag for en reguleringspremie for levealderrisikoen, jf. lovutkastet § 7-7 annet ledd bokstav e, i den grad disse ikke er reflektert i det anvendte dødelighetsgrunnlaget. Det er viktig at det i forhold til ny opptjening ikke oppstår etterslep og behov for oppreservering. Et av prinsippene i ny folketrygd og en av premissene ved ny opptjening i utkastet til tjenestepensjonslov, er at opptjening og utbetaling av pensjon skal skje på kjønnsnøytralt grunnlag. *Banklovkommisjonen* legger derfor til grunn at årlig premie for ny opptjening i en videreført ytelsesbasert pensjonsordning bør beregnes på grunnlag av gjennomsnittlig dødelighet for menn og kvinner, jf. lovutkastet § 7-7 annet ledd bokstav e første punktum.

For det annet er det viktig at årspremie og reguleringspremie som følge av lønnsendring, ikke kan beregnes på grunnlag av høyere rentesats enn maksimalberegningssrente til enhver tid,

jf. lovutkastet § 7-7 annet ledd bokstav d. Foretakets pensjonsforpliktelser ved videreføring av den ytelsesbaserte pensjonsopptjeningen for denne gruppen arbeidstakere vil være underlagt plikt for balanseføring av framtidige pensjonsforpliktelser i samsvar med det som gjelder for ytelsesbaserte pensjonsordninger i dag.

Medlemmene Dalsøren, Orskaug og Storrødvann støtter at det åpnes for at foretak som velger å omdanne sin ytelsesordning til en pensjonsordning etter tjenestepensjonsloven kan utforme ordningen slik at de eldste ikke kommer for negativt ut av omdanningen. *Disse medlemmene* mener at en åpning for at de eldste skal kunne fortsette en ytelsesbasert ordning burde vært gjort ved at foretakspensjonslovens system for lukking ved overgang til innskuddspensjon ble gjort gjeldende tilsvarende ved omdanning av pensjonsordningen til tjenestepensjonsloven for de som har 15 år eller mindre igjen til opptjeningsalderen. *Disse medlemmene* mener derfor at lovutkastet § 7-7 bør endres slik at foretakspensjonsloven gjelder videre for arbeidstakere med få år igjen til opptjeningsalder.

Disse medlemmene er bekymret for innføring av kjønnsnøytrale premier i bestemmelsen fordi konsekvensene ikke er utredet. *Banklovkommisjonen* antar at arbeidsgivere vil få en vesentlig premieøkning fordi man må oppdatere premietariffen for å ta hensyn til lenger levealder. For kvinne-dominerte arbeidsplasser vil premieøkningen i en viss grad motvirkes av innføringen av kjønnsnøytrale premier. For mannsdominerte virksomheter vil innføringen av kjønnsnøytrale premier føre til ytterligere premieøkning. Dette vil etter *disse medlemmenes* mening medføre en risiko for at det er flere kvinne-dominerte enn mannsdominerte virksomheter som velger å videreføre ytelsesbaserte ordninger etter lovutkastet § 7-7. Siden premietariffen er bygget på en annen kjønnsfordeling kan dette medføre ytterligere underreservering.

Disse medlemmene viser videre til at det ikke er utredet om kjønnsnøytrale premier i ytelsesbaserte pensjonsordninger kan medføre forskjeller i pensjonsinnretningenes levealderisiko. Ved innføring av kjønnsnøytrale premier i tjenestepensjonsloven ble dette drøftet og det ble tatt inn en egen bestemmelse (lovutkastet § 4-17 femte ledd i utredningen her) for å løse problemet. *Disse medlemmene* antar at samme problemstilling kan gjøre seg gjeldende ved innføring av kjønnsnøytrale premier i ytelsesbaserte pensjonsordninger. Pensjonsinnretninger med overvekt av kvinner i sin portefølje vil kunne få behov for å ta ekstra risikopremie, noe som ikke er hjemlet i loven.

Medlemmene Mildal og Skomsvold finner når det gjelder lovutkastet § 7-7, det naturlig at ny pensjonsopptjening omfattes av levealdersjustering på lik linje med annen ny pensjonsopptjening. Ved å innføre en obligatorisk levealdersjustering vil det da uansett ikke bli aktuelt med reguleringspremie for forventet økning i levealder (ny opptjening) i løpet av året, jf. lovutkastet § 7-7 annet ledd bokstav e.

Når det gjelder levealdersjustering av ny ytelsesbasert opptjening for eldre etter lovutkastet § 7-7 vil *disse medlemmene* også påpeke at når det gjelder levealdersjustering i folketrygden er dette en korreksjonsfaktor som innføres i forhold til levealder for årskullet 1943. Når det gjelder levealdersjustering av ytelsesbasert opptjening i henhold lovutkastet § 7-7 må det spesielt vurderes hvordan dette kan gjennomføres slik at den reelle effekten blir at den enkelte bærer utviklingen av levealder i forhold til et referansepunkt, og ikke bare i forhold til en korreksjon av de løpende benyttede tariffene. Ellers vil det bli slik at foretaket må bære kostnaden for utvikling av levealder framover når det gjelder ny opptjening. *Disse medlemmene* regner med at Finanstilsynet i sitt høringsnotat knyttet til lovutkastet §§ 4-17 og 4-18 i NOU 2012: 13 vil berøre denne problemstillingen. Det vises til særmerknad fra *disse medlemmene* inntatt i avsnitt 12.2 nedenfor.

3) Som et alternativ til en videreføring av eksisterende pensjonsplan for arbeidstakere med få år igjen til opptjeningsalder, foreslår *Banklovkommisjonen* i lovutkastet § 7-6 at foretaket i pensjonsplanen kan bestemme at det for arbeidstakere som er født i 1962 eller tidligere hvert år skal innbetales en ekstra premie i tillegg til den innskuddspremie som er fastsatt i pensjonsplanen i medhold av utkastet til tjenestepensjonslov §§ 4-6 og 4-12.

Dette alternativet innebærer at pensjonsplanen tilpasses tjenestepensjonsloven for samtlige ansatte i samsvar med lovutkastet § 7-3 og at ny opptjening av pensjon etter ny pensjonsplan er trådt i kraft skjer i samsvar med tjenestepensjonsloven enten etter reglene for standardmodellen eller grunnmodellen. For arbeidstakere med få år igjen til opptjeningsalder tas det i tillegg inn bestemmelser i pensjonsplanen der foretaket forplikter seg til å foreta en innbetaling av årlig premie i tillegg til hovedpremien fastsatt i pensjonsplanen. Det vil være opp til foretaket å fastsette størrelsen på tilleggspremien. Den skal imidlertid fastsettes i prosent av lønn for å opprettholde strukturen for hovedpremien i lovutkastet §§ 4-6 og 4-12. Det kan derfor heller ikke tas hensyn til lønn over 12 G, jf. lovutkastet §§ 4-10 og 4-13.

Når det gjelder spørsmålet om hvilke maksimalrammer som bør gjelde for tilleggspremien etter lovutkastet § 7-6 er det flere forhold som kommer inn. Gruppen av arbeidstakere med få år igjen til opptjeningsalder vil rammes ulikt av overgangen til tjenestepensjonsforsikring avhengig av hvor mange år de har igjen til opptjeningsalder, tjenestetid fram til opptjeningsalder og lønnsnivå, jf. tabellene foran i avsnitt 9.2 punkt 1). I hovedsak vil arbeidstakerne med færrest år til opptjeningsalder bli hardest rammet av overgangen til ny pensjonsplan sett i forhold til yngre arbeidstakere i denne gruppen. For å ta hensyn til disse forholdene, har *Banklovkommisjonen* valgt ikke å fastsette maksimalprosenten til en fast prosentsats, men å knytte grensen for samlet årlig premietilskudd for en arbeidstaker til den årlige premien som ville ha påløpt om pensjonsordningens pensjonsplan ikke var blitt tilpasset reglene i tjenestepensjonsloven. Det vil si at den premien, ordinær årlige premie og reguleringspremie som følge av lønnsutvikling, som skulle ha påløpt for et medlem om det hadde skjedd en videreføring av den tidligere ytelsesbaserte pensjonsordningen (etter pensjonsinnretningens beregningsgrunnlag til enhver tid), vil være maksimalrammen for den årlige samlede innskuddspremien i tjenestepensjonsordningen. Samlet premie for arbeidstakere med få år igjen til opptjeningsalder, ved ordinær innskuddspremie og tilleggspremie etter lovutkastet i § 7-6 kan således overskride maksimalrammene for årlig innskuddspremie fastsatt i lovutkastet §§ 4-10 og 4-13.

Tilleggspremien skal på samme måte som hovedpremien inngå i arbeidstakers pensjonsbeholdning for opptjening etter endring av pensjonsplanen og ikrafttredelse av denne.

4) Når det gjelder hvem som skal omfattes av gruppen arbeidstakere med få år igjen til opptjeningsalder i lovutkastet §§ 7-7 og 7-6 vises det til at foretakspensjonsloven §§ 15-5 og 15-6 tar særskilt hensyn til arbeidstakere som har 15 år eller mindre igjen til opptjeningsalderen. Også innføringen av ny alderspensjon i folketrygden har skjedd slik at det er tatt særskilt hensyn til eldre aldersgrupper i form av gradvis innfasning av ny folketrygd og overgangsregler. For de som er født i 1963 og senere trådte de nye opptjeningsreglene i kraft med en gang, det vil si fra 1. januar 2010. Personer født i 1953 eller tidligere får beregnet hele sin pensjon etter de gamle opptjeningsreglene. For personer født mellom 1954 og 1962 skjer det en gradvis innfasning av de nye opptjeningsreglene i folketrygden. I forhold til levealdersjusteringen som ble innført for nye alderspensjonister fra 1. januar

2011 er det lagt inn en viss skjerming av virkningene av levealdersjusteringen for årskullene 1943 til 1949 og en gradvis reduksjon av skjermingen for årskullene 1950 til 1958. Det vises til den nærmere redegjørelsen av dette som er inntatt i NOU 2010: 6 side 23-24.

Ved opprettelsen av ny AFP-ordning ble det utarbeidet særskilte regler om utfasingen av gammel ordning og innfasingen av den nye. Det følger av lov 19. februar 2010 nr. 5 om tilskott til arbeidstakere som tar ut avtalefestet pensjon i privat sektor (AFP-tilskottsloven) at alle som er født i 1944 eller senere og som tilstår AFP med virkningstidspunkt fra og med 1. januar 2011, skal omfattes av den nye AFP-ordningen. Arbeidstakere født i 1948 eller tidligere, og som tar ut AFP med virkningstidspunkt senest 1. desember 2010, omfattes av den gamle ordningen. I AFP-tilskottsloven ligger det også en skjermingseffekt for virkningen av innføringen av levealdersjustering for en del årskull. For de som er født i årene 1944-1962 ytes det derfor et kompensasjonstillegg som varierer for de ulike årskullene.

I samsvar med dette legger *Banklovkommisjonen* til grunn at behovet for særlige overgangsregler ved utformingen av ny pensjonslovgivning er knyttet først og fremst til gruppen av arbeidstakere som er født i 1962 eller tidligere, jf. lovutkastet §§ 7-6 og 7-7. Dette synspunktet ligger til grunn for folketrygdens regler, og har derfor særlig overføringsverdi i forhold til regelverket i en ny tjenstepensjonslov.

9.3 Uførepensjon og etterlatteytelser

Utkastet til tjenstepensjonslov gjelder alderspensjon og er en tilpasning til alderspensjonssystemet i ny folketrygd. Lovutkastet omhandler ikke uføre- og etterlattedekninger fordi folketrygdens uføre- og etterlatteordninger ikke er trådt i kraft eller arbeidet med dette ikke er ferdigstilt. Det vises til avsnitt 6.1 ovenfor.

Gjeldende regelverk om uføre- og etterlattepensjon må videreføres inntil det er mulig å foreta en tilpasning av pensjonslovene til ny folketrygd på dette punkt. Lovbestemmelsene om uføre- og etterlattedekninger i pensjonsordninger er i dag inntatt i foretakspensjonsloven kapittel 6 og 7. Trenden de senere år har imidlertid vært at uføre- og etterlatteytelsene har vært kuttet som en del av de ytelsesbaserte pensjonsordningene, og at slike ytelser i stedet er blitt sikret ved at foretaket har tegnet risikoprodukter uten fripoliseopptjening, særlig gjelder dette etterlattedekninger. I påvente av at arbeidet med folketrygdens ytelser på dette området ferdigstilles og pensjonslovgivningen kan gjennomgås på bakgrunn av endringene i folketrygdloven, foreslår *Banklovkommisjonen* at regelverket for uføre- og etterlatteytelser i de ytelsesbaserte pensjonsordningene videreføres, jf. lovutkastet § 7-2 tredje ledd. Dette gjelder uavhengig av hvilken modell man velger for ny opptjening av pensjon etter lovutkastet §§ 7-5 til 7-7.

Kapittel 10

Gammel opptjening før ny pensjonsplan

10.1 Aktive medlemmer i pensjonsordningen

10.1.1 Utgangspunkter

Et sentralt element i overgangsordningen vil være sikring av allerede opptjente pensjonsrettigheter i samsvar med det som følger av forbudet i Grunnloven § 97 mot at lov gis tilbakevirkende kraft. Dette vernet gjelder både i forhold til aktive medlemmer i de ytelsesbaserte foretakspensjonsordningene (herunder uføre), fratrådte arbeidstakere som har fått utstedt fripoliser og pensjonister som mottar løpende alderspensjon.

Ovenfor i avsnittene 7.5.1 og 7.5.2 er det lagt til grunn at det er den opptjente pensjonsytelsen ut fra lønn og tjenestetid på tjenstepensjonslovens ikrafttredelsestidspunkt som er grunnlovsvernet etter Grunnloven § 97. Pensjonsinnretningen har påtatt seg å utbetale denne pensjonsytelsen fra opptjeningsalder på grunnlag av de premiebetalingene som er foretatt. En endring av pensjonsordningen eller av lovgivningen om tjenstepensjonsordninger kan som hovedregel ikke gjøre innskrenkninger i retten til opptjent alderspensjonsytelse. *Banklovkommisjonen* foreslår at dette framgår uttrykkelig av lovteksten, jf. lovtkastet § 7-2 annet ledd. Når det gjelder opptjent rett til uføre- og etterlattepensjon framgår det av lovtkastet § 7-2 tredje ledd at disse rettighetene skal videreføres i pensjonsordningen etter det regelverk som gjelder i den ytelsesbaserte foretakspensjonsordningen inntil videre, med mindre foretaket eller Kongen fastsetter noe annet. Utkastet til tjenstepensjon omfatter ikke slike ytelser, jf. avsnitt 9.3 ovenfor.

I avsnitt 7.5.3 ovenfor har *Banklovkommisjonen* angitt hoveddrammene for sikring av allerede opptjente pensjonsytelser. Det er der lagt til grunn at det beste vil være å sikre gammel opptjening ved at opptjente pensjonsrettigheter videreføres i den eksisterende pensjonsordningen. Dette betyr at tilhørende premiereserve med tilleggsavsetninger for det enkelte medlem overføres til og videre-

føres i pensjonsordningen sideordnet med den pensjonsbeholdning medlemmet etter hvert opptjener ved tjenestetid etter endringen av pensjonsplanen i samsvar med lovtkastet § 7-3 første ledd. Det forutsettes at overført pensjonsbeholdning skal forvaltes separat og etter de bestemmelser som er tatt inn i lovtkastet § 7-8. I avsnitt 10.1.2 til 10.1.6 nedenfor gjennomgås de nærmere detaljene i forslaget om håndteringen av gammel opptjening.

10.1.2 Pensjonsbeholdningen og forvaltningen av denne

I lovtkastet § 7-8 er det lagt til grunn at midler tilsvarende premiereserven som er bygget opp i tilknytning til det enkelte medlems rett til opptjent pensjon i den ytelsesbaserte pensjonsordningen på tidspunktet for ikrafttredelse av den nye pensjonsplanen, skal inngå som en egen pensjonsbeholdning for dette medlemmet i pensjonsordningen. I denne pensjonsbeholdningen skal også en forholdsmessig andel av pensjonsordningens tilleggsavsetninger inngå. Pensjonsbeholdningen knyttet til gammel opptjening skal som nevnt ovenfor i avsnitt 8.2, holdes atskilt fra pensjonsbeholdningen som gjelder ny opptjening etter tjenstepensjonslovens ikrafttredelse, se avsnitt 9.1 ovenfor. Dette skillet gjenspeiler seg i alle forholdene knyttet til den opptjente pensjon, både hva gjelder pensjonsbeholdning, avkastning og kostnader.

At pensjonsbeholdningen kan tilføres en forholdsmessig andel av allerede foreliggende tilleggsavsetninger har sammenheng med at tilleggsavsetningene er bygd opp av avkastning på arbeidstakernes premiereserve, jf. forsikringsvirksomhetsloven §§ 9-9 og 9-17. Det vises til avsnitt 7.5.5 ovenfor. Foretaket har således ikke hatt grunnlag for å ha noen forventninger om å få noen direkte fordel av tilleggsavsetningene på noe tidspunkt. En forholdsmessig andel av tilleggsavsetningene ville også ha inngått i kapitalen tilknyttet fripoliser dersom slike hadde blitt utstedt ved

en avvikling av pensjonsordningen eller ved arbeidstakers fratreden. Videre skal oppnådd avkastning på midler tilsvarende pensjonsbeholdningen for gammel opptjening hvert år tilføres pensjonsbeholdningen. Det samme gjelder en forholdsmessig andel av den faktiske dødelighetsarv i pensjonsinnretningen.

På utbetalingstidspunktet vil således pensjonsbeholdningen knyttet til opptjent pensjonsytelse før ny pensjonsplans ikrafttredelse, bestå av opprinnelig premiereserve, tilleggsavsetninger, tilført faktisk dødelighetsarv og avkastning for perioden etter ikrafttredelsen av endret pensjonsplan og fram til utbetaling. Pensjonsbeholdningen vil ikke nødvendigvis være bestemmende for den pensjonsytelse som kommer til utbetaling. Pensjonsytelsen vil prinsipielt være bestemt av den opptjente rett til pensjon medlemmet hadde ved ny pensjonsplans ikrafttredelse basert på lønn og tjenestetid på dette tidspunkt, og er derfor ikke beroende på pensjonsbeholdningens størrelse. Det er denne ytelsen som er garantert av pensjonsinnretningen.

For pensjonsbeholdningen knyttet til gammel opptjening vil ikke foretaket ha noen tilsvarende plikt til å sørge for en årlig regulering. Foretakets ansvar i forhold til gammel opptjening og pensjonsbeholdningen knyttet til disse midlene, vil være begrenset til ansvar for kostnader og risiko-premie etter forsikringsvirksomhetslovens alminnelige prinsipper, jf. lovutkastet § 7-8 annet ledd siste punktum og forsikringsvirksomhetsloven § 9-3. Dette vil utgjøre kostnadene knyttet til administrasjon og forvaltning av pensjonsordningen som følge av at den gamle opptjening er en del av pensjonsordningen og ikke utskilt til et særskilt rettsforhold mellom pensjonsinnretning og medlem i form av en fripolise eller pensjonsbevis.

Dersom en arbeidstaker slutter uten å ha rett til eller uten å ta ut alderspensjon, skal pensjonsinnretningen utstede et pensjonsbevis i samsvar med utkastet til tjenstepensjonslov kapittel 6, jf. lovutkastet § 7-9. Pensjonsbeviset skal omfatte både pensjonsbeholdningen knyttet til gammel opptjening før tjenstepensjonslovens og ny pensjonsplans ikrafttredelse og ny pensjonsopptjening i samsvar med lovutkastet §§ 7-5 til 7-7, se ovenfor i kapittel 9. De to pensjonsbeholdningene skal fortsatt holdes atskilt i samsvar med det som er beskrevet ovenfor. Dette innebærer at arbeidstakers rett til alderspensjonsytelse opptjent før tjenstepensjonslovens og ny pensjonsplans ikrafttredelse er i behold også etter at medlemskapet i pensjonsordningen opphører, jf. utkastet § 7-3 annet ledd.

Medlemmene Dalsøren, Gjelsvik, Orskaug og Storrødvann viser til at det er et bærende prinsipp for forslagene i utredningen at premiereserve og tilleggsavsetninger (fra både løpende ytelsesordninger og fripoliser) konverteres til pensjonsbeholdning som skal forvaltes videre etter tjenstepensjonslovens øvrige regler. Mottakeren er sikret opprinnelig garantert ytelse fra konverteringstidspunktet, og det er først når pensjon etter nye regler blir høyere enn opprinnelig opptjent ytelse at mottakeren vil få en oppregulert pensjon. For å kunne få det må avkastningen på pensjonsbeholdningen overstige opprinnelig grunnlagsrente knyttet til premiereserven og økningen i levetid som er tatt inn i pensjonsberegningen.

Medlemmene Dalsøren, Gjelsvik, Mildal, Orskaug og Storrødvann er kritisk til at utredningen verken inneholder:

- Beskrivelse av størrelse og fordeling av den pensjonskapital som foreslås konvertert med hensyn til blant annet verdi, alder og kjønn samt fordeling på premiereserve og tilleggsavsetninger mv.
- Beregningseksempler som synliggjør hvordan konverteringen er tenkt å virke og mulige resultater gitt ulike forutsetninger.

Disse medlemmene ser behov for synliggjøring av effekter og konsekvenser av de forslag som fremmes, og det ville bidratt til å synliggjøre i hvilken grad forslagene har positive konsekvenser for foretak, arbeidstakere og fripoliseinnehavere og ikke bare positive effekter for pensjonsinnretningenes soliditet.

Medlemmene Andreassen, Dalsøren, Gjelsvik, Mildal, Orskaug, Skomsvold og Storrødvann støtter ikke forslagene til endret modell for overskuddstildeling (se særmerknad fra disse medlemmene ovenfor i avsnitt 7.5.5) og endret bruk av tilleggsavsetninger i forbindelse med pensjonsopptjening før loven trådte i kraft. *Disse medlemmene* går i mot forslaget om at tilleggsavsetninger kan føres inn i pensjonsbeholdningene slik at midlene fungerer som oppreservering for levealderisiko. Denne oppreserveringen er livselskapenes ansvar.

Disse medlemmene viser til at tilleggsavsetningene ikke er bygget opp for å finansiere livselskapenes påløpte ansvar for levealderisiko. En slik endring i bruk av tilleggsavsetninger som foreslått vil medføre en endring av risikodeling og balanse mellom kunde og livselskap. *Disse medlemmene* finner at utredningens forslag bidrar til å svekke foretakenes og fripoliseeiernes situasjon ut over det som er rimelig.

Tilleggsavsetningene er kundefordelte midler, tilbakeholdt fra mulig overskudd. Formålet er at de skal redusere livsforsikringsselskapets avkastningsrisiko ved forvaltning av midler knyttet til den enkelte kontrakt. Bufferen bidrar til bedre forvaltning, og kan potensielt føre til økt overskudd til foretak og fripoliseeiere, samt lavere premie for rentegaranti for foretakene.

Disse medlemmene påpeker at for fripoliseeiere med pensjon under utbetaling vil tilleggsavsetninger i dag benyttes til økt utbetaling. Hvis tilleggsavsetningene tilføres pensjonsbeholdningen for oppreservering av levealdersrisiko, slik foreslått, vil pensjonsutbetalingen kunne bli lavere enn med dagens regelverk.

Disse medlemmene mener det videre kan stilles spørsmål ved om det framover vil bli behov for en buffer tilknyttet livselskapenes ansvar for nullgaranti. Hvis tilleggsavsetningene benyttes for oppreservering til langt liv, vil en eventuell oppbygging av en ny buffer for nullgaranti medføre en høyere premie enn ellers nødvendig.

Disse medlemmene viser til at for foretak med pensjonskasser kan situasjonen være annerledes da pensjonskassens og foretakets interesser her vil være sammenfallende.

10.1.3 Avsetninger og oppreservering

Et sentralt prinsipp i den overgangsordning som foreslås, er at retten til årlig pensjon opptjent ved tjenestetid før ny pensjonsplan er trådt i kraft, skal videreføres innenfor pensjonsordningen som er tilpasset tjenestepensjonsloven, uten at det enkelte medlems rett til, og uttak av slik rett til, årlig pensjon innskrenkes. Pensjonsinnretningen vil dermed fortsatt ha ansvar for utbetaling av den årlige pensjonsytelse som de enkelte medlemmer hadde opptjent ut fra lønn og tjenestetid da ny pensjonsplan trådte i kraft. Dette er også i samsvar med garantien av ytelse opptjent etter pensjonsplanen som følger av foretakspensjonsloven § 2-3 annet ledd.

Etter forsikringsvirksomhetsloven § 9-16 skal en pensjonsinnretning til enhver tid ha avsetninger til premiereserve som beregnes ved nåverdien av forventede framtidige forsikringsforpliktelser. Ved beregningene legges forutsetningene i beregningsgrunnlaget for pensjonsordningen til grunn. Det har i senere år vært et økende problem at pensjonsinnretningenes avsetninger til premiereservene, beregnet på dette grunnlag, gradvis er blitt for lave til reelt å sikre opptjent pensjon til enhver tid (se ovenfor avsnittene 7.5.2 og 7.5.3). Hovedårsaken til reell underreservering

er at de dødelighetsforutsetninger som premieberegningsgrunnlaget hittil har bygget på, har vist seg å forutsette for høy dødelighet i forhold til den økning i levealder som etter hvert har funnet sted, og at pensjonsinnretningene gjennom en god del år derfor har beregnet og fått innbetalt atskillig for lave premier i forhold til overtatt risiko. Disse forhold er uten betydning for pensjonsinnretningens ansvar overfor arbeidstakernes krav på uttak og utbetaling av opptjent pensjon, normalt til død. I forhold til soliditetssikringssystemet for pensjonsinnretningene er det her likevel oppstått et markert problem.

Dette skyldes at pensjonsinnretningene har plikt til å utbetale pensjon i atskillig lengre perioder enn beregnet, og at nåverdien av de framtidige pensjonsforpliktelser derfor nå ligger en god del høyere enn de avsetningene til premiereserve som er bygget opp ved innbetalte premier. Den særlige risiko som utviklingen i levealder representerer, må dekkes inn ved en vesentlig styrking av avsetningene. I vår sammenheng er det viktig at det etterslep eller oppreserveringsbehov som foreligger, knytter seg til arbeidstakernes rett til opptjent pensjon på det tidspunkt tjenestepensjonsloven trer i kraft, og er oppstått i en situasjon hvor ytterligere premie ikke kan kreves for tidligere opptjent pensjon. Samtidig er det vesentlig at pensjonsbeholdninger etablert ved overføring av de midler som hittil har vært knyttet til opptjent pensjon, ikke vil være tilstrekkelige til å dekke avsetningskrav beregnet ut fra nåverdien av framtidige pensjonsforpliktelser. Dette må tas i betraktning ved utformingen av overgangsordningen for rett til pensjon opptjent ved tjenestetid før tjenestepensjonslovens ikrafttredelse.

Et viktig formål med overgangsordningen er å forhindre ytterligere akkumulering av levealdersrisiko i pensjonsinnretningene. I kraftsetting av tjenestepensjonslovens opptjeningssystem så snart som mulig er her det sentrale tiltak. Et annet og like viktig formål er å legge til rette for at økt levealdersrisiko knyttet til pensjonsforpliktelser opptjent forut for ikrafttreden av tjenestepensjonsloven, lar seg dekke ved styrking av avsetningene så snart som mulig, om nødvendig ved en etappevis styrking av avsetningene (se foran i avsnitt 6.3). Dette er nødvendig for å trygge pensjonsinnretningenes økonomi og soliditet på sikt. Inndeckningen av etterslepet ved oppbygging av nødvendige avsetninger vil derfor være en hovedoppgave for pensjonsinnretningene i kommende år. I lovutkastet § 7-8 annet til femte ledd, jf. §§ 7-9 annet ledd og 7-10 tredje ledd, er det inntatt de bestemmelser som trengs for å sikre at dette også blir gjort.

Som det framgår foran i avsnitt 7.5.2, er det prinsipielt pensjonsinnretningenes sak å sørge for å ha den kapital som trengs til å dekke avsetningskravene til enhver tid. I den nåværende situasjon knytter det seg imidlertid betydelig usikkerhet til hvilke kapitalbeløp pensjonsinnretningene har eller kan skaffe til oppreserveringsformål. De kapitalbeløp som trengs til å dekke avsetningskrav beregnet ut fra en oppdatert og realistisk dødelighetsprognose, vil være meget betydelige (foran i avsnitt 7.5.2). Etter *Banklovkommisjonens* oppfatning kan nødvendig kapital neppe skaffes av pensjonsinnretningene innen rimelige frister uten at også framtidige avkastningsoverskudd på midler som sikrer pensjonsrettigheter opptjent når ny pensjonsplan trer i kraft, inntil videre benyttes helt eller delvis til oppreserveringsformål for eksisterende pensjonsrettigheter. Dette er en løsning som tidligere er benyttet ganske ofte av pensjonsinnretningene, se ovenfor i avsnitt 7.5.5. Realiteten er at all avkastningen i første omgang tilføres pensjonsordningens midler og dermed etter behov inngår i pensjonsordningens avsetninger til premiereserve. Også avkastningen av midler knyttet til fripoliser vil bli tilført fripolisens pensjonsbeholdning, men i den grad tilført avkastning benyttes til oppreserveringsformål, vil det ikke foreligge overskudd som kan gi grunnlag for oppregulering av årlig ytelse. Etter at oppreserveringen er fullført, vil imidlertid avkastningsoverskudd bli benyttet til å øke opptjent pensjon etter fripolisen. På samme måte vil heller ikke foretaketnes premiefond kunne tilføres overskuddsmidler før oppreserveringen er fullført.

Etter *Banklovkommisjonens* oppfatning er det tilsynsmyndighetens oppgave å fastlegge omfang, tidsplaner og frister for nødvendig styrking av avsetningene som skal sikre pensjonsrettigheter opptjent før tjenstepensjonsloven er trådt i kraft. Dette er forhold som vil måtte vurderes ut fra hvilke kapitalkilder som vil være tilgjengelig i pensjonsinnretningene til enhver tid, og endrede forhold i kapital- og finansmarkedene vil kunne gi grunnlag for fornyet vurdering. I samsvar med dette foreslås det i lovutkastet §§ 7-8 tredje og fjerde ledd, 7-9 annet ledd, 7-10 annet ledd og 7-11 tredje ledd bestemmelser som:

1. Fastslår at kravet til avsetninger for eksisterende forpliktelser til enhver tid minst skal tilsvare kapitalverdien av framtidige pensjonsforpliktelser beregnet etter beregningsrenten i beregningsgrunnlaget og det dødelighetsgrunnlag som gjelder til enhver tid.
2. Krever at pensjonsinnretningen i tilfelle hvor midler knyttet til eksisterende forpliktelser

ikke er tilstrekkelige til å dekke avsetningskravet, skal utarbeide en opptrappingsplan etter regler om tidsrammer og andre forhold fastsatt ved forskrift av departementet.

3. Opptrappingsplanen skal godkjennes av departementet.

Banklovkommisjonen legger til grunn at departementet ved fastsettelsen av slike regler og ved godkjennelsen av opptrappingsplaner vurderer i hvilken utstrekning pensjonsinnretningen kan eller bør kunne benytte framtidige avkastningsresultater som ledd i finansieringen av en opptrappingsplan, og at en godkjent plan vil kunne endres senere dersom utviklingen tilsier det. Et viktig forhold her vil være i hvilken utstrekning andre midler enn framtidig avkastning vil kunne tilføres pensjonsbeholdningen som ledd i oppreserveringen. Uavhengig av disse forhold vil målsettingen være at det etterslep som måtte foreligge når tjenstepensjonsloven trer i kraft, gradvis og planmessig blir redusert. En må likevel regne med at etterslepet i hvert fall i tiden etter gjennomføringen av et nytt dødelighetsgrunnlag til erstatning av K2005, vil kunne være forholdsvis betydelig.

Oppnådd avkastning som hvert år skal tilføres pensjonsbeholdningen vil være med på å finansiere oppreserveringen i den grad den overstiger den beregningsrenten som har vært lagt til grunn i beregningsgrunnlaget. For å skape kontroll med situasjonen og for å sikre at man så fort som mulig klarer å komme opp på et avsetningsnivå som svarer til nåverdien av de pensjonsforpliktelser som pensjonsinnretningene har påtatt seg fram til tjenstepensjonslovens ikrafttredelse, foreslås det i § 7-8 i lovutkastet at pensjonsinnretningene ved underreservering skal utarbeide en opptrappingsplan i samsvar med regler fastsatt i forskrift av Finansdepartementet. For å sikre en likebehandling av pensjonsinnretningene som er i denne situasjonen, mener *Banklovkommisjonen* at det er av avgjørende betydning at det i forskrift fastsettes en del objektive kriterier for tidsrammer, progresjon i oppbygging osv. som pensjonsinnretningene kan forholde seg til, og at forskriften også åpner for tilpasninger av tidsrammer til endrede forhold. I alle tilfelle bør opptrappingsplanene godkjennes av departementet som den overordnede tilsynsmyndighet.

Dersom pensjonsbeholdningen oppfyller kravene til fulle avsetninger etter lovutkastet § 7-8 tredje ledd, eller på det tidspunkt dette skjer, skal avkastning som tilføres pensjonsbeholdningen, ut over beregningsrenten, brukes til oppregulering av pensjonsytelsen når den kommer til utbetaling.

I de fleste tilfeller vil underreserveringen i premiereserve for opptjent rett til pensjonsytelse før tjenstepensjonslovens ikrafttredelse, være såpass betydelig at det i praksis – med mindre andre kapitalkilder er tilgjengelige – vil trenge en del år med god avkastning før man har en situasjon med fulle avsetninger. *Banklovkommisjonen* mener at det vil være viktig at opptrappingsplanene gjennomføres så raskt som det er mulig og forsvarlig slik at gjeldende regler for overskuddsdeling igjen kan legges til grunn. Det kan også i en opptrappingsplan legges inn at noe overskudd skal tilføres premiefond.

Medlemmene Dalsøren, Gjelsvik, Orskaug og Storrødvann viser til det betydelige oppreserveringsbehovet pensjonsinnretningene har i tilknytning til dagens pensjonsforpliktelser. Ovenfor i dette avsnittet framgår det at det først er etter at oppreserveringen er fullført at gammel fripolisekapital etter lovutkastet § 7-10 og gammel pensjonsopptjening etter lovutkastet § 7-8 skal kunne tilføres overskudd ut over gammel beregningsrente. *Disse medlemmene* mener at dette viser at opptrappingsplanene som skal sikre oppreserveringen ikke bør gå over for mange år, slik at den perioden fripoliseinnehaverne fratras muligheten for å få tilført overskudd som øker pensjonene ikke blir for lang.

10.1.4 Opptrappingsplaner, beregningsrente og tidligere pensjonsopptjening

1) Avsetningskravet i lovutkastet § 7-8 tredje ledd, jf. §§ 7-9 annet ledd, 7-10 annet ledd og 7-11 tredje ledd, svarer til forsikringsvirksomhetsloven § 9-16 første ledd, men forutsetter at nytt dødelighetsgrunnlag (K2013) legges til grunn. Dette innebærer at kravet til avsetninger til enhver tid minst skal svare til kapitalverdien av framtidige pensjonsforpliktelser. Kravet beregnes for hvert år. Uavhengig av om avsetningskravet er oppfylt ved utløpet av et år, øker forsikringsvirksomhetsloven § 9-16 tredje ledd avsetningskravet hvert år fordi pensjonsinnretningen for hvert år deretter skal øke avsetningen med et beløp lik sparedelen av ny årspremie, avkastning lik beregningsrenten og beregnet dødelighetsarv. Betydningen av forsikringsvirksomhetsloven § 9-16 tredje ledd og av årlig økning av avsetningen etter beregningsrenten ses tydeligst for fripoliser fordi det ikke lenger betales premie for fripoliser. Etter lovens § 9-16 tredje ledd må derfor en del av årets avkastning tilsvarende beregningsrenten benyttes til å styrke fripolisens premiereserve. I løpende ordninger vil ny årlig beregning av avsetningskravet etter forsi-

kringsvirksomhetsloven § 9-16 første ledd normalt inkludere slike endringer fra ett år til et annet, men forholdet blir et annet når ny pensjonsopptjening baseres på tjenstepensjonsloven. Opptjent pensjon er da summen av tidligere og ny opptjening, jf. lovutkastet § 7-3, og avsetningskrav og opptrappingsplan etter lovutkastet § 7-8 vil dermed bare omfatte pensjonsopptjening forut for tjenstepensjonsloven.

Opptrappingsplaner påvirker ikke selve beregningen av avsetningskravet i det enkelte år. Planen vil omhandle oppfyllelsen av det samlede avsetningskrav når etterslep foreligger. Forsikringsvirksomhetsloven § 9-16 tredje ledd har betydning også da, men forsvinner reelt i det store regnestykket etter lovens § 9-16 første ledd. Reelt betyr regelen at årlig avkastning av midler knyttet til tidligere opptjening, ikke kan bidra til oppreservering unntatt for den del av avkastningen som overstiger beregningsrenten, jf. forsikringsvirksomhetsloven § 9-9 første ledd. Planen må også ta hensyn til at avsetningskravet vil endres (normalt øker) fra år til annet, blant annet som følge av reduksjon av neddiskonteringsperioden for framtidige forpliktelser.

2) Lovutkastet § 7-8 angir ikke hvordan opptrappingsplaner for vernet opptjent pensjon etter Grunnloven § 97 skal utformes eller finansieres. Dette må fastsettes i forskrift av departementet etter lovutkastet § 7-8 fjerde ledd slik som lagt til grunn ovenfor i avsnitt 10.1.3. I første omgang er problemet oppreserveringen som følge av nytt dødelighetsgrunnlag fordi den vil omfatte all opptjent pensjon ved tjenestetid før tjenstepensjonsloven, jf. lovutkastet § 7-8 tredje ledd. Et helt annet spørsmål vil være om opptrappingsplaner også skal omfatte senere oppkapitalisering som følge av Solvens II og om den i så fall bør bygge på en «sluttverdigaranti» for opptjente rettigheter.

Verken lovutkastet § 7-8 eller spørsmålene om opptrappingsplaner gjelder ny pensjonsopptjening ved tjenestetid etter tjenstepensjonsloven etter reglene i lovutkastet §§ 7-4 til 7-7. I forhold til perioden mellom tjenstepensjonslovens ikrafttredelse og gjennomføring av ny pensjonsplan etter lovutkastet § 7-3 forutsettes det at det i denne perioden anvendes premieberegningssgrunnlag som baserer seg på nytt dødelighetsgrunnlag og beregningsrenten til enhver tid, slik at det i denne opptjeningsperioden på inntil tre år dermed ikke vil skje en ytterligere akkumulering av levealdersrisiko i pensjonsinnretningene og at det dermed ikke vil være noe oppreserveringsbehov knyttet til rettigheter opptjent i denne perioden.

3) Det må skilles mellom den rett til årlig pensjon medlemmene har opptjent ved tjenestetid før tjenstepensjonsloven, og selve beregningen av avsetninger for å sikre at pensjonene også blir utbetalt. Grunnlovsvernet for opptjent årlig pensjon etter Grunnloven § 97 beregnes etter pensjonsplanen ut fra arbeidstakerens lønn og tjenestetid da ny pensjonsplan trer i kraft, jf. lovutkastet § 7-3. Pensjon opptjent etter pensjonsplanen er garantert av pensjonsinnretningen (foretakspensjonsloven § 2-3 annet ledd). Ved nådd opptjeningsalder (eller tidligere uttak) har arbeidstakeren et *rettskrav* på utbetaling av opptjent årlig ytelse fram til død, uavhengig av avsetningskrav etter forsikringsvirksomhetsloven § 9-16 og av om avsetningen er tilført de midler som loven krever, eller premiereserven i fortsettelsen vil bli tilført slike midler for eksempel tilsvarende beregningsrenten. Avsetningskravet til premiereserve og dets oppfyllelse skal gi faktisk trygghet for at utbetaling av opptjent årlig pensjon vil finne sted, men er uten betydning for rettskravet på opptjent årlig pensjon.

Banklovkommisjonen er kommet til at det i lovutkastet § 7-8 annet ledd bør henvises til nullgarantien i lovutkastet § 5-1 annet ledd for å markere at senere negativt avkastningsresultat ikke reduserer retten til opptjent pensjon. Dette selv om en reell nullgaranti av opptjent årlig pensjonsytelse allerede følger av lovutkastet § 7-3 om opptjent pensjon og av garantien i foretakspensjonsloven § 2-3 annet ledd. En slik henvisning markerer at pensjonsinnretningen *i forhold til medlemmene* – uavhengig av risiko for negativt avkastningsresultat og beregningsrente – ikke vil ha risikoen for hvilket avkastningsnivå som blir oppnådd i framtiden. Dette vil kunne få betydning i forhold til Solvens II, for eksempel i forhold til retten til årlig pensjon etter pensjonsbevis (fripoliser), på samme måte som nullgarantien for ny pensjonsopptjening i lovutkastet § 5-1.

4) Når det gjelder beregningsrenten for foretakspensjonsordninger har denne generelt betydning på følgende måte:

- Foretakets årlige premie beregnes som *nettopremie*, det vil si med fradrag for forventet årlig avkastning lik beregningsrenten. Det har ingen betydning for rett til årlig pensjon opptjent ved tjenestetid før tjenstepensjonsloven, jf. lovutkastet § 7-8, fordi opptjent pensjon er betalt med tidligere års premier.
- Beregningsrenten bestemmer pensjonsinnretningens årlige avsetningskrav etter forsikringsvirksomhetsloven § 9-16 tredje ledd. Dette har betydning innenfor rammen av en opptrappingsplan som også omfatter grunn-

lovsvernet opptjent pensjon i tiden etter tjenstepensjonslovens ikrafttredden, fordi pensjonsinnretningen vil ha en egeninteresse i at årlige avkastningsnivå minst tilsvarende beregningsrenten.

- Bare årlig avkastning ut over beregningsrenten kan utgjøre overskudd, jf. forsikringsvirksomhetsloven § 9-9 første ledd. Disponering av overskudd kan reguleres i opptrappingsplanen.
- Beregningsrenten benyttes som diskonteringsrente ved beregningen av avsetningskrav.

Beregningsrenten har ingen direkte betydning for den rett til årlig pensjon som opptjenes av arbeidstakerne. Opptjent pensjon bestemmes etter pensjonsplanen ut fra medlemmets lønn og tjenestetid på beregningstidspunktet. Dette gjelder også for pensjonsopptjening før ny pensjonsplan trer i kraft. Tidligere pensjonsopptjening som videreføres i pensjonsordningen, jf. lovutkastet § 7-4, er derfor bestemt av medlemmets lønn og tjenestetid når ny pensjonsplan settes i kraft, omtrent som om pensjonsbevis (fripolise) var blitt utstedt. At beregningsrenten benyttes ved beregningen av avsetningskravet for tidligere pensjonsopptjening, jf. lovutkastet § 7-8 tredje ledd, er likevel uten betydning for medlemmets rett til uttak og utbetaling av opptjent årlig pensjon, men det kan få betydning for beregningen av overskudd etter forsikringsvirksomhetsloven § 9-9 første ledd.

10.1.5 Andre avsetninger

Når det gjelder andre forsikringsmessige avsetninger enn premiereserve og tilleggsavsetninger som kan knyttes til allerede opptjente pensjonsrettigheter og de ytelsesbaserte foretakspensjonsordningene, så utgjør denne type avsetninger kursreserve, risikoutjevningfond, premiefond og administrasjonsavsetninger. *Banklovkommisjonen* legger til grunn at disse skal bestå uten at det gjøres noen endringer. Disse fondene skal fortsatt reguleres av forsikringsvirksomhetsloven.

Risikoutjevningfondet reguleres i forsikringsvirksomhetsloven § 9-22. Dette er et fond som ikke er gjenstand for fordeling på kontraktene og er et selskapsfond som kan sammenlignes med sikkerhetsfond som man hadde tidligere. *Banklovkommisjonen* legger til grunn at det eventuelt ved utarbeiding av reglene for opptrappingsplan etter lovutkastet § 7-8 fjerde ledd, jf. §§ 7-9 annet ledd, 7-10 annet ledd og 7-11 tredje ledd, kan vur-

deres om dette fondet bør brukes til oppreservering for utvikling av levealdersrisikoen.

Kursreguleringsfondet er ikke et fond i alminnelig forstand da dette ikke omfatter realiserte gevinster. Dette er således risikoutsatte verdier som derfor heller ikke er fordelt på de enkelte kontrakter. Det er derfor ikke aktuelt å ta hensyn til dette fondet ved oppreservering. Det vises til forsikringsvirksomhetsloven § 9-20.

Premiefondet vil foretakene fortsatt ha behov for med tanke på dekning av innskuddspremie for ny pensjonsopptjening. Det samme gjelder administrasjonsreserve til dekning av kostnader knyttet til pensjonsordningen, herunder utstedelse av pensjonsbevis til fratradte arbeidstakere i standardmodellen. Disse fondene kan derfor videreføres i samsvar med reglene i forsikringsvirksomhetsloven.

Ulike forhold kan gjøre at en arbeidstaker ønsker at premiereserven og en forholdsmessig andel av pensjonsordningens tilleggsavsetninger knyttet til opptjening skjedd før ny pensjonsplan trer i kraft, ikke skal inngå som en pensjonsbeholdning i pensjonsordningen. I så tilfelle åpner lovutkastet § 7-8 sjettede ledd for at arbeidstakeren kan kreve at det utstedes pensjonsbevis etter reglene i kapittel 6. Det vises til avsnitt 10.2 nedenfor.

Medlemmene Mildal og Skomsvold savner i utredningen klarere føringer på hvilke vilkår som vil pålegges pensjonsinnretningene i tilknytning til oppreservering. Det er pensjonsinnretningen som har ansvar for at opptjente rettigheter er tilstrekkelig både når det gjelder levealderutvikling og beregningsrente. *Disse medlemmenes* oppfatning er at det i for stor grad er skissert løsninger der det går automatikk i å benytte kundemidler før eventuelle krav stilles til selskapene selv om å bidra.

Disse medlemmene mener videre det kan være grunn til å ta hensyn til kursreguleringsfondets størrelse ved oppreservering.

Når det gjelder administrasjonsreserve som ikke har anvendelse i ny ordning foreslår *disse medlemmene* det at resterende midler overføres til premiefondet.

10.1.6 Uttak

Ved selve uttaket av pensjon vil den årlige samlede pensjonsytelsen som kommer til utbetaling, utgjøre summen av årlig pensjonsytelse fra gammel opptjening og årlig pensjonsytelse fra ny opptjening etter tjenestepensjonslovens ikrafttredelse, jf. lovutkastet § 7-4 første ledd. I forhold til gammel opptjening vil medlemmet være sikret den pensjonsytelse vedkommende hadde opptjent ut fra lønn og tjeneste-

tid på tidspunktet da ny pensjonsplan trådte i kraft. Dersom arbeidstaker velger å ta ut opptjent pensjonsytelse før nådd opptjeningsalder, skal pensjonsytelsen omregnes på forsikringsteknisk grunnlag ut fra beregningsgrunnlaget for lengden av utbetalingsperioden på uttakstidspunktet, jf. lovutkastet § 7-8 første ledd. Retten til fleksibelt uttak, gradert uttak osv. er den samme som for ny opptjening etter ny pensjonsplan trådte i kraft. Når det gjelder beregningen av årlig pensjonsytelse for ny opptjening etter ny pensjonsplan trådte i kraft, vises det til avsnitt 9.1 ovenfor.

I lovutkastet § 7-3 tredje ledd er det lagt til grunn at dersom tidligere pensjonsplan i den ytelsesbaserte pensjonsordningen hadde opphørende ytelser, vil dette kunne opprettholdes for allerede opptjent pensjonsytelse før ny pensjonsplan trådte i kraft ved bestemmelser inntatt i den nye pensjonsplanen etter tjenestepensjonsloven, men det skal da skje en tilpasning av utbetalingsperioden i samsvar med lovutkastet § 4-24 (etter justering av lovutkastet i utredningen her blir dette § 4-23) som fastsetter at utbetaling skal skje til minst fylte 80 år. Dersom minstetiden har vært satt til 77 år tidligere, må den årlige pensjonsytelsen knyttet til gammel opptjening omregnes på forsikringsteknisk grunnlag.

Selv om den årlige pensjonsytelsen for medlemmet utgjør summen av pensjonsytelsen fra gammel opptjening og årlig pensjonsytelse fra ny opptjening, må skillet mellom pensjonsbeholdningene knyttet til de forskjellige rettighetene også opprettholdes i utbetalingsperioden. Dette som følge av skillet i avkastning. For ny opptjening vil avkastningen etter lovutkastet § 4-21 (etter justering av lovutkastet i utredningen her blir dette § 4-20) brukes til oppregulering av pensjonsytelsen. For gammel opptjening skal avkastning ut over beregningsrenten i beregningsgrunnlaget først brukes til styrking av premiereserven og eventuelt deretter til oppregulering av pensjonsytelsen i samsvar med lovutkastet § 4-21 (nå som nevnt ovenfor § 4-20), jf. utkastet § 7-8 femte ledd.

I tabellene 10.1 og 10.2 nedenfor i dette avsnittet er det tatt inn et eksempel på beregning av total pensjonsbeholdning og samlet pensjonsytelse på grunnlag av overgangsreglene som foreslås i lovutkastet §§ 7-8 og 7-5. For å kunne gjøre en slik beregning kreves det at det gjøres en rekke forutsetninger. En endring i en forutsetning kan medføre at faktisk pensjonsytelse vil avvike fra beregningen i eksemplet. Verdien av et slikt eksempel er således begrenset hva gjelder informasjon omkring hva pensjonsytelsenes størrelse vil komme til å bli for de enkelte arbeidstakere i det praktiske liv. Eksemplet sier imidlertid en del

Tabell 10.1 Full pensjon og opptjent pensjon pr. 31. desember 2013 for arbeidstaker født i 1967. Avsetningskrav basert på K2005 og antatt K2013.

Pensjonsytelser og premiereserve pr. 31.12.2013	Kvinne	Mann
Folketrygd, gammel med grunnpensjon 0,75 G	246 809	246 809
Pensjon ytelsesbasert pensjonsordning (YTP)	138 014	138 014
Sum pensjon	384 824	384 824
Pensjonsnivå	66,0 %	66,6 %
Lineær opptjent ytp-pensjon/ytelse	69 007	69 007
Avsetningskrav K 2005 med grunnlagsrente 3,3 prosent	487 068	425 160
Avsetningskrav antatt K2013 med grunnlagsrente 3,3 prosent	529 391	477 596
Oppreservering (iht. opptrappingsplan)	42 323	52 436
Oppreservering i prosent	8,7 %	12,3 %

Kilde: Norwegian Insurance Partner AS

om de beregninger som må foretas før samlet pensjonsytelse kan fastsettes.

Beregningene i tabellene 10.1 og 10.2 er foretatt av Norwegian Insurance Partner AS for Banklovkommisjonen. Beregningene er basert på følgende forutsetninger hva gjelder pensjonsbeholdningen for gammel opptjening (lovutkastet § 7-8):

- Pensjonsnivået i den ytelsesbaserte pensjonsordningen utgjør 66 prosent av lønn opptil 12 G. I beregnet folketrygd er det lagt til grunn gammel folketrygd med grunnpensjon lik 0,75 G.
- Arbeidstaker er født i 1967 (47 år ved tjenstepensjonslovens ikrafttredelse (forutsatt å bli 1. januar 2014)) og var 27 år ved opptak i pen-

sjonsordningen. Opptjent lineær opptjening ved tjenstepensjonslovens ikrafttredelse vil være 20/40 av full pensjon.

- Pensjonsgrunnlaget utgjør 7,1 G pr. 31. desember 2013 og i hele perioden til opptjeningsalder 67 år.
- Premiereserven som inngår i pensjonsbeholdningen for gammel opptjening etter lovutkastet § 7-8 er beregnet etter premietariff K2005 med Finanstilsynets sikkerhetsmarginer. Gjennomsnittlig grunnlagsrente utgjør 3,3 prosent.
- Opptjent pensjon etter lovutkastet § 7-4 første ledd bokstav b, beregnes ved tjenstepensjonslovens ikrafttredelse etter nytt dynamisk bereg-

Tabell 10.2 Samlet opptjent ytelse og nødvendig pensjonsbeholdning ved opptjeningsalder 67 år for arbeidstaker født i 1967. Samlet total pensjon omfatter beregnet pensjon fra ny folketrygd.

Beregnet pensjonsbeholdning og pensjon ved 67 år	Kvinne	Mann
Beregnet pensjonsbeholdning 1 (gammel opptjening)	1 195 000	1 102 000
Livsvarig alderspensjon, grunnlagsrente 3,3 prosent	78 300	78 100
Beregnet pensjonsbeholdning 2 (ny opptjening)	1 508 400	1 508 400
Livsvarig alderspensjon, grunnlagsrente 0,0 prosent	71 700	71 700
Sum livsvarig tjenstepensjon fra 67 år	150 000	149 800
Ny folketrygd (levealdersjustert)	487 100	487 100
Total pensjon	637 100	639 900
Pensjonsgrunnlag ved alder 67 år	1 105 399	1 105 399
Total pensjon i prosent av pensjonsgrunnlaget	57,6 %	57,6 %

Kilde: Norwegian Insurance Partner AS

ningsgrunnlag K2013 med 10 prosent sikkerhetsmargin og 3,3 prosent grunnlagsrente. K2013 er ennå ikke vedtatt, men beregningene er bygget på hittil kjente dødelighetsforutsetninger. Det legges til grunn at det må skje en oppservering etter en opptrappingsplan for differansen mellom pensjonsbeholdning og nødvendig avsetning for å dekke opptjent pensjon i forhold til nytt beregningsgrunnlag.

- I opptjeningsperioden tilføres pensjonsbeholdningen en kjønnsdifferensiert dødelighetsarv basert på nytt beregningsgrunnlag.
- Årlig avkastning utgjør 4 prosent.
- Tilleggsavsetninger på 2,8 prosent forutsettes tilført pensjonsbeholdningen for gammel opptjening og forrentes med 4 prosent årlig. Administrasjonsreserve forblir administrasjonsreserve i pensjonsordningen. Det samme gjelder risikoutjevningfond og kursreguleringsfond.
- Levealdersjustering foretas ved opptjeningsalder ved at pensjonsbeholdningen divideres på engangspremien (kjønnsdifferensiert) fastsatt i dødelighetsgrunnlaget K2013 med en grunnlagsrente på 3,3 prosent.

Det forutsettes at endring mellom gammel og ny pensjonsopptjening skjer 1. januar 2014. For pensjonsbeholdningen knyttet til ny opptjening bygger beregningene på følgende forutsetninger:

- Årlig premieinnskudd settes til 6 prosent for lønn inntil 7,1 G fram til 67 år. Med lønn lik 7,1 G vil innskuddspremien første år (i 2014) utgjøre kr 35 000. Premieinnskuddet tilføres pensjonsbeholdningen for ny opptjening som er dekket av pensjonsinnretningens nullgaranti. Årlig avkastning utgjør 4 prosent.
- Alminnelig lønnsvekst utgjør 3,25 prosent årlig, jf. Veiledning beregningsforutsetninger fra Norsk Regnskapsstiftelse pr. 31. august 2012.
- Kjønnsnøytral dødelighetsarv (gjennomsnitt for kvinne og mann) basert på kjente forutsetninger for K2013, tilføres pensjonsbeholdningen for ny opptjening årlig.
- Levealdersjustering foretas ved opptjeningsalder ved at pensjonsbeholdningen divideres på engangspremien (kjønnsnøytral) fastsatt i dødelighetsgrunnlaget K2013 med en grunnlagsrente på 0 prosent.

10.2 Fratrådte arbeidstakere (fripoliser mv.)

Fripoliser utstedt til tidligere arbeidstakere som har fratrådt sin stilling i foretaket anses som et

eget rettsforhold mellom pensjonsinnretningen og fripoliseinnehaveren. Dette innebærer at opptjent pensjon som omfattes av fripolisen og de midler som er knyttet til denne pensjonsopptjeningen, ikke er en del av pensjonsordningen som fripolisen er utgått fra. Fripolisen skal på samme måte som andre kontrakter tilordnes en forholdsmessig del av det overskudd som pensjonsinnretningen har oppnådd, se ovenfor i avsnitt 5.1.2. Dette kunne tilsi at fripoliser til fratrådte arbeidstakere utstedt før tjenstepensjonslovens ikrafttredelse ikke trenger å omfattes av overgangsreglene for ytelsesbaserte foretakspensjonsordninger til tjenstepensjonsforsikring. Imidlertid er fripolise å anse som kollektiv forsikring som følge av at den er utstedt på kollektivt beregningsgrunnlag og på vilkårene i den ytelsesbaserte pensjonsordningen basert på foretakspensjonsloven.

Etter *Banklovkommissjonens* vurdering foreligger det derfor et behov for tilpasning av også disse pensjonskontraktene til ny folketrygd. Av større betydning er det at den økonomiske utviklingen i de senere år har ført til svake avkastningsresultater. Når dette har kommet samtidig med en vesentlig reduksjon av dødeligheten og dermed en betydelig økning av utbetalingsperioden for livsvarige alderspensjonsytelser, har pensjonsinnretningene i de senere år vært nødt til å benytte så å si all avkastning ut over beregningsrenten til tilleggsavsetninger og til styrking av avsetningene til premiereserve for pensjonsforpliktelsene pensjonsinnretningene har påtatt seg. Dette har medført at fripolisene har fått tildelt lite overskudd som har kunnet sikre opprettholdelse av fripolisenes realverdi. Verdien av opptjente pensjonsrettigheter sikret ved fripoliser har derfor i de senere år vært gjenstand for en erodering. For å unngå at denne situasjonen skal fortsette er det behov for å se på om en overgang for fripoliser til kontraktsforhold tilpasset utkastet til tjenstepensjonslov kan bidra til å avhjelpe dette.

Et annet forhold er at fripoliser er fullt betalte kontrakter. Dette gjør at gjennomsnittlig beregningsrente for fripolisene er frosset på et nivå som ligger langt høyere enn dagens maksimale beregningsrente. For løpende kontrakter har det skjedd og skjer det en gradvis, om enn sakte, nedgang i den gjennomsnittlige beregningsrente som følge av at nye premieinnbetalinger skjer på grunnlag av en lavere beregningsrente. Den høye beregningsrenten for fripoliser skaper problemer for pensjonsinnretningene knyttet til de nye kapitalkrav som er forventet å komme gjennom Solvens II, se ovenfor i avsnitt 5.3.2. For å styrke pensjonsinnretningenes soliditet og økonomiske stilling til

å kunne klare å møte de nye kapitalkravene, er det derfor av stor betydning at det også gjøres noe med avkastningsrisikoen knyttet til fripolisene i overgangsordningen for eksisterende pensjonsordninger ved gjennomføringen av tjenstepensjonsloven.

På bakgrunn av ovennevnte forhold foreslår *Banklovkommisjonen* at fripolisene skal omfattes av overgangsreglene i utkastet til kapittel 7 i tjenstepensjonsloven, jf. lovtkastet § 7-1 annet ledd. De nærmere overgangsreglene for utstedte fripoliser for fratrådte arbeidstakere før tjenstepensjonslovens ikrafttredelse er inntatt i lovtkastet § 7-10. Forslaget innebærer at fripolisen skal omgjøres til tjenstepensjonsforsikring ved at midlene knyttet til fripolisen overføres til en pensjonsbeholdning for rettighetshaveren og sikres ved at pensjonsinnretningen utsteder pensjonsbevis etter utkastet til tjenstepensjonslov § 6-2. Midlene knyttet til fripolisen vil utgjøre premiereserve og tilleggsavsetninger. Dette innebærer imidlertid ikke noe inngrep i rettighetshaverens rett til opptjent pensjonsytelse ut fra lønn og tjenestetid på utstedelsestidspunktet for fripolisen, og det skjer ingen innskrenkninger i den grunnlovsvernede rett til pensjon etter Grunnloven § 97. Rett til årlig pensjon etter pensjonsplanen er garantert av pensjonsinnretningen, jf. foretakspensjonsloven § 2-3. Med mindre rettighetshaveren velger å slå sammen pensjonsbeviset med andre pensjonsrettigheter som lovtkastet åpner for, vil pensjonsbeviset fortsatt utgjøre et eget rettsforhold mellom pensjonsinnretningen og rettighetshaveren.

Pensjonsbeholdningen skal forvaltes etter reglene og prinsippene i kapittel 6 i utkastet til tjenstepensjonslov. Pensjonsbeholdningen skal tilføres en forholdsmessig andel av faktisk dødelighetsarv i pensjonsinnretningen og oppnådd årlig avkastning fratrukket kostnader etter lovtkastet § 6-8 fjerde ledd, med mindre disse dekkes av administrasjonsavsetningen.

Kravet til forsikringsteknisk avsetning til premiereserven for den opptjente pensjonsytelsen som pensjonsbeviset gir rett til, vil på samme måte som for gammel opptjening for aktive medlemmer i eksisterende pensjonsordninger kunne avvike fra pensjonsbeholdningen knyttet til pensjonsbeviset. Avsetningskravet til enhver tid vil tilsvare kapitalverdien av den framtidige pensjonsforpliktelse beregnet etter den til enhver tid gjeldende beregningsrente og dødelighetsforutsetninger i beregningsgrunnlaget i pensjonsinnretningen. Tilføringen av tilleggsavsetninger ved omdanningen til pensjonsbevis vil styrke avsetningen til premiereserve en del. Tilført avkastning kan i løpet av en del

tid redusere underreserveringen som følge av reduksjonen av dødelighet og økning i utbetalings- tid for livsvarig ytelse ytterligere, men avsetningskravene kan likevel tilsi at det skal skje en ytterligere styrking av pensjonsbeholdningen. Kravet i lovtkastet § 7-8 fjerde ledd gjelder da tilsvarende og det skal utarbeides opptrappingsplan for pensjonsbeholdningen etter nærmere regler fastsatt i forskrift. Opptrappingsplanen skal godkjennes av Finansdepartementet, se ovenfor i avsnitt 10.1. Oppnådd avkastning utover beregningsrenten skal brukes til styrking av premiereserven til det ikke lenger foreligger noen underreservering. Avkastning ut over det som trengs til styrking av premiereserven skal anvendes til oppregulering av den pensjonsytelse som kommer til utbetaling.

Siden opptjent pensjonsytelse har grunnlovsvern etter Grunnloven § 97, skal pensjonsytelsen i henhold til pensjonsbeviset ikke levealdersjusteres på utbetalingstidspunktet. For øvrig gjelder reglene om uttak av pensjon i utkastet til tjenstepensjonslov §§ 4-15, 4-16 og 4-19 (etter justering av lovtkastet i utredningen her blir dette § 4-18) tilsvarende. På tilsvarende måte som for fripoliser etter foretakspensjonsloven § 4-9 tredje ledd er retten til gradert pensjonsuttak begrenset. Dersom pensjonsytelsen tas ut før opptjeningsalder etter tidligere pensjonsplan i den ytelsesbaserte pensjonsordningen, skal pensjonsytelsen omregnes basert på forsikringsteknisk grunnlag ut fra beregningsgrunnlaget på uttakstidspunktet og lengden av utbetalingsperioden.

Lovtkastet § 7-10 femte ledd åpner for at rettighetshaveren og pensjonsinnretningen kan avtale at pensjonsbeholdningen knyttet til pensjonsbeviset skal forvaltes som egen investeringsportefølje med rett til investeringsvalg i samsvar med nærmere regler i hovedsak bygget på reglene i utkastet til tjenstepensjonslov § 6-10. Det vises til justert versjon av utkastet til § 6-10 i utredningen her og til avsnitt 4.3 ovenfor og avsnitt 12.2 nedenfor. Det er på det rene at avtale om forvaltning i egen investeringsportefølje av midler knyttet til opptjent rett til pensjon sikret ved fripolise utstedt før tjenstepensjonslovens ikrafttredelse, vil medføre at fripolisinnehaveren overtar både avkastnings- og levealdersrisikoen. Dette skyldes at årlig pensjon må beregnes ut fra størrelsen av midlene ved selve uttaket av pensjon og forventet levetid på uttakstidspunktet. Overgangen til investeringsvalg må derfor medføre at pensjonsinnretningens garanti av årlig pensjonsytelse opptjent etter den tidligere pensjonsplan ut fra lønn (eller normert pensjonsgrunnlag) og tjenestetid, vil bortfalle.

Dette betyr at nivået på avkastningen av investeringsporteføljen i tiden fram til uttak av pensjon vil få vesentlig betydning for virkningen av en slik endring i risikofordelingen. Et hovedspørsmål for fripoliseinnehaveren ved en avtaleinngåelse blir derfor om det gjennomsnittlige framtidige avkastningsnivået kan ventes å være tilstrekkelig til å kompensere bortfallet av pensjonsinnretningens garanti for den årlige pensjonsytelse som var opptjent før avtalen om forvaltning av midlene i egen investeringsportefølje ble inngått. Størrelsen av midlene i investeringsporteføljen ved avtaleinngåelsen, og om det foreligger underreservering, er i denne sammenheng også viktig. Et annet viktig forhold er lengden av tidsrommet fra avtaleinngåelsen og til forventet tidspunkt for uttak av pensjon. Det er hevdet fra ulike hold at overgang til investeringsvalg neppe bør anbefales for andre enn forholdsvis unge fripoliseinnehavere.

Uavhengig av disse forhold må det kreves at pensjonsinnretningen før avtale om investeringsvalg inngås, gir fripoliseinnehaveren opplysninger og råd om forhold som denne ut fra sin situasjon bør ta i betraktning ved vurderingen. Slike regler er inntatt i det justerte lovutkastet til § 6-10 femte og sjette ledd i utredningen her. Som følge av at lovutkastet § 6-10 bare gjelder pensjonsbevis som sikrer pensjonsbeholdning opparbeidet ved ny opptjening etter tjenestepensjonslovens ikrafttredelse, er imidlertid forhold vedrørende avtalens virkninger når det gjelder overføring av levealdersrisikoen ikke særskilt omhandlet. Dette skyldes at de vanlige reglene om levealdersjustering gjelder ved ny pensjonsopptjening uavhengig av om midlene forvaltes i egen investeringsportefølje eller ikke, jf. lovutkastet §§ 6-9 første ledd og 6-10 femte ledd. Dette er ikke tilfellet i forhold til pensjon opptjent før tjenestepensjonslovens ikrafttredelse. Det er derfor nødvendig å ta inn bestemmelser i lovutkastet § 7-10 femte ledd som dekker disse forholdene slik at opplysningsplikten om forhold av betydning for levealdersrisikoen ved avtale om investeringsvalg særskilt innskjerpes. Dette kravet kommer i tillegg til øvrige krav om informasjon som er tatt inn i lovutkastet § 6-10 femte og sjette ledd.

10.3 Pensjonister

Som pensjonister i denne sammenheng anses de som har startet uttak av alderspensjon i samsvar med foretakspensjonsloven §§ 5-7a til 5-7c før tjenestepensjonslovens ikrafttredelse. Medlemmer som fratrer sin stilling som følge av at de tar ut

alderspensjon, vil fortsatt være medlemmer av pensjonsordningen og pensjonsbeholdningen er en del av de midler som inngår i pensjonsordningen.

Med dette som utgangspunkt er det naturlig at pensjonistene forblir medlemmer av pensjonsordningen selv om den omdannes til en tjenestepensjonsforsikring. Omdanningen kan imidlertid ikke føre til reduksjon i den årlige pensjonsytelsen som er kommet til utbetaling i samsvar med den rett til pensjon vedkommende hadde opptjent på uttakstidspunktet. Denne pensjonsytelsen er grunnlovsvernet. Av lovutkastet § 7-11 første ledd følger det at pensjonsinnretningen fortsatt skal være ansvarlig for utbetaling av den årlige pensjonsytelsen som medlemmet mottok ved tjenestepensjonslovens ikrafttredelse. Dette gjelder både ved uttak av full alderspensjon og eventuelt uttak av gradert pensjon. Pensjonisten opprettholder også retten til å gjøre endringer i uttaket av pensjon, jf. utkastet til tjenestepensjonsloven § 4-19 annet til fjerde ledd (etter justering av lovutkastet i utredningen her blir dette § 4-18 annet til fjerde ledd) som er gitt tilsvarende anvendelse i lovutkastet § 7-11.

Dersom arbeidstakeren fortsatt arbeider i foretaket etter uttak av pensjon og etter at pensjonsplanen for pensjonsordningen er endret i samsvar med lovutkastet § 7-3 første ledd, vil vedkommende opptjene ny pensjon i samsvar med lovutkastet § 7-5, se ovenfor i avsnitt 9.1. Opptjent pensjonsbeholdning skal i disse tilfellene brukes til tillegg til årlig pensjon, jf. utkastet til tjenestepensjonslov § 4-20 (etter justering av lovutkastet i utredningen her blir dette § 4-19).

For pensjonistene skal premiereserven knyttet til pensjonen som er under utbetaling, samt en forholdsmessig andel av pensjonsordningens tilleggsavsetninger, overføres til en pensjonsbeholdning for medlemmet, jf. lovutkastet § 7-11 annet ledd. Denne pensjonsbeholdningen skal holdes atskilt fra en eventuell pensjonsbeholdning som bygges opp som følge av at medlemmet fortsetter å arbeide ved siden av uttaket av alderspensjon.

Årlig avkastning på midlene skal tilføres pensjonsbeholdningen.

Når det gjelder avsetninger, foreslår *Banklovkommisjonen* at de samme reglene som for gammel opptjening for aktive medlemmer av pensjonsordningen skal gjelde, se ovenfor i avsnittene 10.1.3 og 10.1.4. Dette innebærer at avsetningene skal beregnes ut fra den til enhver tid gjeldende beregningsrenten og dødelighetsgrunnlag som pensjonsinnretningen anvender i sitt beregningsgrunnlag til enhver tid. Dersom pensjonsbeholdningen ikke er tilstrekkelig til å dekke avsetnings-

kravet, skal pensjonsinnretningen utarbeide en opptrappingsplan i samsvar med forskrift. Opptrappingsplanen skal godkjennes av Finansdepartementet. Fram til det tidspunkt pensjonsbeholdningen svarer til avsetningskravet ut fra de oppdaterte rente- og levealdersforutsetninger, skal avkastning ut over beregningsrenten anvendes til styrking av premiereserven. Når premiereserven er fullt oppreservert skal avkastningen anvendes til oppregulering av pensjonsytelsen i samsvar med utkastet til tjenstepensjonslov § 4-21 (etter justering av lovutkastet i utredningen her blir dette § 4-20). Før oppreservering er skjedd vil utsiktene for oppregulering av pensjonsytelsen for pensjonister være liten, med mindre det i opptrappingsplanen fastsettes noe særskilt om dette. Siden man benytter samme system for gammel opptjening før ny pensjonsplan trer i kraft både for aktive medlemmer og for pensjonister, vil dette etter *Banklovkommisjonens* vurdering skape et, etter forholdene, akseptabelt system for pensjonsinnretningene til å bygge opp tilstrekkelig reserve knyttet til pensjonsforpliktelsene og det sikrer utbetalingen av framtidige pensjonsytelser for pensjonisten.

10.4 Flytting av pensjonsordninger mv.

Etter foretakspensjonsloven § 8-7 kan midler knyttet ytelsesbaserte pensjonsordninger flyttes til annen pensjonsinnretning etter reglene i forsikringsvirksomhetsloven kapittel 11. Midlene skal benyttes til å sikre medlemmene tilsvarende rettigheter i pensjonsinnretningen (lovens § 11-10). Tilsvarende regler gjelder for fripoliser (lovens § 11-13). *Banklovkommisjonen* viser til at flytting er en sammensatt transaksjon som består av:

- Oppsigelse av eksisterende forsikringskontrakt i avgivende pensjonsinnretning.
- Beregning og overføring av midler knyttet til pensjonsordningen.
- Inngåelse av ny forsikringskontrakt med mottakende pensjonsinnretning.
- Overføring av midlene til mottakende pensjonsinnretning.
- Anvendelsen av overførte midler til sikring av medlemmenes pensjonsrettigheter på overføringstidspunktet.

Forsikringsvirksomhetsloven § 11-7 har utførlige regler om beregningen av de midler som skal overføres i forbindelse med flyttingen, og i forsikringsvirksomhetsloven § 11-10 er det gitt regler om anvendelsen av de overførte midlene i den motta-

kende pensjonsinnretning. Disse reglene er i sin tid utformet ut fra forutsetning om at pensjonsordnings-/fripolisens avsetninger og andre midler til en hver tid er tilstrekkelige til å sikre lovfastsatte avsetningskrav for opptjente pensjonsrettigheter. Denne forutsetningen svikter dersom avsetningene i avgivende pensjonsinnretning innebærer underdekning, eller det må antas å foreligge behov for oppreservering. Dette har i praksis ført til at pensjonsinnretninger har vært tilbakeholdne når det gjelder å overta pensjonsordninger og fripoliser ved tilflytting, for eksempel fordi mottakende pensjonsinnretning er usikker på om den ved tilflyttingen overtar forsikringsforpliktelser til en verdi som overstiger de overførte midler. Dette antas reelt å ha medført begrensninger i adgangen til å flytte ytelsesbaserte pensjonsordninger eller fripoliser. Det vises for øvrig til Finansdepartementets likelydende brev av 21. desember 2007 til blant annet en rekke livsforsikringselskap og brev av 4. juni 2012 til Finanstilsynet.

Under Banklovkommisjonens arbeid er det fra ulike hold pekt på at adgangen til flytting er av vesentlig betydning for konkurranseforholdene i kollektiv forsikring, og at det også etter overgangen fra eksisterende ytelsesordninger til pensjonsordninger tilpasset tjenstepensjonsloven bør foreligge reell flytteadgang. Selv om flytting av pensjonsforpliktelser opptjent før tjenstepensjonslovens ikrafttredelse kan by på problemer, er det viktig at en reell flytteadgang i hvert fall foreligger for den del av pensjonsordningen som gjelder ny pensjonsopptjening ved tjenestetid etter at loven og overgangsordningen er trådt i kraft.

Banklovkommisjonen er enig i at det av hensyn til konkurranseforholdene er vesentlig at det fortsatt foreligger en reell flytteadgang på tjenstepensjonsområdet. Gjeldende flytteregler er imidlertid neppe særlig vel tilpasset tilfelle av flytting av pensjonsordninger etter tjenstepensjonsloven, selv om lovutkastet § 5-1 fjerde ledd forutsetter at flytting generelt skjer etter reglene i forsikringsvirksomhetsloven. *Banklovkommisjonen* viser særskilt til at forsikringsvirksomhetsloven § 11-2 krever at flyttingen omfatter hele pensjonsordningen, noe som medfører at det kan reises spørsmål om det er adgang til å dele pensjonsordningen med sikte på flytting av den del som gjelder medlemmenes nye pensjonsopptjening. For øvrig er reglene om beregning og overføring av midler i forsikringsvirksomhetsloven §§ 11-7 og 11-10 utformet ut fra de særlige forholdene i eksisterende foretakspensjonsordninger. Dette innebærer at det foreligger et behov for å foreta en gjennomgang av forsikringsvirksomhetslovens kapit-

tel 11 med sikte på tilpasse regelverket til pensjonsordninger etter tjenstepensjonsloven. Det samme gjelder mulighetene for tegning av kontrakt om tjenstepensjonsordning for ny opptjening i en annen pensjonsinnretning enn den som har eksisterende ytelsesbaserte pensjonsordning før tjenstepensjonslovens ikrafttredelse. Dette arbeidet vil bli påbegynt når arbeidet med utredningen her er avsluttet.

Medlemmet Mildal ser det som svært sentralt at man ved utforming av nytt rammeverk for tjenstepensjoner, og regler for sammenkobling spesielt, utformer dette slik at muligheten for flytting i et velfungerende marked ivaretas. I dag er situasjonen slik at flyttemarkedet for fripoliser er dødt, og det samme gjelder langt på vei også for ytelsespensjonsordninger. Slik forslagene i utredningen foreligger, vil en pensjonsordning kunne bestå av opptjente rettigheter fra før loven trådte i kraft og av en pensjonsbeholdning som er opptjent i etterkant. *Dette medlemmet* er opptatt av at det må være konkurranse og reell mulighet til å flytte pensjonsordninger for å oppnå bedre betingelser. Da kan det ikke være slik at pensjonsinnretningens ansvar i forhold til en underreservert situa-

sjon for opptjening som har skjedd før loven trådte i kraft medfører at man som kunde blir så lite interessant at andre pensjonsinnretninger har begrenset eller ingen interesse for å ta over ordningen.

Dette medlemmet viser til at hvis situasjonen er slik at det skal gis aksept for en opptrappingsplan av en viss lengde for underreservering knyttet til opptjening som har skjedd før loven trådte i kraft må det være tydelig hvilke betingelser som skal gjelde i forhold til avgivende selskap hvis kunden ønsker å flytte. Man må her søke å finne en løsning som sikrer et godt flyttemarked.

Dette medlemmet mener videre at ny opptjening etter at loven har trådt i kraft må kunne være å anse som etablering av et nytt forhold som kan etableres separat, og eventuelt i en annen pensjonsinnretning, enn ordningen som inneholder opptjente rettigheter fra før loven trådte i kraft. En slik etablering vil da ikke være å anse som flytting.

Dette medlemmet mener at forhold rundt flyttemarkedet og konkurranse ikke er belyst tilstrekkelig og ber om at dette utredes nærmere. Vurderinger og forslag på dette området må legges fram samtidig med proposisjoner for fase II og III.

Kapittel 11

Sammenslåing, deling, opphør og omdanning av pensjonsordning etter tjenstepensjonsloven

11.1 Utgangspunkter

Lovutkastet som ble framlagt i Banklovkommissjonens Utredning nr. 26, NOU 2012: 13 Pensjonslovene og folketrygdreformen II, er i denne utredningen utvidet til også å omfatte et regelverk for senere endringer av en etablert pensjonsordning etter tjenstepensjonsloven. I lovutkastet framlagt i NOU 2012: 13 ble det lagt vesentlig mer vekt på å prioritere selve utarbeidelsen av et nytt regelverk om alderspensjon i forsikringsbaserte tjenstepensjonsordninger, jf. NOU 2012: 3 side 139.

I forbindelse med det videre arbeidet med, og utbyggingen av, utkastet til en ny tjenstepensjonslov og nye tjenstepensjonsordninger, inngår – foruten overgangsordningen – virkningen av foretaksendringer og avvikling og omdanning av slike ordninger som et viktig element. Foretaksendringer vil påvirke foretakenes pensjonsordninger, og det er således nødvendig å innta et rammeverk for håndteringen av slike situasjoner. Andre endringer av pensjonsordningen, herunder omdanning, er også viktig å adressere innenfor rammen av lovutkastet. Både foretakspensjonsloven og innskuddspensjonsloven har regler om slike endringer, og et regelverk for nye tjenstepensjonsordninger vil også kreve tilsvarende regelsett og styringsverktøy.

I den forbindelse har *Banklovkommissjonen* vurdert det slik at foretakspensjonsloven kapitlene 13 til 15 – også med hensyntagen til de foreslåtte endringer i NOU 2012: 3 (side 73 til 77 i Vedlegg 1) – vil fungere som naturlig utgangspunkt ved utbygging av utkastet til tjenstepensjonslov. Etter *Banklovkommissjonens* oppfatning er disse lovbestemmelsene – med enkelte redaksjonelle endringer og presiseringer – godt egnet til å ivareta de hensyn som gjør seg gjeldende for håndtering av pensjonsordninger ved foretaksendringer, samt avvikling og omdanning av de pensjonsordninger som følger av utkastet til tjenstepensjonslov. Visse regler i innskuddspensjonsloven har

også blitt ansett som hensiktsmessig å innlemme i lovutkastet her, jf. utkastet § 11-1 annet ledd. Det vises for øvrig til avsnitt 4.3 foran.

Sammen med regler om konsernforhold, vil et regelverk om håndtering av pensjonsordninger ved foretaksendringer, avvikling og omdanning innebære en komplettering av regelverket for nye tjenstepensjonsordninger. Mer konkret dreier dette seg om regler om opphør eller videreføring av medlemskap ved opphør, omdanning eller endring av pensjonsordning som følge av sammenslåing, deling eller endring av foretaket eller dets virksomhet eller av overgang til annen type pensjonsordning. I samsvar med systematikken i foretakspensjonsloven er det i lovutkastet her også foretatt tilsvarende skiller som motsvarer foretakspensjonsloven kapitlene 13 til 15.

Dette innebærer at regler om, og virkningene av, sammenslåing av foretak inngår som et eget kapittel 11 i lovutkastet, se også avsnitt 11.2 nedenfor. Når det gjelder deling av foretak, herunder utskilling av en del av foretaket, er slike regler inntatt i lovutkastet kapittel 12 som er kort behandlet i avsnitt 11.3 nedenfor. Endelig er regler om opphør, avvikling og omdanning inntatt i lovutkastet kapittel 13. Det dreier seg her særlig om opphør og avvikling av pensjonsordningen, samt omdanning til innskuddspensjonsordning og lukking, jf. avsnitt 11.4 nedenfor.

11.2 Sammenslåing av foretak

Regler om hvordan en tjenstepensjonsordning skal utformes og hvordan midlene i ordningen skal håndteres ved sammenslåing av flere foretak, bør – på samme vis som etter foretakspensjonsloven – inngå som et eget kapittel. Bestemmelsene svarer i det alt vesentlige til foretakspensjonsloven kapittel 13. Det vises således til Ot.prp. nr. 47 (1998-1999) avsnitt 22.13, jf. også kapittel 15 i proposisjonen. Det vises for øvrig til avsnitt 15.4 ned-

enfor med merknader til bestemmelsene i lovutkastet kapittel 11.

Regelverket kommer bare til anvendelse dersom minst ett av foretakene i sammenslåingen har pensjonsordning etter lovutkastets regler, jf. også lovutkastet § 11-1.

Foretakspensjonsloven kapittel 13 omhandler ikke tilfelle av sammenslåing hvor foretak som omfattes har, eller skal ha, innskuddspensjonsordning. Slike spørsmål er i dag regulert i innskuddspensjonsloven, men er av praktiske grunner foreslått inntatt i lovutkastet her, jf. utkastet § 11-2 annet ledd.

Det vises for øvrig særlig til at en tilsvarende bestemmelse som i foretakspensjonsloven § 15-2 er foreslått inntatt i lovutkastet kapittel 11 om sammenslåing (utkastet § 11-5). Bestemmelsen gir reglene om sammenslåing tilsvarende anvendelse ved overtagelse av virksomhet. Denne bestemmelsen er dessuten noe bygget ut for å begrense antallet av pensjonsbevis (fripoliser) som må utstedes ved opphør av pensjonsordningen i det foretak som må avvikles.

11.3 Deling av foretak

Regler om hvordan en tjenestepensjonsordning skal utformes og hvordan midlene i ordningen skal håndteres ved deling eller utskilling av en del av foretaket er inntatt i lovutkastet kapittel 12, og svarer – med enkelte redaksjonelle endringer – til foretakspensjonsloven kapittel 14. Det vises således til Ot.prp. nr. 47 (1998-1999) avsnitt 22.14, jf. også kapittel 16 i proposisjonen. Det vises for

øvrig til avsnitt 15.5 nedenfor med merknader til de enkelte bestemmelsene i lovutkastet kapittel 12.

11.4 Opphør, avvikling og omdanning

Regler om opphør og avvikling av tjenestepensjonsordninger, samt regler om omdanning til innskuddspensjonsordning, er inntatt i lovutkastet kapittel 13. Reglene svarer – med enkelte redaksjonelle endringer og presiseringer – til foretakspensjonsloven kapittel 15, likevel slik at foretakspensjonsloven § 15-2 er flyttet til lovutkastet kapittel 11. Foretakspensjonsloven § 15-5 om omdanning til annen foretakspensjonsordning er også overflødig i vår sammenheng. Det vises således til Ot.prp. nr. 47 (1998-1999) avsnitt 22.15, jf. også kapittel 17 i proposisjonen. I forhold til videreføringen av bestemmelsen i foretakspensjonsloven § 15-6 i lovutkastet § 13-5, vises det til Ot.prp. nr. 78 (2000-2001) side 42 til 43, samt Ot.prp. nr. 32 (2006-2007) side 31. Det vises også til avsnitt 15.6 nedenfor med merknader til bestemmelsene i lovutkastet kapittel 13.

I forhold til overgangsordningen i lovutkastet kapittel 7, er det viktig å framheve den reservasjonsrett som er gitt foretaket gjennom utkastet § 7-13 til å avvikle ytelsesbasert pensjonsordning og i stedet gå over til innskuddpensjonsordning. Dersom foretaket benytter seg av denne reservasjonsretten, vil avvikling imidlertid måtte skje etter de någjeldende reglene i foretakspensjonsloven kapittel 15. Det vises for øvrig til merknadene til utkastet § 7-13 i avsnitt 15.1 nedenfor.

Kapittel 12

Ikrafttredelse og endringer i annen lovgivning

12.1 Ikrafttredelse

Store deler av utkastet til tjenestepensjonslov i NOU 2012: 13 bygger på bestemmelser og struktur i foretakspensjonsloven. De innledende kapitlene i loven om etablering og medlemskap svarer til tilsvarende bestemmelser i foretakspensjonsloven kapittel 1 til 3. Videre har *Banklovkommissjonen* ved utarbeidelsen av bestemmelser om omdanning, sammenslåing, deling og omdanning mv. i utkastet til kapittel 10 til 13 i tjenestepensjonsloven i utredningen her, i hovedsak bygget på tilsvarende bestemmelser i foretakspensjonsloven kapittel 12 til 15. Det som avviker fra foretakspensjonsloven er bestemmelsene om pensjonsplan, opptjening av pensjon og sikring av slik opptjening ved pensjonsbevis i kapittel 4 til 6 i utkastet til tjenestepensjonslov i NOU 2012: 13 og utkastet til kapittel 7 med overgangsregler i utredningen her. Utkastet til kapittel 7 sikrer en fleksibel overgang og sammenkobling av rettigheter opptjent i pensjonsordninger etablert i samsvar med foretakspensjonsloven og ny opptjening etter tjenestepensjonsloven.

I NOU 2012: 13 avsnitt 10.3 ble tidspunkt for ikrafttredelse av utkastet til tjenestepensjonslov vurdert. Det ble vist til at det ikke ville være noe i veien for en ikrafttredelse av lovutkastet hva gjelder omdanning av innskuddspensjonsordning eller for etablering av nye tjenestepensjonsordninger for nyetablerte foretak uten at det forelå særskilte overgangsregler. For eksisterende ytelsesbaserte foretakspensjonsordninger var det behov for overgangsregler før tjenestepensjonsloven kunne gjøres gjeldende for slike pensjonsordninger. Det ble også lagt til grunn at det var behov for enkelte endringer i annen lovgivning.

I denne utredningen er det laget et utkast til overgangsregler for ytelsesbaserte foretakspensjonsordninger hva gjelder alderspensjon. Det er også foreslått nødvendige tilpasninger i annen lovgivning, se nedenfor i avsnitt 12.3 følgende. Det som gjenstår er å ta inn bestemmelser om uføre-

pensjon og etterlatteytelser i tjenestepensjonsloven. I NOU 2012: 13 avsnitt 10.2 har Banklovkommissjonen lagt til grunn at folketrygdreformen medfører behov for omfattende tilpasninger og endringer i foretakspensjonsloven kapittel 6 og 7 om uførepensjon og pensjon til etterlatte. Imidlertid er ikke uføretrygden i folketrygden ennå trådt i kraft, dette skjer først i 2015 og det arbeides fortsatt med spørsmålet om hvilke etterlattedekninger som skal ytes i folketrygden. Det er derfor ikke mulig å foreta en innarbeiding av bestemmelser om uførepensjon og etterlattepensjon i tjenestepensjonsloven før det foreligger en avklaring av folketrygdens bestemmelser på dette området. Det vil da være behov for en samlet gjennomgang av foretakspensjonslovens regler og det foreslås derfor i denne omgang ikke endringer i foretakspensjonsloven (se også avsnitt 6.1 ovenfor).

Etter *Banklovkommissjonens* vurdering er imidlertid ikke disse forhold til hinder for at tjenestepensjonsloven trer i kraft før det foreligger en avklaring av spørsmålene om uførepensjon og etterlattepensjon i tjenestepensjonsloven. Uføre- og etterlatteytelser kan sikres ved at opptjente rettigheter knyttet til uførepensjon eller etterlattepensjon i ytelsesbaserte foretakspensjonsordninger videreføres inntil videre etter tilpasningen av pensjonsordningens pensjonsplan til tjenestepensjonsloven, jf. lovutkastet § 7-4 tredje ledd. Dette innebærer at foretakspensjonsloven kapittel 6 og 7 fortsatt skal regulere uføre- og etterlatterettighetene, selv om alderspensjon reguleres av tjenestepensjonsloven.

Det legges til grunn at ikrafttredelsestidspunktet blir å bestemme av Kongen på vanlig måte. Ved utarbeidelsen av denne utredningen har *Banklovkommissjonen* lagt til grunn at det mest aktuelle tidspunktet vil være at tjenestepensjonsloven trer i kraft 1. januar 2014. *Banklovkommissjonen* har ved utarbeidelsen av lovutkastet i NOU 2012: 13 og overgangsreglene i lovutkastet her lagt vekt på at det ikke skal være nødvendig for Finansdepartementet å utarbeide forskriftsbestemmelser før loven kan tre i kraft.

12.2 Andre endringer i utkastet til tjenestepensjonsloven

1) I NOU 2012: 13 foreslo Banklovkommissjonen i lovutkastet §§ 4-17 og 4-18 et system for levealdersjustering basert på bruk av folketrygdens delingstall og levealdersjusteringssystem, se blant annet NOU 2012: 13 side 93 følgende. Systemet i utkastet innebar at levealdersjusteringen og reglene om nøytralt uttak i tjenestepensjonsforsikring i utgangspunktet skulle baseres på folketrygdens delingstall. På bakgrunn av at forsikringspopulasjonens antatte gjenstående levealder avviker fra gjennomsnittet i befolkningen i sin helhet, ble det foreslått at livsforsikringsbransjen gjennom sine bransjeorganisasjoner kunne fastsette en justeringsfaktor som tok hensyn til avviket mellom den dødelighet som pensjonsinnretningene legger til grunn for sin populasjon og den levealdersutvikling som er lagt til grunn for befolkningen generelt. Det ble videre forutsatt at justeringsfaktoren kunne ta hensyn til forskjellen mellom den diskonteringsrenten som folketrygdens delingstall er basert på og den diskonteringsrente som pensjonsinnretningene bruker. Det var således en nær sammenheng med at opptjeningssystemet var basert på en pensjonsbeholdning på samme måte som folketrygden og folketrygdens delingstall. Siden enkelte pensjonsinnretninger kunne ha en porteføljesammensetning som gjør at de etter bransjejusteringen ville sitte igjen med en restriksjon knyttet til avvik mellom forventet levealder lagt til grunn ved levealdersjusteringen og forventet levealder i sin populasjon, ble det i lovutkastet lagt til grunn at pensjonsinnretningen måtte dekke slik risiko gjennom belastning av egenkapital eller som et tillegg til årlig premie for levealdersrisiko i utbetalingsperioden. Denne tilleggsslikoen skulle dekkes av de pensjonsordninger som hadde en slik økt risiko.

Forslaget til overgangsordning i utredningen her er basert på at de enkelte medlemmer ved uttak av pensjon har opptjent en pensjon både i form av en pensjonsbeholdning som danner basis for beregning av årlig pensjonsytelse på utbetalingstidspunktet ved levealdersjustering, men også i form av en bestemt pensjonsytelse. Ved høringen for NOU 2012: 13 er det rettet kritikk mot forslaget til ordning i §§ 4-17 og 4-18 i lovutkastet, se ovenfor avsnitt 3.4.2.

Ut fra disse forhold har *Banklovkommissjonen* valgt å se på disse reglene på nytt. *Banklovkommissjonen* ser at det er behov for å bygge et system for levealdersjustering direkte på beregninger av forventet gjenstående levetid for de ulike årskull i

forsikringspopulasjonen. Det vil si forventninger om gjenstående levetid ved uttak av pensjon basert på forskjeller i ulike årskulls levealder og nøytralt uttak i forhold til medlemmets uttaksalder. Forventningene i forhold til gjenstående levealder må beregnes ut fra det dødelighetsgrunnlag som pensjonsinnretningene benytter til enhver tid. Ytelsesbaserte pensjonsordninger gir kjønnsnøytrale ytelser fordi ytelsen er beregnet ut fra lønn og tjenestetid. For å sikre kjønnsnøytralitet etter levealdersjustering må det derfor her bygges på gjennomsnittlig dødelighet for menn og kvinner. På dette grunnlag vil man få fram et tall for deling av pensjonsbeholdningen i forhold til uttaksalder. Dersom uttaket ikke skjer ved årsskiftet, men midt i året, er det for folketrygden innført delingstall på månedsbasis. Det forutsettes at det samme kan gjøres her.

Dette vil være motstykket til folketrygdens delingstall, selv om denne betegnelsen ikke brukes. Hovedprinsippene for levealdersjusteringen blir den samme som i folketrygden, men systemet vil være tilpasset forsikringsmessige forhold. Det forutsettes at bransjen vil utarbeide nødvendig materiale med tanke på dødelighetsstatistikk mv. som pensjonsinnretningene trenger for å kunne gjennomføre levealdersjusteringen. Som følge av at disse endringene blir dekket av lovutkastet § 4-17 alene, er det ikke lenger behov for § 4-18 i det opprinnelige lovutkastet. Dette medfører en endring i paragrafnummereringen for resten av kapittel 4 i lovutkastet. Dette har også fått en del konsekvenser for henvisninger i lovutkastet for øvrig. For å lette oversikten over det samlede utkastet til tjenestepensjonslov er det tatt inn et konsolidert utkast til tjenestepensjonslov i vedlegg 2.

Medlemmene Andreassen, Hanssen, Løining, Rikheim, Storrødvann og Sæther viser til at forslaget til håndtering av levealdersrisiko i utkastet til tjenestepensjonslov §§ 4-17 og 4-18 i Banklovkommissjonens forrige utredning (NOU 2012: 13) ledet til mange spørsmål i høringen. Finansdepartementet har i brev av 31. oktober 2012 bedt Finanstilsynet om å vurdere og utarbeide høringsnotat med forslag til lovbestemmelser for en eller flere alternative metoder for hvordan opptjent pensjonskapital kan omregnes til årlige alderspensjonsytelser og behandles under utbetalingsperioden. Finanstilsynet har fått frist til 4. januar 2013, slik at Finanstilsynet i sitt arbeid kan ta hensyn til det som kommer i utredningen her. *Disse medlemmene* tar derfor ikke nå standpunkt til utkastet til et endret system for håndtering av levealdersrisiko i utkastet til tjenestepensjonslov, jf. lovutkastet § 4-17 i utredningen her, samt lovutkastet §§ 4-

11, 4-14, 7-7 og eventuelt andre bestemmelser som måtte være berørt.

Medlemmene Dalsøren, Gjelsvik, Orskaug og Storrødvann viser til det endrede forslaget til utforming av § 4-17 og er bekymret for at konsekvensene av innføring av kjønnsnøytral premie og ytelse ikke er tilstrekkelig utredet.

Disse medlemmene er uenig i at lovutkastet § 4-17 femte ledd som åpner for at pensjonsinnretning som har avvikende levealdersrisiko i sin portefølje kan ta hensyn til dette ved beregning av risikopremie for levealdersrisiko i utbetalingstiden. Dersom det skal beregnes en slik risikopremie så bør den betales i opptjeningsperioden. Ved belastning i utbetalingstiden vil det medføre at arbeidstakere som har pensjon etter grunnmodellen vil få redusert sin pensjon.

Medlemmene Mildal og Skomsvold viser til særmerknad fra Juliussen, Mildal og Skomsvold i NOU 2012: 13 i avsnitt 5.5.6 og lovutkastet §§ 4-17 og 4-18 angående levealdersjustering, delingstall, justeringsfaktor og premie for utvikling av dødelighet etter uttak av premie i tilfelle pensjonsinnretningene har avvikende levealdersrisiko i porteføljen. *Disse medlemmene* fant ikke å kunne støtte forslagene slik de forelå, og ba om at spørsmålene måtte utredes nærmere. På bakgrunn av at en rekke høringsinstanser hadde påpekt uheldige sider og uklarheter ved den foreslåtte håndteringen i NOU 2012: 13, valgte Finansdepartementet å be Finanstilsynet om å utarbeide et høringsnotat med forslag til lovbestemmelser for en eller flere alternative metoder for hvordan godkjent pensjonskapital kan omregnes til årlige ytelser og behandles under utbetalingsperioden.

Disse medlemmene viser til at parallelt med Finanstilsynets oppdrag har Banklovkommissjonen i utredningen for fase III valgt å legge fram et nytt utkast til § 4-17 som til dels dekker §§ 4-17 og 4-18 i forrige utredning. Når det gjelder nytt utkast til § 4-17 første til tredje ledd finner *disse medlemmene* at Banklovkommissjonen i fase III ikke har utredet og vurdert forslaget grundig nok til at *disse medlemmene* finner å kunne ta standpunkt til dette, spesielt fordi det også er ventet et høringsnotat fra Finanstilsynet på samme tema. Når det gjelder utkastet til ny § 4-17 fjerde og femte ledd ønsker *disse medlemmene* å påpeke at disse to siste leddene i vesentlig grad viderefører uheldige egenskaper som ble fremmet i fase II i lovutkastet §§ 4-17 og 4-18. Dette ble nærmere kommentert i særmerknaden fra fase II. *Disse medlemmene* finner derfor ikke å kunne støtte utkastet til de to siste leddene.

Disse medlemmene hadde også ønsket en nærmere beskrivelse av hvordan forsikringsvirksomhetsloven vil komme inn i bildet når det gjelder overskudd og underskudd på risiko. *Disse medlemmene* minner også om deres særmerknad fra fase II om at det bør ses grundigere på hvordan man håndterer dødelighetsrisiko for ordninger med tidsavgrenset utbetalingsperiode.

2) Utkastet til tjenstepensjonslov kapittel 6 inneholder regler om utstedelse av pensjonsbevis til sikring av pensjonsbeholdning opparbeidet ved ny pensjonsopptjening av arbeidstakere som fratrer før uttak av pensjon. Reglene skiller mellom alminnelig forvaltning av pensjonsbeholdningen knyttet til pensjonsbeviset (lovutkastet § 6-8), og forvaltning av pensjonsbeholdningen som egen investeringsportefølje med investeringsvalg i henhold til særskilt avtale (lovutkastet § 6-10). Bestemmelsene i lovutkastet §§ 6-8 og 6-10 gjelder ikke pensjonsrettigheter i henhold til fripoliser utstedt før tjenstepensjonsloven er trådt i kraft.

Banklovkommissjonen fremmet i NOU 2012: 3 Fripoliser og kapitalkrav utkast til nye bestemmelser i foretakspensjonsloven §§ 4-7a og 4-7b som vil åpne for omdanning av vanlige fripoliser med egen investeringsportefølje og investeringsvalg, se ovenfor i avsnitt 3.5. Forslagene ble noe omarbeidet og fremmet for Stortinget i Prop. 11 L (2012-2013) og fikk enstemmig tilslutning i Finanskomiteen (Innst. 113 L (2012-2013) og ble sanksjonert av Kongen i statsråd 14. desember 2012. Forslagene til bestemmelser i foretakspensjonsloven i NOU 2012: 3 ble lagt til grunn for § 6-10 i utkastet til tjenstepensjonslov i NOU 2012: 13 om tilsvarende bestemmelser for pensjonsbevis. I lys av de endringer som framgår av ordlyden i foretakspensjonsloven § 4-7a og 4-7b bør ordlyden i lovutkastet § 6-10 endres på en del punkter. Dette gjelder særlig kravene til informasjon fra pensjonsinnretningen før avtale om investeringsvalg inngås.

Utkastet til overgangsregler i utredningen her omfatter også overgangsregler for fripoliser utstedt før tjenstepensjonslovens ikrafttredelse (§ 7-11). Når det gjelder utformingen av bestemmelsene i denne sammenheng vises det til avsnitt 10.2 ovenfor.

12.3 Endringer i lov om obligatorisk tjenstepensjon

I avsnitt 4.1 ovenfor framgår det at utkastet til ny tjenstepensjonslov ikke innebærer konkrete forslag til endringer i lov om obligatorisk tjenstepensjon. Likevel må det gjøres enkelte justeringer

i lov om obligatorisk tjenestepensjon slik at det klart framgår at en tjenestepensjonsforsikring etablert i samsvar med ny tjenestepensjonslov, vil tilfredsstillende et foretaks plikt til å ha tjenestepensjonsordning for sine ansatte på lik linje med pensjonsordning etter foretakspensjonsloven eller innskuddspensjonsloven. Det bør også framgå klart hvilke minstekrav som gjelder for en tjenestepensjonsforsikring.

Plikten til å ha tjenestepensjonsordning følger av lov om obligatorisk tjenestepensjon § 2. *Banklovkommisjonen* foreslår at det gjøres en endring i denne paragrafens første ledd slik at det klart framgår at pensjonsordninger etter tjenestepensjonsloven er et likestilt alternativ til å etablere pensjonsordning etter foretakspensjonsloven og innskuddspensjonsloven.

Banklovkommisjonen foreslår videre at det tas inn en henvisning til tjenestepensjonsloven i lov om obligatorisk tjenestepensjon § 3 første ledd annet punktum, der det gjøres unntak fra retten til medlemskap i pensjonsordningen, for arbeidstakere som etter foretakspensjonsloven og innskuddspensjonsloven kan holdes utenfor foretakets pensjonsordning. I forhold til tjenestepensjonsloven vil ikke dette omfatte mange arbeidstakere. Etter utkastet til tjenestepensjonslov i NOU 2012: 13 § 3-3 kan arbeidstakere under 20 år holdes utenfor pensjonsordningen, med mindre foretaket har satt en lavere alder i regelverket for pensjonsordningen. Ved fylte 20 år kan ikke arbeidstakere lenger holdes utenfor pensjonsordningen så lenge stillingsandelen er 20 prosent eller høyere, jf. lovutkastet § 3-5. Det er også enkelte særskilte regler for sesongarbeidere, jf. lovutkastet § 3-6.

På samme måte som i foretakspensjonsloven og innskuddspensjonsloven, er det videre et krav om at arbeidstakeren er arbeidsfør på det tidspunkt vedkommende ellers skulle tas opp i pensjonsordningen, jf. lovutkastet § 3-8. Når det gjelder arbeidstakere som har få år igjen eller har passert normal alder for uttak av pensjon, skal disse bli medlem av pensjonsordningen ved ansettelse fram til fylte 75 år på samme måte som andre arbeidstakere som ansettes i foretaket. Siden tjenestepensjonsordningene vil være innskuddsbaserte i opptjeningsperioden er det ikke behov for særskilte unntaksregler for arbeidstakere med få år igjen til opptjeningsalder slik som i foretakspensjonsloven.

Lov om obligatorisk tjenestepensjon har to forskjellige bestemmelser som fastsetter minstekrav til pensjonsordninger med henholdsvis innskuddspensjon (§ 4) og ytelsesbasert foretakspensjon (§ 5). Bestemmelsen med minstekrav til ytelses-

basert foretakspensjon (§ 5) er ikke aktuell å anvende for tjenestepensjonsforsikringer.

Et alternativ for å få fram minstekravene til tjenestepensjonsforsikringer i lov om obligatorisk tjenestepensjon kunne være å fastsette en egen paragraf i loven for tjenestepensjonsforsikringer basert på en tilsvarende bestemmelse som for innskuddspensjon. En egen paragraf ville følge oppbyggingen av loven siden det er anvendt særskilte paragrafer for innskuddspensjon og foretakspensjon, og det ville da framstå som klart at man står overfor tre likestilte alternativer for etablering av pliktig tjenestepensjonsordning for ansatte. En slik paragraf ville imidlertid bli omtrent liklydende med § 4 i loven som følge av at minstekravene både for pensjonsordninger etter innskuddspensjonsloven og tjenestepensjonsloven vil være knyttet til størrelsen på innskuddet i forhold til lønn. For å slippe større endringer i lov om obligatorisk tjenestepensjon ved endring av paragrafnummerering osv., foreslås det i stedet at overskriften til § 4 endres og at det tas inn et eget ledd som fastsetter minstekravene til pensjonsordninger med tjenestepensjonsforsikring på tilsvarende måte som for innskuddspensjonsordninger.

Minstekravet til pensjonsordninger etter innskuddspensjonsloven innebærer i dag at innskuddet skal være minst 2 prosent av lønnen mellom 1 og 12 G som det enkelte medlem mottar fra foretaket i løpet av året. Før beregningen av minstekravet skjer det således et fradrag på 1 G i lønnen i stedet for at minstekravet defineres i forhold til lønn fra første lønnskroner. En slik beregningsmetode medfører at minstekravet vil bli forholdsvis høyere for de med høyere lønn enn for de med lavere lønn som følge av at fradraget på 1 G utgjør en større andel av lavere lønn enn høyere lønn. Bakgrunnen og begrunnelsen for dette fradraget er den tidligere grunnpensjonen i folketrygden som var lik grunnbeløpet (for enslige).

I utkastet til tjenestepensjonslov er det i § 4-2 tredje ledd lagt til grunn at årlig premie skal fastsettes som en bestemt prosent av lønn inntil 12 G. Det er ikke åpnet for at det kan gjøres et bunnfradrag i lønnen før beregningen av premien lik folketrygdens grunnbeløp. I NOU 2012: 13 avsnitt 5.3.2 har *Banklovkommisjonen*s medlem, Mildal, en særmerknad på dette blant annet begrunnet i ønske om balansering av forholdet i opptjening mellom ulike lønnsgrupper og at også ny folketrygd sikrer en garantipensjon for lavtlønnende som er høyere enn den forholdsmessige opptjening for grupper med høyere lønn.

Banklovkommisjonen har vurdert det slik at det ikke tilligger kommisjonens arbeidsoppgaver på

nåværende tidspunkt å foreslå endringer i lov om obligatorisk tjenestepensjon som medfører endringer i minstekravene til pliktig tjenestepensjonsordning i private foretak. Selv om det er skjedd endringer i folketrygden som kunne tilsi at man ikke lenger skulle gjøre et fradrag i lønnen på 1 G, bør det ikke gjøres endringer i dette nå fordi dette vil få konsekvenser for minstekravet til innskudd. Det er heller ikke hensiktsmessig at det gjøres forskjell mellom minstekrav til innskuddspensjonsordning og minstekrav til tjenestepensjonsforsikring etter lovutkastet. Selv om det i utkastet til tjenestepensjonslov er lagt til grunn at årlig premie skal fastsettes som en bestemt prosent for lønn inntil 12 G, foreslår *Banklovkommissjonen* at minstekravet etter lov om obligatorisk tjenestepensjon beregnes i forhold til lønn mellom 1 og 12 G.

12.4 Endringer i skatteloven

For å sikre at innbetalinger til pensjonsordninger etablert i samsvar med utkastet til tjenestepensjonslov skal gis en skattegunstig behandling, må det gjøres enkelte endringer i skatteloven.

I skatteloven § 4-2 annet ledd er det i annet punktum gjort unntak slik at arbeidstakers rettigheter i en pensjonsordning etablert etter foretakspensjonsloven og innskuddspensjonsloven ikke medregnes ved beregning av skattepliktig formue for arbeidstaker. Tilsvarende foreslås å gjelde for rettigheter i pensjonsordning etter tjenestepensjonsloven, se forslag til lovendring i kapittel 16 nedenfor.

Skatteloven § 5-40 gjelder skatteplikt for pensjonsytelser. § 5-40 tredje ledd er formulert slik at den gjelder pensjonsytelser fra pensjonsordninger i arbeidsforhold eller for individuelle pensjonsavtaler eller fripoliser utgått fra slike avtaler. Paragrafens utforming dekker således i utgangspunktet også ytelser fra tjenestepensjonsforsikringer, men for at det skal bli korrekt må bestemmelsen justeres slik at den også gjelder utbetalinger fra pensjonsbevis.

Skatteloven § 6-46 gjelder retten til inntektsfradrag for tilskudd til pensjonsordninger etter foretakspensjonsloven og innskuddspensjonsloven. Det foreslås at denne bestemmelsen utvides slik at tilskudd fra arbeidsgiver og arbeidstakere til pensjonsordninger etter tjenestepensjonsloven omfatter fradraget. Som følge av endringene i § 6-46 vil det måtte gjøres enkelte endringer i henvisningene i § 6-47 første ledd bokstav b.

12.5 Vurdering av maksimale rammer for innskudd

12.5.1 Innledning

Av mandatet inntatt i avsnitt 2.1 ovenfor framgår det at Finansdepartementet blant annet har bedt Banklovkommissjonen om en vurdering av om knekkpunkter, maksimale innskuddssatser mv. i innskuddspensjonsloven bør endres. I mandatet er det videre lagt til grunn at Banklovkommissjonens forslag til endringer i de skattegunstige tjenestepensjonsordningene i privat sektor i utgangspunktet bør være provenynøytrale for det offentlige.

Etter innskuddspensjonsloven § 5-3 skal innskuddets størrelse fastsettes i innskuddspensjonsordningens innskuddsplan. Innskuddet kan fastsettes som et bestemt beløp per medlem uavhengig av lønn, som en bestemt prosent av medlemmets lønn eller av et lønnsgrunnlag beregnet etter regler fastsatt i regelverket. Det kan for hvert medlem brukes ulike proSENTSATS for medlemmets lønnsgrunnlag for henholdsvis lønn inntil 6 G og de deler av lønnen som ligger mellom 6 og 12 G.

Innskuddspensjonsloven § 5-4 fastsetter at innskuddene i et år ikke skal overstige et fastsatt beløp for hvert medlem eller en fastsatt prosent av medlemmets lønn. Hvilke beløp eller prosent dette er, skal fastsettes i forskrift. Det er videre lagt til grunn i loven at det i forskriften kan fastsettes ulike proSENTSATS for medlemmets lønn inntil 6 G og de deler av lønn som ligger mellom 6 og 12 G. Minstekravene til pensjonsordningene, herunder innskuddspensjonsordninger, følger av lov om obligatorisk tjenestepensjon. I denne loven er minstekravet til innskuddspensjonsordninger fastsatt til 2 prosent av lønn mellom 1 og 12 G. Som det framgår ovenfor i avsnitt 12.3 er tilsvarende minstekrav foreslått for tjenestepensjonsforsikringer etter tjenestepensjonsloven.

I forskrift 22. desember 2000 nr. 1413 til lov om innskuddspensjon i arbeidsforhold (innskuddspensjonsforskriften) har Finansdepartementet i § 3-2 fastsatt at innskuddet for et medlem av en innskuddspensjonsordning hvert enkelt år ikke kan overstige 22 prosent av G (for ordninger hvor innskuddet er fastsatt som et bestemt beløp). For ordninger hvor innskuddet er fastsatt som en prosent av inntekt, kan ikke innskuddet overstige 5 prosent av den del av medlemmets lønn som ligger mellom 1 og 6 G, og 8 prosent av den delen av lønnen som ligger mellom 6 og 12 G.

Prosentatsene i forskriften ble ved fastsettelsen basert på sannsynlige framtidige avkastningsprognoser. På dette tidspunktet var blant annet rentemarkedet et annet enn hva som er tilfelle i dag. En av fordelene ved å fastsette maksimalrammer og andre grenser ved forskrift istedenfor i loven, er at det er mulig å gjøre endringer i disse uten en større lovprosess blant annet dersom avkastningsprognosene ikke stemmer lenger. I dette tilfellet er imidlertid ikke maksimalgrensene blitt revidert selv om man har fått et lavrentemarked som over tid har medført avkastningsnivåer som ligger betydelig under det som ble lagt til grunn ved beregningene av maksimalrammene i innskuddspensjonsforskriften. Selv med investeringsvalg basert på aktivaplasseringer med høyere risiko, har det i de senere år ikke vært mulig å oppnå avkastningsnivåer som forutsatt ved fastsettelsen av maksimalrammene i 2000.

12.5.2 Banklovkomisjonens tidligere arbeid med pensjonslovene

Banklovkomisjonen har tidligere i arbeidet med tilpasningen av pensjonslovene til ny folketrygd kort berørt spørsmålet om maksimalrammene for innskuddspensjonsordninger. I NOU 2010: 6 Pensjonslovene og folketrygdreformen I side 69, la Banklovkomisjonen til grunn følgende:

«Banklovkomisjonen legger til grunn at de maksimale innskuddssatsene som er fastsatt i forskrift i dag, gjør at det ikke er praktisk mulig å oppnå et pensjonsnivå i innskuddspensjonsordningene som kan sammenlignes med det som er et forholdsvis vanlig pensjonsnivå i de ytelsesbaserte foretakspensjonsordningene. Det reiser etter Banklovkomisjonens vurdering enkelte betenkeligheter at lovgivningen på denne måten er med på å bidra til forskjeller i pensjonsnivå avhengig av hva slags type pensjonsordning man er medlem av. Dette i seg selv kan tale for en heving av de maksimale innskuddssatsene.

Som beskrevet ovenfor i avsnitt 5.2.2, er markedssituasjonen i dag slik at det er et press for omdanning av ytelsesbaserte foretakspensjonsordninger til innskuddspensjonsordninger. En heving av de maksimale innskuddssatsene for innskuddspensjonsordninger kan bidra til at flere foretak velger å foreta en slik omdanning til innskuddspensjonsordninger som til tross for en økning av de maksimale innskuddssatsene, kan utgjøre en dårligere sik-

ring av alderspensjon enn hva arbeidstakerne har i den ytelsesbaserte foretakspensjonsordningen i dag. Dette samtidig med at det ennå ikke er avklart hvilken utforming ytelsesbaserte og forsikringsbaserte tjenstepensjonsordninger skal kunne gis i framtiden, tilpasset den nye folketrygden. En endring av de maksimale innskuddssatsene nå kan derfor oppfattes som bidrag til at omdanning av ytelsesbaserte foretakspensjonsordninger til innskuddspensjon foretas på et mangelfullt grunnlag.

Det er derfor Banklovkomisjonens oppfatning at det beste og mest hensiktsmessige vil være å vurdere endring av de maksimale innskuddssatsene for innskuddspensjon samtidig med vurderingen av hvordan ytelsesbaserte og forsikringsbaserte tjenstepensjonsordninger bør se ut i framtiden. Se nærmere nedenfor i avsnitt 5.3.

Det samme gjelder en vurdering av tilpasningen av knekkpunktet i § 5-3 på lønn under og over 6 G, til grensen for opptjening i den nye folketrygden på 7,1 G. Banklovkomisjonen er av den oppfatning at det vil kunne være hensiktsmessig og ryddig at tjenstepensjonslovene opererer med samme knekkpunkt som grensen for opptjening av pensjon i folketrygden. Det er i og for seg ikke noe til hinder for at det foretas en slik tilpasning i innskuddspensjonsloven nå, men en endring av knekkpunktet til 7,1 G vil medføre at de som i dag har lønn over 6 G og der innskuddsplanen har høyere innskuddssats for lønn over 6 G enn under, vil få et lavere samlet innskudd for lønnen mellom 6 G og 7,1 G. En slik reduksjon i innskuddsnivå for disse arbeidstakerne kan unngås ved at foretaket hever innskuddsnivået i innskuddsplanen noe. Imidlertid vil ikke en slik heving være mulig om innskuddene i innskuddspensjonsordningen allerede er basert på de maksimale innskuddssatsene. En endring av knekkpunktet til 7,1 G i en slik situasjon vil dermed kunne medføre at enkelte grupper med arbeidstakere i enkelte innskuddspensjonsordninger kan oppleve å få et lavere innskudd enn i dag. Banklovkomisjonen er derfor av den oppfatning at knekkpunktet bør tilpasses den nye folketrygden samtidig med at det gjøres en vurdering av de maksimale innskuddssatsene fastsatt i henhold til innskuddspensjonsloven § 5-3.»

I avsnitt 5.3 på side 73 i utredningen la Banklovkomisjonen videre til grunn:

«Banklovkommisjonen legger til grunn at en justering av maksimalrammene for innskudd i innskuddspensjonsordninger bør skje blant annet på grunnlag av hvordan de ytelsesbaserte og forsikringsbaserte tjenstepensjonsordningene bør se ut i framtiden.»

Når det gjaldt adgangen for selvstendige næringsdrivende og frilansere til å etablere innskuddspensjonsordning er det i innskuddspensjonsloven § 2-3 annet ledd fastsatt at årlig innskudd for denne gruppen ikke kan overskride fire prosent av den samlede beregnede personinntekt. I NOU 2010: 6 side 85 la Banklovkommisjonen til grunn at det burde så langt som mulig etableres like grenser og like bestemmelser for denne gruppen og alminnelige lønsmottakere. Banklovkommisjonen foreslo en endring i innskuddspensjonsloven § 2-3 i samsvar med dette. Ved oppfølgingen av utredningen la Finansdepartementet til grunn at de ville komme tilbake til en vurdering av dette (Prop. 6 L (2010-2011) side 30).

12.5.3 Tjenstepensjonsloven

Ved vurderingene av rammene i tjenstepensjonsloven i NOU 2012: 13, la Banklovkommisjonen til grunn at det i standardmodellen skulle være mulig å oppnå det samme samlede pensjonsnivå som er normalt for ytelsesbaserte foretakspensjonsordninger, nemlig to tredeler av lønn. Lovutkastet inneholder maksimalrammer for årlig premieinnskudd fastsatt i prosent av lønn. Foretaket vil innenfor maksimalrammene kunne velge nivå på innskuddene. Dette skal fastsettes i pensjonsplanen. Rammene skal fastsettes i forhold til all lønn fra første krone så lenge arbeidstakeren oppfyller kravene til å være medlem av pensjonsordningen. Utkastet inneholder ingen åpning for å foreta bunnfradrag på 1 G før beregning av premieinnskuddet. Dette er i samsvar med beregningen i ny folketrygd (folketrygdloven § 20-5) og folketrygdens overgang til en ordning basert på garantipensjon (folketrygdloven §§ 20-9 følgende).

Maksimalrammen for standardmodellen ble satt til 7 prosent av lønn inntil 12 G med et mulig tillegg for lønn mellom 7,1 og 12 G på 18,1 prosent. For grunnmodellen ble maksimalrammen satt til 8 prosent av lønn opptil 12 G og tillegg på inntil 18,1 prosent for lønn mellom 7,1 og 12 G. Det vises til NOU 2012: 13 avsnitt 5.3.5 og de beregningene som framkommer der.

Det ble ved beregningen av disse grensene lagt til grunn at folketrygden sikrer opptjening av pensjon for lønn opp til 7,1 G. En beregnet premie

i folketrygden på 18,1 prosent av lønn gir etter 40 års opptjening en alderspensjon på 54 prosent av lønn dersom man ikke tar hensyn til levealdersjustering. Det vises til Ot.prp. nr. 37 (2008-2009) avsnitt 3.3.3. Hensyntatt avkastning, oppregulering og dødelighetsarv, vil et årlig innskudd på 7 prosent sikre en samlet pensjon på om lag 66 prosent for lønn inntil 7,1 G.

Banklovkommisjonen valgte å sette rammen for hovedpremien noe høyere i grunnmodellen, 8 prosent, som følge av at det i grunnmodellen ikke gis garantier for årlig oppregulering av pensjonsbeholdningen. En del foretak kan være interessert i å forplikte seg til høyere innskuddspremier i stedet for å ha et oppreguleringsansvar dersom avkastningen i enkelte år ikke blir tilstrekkelig. Et slikt ansvar for oppregulering vil utløse en balanseføringsplikt av framtidige pensjonsforpliktelser.

Siden folketrygden ikke dekker noen ytelse for lønn over 7,1 G, vil tjenstepensjonsordningen måtte kompensere dette dersom man skal opprettholde et pensjonsnivå på to tredeler av lønn inntil 12 G. Dette er bakgrunnen for at det i lovutkastet foreslås at foretaket kan fastsette en tilleggspremie for lønn mellom 7,1 og 12 G på inntil 18,1 prosent.

Det er kun de årlige premier som beregnes ut fra lønn som skal omfattes av de lovfastsatte grensene for årlige premier. Maksimalgrensen vil ikke omfatte reguleringspremie, premie for premiefri-tak ved uførhet og risikopremier.

12.5.4 Problemstillinger ved vurdering av rammene for innskuddspensjonsordninger

Ved en vurdering av maksimalrammene for innskuddspensjonsordninger reiser det seg en del spørsmålsstillinger både hva gjelder forholdet til dagens maksimalrammer i innskuddspensjonsforskriften og i forhold til de rammer som er foreslått i utkastet til tjenstepensjonsloven i NOU 2012: 13.

Disse forholdene er:

- Valg av knekkpunkt siden ny folketrygd yter pensjon opp til 7,1 G av lønn.
- Adgang til å gjøre et bunnfradrag i lønn på 1 G ved beregningen av innskudd for den enkelte arbeidstaker.
- Innskuddspensjonsordninger er i all hovedsak opphørende pensjonsytelser, mens hovedregelen i utkastet til tjenstepensjonslov for tjenstepensjonsforsikringsordninger er livsvarige ytelser.
- I innskuddspensjonsordninger går pensjonsbeholdningen til de etterlatte ved død. I utkastet

til tjenstepensjonslov tilføres pensjonsbeholdningen forsikringskollektivet i form av dødelighetsarv.

- I utkastet til tjenstepensjonslov er foretaket i standardmodellen gitt et ansvar for å sikre oppregulering av pensjonsbeholdningen dersom avkastningen ikke er tilstrekkelig. Slike muligheter er ikke lagt inn i innskuddspensjonsloven eller innskuddspensjonsforskriften.
- Endring av maksimalrammene for innskuddspensjon vil få skattemessige konsekvenser ved økt inntektsfradrag for foretak som velger å øke innskuddene i sine innskuddspensjonsordninger ut over de maksimalrammer som gjelder i dag. Økning av maksimalrammene vil også kunne ha betydning for foretaks valg av pensjonsordning dersom de er i en omdanningsprosess.

12.5.5 Banklovkommisjonens vurdering

1) Banklovkommisjonen er et lovutvalg som vurderer og reviderer lovgivning i henhold til de mandater som er gitt og gis i forbindelse med kommisjonens arbeid. Det er derfor ikke Banklovkommisjonens oppgave å foreslå endringer og konkret utforming av bestemmelser som inngår som en del av forskriftsverket fastsatt i henhold til lov. På bakgrunn av at maksimalrammene for innskuddspensjonsordninger er fastsatt i forskrift i henhold til innskuddspensjonsloven er det i dag opp til Kongen, i dette tilfellet Finansdepartementet, å beregne og vurdere hvilke konkrete maksimalrammer som skal fastsettes i innskuddspensjonsforskriften. I foretakspensjonsloven og utkastet til tjenstepensjonslov framgår maksimalrammene direkte av loven. Det kan derfor anføres at samme løsning burde vært valgt i innskuddspensjonsloven, særlig når man ser det på bakgrunn av at maksimalgrensene i innskuddspensjonsforskriften ikke har vært justert så ofte som man kanskje påregnet når man valgte løsningen med forskriftsfastsatte maksimalrammer for innskuddspensjon. Gjeldende maksimalgrenser er imidlertid fastsatt etter en vurdering av framtidige avkastningsforhold som har meget stor betydning for samlet pensjonskapital og pensjonsnivået ved innskuddspensjon. Avkastningsnivået vil imidlertid skifte med markedsforholdene, og det vil være behov for senere å kunne tilpasse maksimalgrensene til utviklingen. Dette lar seg lettest gjøre ved forskrift. En direkte regulering av maksimalrammene i loven kan imidlertid oppleves som mer forutberegnlig og det gir en mer enhetlig behandling av spørsmålene i pensjonslovene på kollektivsi-

den. *Banklovkommisjonen* har på denne bakgrunnen valgt å innarbeide et forslag til maksimalrammer direkte i innskuddspensjonsloven, men slik at Kongen ved forskrift kan fastsette nærmere regler med andre maksimalrammer.

2) Når det gjelder maksimalrammene er *Banklovkommisjonen*, som lagt til grunn i NOU 2010: 6 side 69 (se ovenfor i avsnitt 12.5.3), av den oppfatning at produktlovgivningen i prinsippet ikke bør bidra til forskjeller i pensjonsnivå avhengig av hva slags type pensjonsordning man er medlem av. Med dagens investeringsmarkeder vil det ikke være mulig å oppnå en avkastning på pensjonskapitalen i innskuddspensjonsordningene, selv med hva som oppfattes som en optimal aktivaallokering, som kan gi et pensjonsnivå som kan sammenlignes med det som er vanlig i ytelsesbaserte foretakspensjonsordninger i dag og som har vært et mål ved fastsettelse av rammene i standardmodellen i tjenstepensjonsloven, nemlig to tredeler av lønn i samlet pensjon. Dette tilsier i seg selv at maksimalrammene for innskuddspensjonsordninger bør heves en god del fra dagens nivå på 5 og 8 prosent.

Det forhold at ny folketrygd ikke sikrer opptjening av pensjon utover 7,1 G er også et moment som vil og bør komme inn i en vurdering av maksimalrammene for innskuddspensjonsordninger. Både dagens ytelsesbaserte foretakspensjonsordninger og utkastet til tjenstepensjonslov i NOU 2012: 13 innebærer at foretakene gjennom pensjonsordningen kan kompensere for bortfallet av folketrygd for de med lønn mellom 7,1 og 12 G. Dersom de skattegunstige pensjonsordningene skal likebehandles uavhengig av hvilken produktform som velges, vil maksimalgrensene for innskuddspensjon måtte heves dersom det skal ligge muligheter i regelverket for en hel eller delvis kompensasjon for bortfallet av folketrygdopptjening for disse lønnsgruppene.

Banklovkommisjonen legger til grunn at det ikke vil være mulig å heve maksimalsatsene for innskuddspensjon uten at dette får provenymessige virkninger i form av økte inntektsfradrag for foretak som ønsker å heve pensjonsnivået for sine arbeidstakere i allerede etablerte innskuddspensjonsordninger. Ved gjennomføring av utkast til tjenstepensjonslov vil imidlertid foretaket kunne oppnådd det samme ved en omdanning fra innskuddspensjonsordning til tjenstepensjonsforsikring. Dersom det ikke er andre hensyn som tilsier at myndighetene bør fremme slik omdanning, bør ikke de provenymessige konsekvenser medføre at man ikke vil heve de maksimale innskuddssatsene.

3) Forskriften åpner i dag slik som gjengitt foran, for at innskuddet enten kan fastsettes som et fast beløp for alle medlemmer eller for en prosent av lønn. Dersom pensjonsplanen bruker prosent av lønn kan prosenten være ulik for lønn over og under 6 G.

I praksis er det en angivelse av innskuddet i prosent av lønn som anvendes ved etablering av innskuddspensjonsordninger. Opsjonen om fast beløp har ikke vært brukt. Det vil heller ikke være godt tilpasset lov om obligatorisk tjenestepensjon der minstekravene er basert på prosent av lønn. I utkastet til tjenestepensjonslov har man også basert seg på innskuddspremie som fastsettes i prosent av lønn for den enkelte arbeidstaker. Siden dette er presisert som en opsjon i innskuddspensjonsloven § 5-3 i dag, ser imidlertid *Banklovkommisjonen* ingen grunn til å foreslå at dette skal droppes som et mulig alternativ. Dette alternativet medfører i seg selv ikke at lovverket blir vesentlig mer komplisert.

Så lenge opsjonen for å kunne fastsette innskuddet som et fast beløp for alle arbeidstakere består, bør maksimalgrensen heves selv om grensen i og for seg er gjenstand for en regulering gjennom utviklingen av G. Dagens presentsats på 22 prosent av G er kun akkurat tilstrekkelig til å dekke minimumskravet i lov om obligatorisk tjenestepensjon for lønn på 12 G.

4) I NOU 2010: 6 ga Banklovkommisjonen, som gjengitt ovenfor i avsnitt 12.5.2, uttrykk for at det ville være hensiktsmessig og ryddig at knekkpunktet for innskuddsgrensene i innskuddspensjonsloven ble tilpasset ny folketrygd. Dette skulle i prinsippet tilsi én innskuddssats for lønn inntil 7,1 G og en høyere innskuddssats for lønn mellom 7,1 og 12 G. Dette som følge av at folketrygdens alderspensjonsopptjening stanser ved lønn på 7,1 G. Ved høyere lønn enn dette er det ingen opptjening av rett til alderspensjon i ny folketrygd.

En endring av knekkpunktet fra 6 til 7,1 G kan slå negativt ut for arbeidstakere som i dag er i innskuddspensjonsordninger med høyere innskuddssatser for lønn over 6 G enn for lønn under 6 G. For å unngå at disse ikke skal få lavere pensjon ved en endring av knekkpunktet, vil man være avhengig av at det etableres rom for at foretaket kan fastsette høyere innskuddssatser for lønn i hvert fall inntil 7,1 G enn dagens maksimalgrense. Dersom pensjonsordningen i dag ligger på maksimalrammene i innskuddspensjonsforskriften og man skal opprettholde innskuddsnivået for de med lønn over 6 G, må maksimalsatsen for lønn inntil 7,1 G legges på minimum 5,5 prosent. Alter-

nativet er at det kan gis en overgangsordning der det åpnes for å anvende en høyere grense for innskudd for lønn mellom 6 og 7,1 G for de arbeidstakere som allerede har dette i dag. Legges maksimalrammene for lønn under 7,1 G tilstrekkelig høyt, vil ikke dette bli noe problem.

Dagens system i innskuddspensjonsloven er basert på at man skal ha en maksimal innskuddssats for lønn inntil 6 G og en sats for lønn mellom 6 og 12 G. På bakgrunn av den valgte utformingen av maksimalrammene i utkastet til tjenestepensjonslov kan det i stedet velges at man også for innskuddspensjon fastsetter en felles maksimalsats for all lønn opp til 12 G og en tilleggssats for lønn mellom 7,1 og 12 G som en åpning for å kompensere for bortfallet av folketrygd. Dette vil medføre at innskuddspensjonsloven §§ 5-2, 5-3 og 5-4 må endres. Etter *Banklovkommisjonens* vurdering vil en slik løsning i loven være bedre tilpasset ny folketrygd. Valg av en slik måte å fastsette maksimalrammene på vil ikke nødvendigvis framtvinge endringer i de eksisterende innskuddspensjonsordninger, da disse kan beholde den gamle måten å angi innskuddet på så lenge det tas hensyn til at forskjellen skal ligge for lønn over 7,1 G i stedet for 6 G. *Banklovkommisjonen* har valgt å utforme et forslag til endring av innskuddspensjonsloven §§ 5-2 til 5-4 som innebærer at det fastsettes én maksimalprosentssats for lønn inntil 12 G og én maksimalsats for en tilleggsprosent for lønn mellom 7,1 og 12 G. Knekkpunktet vil dermed bli endret til 7,1 G.

5) Innskuddspensjonsloven § 5-3 åpner etter sin ordlyd bare for at det kan fastsettes ulik presentsats for medlemmets lønnsgrunnlag for henholdsvis lønn inntil 6 G og de deler av lønnen som ligger mellom 6 og 12 G. Tilsvarende skille er det også lagt opp til etter § 5-4 første ledd for fastsettelse av maksimale presentsatser. I innskuddspensjonsforskriften § 3-2 har Finansdepartementet likevel valgt å fastsette maksimalgrensene for innskuddspensjonsordninger slik at grensene gjelder for lønn mellom 1 og 6 G (5 prosent) og for lønn mellom 6 og 12 G (8 prosent). Av forskriftens § 3-2 annet ledd annet punktum framgår det uttrykkelig at det ikke skal betales innskudd for lønn under 1 G eller for lønn over 12 G.

I utkastet til tjenestepensjonslov i NOU 2012: 13 valgte Banklovkommisjonen å bygge på prinsippet i folketrygden om opptjening fra første krone. Det er derfor ikke åpnet for at det kan gjøres bunnfradrag i lønnen før beregning av det årlige premieinnskudd for medlemmene av pensjonsordningen. Utkastet til tjenestepensjonslov fastsetter maksimalrammene for innskuddspre-

mie i tjenestepensjonsforsikringer. Minstekravene skal følge av lov om obligatorisk tjenestepensjon og i den sammenheng fastsettes kravene i forhold til lønn mellom 1 og 12 G, se ovenfor i avsnitt 12.3.

For å sikre en best mulig tilpasning til ny folketrygd, er *Banklovkommissjonen* av den oppfatning at en slik tilpasning av maksimalrammene bør gjelde i forhold til all lønnsinntekt uten fradrag tilsvarende 1 G slik at innskuddspensjon framstår som et tilpasset tillegg til alderspensjonen fra folketrygden. Det vil si at maksimalrammene bør settes i samsvar med innskuddspensjonsloven § 5-3 slik at satsene knyttes til lønn inntil 7,1 G og til lønn mellom 7,1 og 12 G. *Medlemmet Mildal* mener at sparing fra 1 G må videreføres slik det er i dag, eventuelt at det åpnes for at foretaket kan velge om sparing skal starte fra første krone eller 1 G. *Dette medlemmet* viser også til tilsvarende særmerknad i NOU 2012: 13 når det gjelder regelverk for tjenestepensjoner.

Banklovkommissjonen er klar over at en overgang til beregning av innskudd fra første krone i stedet for lønn som overstiger 1 G vil endre de forholdsmessige innskudd mellom lavtlønnede og høytlønnede i eksisterende pensjonsordninger. Siden dette dreier seg om eksisterende pensjonsordninger som i utgangspunktet ikke må endres som følge av endringer i lovgivningen, vil situasjonen være en noe annen enn ved etablering av tjenestepensjonsforsikringer eller endring av ytelsesbasert foretakspensjonsordning til en ordning tilpasset tjenestepensjonsloven. I de sistnevnte tilfeller skal det uansett skje endringer i pensjonsplanen. En endring av maksimalsatsene for innskuddspensjonsordninger vil imidlertid ikke nødvendigvis gjøre at et foretak vil velge å gjøre endringer i innskuddsnivået for foretakets innskuddspensjonsordning. En opphevelse av muligheten for å ha et bunnfradrag på 1 G vil dermed framtinge endringer også i disse innskuddspensjonsordningene. *Banklovkommissjonen* foreslår derfor i utkastet til endring av innskuddspensjonsloven § 5-4 at Kongen kan fastsette at det ved beregning av lønn som grunnlag for fastsettelse av innskudd i den enkelte innskuddspensjonsordning kan ses bort fra lønn mellom 0 og 1 G.

6) Hovedregelen i de ytelsesbaserte foretakspensjonsordningene har vært at de har sikret livsvarig alderspensjon til medlemmene. Om lag en tredel¹ av ordningene har imidlertid vært etablert med opphørende alderspensjonsytelser. De har hatt en minimums utbetalingstid på 10 år. Ved til-

pasning til fleksibelt uttak av alderspensjon i 2010 ble det fastsatt at alderspensjonen uansett skulle løpe til fylte 77 år.

For innskuddspensjon har så å si alle ordninger vært opphørende som følge av at de har vært etablert som spareordninger. Det har ikke vært vanlig å konvertere ordningen til pensjonsforsikring på uttakstidspunktet og dermed har det heller ikke vært mulig å sikre livsvarige alderspensjonsytelser. Dels har nok dette skyldtes at en konvertering til forsikring på utbetalingstidspunktet ville ha utløst krav om høyere innskudd for kvinner enn for menn i henhold til innskuddspensjonsloven § 5-3 annet ledd.

Hovedreglene i utkastet til tjenestepensjonslov er at alderspensjonsytelsen skal være livsvarig, men det er i lovutkastet § 4-24 (§ 4-23 etter endring i utredningen her) åpnet for en tidsavgrenset utbetalingsperiode på minimum 10 år og uansett til fylte 80 år.

Det forhold at de aller fleste innskuddspensjonsordninger bare sikrer alderspensjon i en begrenset periode av pensjonisttiden, vil være et argument som kan vektlegges ved en vurdering av maksimalrammene for innskuddspensjon. Der som foretaket velger å bruke maksimalrammene for innskudd i pensjonsordningen og samtidig setter utbetalingsperioden til 10 år, vil dette kunne gi høye pensjonsytelser i denne perioden sett i forhold til pensjonsytelser som utbetales på livstid. Samfunnsøkonomisk kan dette være uheldig som følge av at pensjonsinntektene vil være basert på folketrygden alene på det tidspunkt behovet for hjelp knyttet til alderdommen vil være størst for de fleste.

Banklovkommissjonen la i NOU 2012: 13 til grunn at det var vanskelig å unngå tidsavgrensede ytelser fordi det har vært åpnet for dette i foretakspensjonsloven og i innskuddspensjonsloven helt siden 2000. Også før foretakspensjonsloven ble vedtatt var det etablert ytelsesbaserte pensjonsordninger med opphørende alderspensjonsytelser. For å unngå at de årlige pensjonsytelsene blir for høye dersom foretaket velger å legge innskuddene på maksimalsatsene fastsatt i henhold til innskuddspensjonsloven, kan det vurderes om minstekravene til utbetalingsperioden i innskuddspensjonsloven § 7-4 første ledd bør heves, for eksempel til fylte 80 år som i utkastet til tjenestepensjonslov. En slik endring vil ikke medføre reduksjon av den samlede pensjonsutbetaling til medlemmene av pensjonsordningen og kan sannsynligvis gjennomføres også for tidligere innbetalte innskudd før endring av minsteutbetalingstiden. Siden innskuddspensjonsloven ikke er

¹ Ifølge informasjon *Banklovkommissjonen* har innhentet fra pensjonsinnretningene.

hovedfokus for denne utredningen finner *Banklovkommisjonen* imidlertid ikke grunn til å foreslå en slik endring her.

7) Innskuddspensjonsordninger er spareordninger i opptjeningsperioden. Det er således ikke etablert noe risikofelleskap mellom medlemmene av innskuddspensjonsordningene på tilsvarende måte som ved forsikringsbaserte ordninger. Som et resultat av dette vil de oppsparte midlene ved medlemmets død gå til barn eller ektefelle/samboer i form av etterlattepensjon. Dersom det ikke er etterlatte som har krav på slike ytelser, utbetales de oppsparte midler til dødsboet, jf. innskuddspensjonsloven § 7-7.

Siden tjenestepensjonsforsikringene er forsikringsbaserte ordninger, er utkastet til tjenestepensjonslov basert på at pensjonsbeholdningen ved et medlems død skal komme forsikringskollektivet til gode i form av faktisk dødelighetsarv som tilføres pensjonsbeholdningen årlig i opptjeningsperioden eller som et beregningselement ved beregningen av pensjonsytelsen i utbetalingsperioden. I tjenestepensjonsforsikringene er således dødelighetsarven en kilde til at pensjonsbeholdningen vokser i opptjeningsperioden og dermed gir grunnlag for en høyere pensjonsytelse. Tilsvarende mulighet finnes ikke i innskuddspensjonsordningene.

Denne forskjellen kan brukes som et argument for høyere maksimalrammer i innskuddspensjonsordninger. Det kan også argumenteres med at pensjonskapitalen i innskuddspensjonsordningene utgjør et vern for de etterlatte ved dødsfall og at rammene bør gjøre det mulig å sikre de etterlatte et reelt vern ved rask oppbygging av pensjonskapitalen så tidlig som mulig. Etter *Banklovkommisjonens* vurdering sikres de etterlatte best og mest effektivt ved særskilte etterlatteytelser som enten knyttes til pensjonsordningen eller som etableres som særskilte ordninger. Utformingen av slike ordninger vil Banklovkommisjonen vurdere på et senere tidspunkt når det er klarlagt hvilke etterlatteytelser som folketrygden vil sikre (se ovenfor i avsnitt 6.1).

8) En annen sentral forskjell mellom innskuddspensjonsordninger og tjenestepensjonsordninger er at pensjonsbeholdningen i tjenestepensjonsordninger er underlagt en nullgaranti fra pensjonsinnretningen så lenge pensjonsbeholdningen er underlagt alminnelig forvaltning og ikke investeringsvalg for den enkelte arbeidstaker. Det legges til grunn at dette vil være et viktig vern for mange arbeidstakere og at alminnelig forvaltning i tjenestepensjonsforsikringer vil være vanligere enn i innskuddspensjonsordninger.

Dette gir muligheter for forskjeller i sannsynlig avkastningsnivå for de to ordningene, noe som kan ha betydning ved vurderingen av hvor maksimalrammene for innskudd bør legges. Ved utarbeidelsen av utkastet til endring av innskuddspensjonsloven § 5-4 har imidlertid ikke *Banklovkommisjonen* lagt noen avgjørende vekt på dette.

Banklovkommisjonen har på bakgrunn av ovennevnte vurderinger utarbeidet utkast til endringer i innskuddspensjonsloven §§ 5-1 til 5-4 som innebærer at innskudd i prosent av lønn skal fastsettes slik at det anvendes én prosent for lønn inntil 12 G og eventuelt et tilleggsinnskudd i prosent av lønn mellom 7,1 og 12 G. Prosenten for lønn inntil 12 G kan ikke settes høyere enn 8 prosent som svarer til maksimalrammen for innskuddspremie etter grunnmodellen i utkastet til tjenestepensjonslov § 4-12. Tilleggsinnskudd for lønn mellom 7,1 og 12 G kan ikke settes høyere enn 18,1 prosent. Dette svarer til tilsvarende maksimalramme i utkast til tjenestepensjonslov §§ 4-6 og 4-12. Det er videre åpnet for at Kongen kan fastsette at foretaket kan se bort fra lønn mellom 0 og 1 G. I utkastet til tjenestepensjonslov §§ 4-6 første ledd annet punktum og 4-12 første ledd annet punktum er det foreslått at foretaket kan utnytte god lønnsevne i ett år til å øke innskuddspremien for dette året for den enkelte arbeidstaker med inntil to prosent av lønn. I utredningen her foreslås det en tilsvarende justering av innskuddspensjonsloven § 5-1 annet ledd slik at innskuddspensjonsloven og tjenestepensjonsloven blir sammenfallende også på dette punktet.

12.5.6 Andre nødvendige endringer i innskuddspensjonsloven

1) I utgangspunktet berøres ikke innskuddspensjonsloven av en etablering av en lov om kollektiv tjenestepensjonsforsikring. I utkastet til tjenestepensjonslov § 2-9 er det imidlertid foreslått at det skal være mulig å etablere kombinerte pensjonsordninger med tjenestepensjonsordningen i bunn og en innskuddspensjonsordning på toppen, se NOU 2012: 13 side 103 følgende. Dette forslaget foreslås reflektert også i innskuddspensjonsloven § 2-13. Det vises også til avsnitt 15.7.5 nedenfor.

2) På samme måte som foretakspensjonsloven § 9-4, åpner innskuddspensjonsloven § 5-6 for at det i innskuddsplanen kan fastsettes at arbeidstakerne skal innbetale et tilskudd til pensjonsordningen. Siden dette skal fastsettes i innskuddsplanen innebærer dette at en tilskuddsordning vil gjelde for alle medlemmene av pensjonsordningen. I praksis innebærer dette at dersom det ikke er enighet

blant arbeidstakerne i foretaket om å etablere en slik tilskuddsordning, så skjer dette i svært få tilfeller. Videre kan tilskuddet fra arbeidstakerne maksimalt utgjøre fire prosent av lønn og ikke overstige foretakets innskudd til pensjonsordningen for den enkelte arbeidstaker. Dette medfører at foretakets eventuelle manglende evne eller mulighet til å sikre arbeidstakerne en høyest mulig pensjonssparing, påvirker arbeidstakernes mulighet til å utnytte de skattemessige mulighetene til pensjonssparing som ligger i en slik tilskuddsordning.

Dette var bakgrunnen for at Banklovkommisjonen foreslo en annen type tilskuddsordning for arbeidstakerne i utkastet til tjenstepensjonslov § 4-25 (dette blir § 4-24 dersom §§ 4-17 og 4-18 endres i samsvar med det som foreslås i denne utredningen, se ovenfor i avsnitt 12.2). Det ble der foreslått at en tilskuddsordning skal kunne avtales dersom foretaket og to tredeler av arbeidstakerne, eller arbeidstakerorganisasjoner som representerer minst to tredeler av medlemmene, blir enige om dette. Videre kan arbeidstakere i foretaket på tidspunktet for etableringen av tilskuddsordningen reservere seg mot å bli med på ordningen dersom det avtales en slik reservasjonsrett. Et minstekrav er imidlertid at minst to tredeler av medlemmene blir med på tilskuddsordningen. Nye arbeidstakere som blir ansatt etter innføringen av tilskuddsordningen vil omfattes av ordningen som følge av at dette vil anses som en del av arbeidsavtalen. Når det gjelder tilskuddets størrelse skal dette fastsettes i pensjonsplanen som en prosent av lønn opp til 12 G. Tilskuddet for den enkelte arbeidstaker kan maksimalt utgjøre halvparten av maksimalrammene for premieinnskudd etter lovutkastet §§ 4-10 og 4-13. Samlet premieinnskudd fra foretaket og tilskudd fra arbeidstaker kan ikke overstige lovens maksimalrammer.

Etter *Banklovkommisjonens* vurdering er arbeidstakernes tilskuddsordning en viktig mulighet for arbeidstakerne til å kunne utnytte foretakenes forhandlingskraft til å sikre seg bedre pensjoner. Dette vil være særlig viktig for arbeidstakere som er medlemmer av pensjonsordninger med forholdsvis beskjedent innskuddsnivå i utgangspunktet. På denne bakgrunn er *Banklovkommisjonen* av den oppfatning at innskuddspensjonsloven § 5-6 bør endres i samsvar med utkastet til tjenstepensjonslov § 4-25 (i utredningen her blir dette § 4-24) slik at det blir likhet mellom de to lovene på dette punkt. Utkastet til ny § 5-6 i innskuddspensjonsloven er utformet med lovutkastet § 4-25 (§ 4-24 her) som utgangspunkt. Som følge av forskjellig terminologi i de to lovene avviker utkastene på enkelte områder, uten at dette

har noen realitetsmessig betydning. Det vises til lovutkastet inntatt i kapittel 16 avsnitt IV nedenfor.

Medlemmene Mildal, Skomsvold og Storrødvann mener at det er viktig å åpne for mer fleksible og romslige løsninger når det gjelder tilskudd fra arbeidstakerne. Medlemmene støtter derfor at innskuddspensjonsloven § 5-6 endres. Videre bør skattereglene innrettes slik at arbeidstakers tilskudd behandles skattemessig likt med arbeidsgivers innskudd. Primært ønsker *disse medlemmene* at endringen blir i tråd med lønningen som er beskrevet i særmerknaden fra medlemmene Juliussen, Mildal, Skomsvold og Storrødvann til § 4-25 i utkastet til tjenstepensjonslov i NOU 2012: 13, avsnitt 5.3.6. Sekundært støtter *disse medlemmene* Banklovkommisjonens forslag til endring av innskuddspensjonsloven § 5-6 når det gjelder tilskudd fra arbeidstakere.

3) Videre må det foretas visse lovtekniske endringer i innskuddspensjonsloven kapittel 11 om sammenslåing av foretak og kapittel 14 om omdanning. Formålet er å likestille rettsgrunnlaget for pensjonsordninger etter tjenstepensjonsloven med pensjonsordninger etter foretakspensjonsloven.

I någjeldende innskuddspensjonslov § 11-2 tredje ledd, er det i forhold til sammenslåing av foretak hvor ett av foretakene har innskuddspensjonsordning, fastslått at foretak som deltar i sammenslåingen kan videreføre pensjonsordning som tidligere er etablert etter foretakspensjonsloven. Dette bør nå utbygges til også å omfatte foretak med pensjonsordning som tidligere er etablert etter tjenstepensjonsloven. Videre er det i innskuddspensjonsloven § 11-3 første ledd forutsatt at det overtakende foretaket kan etablere pensjonsordning etter foretakspensjonsloven. Forholdet til tidligere pensjonsordning må da følge reglene i foretakspensjonsloven kapittel 13. På tilsvarende vis bør denne bestemmelsen utbygges til å omfatte pensjonsordninger etter tjenstepensjonsloven, slik at de motsvarende reglene i tjenstepensjonsloven kapittel 11 kommer til anvendelse.

Innskuddspensjonsloven kapittel 14 regulerer endring av pensjonsordning, nærmere bestemt omdanning av innskuddspensjonsordning til foretakspensjonsordning. På samme vis som i lovens kapittel 11, er det også behov for å utbygge dette kapitlet, slik at det inntas en ny bestemmelse som vedrører omdanning av innskuddspensjonsordning til tjenstepensjonsordning etter tjenstepensjonsloven. Det er kun nødvendig med en lovteknisk utbygging, slik at de relevante bestemmelsene i innskuddspensjonsloven §§ 14-1 og 14-2 gis tilsvarende anvendelse. Det vises også her til avsnitt 15.7.5 nedenfor.

Kapittel 13

Alternativer for håndtering av pensjonsinnretningenes fripoliseporteføljer

13.1 Innledning

Som nevnt ovenfor i avsnitt 2.1, har Finansdepartementet ved *brev av 7. september 2012* til FNO vist til at FNO i brev av 5. juli 2012 har foreslått tiltak for å avhjelpe situasjonen knyttet til de utfordringer som innføringen av nye kapitalkrav i Solvens II-regelverket vil medføre. Et av forslagene fra FNO var at Banklovkommisjonen ble gitt i oppdrag om å utrede hvilket handlingsrom norske myndigheter har for å tillate at tjenestepensjonsdirektivet (2003/41/EF) benyttes for livselskapenes restbestand av fripoliser. I brevet til FNO som ble sendt i kopi til Banklovkommisjonen, la Finansdepartementet til grunn at Banklovkommisjonen er vel kjent med problemstillingen, og at innspillene derfor ville inngå som en del av det materiale som danner utgangspunkt for Banklovkommisjonens videre arbeid på pensjons- og forsikringsområdet.

Tanken om etablering av et selvstendig fripoliseselskap hvor livsforsikringsselskapenes restportefølje av fripoliser forvaltes på selvstendig grunnlag, har særlig oppstått som følge av de kapitalkravsmessige utfordringer som livsforsikringsselskapene er antatt å bli utsatt for ved innføringen av Solvens II-regelverket. I det følgende gjennomgås de problemstillinger og rettsspørsmål som vil kunne oppstå i denne sammenheng.

13.2 Problemstillinger

Et selskap som kun skal drive forvaltning av fripoliser, reiser en rekke rettslige spørsmål og problemstillinger. Overordnet er formålet å unngå at selskapet underlegges kapitalkravene som følger av Solvens II.¹

¹ Beregninger foretatt at pensjonsinnretningene tyder på at Solvens II kan gi ca. seks ganger så høyt krav til kapital for dagens fripolisebestand sammenlignet med Solvens I, og hvor kapitalkravet vil øke ytterligere om renten faller.

De spørsmål som vil oppstå i denne sammenheng, kan inndeles i to bolker. *For det første*, utskillelse eller oppdeling av fripoliseporteføljen innebærer en del selskapsrettslige transaksjoner som i sin tur vil utløse flere spørsmål knyttet til konsesjon og forholdet til kunder, se avsnitt 13.3 nedenfor. *For det andre*, for å unngå kapitalkravreglene under Solvens II, må separat forvaltning av fripoliseportefølje inngå i en selskapsstruktur som er unntatt disse reglene. Dette kan være 1) som en pensjonskasse under reglene i tjenestepensjonsdirektivet (Solvens I), 2) innenfor et livsforsikringsselskap, men hvor tjenestepensjonsvirksomheten (her forvaltning av fripoliser), drives etter reglene i tjenestepensjonsdirektivet (Solvens I), eller 3) som et selskap som verken må følge de EU-rettslige reglene for pensjonskasser eller livsforsikringsselskap. Det vises her til avsnitt 13.4 nedenfor.

13.3 Utskillelse eller overføring av fripoliseporteføljen

Utskillelse eller overføring av fripoliseporteføljen, vil utløse flere myndighetsrettede krav og konsekvensvurderinger. På overordnet nivå vil slik overføring av fripoliseporteføljen kreve tillatelse av Finansdepartementet, jf. forsikringsvirksomhetsloven § 3-6 første ledd annet punktum. Et spørsmål som vil oppstå i konsesjonsvurderingen er hvorvidt det bør tillates å flytte fripoliseporteføljen til et nytt selskap uten at det samtidig foretas en oppreservering i forhold til risikobildet som knytter seg til risikoen for langt liv og dødelighetsarv. Selve utfordringen knyttet til slik oppreservering reiser viktige spørsmål i denne sammenheng. Et annet forhold er at solvensregelverket (både Solvens I og II) stiller krav om at avsetningene skal tilsvare forpliktelsene, og at avsetningene skal være fondert med eiendeler. Slik situasjonen er i dag, er avsetningskravet – særlig sett i sammen-

heng med det lange liv – et betydelig problem enten man forholder seg til det ene eller andre solvensregelverk. Det vises til avsnittene 5.3.1 og 5.3.2 foran. Forskjellen består mer i forsterkninger av disse problemer, og en tilsløring av de avsetningsmessige problemer som foreligger allerede i dag bør således unngås. Dette vil således klart nok være et forhold som konsesjonsmyndigheten vil ta med i sine vurderinger rundt spørsmålet om flytting av en fripoliseportefølje, jf. også nedenfor i avsnittet her.

Videre utløses en del kunderettslige forhold i slike situasjoner, jf. forsikringsvirksomhetsloven § 13-1 annet ledd. For det første skal det gis informasjon til eksisterende kunder om vedtaket og hva dette innebærer for forsikringstakerne og de sikredes rettigheter og sikkerhet, jf. lovens § 13-1 annet ledd nr. 1. For det andre er forsikringstakerne gitt rett til å si opp avtaleforholdet dersom vedtaket innebærer endringer av betydning, jf. lovens § 13-1 annet ledd nr. 2. For det tredje vil det – i mangel på samtykke fra fripoliseinnehaverne – kunne hevdes at selskapet som har overdratt fripoliseporteføljen fortsatt står ansvarlig for forpliktelsene. Dette følger av privatrettslige regler om debitorskifte.

Tjenestepensjonsdirektivet artikkel 9 nr. 4 gir for øvrig tillatelse til separat forvaltning av blant annet fripoliseporteføljen i annet selskap (fullmakt). Dette innebærer imidlertid ikke at pensjonskassen frigis sine forpliktelser, og kan således ikke tas til inntekt for etablering av et selskap som driver forvaltning av fripoliser på selvstendig grunnlag.

Et annet tema er at en utskilling eller overføring av fripoliseporteføljen til et selvstendig selskap, innebærer at det overtakende selskapet også må få overført premiereservene og en forholdsmessig del av pensjonsinnretningens tilleggsavsetninger. Dette reiser i seg selv en rekke viktige forsikringstekniske og soliditetsmessige spørsmål. Når det gjelder de soliditetsmessige spørsmål, er det særlig to forhold som utpeker seg. For det første, at det overtakende selskapet ikke driver noen form for løpende pensjonsvirksomhet og således opererer med ferdig betalte kontrakter som blant annet innebærer at de ikke har anledning til å kreve inn årlig premie for å kunne oppfylle rentegarantien knyttet til fripolisene (slik de har for løpende foretakspensjonsordninger). For det andre, at avsetningene for fripolisemassen er underreservert som følge av levealdersutviklingen de senere år.² Det vises til avsnitt 5.3.1 ovenfor. Disse forhold vil formodentlig gjøre konsesjons- og tilsynsmyndighetene forholdsvis

reserverte hva gjelder en utskilling og separering av en fripolisemasse i et eget selvstendig selskap uten noen særlig mulighet for bidrag og støtte fra andre tilknyttede selskaper.

13.4 Selskapsstruktur innenfor Solvens I

13.4.1 Generelt

Som nevnt foran i avsnitt 13.2, er det – for å unngå kapitalkravsreglene under Solvens II – nødvendig at fripoliseportefølje inngår i en selskapsstruktur som er unntatt nettopp Solvens II-regelverket. Det er her tre eventuelle selskapsstrukturer som utpeker seg, alle for øvrig forutsatt å oppfylle de krav til soliditet som vil stilles fra konsesjonsmyndighetene, jf. også avsnitt 13.3 foran. Disse behandles i avsnittene 13.4.2 til 13.4.4 nedenfor med en presentasjon av de rettsspørsmål som vil oppstå i forhold til disse ulike konstellasjonene. Det minnes om at selve overføringen av fripoliseporteføljen er gjenstand for separate og til dels vanskelige vurderings- og rettsspørsmål. I det følgende legges det imidlertid til grunn at slik overføring ikke har utløst særskilte konsesjonsmessige problemer eller utfordringer.

13.4.2 Pensjonskasse

Når det gjelder spørsmålet om en pensjonskasse kan drive selvstendig forvaltning av fripoliser, er det avgjørende hvorvidt slik virksomhet faller inn under reglene i tjenestepensjonsdirektivet (2003/41/EF). Det vises i den sammenheng først til at tjenestepensjonsdirektivet gir særlige regler for pensjonskasser som også yter forsikringstjenester. Dette omfatter forvaltning av fripoliser etter som det krever at pensjonskassen påtar seg en biometrisk risiko, en avkastningsrisiko og en ytelsesrisiko for kundene.³ Dette vil innebære at det aktuelle selskapet underlegges kapitalkravsreglene etter Solvens I-regelverket.⁴ Tjenestepensjonsdirektivet berøres ikke av Solvens II-regelverket, men det følger av formålsparagraf 138 i forsikringsdirektivet 2009/138/EF at det fra EU-hold vil utarbeides nye regler om ansvarlig kapital

² Som nevnt innledningsvis er dette et problem som består uavhengig av om en forholder seg til Solvens I eller Solvens II-regelverket. Av Finansdepartementets brev er det forholdet til Solvens II-regelverket som er fremhevet, og i det følgende undersøkes derfor hvilke potensielle selskapsstrukturer som er mulige for å gå klar av Solvens II-regelverket.

³ Se definisjonen av «retirement benefits» i tjenestepensjonsdirektivet artikkel 6 bokstav d).

i pensjonskasser. Det knytter seg imidlertid en del usikkerhet til når slike regler vil komme og hva slags innhold slike nye regler vil ha.

I tjenestepensjonsdirektivet er det fastsatt at det tilligger det enkelte medlemsland å organisere sitt pensjonssystem og å fastlegge hvilken rolle og oppgaver de ulike typer av institusjoner skal ha når det gjelder kollektive pensjonsordninger, se direktivet formålsparagraf 9. Nasjonal lovgivning kan således fastsette at kollektive pensjonsordninger kan eller ikke kan opprettes i andre institusjoner enn pensjonskasser og livsforsikringsselskaper. Det innebærer en valgmulighet for norske lovgivningsmyndigheter, se eksempelvis innskuddspensjonsloven § 2-2 hvor det framgår at pensjonsordninger med innskuddspensjon basert på kollektiv pensjonsspareavtale kan opprettes i bank eller i forvaltningsselskap for verdipapirfond, samt i pensjonskasse.

Hvorvidt det er mulig å overføre fripoliseporføljer til en pensjonskasse uten annen løpende pensjonsvirksomhet, er imidlertid et annet spørsmål. I den sammenheng er særlig spørsmålet om tjenestepensjonsdirektivets rekkevidde et viktig punkt. En pensjonskasse er i tjenestepensjonsdirektivets artikkel 6 bokstav a definert på følgende vis:

«institution for occupational retirement provision», or «institution», means an institution, irrespective of its legal form, operating on a funded basis, established separately from any sponsoring undertaking or trade for the purpose of providing retirement benefits in the context of an occupational activity on the basis of an agreement or a contract agreed:

- individually or collectively between the employer(s) and the employee(s) or their respective representatives, or
- with self-employed persons, in compliance with the legislation of the home and host Member States,
- and which carries out activities directly arising therefrom;»

I vår sammenheng er det viktigste spørsmålet hvorvidt det arbeidsmessige vilkåret kan anses som oppfylt. Kan man fullstendig løsrive fripolisene og således bryte arbeidsgivertilknytningen?

⁴ Se direktivet artiklene 17a til 17d. De tidligere reglene om solvensmarginkapital i direktivet (tidligere artikkel 17 nr. 2) ble endret ved forsikringsdirektivets 2009/138/EF artikkel 303 med den virkning at reglene i livsforsikringsdirektivets 2002/83/EF om solvensmarginkapital (Solvens I) ble inntatt i tjenestepensjonsdirektivets.

Utgangspunktet er at man har et avgrenset arbeidsgivereierskap i forhold til sine tjenestepensjoner, sml. livcaptive med begrenset kundekret. Det er ingen formtvang, men det synes å være en virksomhetstvng. Problemet er at fripolisene ikke har den konsentrasjon om arbeidsgiversiden som er typisk for løpende kollektivavtaler i pensjonskasser. Ved utstedelse av fripoliser til arbeidstakere som fratrer sin stilling i foretaket, vil de fortsatt kunne anses å ha en slik arbeidsgivertilknytning og dermed ses som en naturlig del av pensjonskassens virksomhet. Noe annet er det for øvrig om en pensjonskasse skal samle eller overta fripoliser utgått fra ulike kollektive pensjonsordninger på selvstendig grunnlag. Dette vil kunne være i strid med formålet bak etablering av pensjonskasser og tjenestepensjonsdirektivets bestemmelser. En nær forbindelse mellom foretaket («sponsoring undertaking») og pensjonskassen er eksempelvis forutsatt ved at det er lagt opp til at foretaket selv kan påta seg de biometriske forpliktelser knyttet til pensjonsordningen, se tjenestepensjonsdirektivets formålsparagraf nr. 30. Dersom foretaket skulle ha tatt en slik biometrisk risiko for den løpende pensjonsordningen, ville dette måtte endres ved utstedelse av en fripolise. Selv om fripolisen anses som et kollektivt forsikringsprodukt basert på vilkårene og beregningsforutsetningene for kollektive kontrakter og ikke en individuell forsikringsavtale, er fripolisen et eget rettsforhold mellom innehaveren og fripoliseutstederen. Forholdet mellom foretaket og arbeidstakeren brytes i forhold til pensjon når arbeidstakeren fratrer sin stilling. Eventuell biometrisk risiko hos foretaket måtte derfor overtas av fripoliseutstederen (her pensjonskassen) i slike tilfeller.

I denne sammenheng bør også nevnes den situasjon hvor en pensjonskasse kun driver forvaltning av fripoliser som følge av at foretaket har avvirket sin ytelsesbaserte foretakspensjonsordning. I Norge er det visstnok noen pensjonskasser som kun driver slik forvaltning av fripoliser, det vil si «fripolisepensjonskasser». Selv om det ikke lenger drives en løpende tjenestepensjonsordning i pensjonskassen, er det imidlertid mye som taler for at arbeidsgiverementet, dog i opphevet tilstand, fortsatt foreligger ettersom det dreier seg om en avgrenset krets av fripoliser som har en innbyrdes historisk sammenheng. Rettslig er det også vanskelig å kunne se at slike pensjonskasser skal kunne tvinges til å videreføre sin virksomhet i henhold til konsesjon som livsforsikringsselskap. Med andre ord vil formodentlig de «fripolisepensjonskasser» som opererer i dag, fortsatt kunne

videreføre sin virksomhet og rettslige grunnlag i henhold til tjenstepensjonsdirektivet og Solvens I. Om betydningen av disse faktiske forhold sammenlignet med selskap med konsesjon som livsforsikringsselskap som kun forvalter en fripoliseportefølje, vises det til avsnitt 13.4.3 (avslutningsvis) nedenfor.

Forutsatt at en pensjonskasse skulle kunne forvalte frittstående fripoliseporteføljer under tjenstepensjonsdirektivet, er det imidlertid flere andre spørsmål som reises. Det vises blant annet til at fripolisevirksomheten da underlegges Solvens I, noe som kan hevdes å representere kapitalkrav som er dårlig tilpasset risikoen for denne virksomheten.⁵ Et annet spørsmål er hvorvidt slik regelforskyvning for enkelte selskap vil innebære en tilsvarende konkurranseforskyvning mellom de selskap som forvalter fripoliseporteføljer.

Utgangspunktet etter dagens lovgivning er at utstedelse av fripoliser er en del av kollektivvirksomheten i pensjonskassen eller virksomheten tilknyttet denne, se forsikringsvirksomhetsloven § 7-1 tredje ledd. Dette innebærer at lovgivningen ikke stenger for at pensjonskasser selv kan utstede fripoliser og tegne fortsettelsesforsikringer for medlemmer av kollektivordningen som slutter i foretaket (eller kommunen) før nådd pensjonsalder så lenge de har en tillatelse som omfatter slik virksomhet. Dette innebærer samtidig at det ikke åpnes for at pensjonskassen kan utstede fripoliser til personer som ikke er medlem av kollektivordningen tilknyttet pensjonskassen.

Det vises ellers til at forsikringsvirksomhetsloven § 7-3 annet ledd åpner for at «to eller flere uavhengige foretak kan inngå avtale om å ha sine pensjonsordninger i samme pensjonskasse», det vil si en fellespensjonskasse. Om forholdet til tjenstepensjonsdirektivet, vises det til at under utredningsarbeidet (for den lovmessige gjennomføring av slike konstellasjoner) ble det lagt til grunn at direktivet eller andre EØS-rettslige forpliktelser ikke setter grenser for innføring av regler om fellespensjonskasser, se NOU 2006: 12 side 21. Når det gjaldt spørsmålet om slike pensjonskasser skulle kunne tilby separate gruppe-livsforsikringer til foretak som ikke har annen pensjonsordning i pensjonskassen, la Banklovkommisjonen til grunn – på samme vis som ved pensjonskasser med en kollektiv pensjonsordning – at dette ikke burde være tillatt. Gruppelivsforsik-

ringer burde i stedet bare være aktuelt som et tilknyttet produkt til en tjenstepensjonsordning plassert i pensjonskassen, jf. NOU 2006: 12 side 29. Det dreier seg naturligvis ikke her om fondsbaserte ytelser, slik som rett til pensjon og eventuell fripolise. Drøftelsen viser imidlertid at det vil stilles krav til forholdet mellom foretaket og pensjonskassen. Hvordan konsesjonsmyndigheten vil stille seg til en pensjonskasses forvaltning av uavhengige eller selvstendige fripoliser i slike tilfelle, vil således kunne utløse særskilte rettsspørsmål.

13.4.3 Livsforsikringsselskap

En annen mulighet er at fripoliseporteføljen forvaltes innenfor et ordinært livsforsikringsselskap, men hvor denne tjenstepensjonsvirksomheten er underlagt reglene i tjenstepensjonsdirektivet (Solvens I). Mer konkret er dette et spørsmål om hvorvidt norske myndigheter har et handlingsrom for å tillate at tjenstepensjonsdirektivet benyttes for livsforsikringsselskapenes restbestand av fripoliser, jf. også brevet fra Finansdepartementet av 7. september 2012.

Dette er en problemstilling som har skapt en del debatt og usikkerhet i forhold til svenske myndigheters forberedelser og implementering av Solvens II-regelverket. På den ene siden er det hevdet at tjenstepensjonsdirektivet 2003/41/EF (Solvens I) og forsikringsdirektivet 2009/138/EF (Solvens II) er to alternative regelsett, jf. også drøftelsen i Banklovkommisjonens Utredning nr. 26, NOU 2012: 13 Pensjonslovene og folketrygdreformen II, avsnitt 3.6.1. Det svenske Finansdepartementet har imidlertid gitt uttrykk for en annen oppfatning, nemlig at kun de selskaper som ikke omfattes av Solvens II-direktivet kan drive virksomhet under tjenstepensjonsdirektivet og Solvens I-regelverket. Hvilket resultat svenske lovgivningsmyndigheter faller ned på, er ennå ikke avklart.⁶

For norske lovgivningsmyndigheter er problemstillingen tilsvarende. Det kan anføres en rekke argumenter både for og imot de enkelte løsningene. På overordnet plan, kan det blant annet argumenteres med at forvaltning av fripoliser innebærer forsikringsvirksomhet og således vil falle inn under forsikringsdirektivets (Solvens II) virkeområde, se direktivet (2009/138/EF) artikkel 2. Mot dette synspunktet, kan det argumenteres med at livsforsikringsselskaper som tilbyr foretakspensjon og innskuddspensjon, samt forvaltning av fripoliser, i utgangspunktet driver tje-

⁵ Revisjonen av tjenstepensjonsdirektivet vil formodentlig bøte på noe av dette problemet, men som nevnt i innledningsvis i avsnittet her er det høyst usikkert når og med hvilket innhold slike regler vil gjennomføres.

⁶ Per 18. desember 2012.

nestepensjonsvirksomhet som angitt i tjenestepensjonsdirektivet (2003/41/EF) artikkel 6. Hvorvidt det foreligger et nasjonalt handlingsrom er således høyst uklart. Dette vil formodentlig bli avklart ved utarbeidelse av nye regler om ansvarlig kapital i pensjonskasser.⁷ Framdriften av disse regeltiltakene er imidlertid også som tidligere nevnt høyst usikre.⁸

Det vises til at det i livsforsikringsdirektivet (2009/138/EF) artikkel 9 nr. 2 er inntatt et unntak knyttet til såkalte «lukkede» pensjonsinnretninger, det vil si selskap som driver med noe annet enn tradisjonell livsforsikringsvirksomhet. Det kan anføres at det kun er pensjonskasser som vil oppfylle dette unntaket, og vi er således tilbake til spørsmålet om pensjonskasser på selvstendig vis kan forvalte en fripoliseportefølje, jf. avsnitt 13.4.2 foran. Spørsmålet om slike «lukkede» pensjonsinnretninger kan anses å gå klar av en pensjonskassestruktur (som et «selvstendig» fripoliseselskap), reises i avsnitt 13.4.4 nedenfor.

Det bør også nevnes at livsforsikringsselskap er gitt mulighet til å la sin tjenestepensjonsvirksomhet underlegges reglene i tjenestepensjonsdirektivet. Dette følger av tjenestepensjonsdirektivet artikkel 4 og forutsetter for øvrig at tjenestepensjonsvirksomheten (herunder forvaltning av fripoliseportefølje) er tilstrekkelig sikret («ring fenced»). Aktualiteten av denne såkalte «opsjonen» reduseres imidlertid av det forhold at forsikringsselskapet som sådan underlegges kapitalkravsreglene i forsikringsdirektivet (2009/138/EF), det vil si Solvens II.

Uavhengig av de rettslige rammer som forvaltning av fripolisene må drives innenfor, er det imidlertid viktig å merke seg at visse situasjoner kan tilsi at livsforsikringsselskap som kun forvalter fripoliseporteføljer ikke skal bli dratt inn i Solvens II-regelverket. Såkalte «fripoliseselskap» (med konsesjon til å drive livsforsikringsvirksomhet) driver eksempelvis kun med slik forvaltning. I forhold til pensjonskasser hvor den løpende tjenestepensjonsvirksomheten er avsluttet, for eksempel fordi foretaket har avvirket sin ytelsesbaserte foretaks-

pensjonsordning, er det ikke et like sterkt behov for å skille mellom disse virksomhetene med tanke på kapitalkravsregler. Hensynet til likebehandling, det vil si prinsippet etter norsk finanslovgivning om at likeartet virksomhet skal reguleres likt, tilsier at et slikt skille ikke opprettholdes ved gjennomføringen av Solvens II-regelverket. Et avgjørende motargument er imidlertid det forhold at «fripolisepensjonskasser» har et arbeidsgiverelement og -tilknytning som skiller seg fra mer frittstående fripoliseporteføljer. For slike selskapers del dreier det seg for øvrig her om forvaltning av fripoliser uten annen form for løpende tjenestepensjonsvirksomhet, og det oppstår slik sett ingen konkurranse med livsforsikringsselskapene hva gjelder nytegnning av ytelsesbaserte pensjonsordninger. Sett fra et kapitalkravsståsted er det mye som taler for ikke å skille mellom slike selskap. Fra det rettslige grunnlag som slike selskaper springer ut fra – fripolisepensjonskasser fra tjenestepensjonsdirektivet og arbeidsgivertilknytning på den ene side, og livsforsikringsselskaper som kun driver forvaltning av fripoliser fra livsforsikringsdirektivet på den andre siden – er det imidlertid mye som taler for det motsatte. Det er i alle fall klart at dette er et prinsipielt spørsmål som reiser flere problemstillinger som er vanskelig å svare på uten nærmere retningslinjer med henblikk på EØS-retten og norsk lovgivning for øvrig.

13.4.4 Selvstendig fripoliseselskap

En annen mulighet er forvaltning av fripoliseportefølje i et selskap som verken må følge de EU-rettslige reglene for pensjonskasser eller livsforsikringsselskap.

Det vil her kunne dreie seg om en «lukket» pensjonsinnretning som er unntatt fra Solvens II.⁹ Videre må innretningen gå klar av tjenestepensjonsdirektivets definisjon av pensjonskasser. Tilknytning til arbeidsgiver er et framtreddende forhold i pensjonskassedirektivet, og det er således unntakets rekkevidde i forhold til dette som er særlig interessant. I den sammenheng kan det anføres at unntaket krever at den aktuelle innretningen ikke utelukkende må ha medlemmer fra

⁷ Jf. formålsparagraf 138 i forsikringsdirektivet (2009/138/EF).

⁸ Framdriften for nytt solvensregelverk for pensjonskasser, er uklar, jf. avsnitt 13.4.2 foran. Selv om det i tjenestepensjonsdirektivet (2003/41/EF) formålsparagraf 30 er gitt uttrykk for at kapitalkravet for pensjonsinnretninger som markedsfører pensjonsprodukter av samme type som livsforsikringsselskaper minst bør svare til det som gjelder for livsforsikringsselskaper, se også direktivet formålsparagraf 12, er det også her sterk motstand fra flere EU-land, særlig hva gjelder et eventuelt totalharmonisert regelverk basert på Solvens II.

⁹ Jf. direktivet (2009/138/EF) artikkel 9 nr. 2: «operations carried out by organisations, other than undertakings referred to in Article 2, whose object is to provide benefits for employed or self-employed persons belonging to an undertaking or group of undertakings, or a trade or group of trades, in the event of death or survival or of discontinuance or curtailment of activity, whether or not the commitments arising from such operations are fully covered at all times by mathematical provisions;»

ett og samme foretak. Til dette vil det imidlertid kunne oppstå spørsmål om dette forholdet mer er knyttet opp til spørsmålet om etablering av en fellespensjonskasse (noe som er lagt til grunn av norske myndigheter å være omfattet av tjenestepensjonsdirektivets virkeområde, se avsnitt 13.4.2 foran).

Selve spørsmålet om selskapet er unntatt virkeområdet for forsikringsdirektivet (2009/138/EF) og tjenestepensjonsdirektivet (2003/41/EF), er imidlertid ikke like interessant i denne sammenheng. Det avgjørende vil være hvilket rettsgrunnlag et slikt selvstendig fripoliseselskap skal kunne drive sin virksomhet på. Etablering av slike selskap vil for det første kreve lovhjælp, herunder regler om konsesjonsprosedyre, kapitalgrunnlag og soliditet. Et viktig spørsmål i denne sammenheng er hvilke kapitalkravsregler som skal legges til grunn. Det er lite sannsynlig at norske lovgivningsmyndigheter vil vedta regler om etablering av selskap som skal drive en form for tjenestepensjonsvirksomhet uten at selskapet samtidig underlegges det kapitalkravsregime som gjelder for livsforsikringsselskap etter forsikringsvirksomhetsloven. Alternativet her vil være å bygge på de regler som framgår av tjenestepensjonsdirektivet.

Andre EU-land vil imidlertid ikke anerkjenne slike selskaper. Dette er likevel antatt å ha mindre betydning, ettersom ønsket om å drive slik virksomhet ut over de norske grenser har vært fraværende fra næringen i Norge. At slik separat og særegent norsk rettsgrunnlag vil medføre vanskeligheter for selskaper i andre land til å etablere tilsvarende virksomhet i Norge, er for øvrig et spørsmål som vil kunne by på problemer for Norge som EØS-stat.

13.5 Sammenfatning

Analysen i de foregående avsnitt viser at det er flere viktige og prinsipielle rettsspørsmål som vil oppstå i forhold til en eventuell overføring og videreføring av livsforsikringsselskaperens fripoliseporteføljer til selskaper som kan underlegges Solvens I-regimet. Det dreier seg her om rettsspørsmål av henholdsvis nasjonal og EØS-rettslig art.

Når det gjelder forholdet til nasjonal lovgivning, vises det til at slik overføring vil kreve endring av blant annet forsikringsvirksomhetsloven § 7-3 om pensjonskasser. Videre vil det i en konsekvensvurdering av overføring av fripoliseporteføljer oppstå viktige spørsmål knyttet til oppreserve- ring av selskapets avsetninger til å dekke de fram-

tidige pensjonsforpliktelsene. Disse forhold innebærer at det legges skranker på handlefriheten innenfor norsk finanslovgivning slik den framstår i dag.

Når det gjelder forholdet til EØS-retten, det vil si om det skulle foreslås nasjonale endringer for å legge til rette for slike konstellasjoner, vil Norges EØS-rettslige forpliktelser legge en del skranker for slik nasjonal lovgivning. For det første, tjenestepensjonsdirektivets (2003/41/EF) underliggende rettsgrunnlag er i stort grad sentrert rundt et vilkår om arbeidsgivertilknytning. Dette skaper vanskeligheter i forhold til tilpasning av overføringsspørsmålet i norsk lovgivning, jf. forsikringsvirksomhetsloven § 7-3. For det andre, forsikringsdirektivet (2009/138/EF) har ingen særskilte bestemmelser eller unntak i forhold til forvaltning av fripoliseporteføljer. Sammenhengen mellom direktivene synes å være at tjenestepensjonsdirektivet og Solvens I-regelverket kommer til anvendelse på pensjonskasser (enten med løpende ordninger eller forvaltning av fripoliser) dersom arbeidsgivertilknytning er oppfylt. Forsikringsdirektivets og Solvens II-regelverkets fulle rekkevidde er imidlertid ennå ikke klarlagt, og en gjennomføring i medlemsstatenes lovgivning er ikke ventet på en del år.

Disse forhold danner naturligvis utgangspunktet for det nasjonale handlingsrommet. Slik situasjonen er på nåværende tidspunkt, mener derfor *Banklovkommisjonen* at det er lite sannsynlig at det vil kunne gjennomføres endringer i norsk lovgivning for å legge til rette for overføring av frittstående fripoliseporteføljer til et selskap som ikke underlegges Solvens II-regelverket. Dette gjelder uavhengig av om det i visse situasjoner – fra et rent kapitalkravsmessig ståsted – ikke er like viktig å skille mellom pensjonskasser med avsluttet pensjonsordning (og således kun forvaltning av fripoliser) og selskaper som driver tilsvarende virksomhet, men med konsesjon som livsforsikringsselskap. *Banklovkommisjonen* viser for øvrig til at problematikken og spørsmål knyttet til regelverksarbitrasje er til dels sideordnet i forhold til utfordringen knyttet til pensjonsforpliktelsenes lengre nedslagsfelt som følge av levealderutviklingen de senere år og nyere dødelighetsstatistikk.

Medlemmene Heldal, Søyland og Kierulf Prytz viser til at de endringsprosessene som pågår i EU i tilknytning til tjenestepensjonsdirektivet (IORP) trolig vil lede til kapitalkrav som er bedre tilpasset tjenestepensjonsvirksomhet enn Solvens II. I påvente av regelverksutviklingen i EU er det viktig ikke nå å utelukke muligheten for å kunne for-

valte fripoliserettigheter i selvstendige fripoliseforetak etter de kapitalkrav som gjaldt da fripolisene ble utstedt (Solvens I).

Disse medlemmene vil understreke at IORP gjelder tjenstepensjonsvirksomhet generelt, og ikke bare tjenstepensjonsvirksomhet i pensjonskasser. Beskrivelsen her i utredningens kapittel 13 synes å blande sammen vurderinger av nasjonal reguleringstradisjon og spørsmålet om norske myndigheters handlingsrom til å gjøre nasjonale tilpasninger under Solvens II og IORP. Dette gjelder særlig spørsmålet om «arbeidsgivertilknytning». Det er foreløpig uklart hvilken effekt overgangsregler for eksisterende foretakspensjons-

ordninger til nye tjenstepensjonsprodukter som foreslås i denne utredningen vil ha på kapitalkravene for fripoliser under Solvens II. *Disse medlemmene* mener at det ikke kan konkluderes på spørsmålet på om eventuell framtidig bruk av tjenstepensjonsdirektivet for å sikre håndterbare kapitalkrav for disse porteføljene, men at dette må vurderes nærmere av norske myndigheter når man har kunnskap om de regler som her foreslås får tilstrekkelig effekt på kapitalkravene under Solvens II. *Disse medlemmene* ser heller ikke at det er en del av Banklovkommisjonens mandat å utelukke denne muligheten.

Kapittel 14

Likestillingsmessige, økonomiske og administrative konsekvenser

14.1 Hovedpunkter i lovutkastet

I NOU 2012: 13 Pensjonslovene og folketrygdreformen II, fremla Banklovkommisjonen utkast til en ny lov om kollektiv tjenestepensjonsforsikring (tjenestepensjonsloven). Lovutkastet etablerer en ny form for forsikringsbasert tjenestepensjonsordning basert på to ulike modeller, standardmodellen og grunnmodellen. Begge modellene er, på samme måte som alderspensjonssystemet i ny folketrygd, basert på et «hybrid»-opplegg, det vil si har egenskaper som forbindes med både innskudds- og ytelsesbaserte pensjonsordninger. Hver av modellene kan utformes med sikte på ulike tjenestepensjonsnivåer. Det kreves at det i pensjonsplanen for pensjonsordningen skal fastsettes hva foretaket skal innbetale i årlig innskuddspremie. Innskuddspremien skal fastsettes i prosent av lønn for den enkelte arbeidstaker. Lovutkastet fastsetter maksimalgrensene for den årlige innskuddspremien og er en rammelov for hvordan tjenestepensjonsforsikringene kan utformes.

Banklovkommisjonen framlegger i denne utredningen utkast til suppleringer til lovutkastet i forrige utredning som det ikke var tid til å behandle i forrige runde. Dette er elementer som er nødvendige for at tjenestepensjonsloven skal kunne være et fullstendig lovverk. Dette gjelder regler for hvordan pensjonsordningen skal håndteres ved endringer i foretaket i form av deling, sammenslåing, avvikling og lignende. Videre er det inntatt regler for hvordan omdanning av pensjonsordningen skal håndteres. Ved utarbeidelsen av disse reglene har *Banklovkommisjonen* bygget på systemet og strukturen i tilsvarende bestemmelser i foretakspensjonsloven og innskuddspensjonsloven. Utredningen inneholder også utkast til endringer i annen lovgivning som berøres av en ikrafttredelse av tjenestepensjonsloven. Dette dreier seg i all hovedsak om mer lovtekniske endringer.

Det sentrale elementet i utredningen er imidlertid forslag til overgangsregler for hvordan eksisterende ytelsesbaserte foretakspensjonsordninger kan endres slik at de blir i samsvar med utkastet til ny tjenestepensjonslov, og hvordan allerede opptjente pensjonsrettigheter for medlemmer av pensjonsordningen, fripoliseinnehavere og pensjonister som mottar alderspensjon ved tjenestepensjonslovens ikrafttredelse skal håndteres i denne sammenheng. Ved utarbeidelse av overgangsreglene har *Banklovkommisjonen* lagt vekt på at arbeidstakernes allerede opptjente pensjonsrettigheter skal sikres på en best mulig måte, særlig som følge av at disse rettighetene er vernet etter Grunnloven § 97. Dette er ivarettatt ved at de ikke skal kunne reduseres og ved at deres realverdi sikres best mulig fram til uttaket av pensjon. I tillegg er det viktig i denne sammenheng at pensjonsinnretningens soliditet både nå og på et framtidig tidspunkt ved innføring av nye kapitalkrav, er sikret på en slik måte at de kan møte alle framtidige pensjonsforpliktelser. Det er således viktig at opptjente pensjonsrettigheter er sikret ved avsetninger som reflekterer den levealders- og renterisiko som pensjonsinnretningen har påtatt seg.

Det foreslås som utgangspunkt at eksisterende ytelsesbaserte foretakspensjonsordninger så snart som mulig og senest innen tre år etter at loven trådte i kraft, skal tilpasses tjenestepensjonsloven ved at pensjonsordningens pensjonsplan endres i samsvar med tjenestepensjonsloven. Endringen av pensjonsplanen gjør ikke innhugg i arbeidstakernes opptjente rett til alderspensjonsytelse. Retten til opptjent pensjonsytelse består uinnskrenket. Når pensjonsplanen er endret skal midler knyttet til allerede opptjent rett til pensjon i form av premiereserve og en forholdsmessig andel av pensjonsordningens tilleggsavsetninger overføres til en egen pensjonsbeholdning i pensjonsordningen. Denne pensjonsbeholdningen skal hvert år tilføres faktisk dødelighetsarv og

oppnådd avkastning knyttet til disse midlene. Avkastningen skal brukes til oppreservering av premiereserven (som minst skal tilsvare kapitalverdien av framtidige pensjonsforpliktelser beregnet etter beregningsrenten og dødelighetsforutsetningene i beregningsgrunnlaget) eller i samsvar med ellers gjeldende regler. Midlene skal holdes atskilt fra pensjonsbeholdning som bygges opp etter hvert som følge av arbeidstakers nye opptjening i pensjonsordningen etter tjenestepensjonslovens regler. Alderspensjonen som kommer til utbetaling ved uttak av pensjon for den enkelte arbeidstaker vil utgjøre summen av allerede opptjent pensjonsytelse før den nye pensjonsplanen trådte i kraft og pensjonsytelsen basert på opptjent pensjonsbeholdning etter den nye pensjonsplanen trådte i kraft.

I perioden fram til pensjonsplanen for den enkelte pensjonsordning endres i samsvar med tjenestepensjonsloven, vil ny opptjening av rett til pensjon skje i samsvar med eksisterende pensjonsplan og regelverk i den ytelsesbaserte pensjonsordningen. Det forutsettes at premien for ny opptjening beregnes etter den beregningsrente og oppdatert dødelighetsgrunnlag som følger av pensjonsinnretningens beregningsgrunnlag til enhver tid.

Banklovkommissjonen har i utredningen særlig vurdert hensynet til arbeidstakere med få år igjen til opptjeningsalder (normalt 67 år) som følge av at konsekvensene ved en endring av pensjonsordningen sent i karrieren kan bli særlig merkbare. Selv om ikke retten til framtidig pensjonsopptjening er vernet etter Grunnloven § 97, foreslår *Banklovkommissjonen* overgangsregler som åpner for at foretaket kan ta særlig hensyn til denne gruppen av medlemmer ved fastsettelse av reglene om ny pensjonsopptjening. For arbeidstakere som er født i 1962 eller tidligere, og som ikke har nådd opptjeningsalderen eller ikke har full tjenestetid ved nådd opptjeningsalder, kan foretaket i den nye pensjonsplanen bestemme at det skal innbetales tilleggspremie for disse i prosent av lønn. Denne tilleggspremien kommer i tillegg til innskuddspremien for alle medlemmer som framgår av den nye pensjonsplanen. Tilleggspremien må fastsettes slik at summen av tilleggspremie og årlig premie etter pensjonsplanen for et medlem ikke overstiger den premien som foretaket skulle ha innbetalt for alderspensjon etter den pensjonsplan som gjaldt for pensjonsordningen før pensjonsplanen ble endret og tilpasset tjenestepensjonsloven. Tilleggspremien skal inngå i arbeidstakers pensjonsbeholdning for ny opptjening, som danner grunnlaget for beregningen av pensjonsytelse ved utbetaling.

I stedet for tilleggspremie kan foretaket velge å ivareta arbeidstakere som nevnt ovenfor, ved å la dem opptjene rett til pensjon i henhold til en pensjonsplan som er i samsvar med tidligere ytelsesbasert regelverk for pensjonsordningen også for tjenestetid etter endringen til ny pensjonsplan i samsvar med tjenestepensjonsloven for øvrige arbeidstakere. Forutsetningen for en videreføring av ytelsesbasert opptjening for arbeidstakere med få år igjen til opptjeningsalder er at premie beregnes etter det dødelighetsgrunnlag som benyttes i pensjonsinnretningen til enhver tid. Oppnådd avkastning på midlene knyttet til premiereserve med tilhørende andel av tilleggsavsetningene, skal anvendes til eventuell styrking av premiereserven knyttet til ny opptjening dersom det er behov for dette. Deretter kan avkastningen anvendes i samsvar med ellers gjeldende regler.

Når det gjelder fripoliser utstedt før tjenestepensjonslovens ikrafttredelse vil disse i sin helhet knytte seg til allerede opptjent pensjonsytelse ut fra lønn og tjenestetid på det tidspunkt fripolisen ble utstedt. Fripolisene er slik sett heller ikke en del av pensjonsordningene de har sitt utgangspunkt i. *Banklovkommissjonen* har likevel funnet grunn til å la de omfattes av overgangsreglene som følge av at dette vil gi fripolisene best mulig forutsetninger for en sikring av realverdien av fripolisen på sikt. Det foreslås derfor at midlene knyttet til fripolisen skal overføres til en pensjonsbeholdning for rettighetshaveren og at det skal utstedes et pensjonsbevis for dette i samsvar med utkastet til tjenestepensjonslov. All avkastning på midlene skal anvendes til styrking av premiereserven eller til oppregulering av pensjonsytelsen. Den pensjonsytelsen som kommer til utbetaling skal minst tilsvare den årlige pensjon som fripolisen ga rett til da tjenestepensjonsloven trådte i kraft.

For pensjonistene som allerede ved tjenestepensjonslovens ikrafttredelse mottok alderspensjonsutbetaling, vil det ikke skje endringer i den pensjonsytelsen som kommer til utbetaling. Premiereserven og en forholdsmessig andel av tilleggsavsetningene skal overføres til en pensjonsbeholdning for medlemmet. Avkastning på disse midlene ut over beregningsrenten som er forutsatt å bli tilført premiereserven ved premieberegning, skal brukes til styrking av premiereserven eller til oppregulering av pensjonsytelsen.

Selv om utkastet til tjenestepensjonslov ved denne utredningen, vil være komplett og kan tre i kraft når Kongen bestemmer, vil det fortsatt være enkelte spørsmål igjen knyttet til tilpassing av pensjonslovene i privat sektor til ny folketrygd.

Dette gjelder særlig bestemmelsene om uføre- og etterlatteytelser i foretakspensjonsloven. Folketrygdens nye system for uføretrygd er vedtatt, men ennå ikke trådt i kraft. Ordning for etterlatte-dekninger er ikke ferdig utredet. Gjeldende regler om uføre- og etterlattepensjon vil derfor måtte videreføres inntil videre, og tilpasning av disse vil først kunne skje i neste runde. Et spørsmål om en eventuell ny form for ytelsesbasert alderspensjon tilpasset ny folketrygd i framtiden, er det også naturlig å se på i en slik sammenheng om det ønskes at Banklovkommisjonen skal gjøre dette. Det vises til særmerknader fra enkelte medlemmer i Banklovkommisjonen inntatt ovenfor i avsnitt 6.1.

14.2 Likestillingsmessige konsekvenser i forhold til kjønn og alder

Utkastet til tjenstepensjonslov i NOU 2012: 13 var basert på at pensjonsordningene skal være kjønns- og aldersnøytrale både i opptjenings- og utbetalingsperioden. *Banklovkommisjonen* har forsøkt å følge opp disse prinsippene så langt det er mulig ved utarbeidelse av overgangsreglene som berører ny opptjening. Dette innebærer at det ved videreføring av tidligere ytelsesbasert pensjonsplan for arbeidstakere med få år igjen til opptjeningsalder forutsettes at premieberegningen for ny opptjening av pensjon skal skje på grunnlag av gjennomsnittlig dødelighet for menn og kvinner etter det dødelighetsgrunnlag som benyttes av pensjonsinnretningene til enhver tid. All annen ny opptjening av pensjon vil skje etter de kjønns- og aldersnøytrale prinsippene i utkastet til tjenstepensjon. For allerede opptjente pensjonsrettigheter skjer det ingen ny premiebetaling. Disse er således basert på eksisterende prinsipper for beregning av premier og ytelser i forhold til kjønn og alder.

14.3 Økonomiske og administrative konsekvenser

14.3.1 Økonomiske og administrative konsekvenser for det offentlige

I NOU 2012: 13 avsnitt 11.3 la *Banklovkommisjonen* til grunn at tjenstepensjonsloven ikke bør utløse behov for ytterligere ressurser for Finansdepartementet eller Finanstilsynet som skal forvalte loven. Det ble videre lagt opp til at loven kunne tre i kraft uten at det var nødvendig å fastsette forskrifter før dette kunne skje. Etter *Bank-*

lovkommisjonens vurdering endrer ikke utkastet til overgangsregler på dette forholdet. Overgangsreglene og suppleringsene til lovutkastet i form av kapittel 10 til 13 gjør lovutkastet fullstendig.

Fordi en god del av de allerede opptjente pensjonsrettighetene knyttet til ytelsesbaserte pensjonsordninger har en premiereserve som er underreservert i forhold til den levealdersrisiko som pensjonsinnretningene har påtatt seg, inneholder overgangsreglene særlige regler knyttet til dette. Det er lagt til grunn at avsetningskravet minst skal tilsvare kapitalverdien av framtidige pensjonsforpliktelser beregnet etter beregningsrenten i beregningsgrunnlaget og dødelighetsgrunnlaget som gjelder i pensjonsinnretningen til enhver tid. Dersom avsetningskravet for gammel opptjening ikke er av en slik størrelse, skal det utarbeides en opptrappingsplan etter regler om tidsrammer og andre forhold fastsatt ved forskrift av Finansdepartementet. Opptrappingsplanen skal godkjennes av departementet. Dette innebærer at departementet vil måtte utarbeide forskrift med retningslinjer for opptrappingsplaner innen forholdsvis kort tid. De må også beregne bruk av ressurser i forbindelse med søknader om godkjenning av opptrappingsplaner. *Banklovkommisjonen* vil imidlertid bemerke at dette er et arbeid som uansett utkastet til tjenstepensjonslov eller ikke, ville krevd ressurser i Finansdepartementet og hos tilsynsmyndighetene. Dette fordi problemet hadde vært nødvendig å adressere fra myndighetens side uansett. De hadde ikke kunnet akseptere at pensjonsinnretningene skulle kunne fortsette sin virksomhet med avsetninger som over tid er blitt så underreserverte i forhold til de faktiske pensjonsforpliktelser pensjonsinnretningene har påtatt seg.

For *Banklovkommisjonen* har det vært nødvendig og viktig å adressere disse problemene i sammenheng med overgangsreglene for endring fra ytelsesbaserte foretakspensjonsordninger til tjenstepensjonsforsikringer. Reglene om opptrappingsplaner og bruk av avkastning til styrking av premiereserve for gammel opptjening gir myndighetene et verktøy for å håndtere og adressere disse problemene på en, etter *Banklovkommisjonens* vurdering, effektiv måte. Det forholdet at opptrappingsplanen skal baseres på regler gitt i forskrift sikrer en likebehandling av alle pensjonsinnretningene på en mer gjennomiktig måte enn det en ordning med godkjenning av enkeltsøknader om opptrapping hadde gjort. Alt i alt mener *Banklovkommisjonen* at dette problemet vil kunne løses gjennom overgangsreglene med mindre administrative ressurser hos myndighetene enn

hva som hadde vært nødvendig for å håndtere disse problemene uten at overgangsreglene hadde vært på plass.

I mandatet ble det lagt til grunn av Finansdepartementet at Banklovkommisjonens forslag i utgangspunktet bør være provenynøytrale for det offentlige. I NOU 2012: 13 avsnitt 11.3 la Banklovkommisjonen til grunn at spørsmålet om lovutkastet blir provenynøytralt eller ikke, i stor grad beror på hvordan foretakene vil reagere på at det etableres et nytt forsikringsbasert tjenstepensjonsalternativ. Overgangsreglene vil nok ikke endre på dette forholdet. I overgangsreglene legges det til grunn at det kan brukes inntil tre år fra tjenstepensjonslovens ikrafttredelse på å tilpasse pensjonsordningens pensjonsplan og regelverk for øvrig til tjenstepensjonsloven. Ytelsesbasert pensjonsopptjening kan ut over denne tre års perioden videreføres for arbeidstakere født i 1962 eller tidligere. For denne gruppen kan foretaket også velge å endre pensjonsordningen i samsvar med tjenstepensjonsloven, og eventuelt betale en tilleggspremie for disse arbeidstakerne. Hvilke konsekvenser dette vil kunne få i skattemessig sammenheng vil bero på hvor lang tid arbeidsgivere med eksisterende ytelsesbaserte pensjonsordninger eventuelt vil bruke på å endre pensjonsordningens pensjonsplan, og eventuelt hvor mange som vil videreføre en ytelsesbasert pensjonsopptjening for arbeidstakere med få år igjen til opptjeningsalder. Å gi noe tall for dette er ikke mulig da dette beror på vurderinger i de enkelte foretak og drøftelser med de ansatte i det enkelte tilfelle.

Banklovkommisjonen har foran i avsnitt 12.5.6 gjort en vurdering av og utarbeidet utkast til endring i innskuddspensjonsloven som innebærer en heving av de maksimale innskuddsrammene for innskuddspensjonsordninger. En heving av disse grensene vil høyst sannsynlig kunne få provenymessige virkninger som følge av at foretak som i dag har en innskuddsplan som er i samsvar med forskriftens maksimalrammer, vil heve innskuddene dersom det åpnes for dette. Hvor stor betydning en slik heving av maksimalrammene vil få rent skattemessig, vil igjen bero på hvilke valg de ulike foretak gjør. Dette er det ikke mulig å si noe om nå. Det bemerkes at en opprettholdelse av maksimalrammene for innskuddspensjon på dagens nivå, neppe vil hindre de provenymessige virkningene uansett, som følge av at foretak med innskuddspensjonsordning som ønsker et bedre pensjonsnivå for sine ansatte kan velge å omdanne innskuddspensjonsordningen til en tjenstepensjonsforsikring med et langt høyere premieinnskuddsnivå etter tjenstepensjonslovens ikrafttredelse.

14.3.2 Økonomiske og administrative konsekvenser for pensjonsinnretningene

En vurdering av konsekvensene for pensjonsinnretningene hva gjelder utkastet til tjenstepensjonsloven som sådan, ble gjort i NOU 2012: 13 avsnitt 11.3.2. I den foreslåtte løsning vil pensjonsinnretningene kunne videreføre systemer og kontrakter for eksisterende pensjonsordninger fram til foretakene endrer pensjonsordningens pensjonsplan slik at denne tilpasses tjenstepensjonsloven innenfor en tidsperiode på tre år. Ved overgang til ny pensjonsplan vil pensjonsinnretningen måtte kunne tilby foretakene endrede kontrakter og ha systemer som er tilpasset pensjonsloven, samt eventuelle løsninger for tilleggspremie for arbeidstakere med få år igjen til opptjeningsalder og muligheter for videreføring av ytelsesbasert pensjonsopptjening for denne gruppen av arbeidstakere. De alternative mulighetene for ivaretagelse av de arbeidstakere med få år igjen til opptjeningsalder vil kunne komplisere pensjonsinnretningens arbeid med å utarbeide systemer og kontrakter tilpasset tjenstepensjonsloven noe.

Banklovkommisjonen har forutsatt at før eksisterende pensjonsordnings pensjonsplan endres i samsvar med tjenstepensjonslovens regler, skal premie for ny pensjonsopptjening beregnes på grunnlag av den beregningsrente som gjelder til enhver tid og på grunnlag av det dødelighetsgrunnlag som gjelder for pensjonsinnretningen til enhver tid. For foretakene vil det være viktig å få informasjon fra pensjonsinnretningene om størrelsen på den premie som vil påløpe fram til pensjonsplanen for pensjonsordningen endres sammenlignet med de kostnader som en endret pensjonsplan vil kunne medføre. Dette vil kunne ha betydning for hvilke tidsrammer foretaket ønsker å bruke før pensjonsplanen tilpasses tjenstepensjonsloven.

Å angi størrelsesorden på hvilke ressurser informasjon og arbeidet med endringer av pensjonsplanene vil kreve hos pensjonsinnretningene, er det vanskelig å si noe om.

En fordel ved overgangsreglene er at pensjonsinnretningene får muligheter og løsninger for å håndtere eksisterende underreservering knyttet til levealdersrisiko for pensjonsrettigheter opptjent før tjenstepensjonslovens ikrafttredelse. Dette er et forhold som det hadde vært nødvendig å gjøre noe med uavhengig av en ikrafttredelse av tjenstepensjonsloven. Overgangsreglene stanser videre akkumulering av levealdersrisiko og fastsetter hvordan og med hvilket omfang som avset-

ninger til premiereserve for allerede opptjente pensjonsrettigheter skal styrkes både for løpende pensjonsordninger og fripoliser. Overgangsreglene sørger for at det unngås at ytelsesbaserte foretakspensjonsordninger må avvikles som følge av en overgang til tjenstepensjonsforsikring og dermed unngås en masseutstedelse av fripoliser. Sammen med et opplegg for å styrke avsetningene til premiereserve er dette viktig for å sikre pensjonsinnretningenes soliditet i framtiden.

Arbeidet med utarbeidelse av opptrappingsplaner der dette er nødvendig, vil kreve ressurser i pensjonsinnretningene. *Banklovkommisjonen* legger imidlertid til grunn at den faktiske situasjon med underreservering uansett ville krevd betydelig arbeid fra pensjonsinnretningenes side. De vil nå få bestemmelser i forskrift for hvordan disse opptrappingsplanene skal legges opp, og det sikres en viktig likebehandling av pensjonsinnretningene i denne sammenheng.

Medlemmene Heldal, Søyland og Kierulf Prytz vil peke på at utredningen av overgangsregler har reist mange og komplekse forsikringstekniske spørsmål, og vil ta forbehold om at det kan være tekniske spørsmål som er uavklart. *Disse medlemmene* vil også peke på at forholdet til Solvens II ikke har vært et sentralt spørsmål i dette utredningsarbeidet, og at det trolig vil bli nødvendig med ytterligere lovtilpasninger raskt og før Solvens II trer i kraft, se også ovenfor i avsnitt 5.3.2.

14.3.3 Økonomiske og administrative konsekvenser for foretakene

Foretak med ytelsesbaserte foretakspensjonsordninger vil nå måtte gjøre en vurdering av hvilken pensjonsløsning de ønsker å velge for framtiden. Innenfor en periode på tre år etter tjenstepensjonslovens ikrafttredelse, vil de måtte velge enten å tilpasse sin pensjonsordning til tjenstepensjonsloven ved endring av pensjonsplanen, eventuelt med tilleggspremie for arbeidstakere med få år igjen til opptjeningsalder eller en videreføring av den ytelsesbaserte pensjonsopptjeningen for arbeidstakere med få år igjen til opptjeningsalder, eller velge ny innskuddspensjonsordning og en avvikling av den ytelsesbaserte foretakspensjonsordningen. For enkelte foretak kan dette bli et mer aktuelt alternativ dersom *Banklovkommisjonens* anbefaling i utredningen her, om å heve de maksimale innskuddsgrensene, følges. Disse vurderingene vil kreve en god del ressurser i foretakene. Gjennom treårsfristen for en tilpasning av pensjonsplanen til tjenstepensjonsloven vil de ha tid til å områ seg. Det er imidlertid viktig

for foretakene å være klar over at premien for ny opptjening i foretakspensjonsordningen fram til fristen for endring vil måtte beregnes på grunnlag av et til enhver tid oppdatert dødelighetsgrunnlag og beregningsrente. Premien knyttet til opptjening i henhold til eksisterende pensjonsplan i den ytelsesbaserte pensjonsordningen vil derfor sannsynligvis bli høyere enn det premien har vært i de senere år som følge av at det arbeides med et oppdatert tariffingsgrunnlag for pensjonsinnretningene. Dette vil være et moment ved foretakets vurdering av hvor lang tid de eventuelt vil bruke på tilpasningen av pensjonsplanen til tjenstepensjonsloven eller eventuelt på en omdanning til innskuddspensjonsordning.

Ved en overgang til tjenstepensjonsforsikring i samsvar med overgangsreglene i utredningen her vil foretakene kunne holde pensjonsordningen samlet. Dette vil holde foretakenes kostnader knyttet til administrasjon av pensjonsordningen nede og foretaket vil slippe kostnader knyttet til administrasjonsreserve ved utstedelse av fripoliser.

14.3.4 Økonomiske konsekvenser for arbeidstakerne

Utkastet til overgangsregler i utredningen sørger for at allerede opptjent rett til pensjon sikres i pensjonsordningen. Det skjer ingen reduksjon i den rett til alderspensjonsytelse som den enkelte arbeidstaker er sikret på grunnlag av lønn og tjenestetid ved tjenstepensjonslovens ikrafttredelse.

Dersom foretaket velger å endre pensjonsplanen i samsvar med utkastet til tjenstepensjonslov, vil gammel opptjening og ny opptjening skilles i to forskjellige pensjonsbeholdninger. Dette vil sikre gjennomsliktighet med hensyn til sikring av allerede opptjent rett til pensjon, og at avkastning på midler knyttet til pensjonsbeholdning for ny opptjening ikke kan anvendes til styrking av premiereserve for allerede opptjent rett til pensjon før tjenstepensjonslovens ikrafttredelse. Den foreslåtte løsning for sikring av allerede opptjent rett til pensjon ved endring av pensjonsplanen, har også den fordel for arbeidstakerne at man unngår utstedelse av fripolise og at de samlede rettigheter til alderspensjon kan videreføres i samme pensjonsordning. Etter *Banklovkommisjonens* vurdering er det også en fordel for arbeidstakerne at overgangsreglene inneholder klare krav til oppreservering og retningslinjer for hvordan dette skal skje.

Etter overgangsreglene skal eksisterende fripoliser erstattes med pensjonsbevis. På lang sikt

vil dette etter *Banklovkommisjonens* vurdering gi fripolisene best mulige forutsetninger for en sikring av realverdien av fripolisene på sikt. På kort sikt vil avkastningen på midlene knyttet til pensjonsbevisene basert på opptjening skjedd før tjenstepensjonslovens ikrafttredelse, brukes til styrking av avsetningene som følge av endret dødelighet. Når slik styrking har skjedd, vil all avkastning ut over beregningsrenten kunne gå til å oppregulere pensjonsytelsen knyttet til pensjonsbeviset.

Det vises til særmerknad inntatt ovenfor i avsnitt 10.1.2 fra medlemmene *Dalsøren, Gjelsvik, Mildal, Orskaug og Storrødvann* som ser behov for synliggjøring av effekter og konsekvenser av de forslag som fremmes, og at dette ville bidratt til å synliggjøre i hvilken grad forslagene har positive konsekvenser for foretak, arbeidstakere og fripoliseinnehavere og ikke bare positive effekter for pensjonsinnretningenes soliditet.

Når det gjelder valget av løsning for opptjening av pensjon etter tjenstepensjonslovens ikrafttredelse, legger *Banklovkommisjonen* til grunn at dette vil være gjenstand for drøftelser med foretaket, eventuelt tarifforhandlinger. En frist på tre år for å foreta en endring av pensjonsplanen for pensjonsordningen til tjenstepensjonsloven i samsvar med overgangsreglene her med muligheter for å ta hensyn til arbeidstakere med få år igjen til opptjeningsalder, vil gi muligheter for tilpasning til arbeidstakernes eller grupper av arbeidstakeres behov for fleksible løsninger.

Når det gjelder arbeidstakere som allerede i dag omfattes av innskuddspensjonsordninger, vises det til at *Banklovkommisjonen* har foreslått en endring av tilskuddsordningen for arbeidstakerne og heving av dagens maksimale rammer for innskudd. Dette vil øke pensjonssparingspotensialet i innskuddspensjonsordningene.

Kapittel 15

Merknader til de enkelte bestemmelser

15.1 Kapittel 7. Overgangsregler for eksisterende ytelsesbaserte pensjonsordninger mv.

Til § 7-1. Virkeområde

Paragrafen angir den overordnede ramme for overgangsordningen for eksisterende ytelsesbaserte pensjonsordninger ved ikrafttreden av lov om kollektiv tjenestepensjonsforsikring. Om utgangspunktene for overgangsreglene, vises det til avsnittene 5.3 og 6.3 foran.

Etter *første ledd* skal overgangsordningen i lovutkastet kapittel 7, for det første, gjelde for ytelsesbaserte pensjonsordninger etter foretakspensjonsloven som er opprettet *før* tjenestepensjonslovens ikrafttredelsesdato, og, for det andre, for medlemmene av slike pensjonsordninger, herunder pensjonister. Det vises for øvrig til avsnitt 12.1 foran om spørsmål knyttet til ikrafttredelse av utkastet til tjenestepensjonslov.

Bestemmelsene i tjenestepensjonsloven omhandler opptjening og uttak av alderspensjon. Gjeldende regler om uføre- og etterlatteytelser i eksisterende pensjonsordninger videreføres derfor inntil videre. Dette framgår av utkastet § 7-2 tredje ledd.

Etter *annet ledd* skal også fripoliser utstedt i henhold til ytelsesbasert pensjonsordninger opprettet før loven er trådt i kraft, omfattes av overgangsordningen. Lovutkastet kapittel 7 inneholder bare en paragraf (§ 7-10) som direkte omhandler fripoliser, men enkelte av de øvrige bestemmelser kommer også til anvendelse. Dette gjelder reglene i utkastet § 7-2, blant annet prinsippet om at tjenestepensjonsloven ikke medfører innskrenkninger i rett til pensjon opptjent før loven er trådt i kraft, og forskriftshjemmelen i utkastet § 7-13. Det vises for øvrig til avsnitt 10.2 foran.

I *tredje ledd* er det inntatt en definisjon av «ytelsesbaserte pensjonsordninger», noe som innebærer at det ikke skilles mellom åpne eller lukkede ordninger. Lukkede ordninger omfatter de pen-

sjonsordninger som er videreført av foretak ved overgangen til innskuddspensjonsordning etter reglene i foretakspensjonsloven § 15-6. Bestemmelsen vil særlig ha betydning for rekkevidden av de særlige reglene om ny opptjening av pensjon for eldre medlemmer i utkastet §§ 7-6 og 7-7. Det vises til avsnitt 8.1 ovenfor.

Til § 7-2. Tjenestepensjonsloven

Paragrafen fastlegger prinsippene for en fleksibel overgangsordning for eksisterende ytelsesbaserte foretakspensjonsordninger som er opprettet før tjenestepensjonsloven er trådt i kraft. Overgangsordningen innebærer at reglene i utkastet til tjenestepensjonslov kan komme til anvendelse på og omfatte hele pensjonsordningen og gi grunnlag for ny opptjening til alderspensjon i samsvar med tjenestepensjonsloven. Formålet med bestemmelsen er således å legge til rette for at eksisterende pensjonsordninger videreføres for medlemmene i henhold til en pensjonsplan og annet regelverk som er tilpasset bestemmelsene i tjenestepensjonsloven og overgangsordningen i kapittel 7, og som i hovedsak vil gjelde for den samlede virksomhet i pensjonsordningen og gi grunnlag for ny opptjening av alderspensjon. Det vises til avsnitt 6.3 foran. Forholdet til gjeldende regler om uføre- og etterlattepensjoner er særskilt regulert i tredje ledd, se avsnitt 6.1 foran.

Etter *første ledd* er utgangspunktet at tjenestepensjonslovens regler om opptjening av alderspensjon også gjelder for pensjonsopptjening i eksisterende ytelsesbaserte pensjonsordninger – åpne eller lukkede. Dette gjelder imidlertid bare for så vidt annet ikke følger av bestemmelsene i lovutkastet kapittel 7 eller er bestemt av Kongen. Det vises til forskriftshjemmelen i utkastet § 7-13.

Innenfor overgangsordningen i lovutkastet kapittel 7 skilles det klart mellom spørsmål knyttet til ny pensjonsopptjening, og spørsmål som gjelder pensjon opptjent ved tjenestetid før ny pensjonsplan tilpasset tjenestepensjonsloven er trådt i kraft. Bestemmelsene i utkastet §§ 7-4 til 7-7 gir

særlige regler om lovens anvendelse i forhold til ny pensjonsopptjening i pensjonsordningen, mens bestemmelsene i utkastet §§ 7-8 til 7-12 omhandler videreføring innenfor pensjonsordningen av rett til pensjon opptjent før tjenstepensjonsloven og ny pensjonsplan er trådt i kraft. Dette er også reflektert ved at de nevnte bestemmelsene inngår i to separate avsnitt, henholdsvis II Pensjonsopptjening etter ny pensjonsplan (utkast §§ 7-5 til 7-7) og avsnitt III Pensjonsopptjening etter tidligere regelverk (utkastet §§ 7-8 til 7-12). Sammenkoblingen av ny og tidligere pensjonsopptjening er regulert ved bestemmelsene i utkastet §§ 7-4 og 7-9, jf. utkastet § 7-8.

Annet ledd fastslår at lovutkastet ikke skal medføre innskrenkninger i grunnlovsvernet og rett til årlig pensjon opptjent etter pensjonsplanen for den ytelsesbaserte pensjonsordningen ut fra lønn og tjenestetid ved tjenstepensjonslovens ikrafttredelsesdato. Med lønn menes også eventuelt normert pensjonsgrunnlag dersom dette brukes ved beregningen av rett til pensjon etter pensjonsplanen i stedet for lønn.

Bestemmelsen i annet ledd er påkrevd fordi retten til uttak og utbetaling av den del av fulle ytelser etter reglene i pensjonsplanen for pensjonsordninger som er opptjent på det tidspunkt loven er trådt i kraft, er sikret grunnlovsvern, jf. Grunnloven § 97 og forbudet mot å gi lover tilbakevirkende kraft. Det er selve kravet på opptjent årlig pensjon som er grunnlovssikret etter Grunnloven § 97, jf. utkastet § 7-8. Grunnlovsvernet omfatter også retten til årlig pensjon etter allerede utstedte fripoliser og retten til pensjonsytelser som allerede er under utbetaling, jf. lovutkastet §§ 7-10 og 7-11. Grunnlovsvernet etter Grunnloven § 97 omfatter derimot ikke pensjonsinnretningens avsetning til premiereserve til sikring av rett til opptjent pensjon i samsvar med lovgivningens krav til pensjonsinnretningenes soliditet etter forsikringsvirksomhetsloven §§ 9-15 følgende. Utkastet § 7-8 tredje til femte ledd, jf. utkastet §§ 7-10 annet ledd og 7-11 tredje ledd inneholder imidlertid særlige bestemmelser som skal legges til rette for at opptjent pensjon vil være tilstrekkelig sikret ved avsetninger i pensjonsinnretningene. Det vises ellers til avsnittene 7.4 og 7.5 foran.

I *tredje ledd* er det foretatt en avgrensning mot uføre- og etterlattepensjoner. Her må gjeldende regelverk videreføres i påvente av endelig fastsettelse av regelverket i ny folketrygd på disse områdene. Hovedreglen er derfor at *opptjente rettigheter* til slike ytelser i ytelsesbasert pensjonsordning videreføres som del av pensjonsordningen, jf. *før-*

ste punktum. Det kan imidlertid gjøres unntak ved forskrift. Det samme gjelder for *ny opptjening av slike rettigheter*, jf. *annet punktum*. Her kan imidlertid også foretaket bestemme noe annet, ettersom dette dreier seg om en eventuell endring av pensjonsordningens videre løp hvor foretaket i utgangspunktet står fritt, med mindre det foreligger avtalerettslige bindinger. Gjeldende regler om uføre- og etterlattepensjon berøres for øvrig ikke. Det vises til avsnitt 9.3 ovenfor.

Til § 7-3. Tilpasning av pensjonsordningens pensjonsplan og regelverk

Paragrafen gjennomfører prinsippet om en fleksibel overgang fra ytelsesbasert foretakspensjonsordning til tjenstepensjonsforsikring ved en tilpasning av pensjonsordningens pensjonsplan i samsvar med bestemmelsene om opptjening av alderspensjon i tjenstepensjonsloven. Eksisterende pensjonsordning avvikles derfor ikke, men opptjeningen tilpasses til ny lov samtidig som bestemmelsene i lovutkastet §§ 7-8 til 7-12 ivaretar allerede opptjente rettigheter.

Etter *første ledd første punktum*, skal foretaket og pensjonsinnretningen så snart som mulig og senest tre år etter tjenstepensjonslovens ikrafttredelse, sørge for at det blir fastsatt ny pensjonsplan for pensjonsordningen. Pensjonsplanen skal utformes i samsvar med kravene i lovutkastet § 4-2 og omfatte alle medlemmene i pensjonsordningen, jf. *annet punktum*. Dette innebærer at pensjonsplanen kan utformes etter standardmodellen eller etter grunnmodellen, jf. også utkastet § 7-5 første ledd. Det er likevel åpnet for unntak for arbeidstakere som omfattes av lovutkastet § 7-7. Denne bestemmelsen angår særlige regler for mulig videreføring av ytelsesbasert pensjonsordning for arbeidstakere med få år igjen til opptjenningsalder. Prinsippet om at pensjonsplanen skal omfatte alle arbeidstakere i foretaket videreføres, jf. lovutkastet § 3-3. Det vises for øvrig til avsnitt 8.3 ovenfor.

I *annet ledd* er det inntatt nærmere regler for skillet mellom gammel og ny pensjonsplan og dermed skillet mellom gammel og ny pensjonsopptjening, samt virkningene av at ny pensjonsplan ikke settes i kraft innenfor overgangsperioden på tre år. *Første punktum* fastslår at den nye pensjonsplanen skal gjelde for pensjonsopptjening ved tjenestetid etter at pensjonsplanen er trådt i kraft. Slik pensjonsplan må settes i kraft senest innen tre år etter tjenstepensjonslovens ikrafttredelse. For pensjonsopptjening ved tjenestetid før tidspunktet for ikrafttredelse av ny pensjonsplan, gjelder pen-

sjonsordningens tidligere pensjonsplan og øvrige regelverk, jf. *annet punktum*. For slik pensjonsopptjening forutsettes det for øvrig at beregningsgrunnlaget som legges til grunn i denne perioden bygger på ny og oppdatert dødelighetsstatistikk. Dersom foretaket ikke har fastsatt ny pensjonsplan med virkning for ny pensjonsopptjening ved tjenestetid fra og med tre år etter at tjenestepensjonsloven trådte i kraft, skal pensjonsordningen avvikles eller omdannes etter reglene i lovtkastet § 7-12, jf. *tredje punktum*.

Tredje ledd gjelder tilfelle hvor pensjonsplanen i den ytelsesbaserte foretakspensjonsordningen har opphørende og ikke livsvarige pensjonsytelser, jf. foretakspensjonsloven § 5-1 annet ledd. Den nye pensjonsplanen etter tjenestepensjonsloven kan i disse tilfellene ha en tidsavgrenset utbetalingsperiode i samsvar med lovtkastet § 4-23 for gammel opptjening. Siden minstetiden for utbetaling i lovtkastet § 4-23 er fylte 80 år, mens den i foretakspensjonsloven § 5-1 er fylte 77 år, kan dette innebære at det må skje en omregning av opptjent pensjonsytelse før tjenestepensjonsloven trådte i kraft på forsikringsteknisk grunnlag. Livsvarig alderspensjon kan ikke omdannes til opphørende ytelse. Om grunnlovsvernet knyttet til slik omregning og endring av tidsavgrenset utbetalingsperiode, vises det til avsnitt 10.1 foran.

Mens første ledd gjelder endring og etablering av ny pensjonsplan, er det i *fjerde ledd* inntatt krav til foretakets og pensjonsinnretningens tilpasning av pensjonsordningens øvrige regelverk til tjenestepensjonsloven. Fristen for gjennomføring av slik tilpasning er også satt til tre år etter tjenestepensjonslovens ikrafttredelse.

Til § 7-4. Opptjent pensjon

Paragrafen markerer, for det første, skillet mellom ny og gammel pensjonsopptjening, det vil si opptjening før og etter ikrafttredelse av tjenestepensjonsloven og ny pensjonsplan. Dette skillet legges således også til grunn for reglene om forvaltningen av midlene i pensjonsbeholdningen opptjent ved ny pensjonsopptjening, og de midler som knytter seg til tidligere pensjonsopptjening, jf. utkastet § 7-8 annet ledd. For det annet markeres det at den rett til årlig pensjon et medlem har opptjent i pensjonsordningen til enhver tid, er summen av pensjon opptjent før og etter det tidspunkt ny pensjonsplan er trådt i kraft. Dette er et vesentlig poeng for å motvirke diskontinuitet i pensjonsopptjeningen, og det vises her til avsnitt 6.3 og kapittel 8 foran.

Første ledd definerer opptjent pensjon ved uttak når opptjening er skjedd både før og etter ikrafttredelse av tjenestepensjonsloven og ikrafttredelse av ny pensjonsplan. Den årlige alderspensjonen skal i dette tilfellet tilsvare summen av to komponenter. *For det første*, årlig alderspensjon som er opptjent etter reglene i lovtkastet §§ 7-5 til 7-6 eller § 7-7 ved tjenestetid *etter* ny pensjonsplan har trådt i kraft og fram til uttak av pensjon, jf. *bokstav a*. Henvisningen til utkastet § 7-5 gjelder de alminnelige regler om ny pensjonsopptjening, mens henvisningene til utkastet §§ 7-6 og 7-7 gjelder mulige særlige regler for ny opptjening for eldre medlemmer. Det vises for øvrig til bemerkningene til disse paragrafene nedenfor. *For det andre*, den del av årlig pensjonsytelse – basert på lønn og tjenestetid – som var opptjent etter pensjonsplanen for den ytelsesbaserte pensjonsordningen *før* ikrafttredelse av tjenestepensjonsloven og den nye pensjonsplanen er på plass, jf. *bokstav b*. De nærmere regler om pensjon opptjent ved tjenestetid før loven og ny pensjonsplan er trådt i kraft, er inntatt i lovtkastet § 7-3 annet ledd.

Annet ledd definerer opptjent pensjon i opptjeningsperioden når opptjening har skjedd og skjer både før og etter ikrafttredelsestidspunktet for tjenestepensjonsloven og ny pensjonsplan tilpasset tjenestepensjonsloven. Bestemmelsen må derfor sees i sammenheng med reglene i utkastet § 7-9 om utstedelse av pensjonsbevis til fratrådte arbeidstakere. I opptjeningsperioden, tilsvarende summen av opptjent pensjon to komponenter. *For det første*, den pensjonsbeholdningen medlemmet har opptjent ved tjenestetid *etter* ikrafttreden av loven og ny pensjonsplan tilpasset tjenestepensjonsloven i henhold til reglene i utkastet §§ 7-5 til 7-6, eller den rett til pensjon med tilhørende premiereserve som er opptjent etter reglene i utkastet § 7-7 etter ny pensjonsplan trådte i kraft, jf. *bokstav a*. *For det andre*, den del av årlig pensjonsytelse – basert på lønn og tjenestetid – som var opptjent etter pensjonsplanen for den ytelsesbaserte pensjonsordningen *før* ikrafttredelse av tjenestepensjonsloven og den nye pensjonsplanen, jf. *bokstav b*. De nærmere regler om pensjon opptjent ved tjenestetid før loven og ny pensjonsplan er trådt i kraft, er inntatt i lovtkastet § 7-8, jf. også utkastet § 7-10 og 7-11.

Til § 7-5. Ny opptjening av alderspensjon

Paragrafen omhandler hovedreglene om ny opptjening av pensjon etter at tjenestepensjonsloven og ny pensjonsplan er trådt i kraft og senere uttak av slik pensjon. Ny opptjening vil som hovedregel

skje etter de alminnelige opptjeningsreglene i tjenstepensjonsloven.

I samsvar med dette fastslår *første ledd første punktum* at medlemmene av pensjonsordningen erverver rett til alderspensjon basert på reglene om årlig pensjonsopptjening og oppbygging av pensjonsbeholdning for det enkelte medlem i henhold til reglene i pensjonsplanen fastsatt etter lovutkastet § 7-3 og reglene i lovutkastet kapittel 4 avsnittene II (standardmodell) eller III (grunnmodell) og i tilfelle avsnitt VI (tilskudd fra arbeidstakerne). For de eldre medlemmer er det for øvrig lagt opp til at en fastsatt tilleggspremie kan komme i tillegg til de ordinære premieinnskudd fastsatt i samsvar med maksimalgrensene i kapittel 4 avsnittene II og III. Dette innebærer at tilleggspremien etter utkastet § 7-6 tilføres medlemmets pensjonsbeholdning (på samme måte som den årlige innskuddspremien etter lovutkastet §§ 4-6 annet ledd og 4-12 annet ledd), jf. *annet punktum*.

I forlengelsen av dette, er det i *annet ledd* fastslått at det ved uttakstidspunktet for pensjon opptjent ved tjenestetid etter ikrafttredelse av tjenstepensjonsloven og den nye pensjonsplanen, skal beregnes årlig alderspensjon etter reglene i lovutkastet kapittel 4 avsnittene IV (ordinært uttak av alderspensjon) eller V (tidsavgrenset alderspensjon).

At ny opptjening skal skje i samsvar med tjenstepensjonsloven gjelder i utgangspunktet alle medlemmer av pensjonsordningen. *Tredje ledd* fastsetter imidlertid at første og annet ledd ikke skal gjelde dersom foretaket har fastsatt i pensjonsplanen at ny opptjening for arbeidstakere med få år igjen til opptjeningsalder skal skje på grunnlag av en ytelsesbasert modell etter reglene i lovutkastet § 7-7. Årlig pensjonsopptjening etter utkastet § 7-7 omfattes derfor ikke av reglene i utkastet § 7-5, jf. også utkastet §§ 7-7 første ledd annet punktum.

Til § 7-6. Tilleggspremie for eldre medlemmer

Paragrafen gjelder ny opptjening av rett til pensjon etter at tjenstepensjonsloven og ny pensjonsplan tilpasset denne loven er trådt i kraft og omhandler muligheten til å fastsette tilleggspremie i pensjonsplanen for eldre medlemmer. Denne tilleggspremien vil komme i tillegg til den rett til pensjon som erverves i samsvar med utkastet § 7-5 første ledd og det er opp til det enkelte foretak om de vil benytte denne adgangen eller ikke. Det vises for øvrig til avsnitt 9.2 foran hvor reglene om slik tilleggspremie er drøftet nærmere.

Første ledd fastsetter at muligheten for tilleggspremie bare gjelder for arbeidstakere med få år igjen til opptjeningsalder som var medlemmer av pensjonsordningen ved tjenstepensjonslovens ikrafttredelse. Dette omfatter de arbeidstakere som er født i 1962 eller tidligere, jf. folketrygdloven §§ 19-1 annet ledd og 20-1 annet ledd. Det forutsettes videre at arbeidstakeren enten ikke har nådd opptjeningsalderen eller ikke fortsatt har opptjening i foretakspensjonsordningen etter foretakspensjonsloven § 4-5 annet ledd som følge av at vedkommende ikke har full tjenestetid. Tilleggspremien skal, på samme måte som premien etter lovutkastet §§ 4-6 annet ledd og 4-12 annet ledd, innbetales som en premie i prosent av arbeidstakerens lønn opptil 12 G etter reglene i pensjonsplanen, jf. utkastet § 7-3.

Annet ledd fastsetter maksimalgrenser for hvor høyt tilleggspremien kan settes. Dette er en tilleggspremie som kommer i tillegg til de ordinære premiene etter lovutkastet §§ 4-6 og 4-12. Tilleggspremien er derfor heller ikke begrenset av de maksimalrammene som er fastsatt i utkastet §§ 4-10 og 4-13, jf. *første punktum*. Maksimalrammen for tilleggspremien i *annet punktum* er at summen av tilleggspremien og årlig premie etter pensjonsplanen i det enkelte år ikke kan overstige summen av årlig ordinær premie og reguleringspremie som foretaket skulle ha innbetalt for alderspensjon for medlemmet etter den pensjonsplan som gjaldt for pensjonsordningen ved tjenstepensjonslovens ikrafttredelse. Bestemmelsen er begrunnet i skatteprovenyhensyn. Som følge av prinsippene om lineær pensjonsopptjening og om premieberegning i foretakspensjonsloven §§ 4-2 og 9-2, vil bestemmelsen kunne medføre at grensen for premien for et medlem i det enkelte år vil kunne variere med medlemmets alder og tjenestetid på beregningstidspunktet. Imidlertid kan foretaket også velge å fastsette tilleggspremien i pensjonsplanen innenfor maksimalrammene på en mer sjablongmessig måte.

Til § 7-7. Ytelsesbasert pensjonsopptjening for eldre medlemmer

Paragrafen gjør unntak fra prinsippene om ny opptjening i lovutkastet § 7-5 og åpner for at foretaket av hensyn til den særlige stilling for arbeidstakere med få år igjen til opptjeningsalder, kan fastsette at disse skal fortsette å opptjene ny rett til pensjon basert på en ytelsesbasert opptjeningsmodell. Dette gjelder uavhengig av om den tidligere pensjonsplanen er basert på livsvarig eller tidsavgrenset pensjonsutbetaling. *Paragrafen* er et alternativ

til å bruke tilleggspremie etter lovutkastet § 7-6. Det vises for øvrig til avsnitt 9.2 foran hvor reglene om slik ytelsesbasert pensjonsopptjening for arbeidstakere med få år igjen til opptjeningsalder er drøftet nærmere og til særmerknad fra enkelte medlemmer i Banklovkommisjonen inntatt der.

Første ledd fastsetter at ordningen med ny pensjonsopptjening etter bestemmelsene i paragrafen gjelder for arbeidstakere som var medlemmer av pensjonsordningen ved tjenestepensjonslovens ikrafttredelse og som er født i 1962 eller tidligere, og ikke har nådd opptjeningsalderen eller ikke har full tjenestetid ved nådd opptjeningsalder, jf. bemerkningene til utkastet § 7-6 første ledd. Ordningen med ny ytelsesbasert pensjonsopptjening forutsetter avtale mellom foretaket og pensjonsinnretningen om at ny pensjonsopptjening ved tjenestetid etter tjenestepensjonslovens ikrafttredelse, skal sikres i henhold til det tidligere regelverket for pensjonsordningen og de særlige bestemmelsene som er inntatt i annet ledd i paragrafen, jf. *første punktum*. Når ny pensjonsplan inneholder regler i samsvar med paragrafen, kommer ikke reglene om ny årlig pensjonsopptjening etter lovutkastet §§ 7-5 og 7-6 til anvendelse, jf. *annet punktum*.

Annet ledd fastsetter de særlige regler som skal gjelde for ny ytelsesbasert pensjonsopptjening for denne gruppen arbeidstakere, og som på enkelte punkter vil kunne innebære unntak fra, eller tillegg til, de opprinnelige reglene i pensjonsplanen og beregningsgrunnlaget for pensjonsordningen.

Bestemmelsen i annet ledd bokstav a er en konsekvens av skillet mellom ny og tidligere pensjonsopptjening, jf. utkastet § 7-4. Som «ny opptjening» regnes etter *annet ledd bokstav a* årlig pensjon beregnet etter medlemmets lønn til enhver tid og *samlet* tjenestetid på beregningstidspunktet, det vil si i det enkelte opptjeningsår, etter at det er gjort fradrag for den del av årlig pensjon etter pensjonsplanen for den ytelsesbaserte pensjonsordningen som allerede var opptjent ut fra lønnen og tjenestetiden før ikrafttredelse av tjenestepensjonsloven og den nye pensjonsplanen, jf. lovutkastet § 7-3 annet ledd. Nærmere regler om tidligere pensjonsopptjening er inntatt i lovutkastet § 7-8.

Bakgrunnen for skillet mellom gammel og ny opptjening er at *tidligere* opptjening er fullt betalt ved tidligere premier etter tidligere beregningsgrunnlag, og at ytterligere premie ikke kan kreves selv om tidligere års premier ikke har vært tilstrekkelige til oppbygging av premiereserve som

fullt ut sikrer årlig pensjon opptjent etter lønn og tjenestetid før tjenestepensjonslovens ikrafttredelse, jf. lovutkastet § 7-8 tredje til femte ledd. For *ny* pensjonsopptjening derimot blir årlige premier beregnet ut fra lønn til enhver tid, og må således omfatte en reguleringspremie til dekning av økt opptjening som følge av lønnsstigning. Dessuten er det påkrevd at ny opptjening til enhver tid blir dekket ved premier tilpasset behovet for oppbygging av tilstrekkelig premiereserve hensett til økningen i forventet levealder og dermed i lengden av utbetalingsperioden og de samlede pensjonsutbetalinger som følge av ny opptjening, jf. annet ledd bokstavene e og g og bemerkningene til disse bestemmelser nedenfor. Ved uttak av pensjon vil således samlet opptjent årlig pensjon likevel utgjøre summen av ny og tidligere opptjening, det vil si tilsvare årlig pensjon beregnet etter lønn og samlet tjenestetid ved uttak av pensjon, jf. prinsippet i lovutkastet § 7-4 første ledd.

Ny pensjonsopptjening etter paragrafen her er en nettoytelse, uavhengig av folketrygd til enhver tid. Ved premieberegningen av ny opptjening skal imidlertid, som hittil, folketrygdens ytelser beregnes etter den midlertidige løsningen i foretaks-pensjonsloven § 5-5 og uten levealdersjustering etter folketrygdloven §§ 19-6 og 19-7, jf. *bokstav b*. Utkastet § 7-7 vil således medføre at de arbeidstakere med få år igjen til opptjeningsalder som omfattes, skjermes for virkningene av levealdersjusteringen i folketrygden. Denne løsningen betyr at reglene om beregnet folketrygd basert på gammel folketrygd i denne sammenheng kan bli videreført til ca. 2029, samtidig som det antall arbeidstakere dette får betydning for, vil reduseres med årene.

Ved beregningen av et medlems tjenestetid ved ny pensjonsopptjening, medregnes tjenestetid etter uttak av pensjon eller etter nådd opptjeningsalder. For opptjening etter nådd opptjeningsalder skal det imidlertid sees bort fra endringer i lønn og beregnet folketrygd, jf. *bokstav c første punktum*. De medlemmer som har oppnådd full samlet tjenestetid, vil deretter ha vanlig pensjonsopptjening etter reglene i pensjonsplanen, jf. *annet punktum* og lovutkastet § 7-5.

For at årlig premie for ny pensjonsopptjening ikke skal bli høyere enn nødvendig, forslås det at pensjonsinnretningen skal være ansvarlig for at premiereserven for ny opptjening tilføres en avkastning i samsvar med beregningsrenten til enhver tid, jf. *bokstav d*. En nullgaranti som i standardmodellen og grunnmodellen, ville i dagens rentemarked, gjort årlig premie for pensjonsopptjening svært høy.

Bokstav e fastsetter regler som skal sikre at det benyttes et grunnlag for premieberegning som innebærer at retten til årlig pensjon i henhold til ny opptjening til enhver tid skal være sikret fullt ut ved den avsetning til premiereserve som er bygget opp ved innbetalte premiemidler. For å sikre kjønnsnøytralitet, angis at beregningen skal bygge på gjennomsnittlig dødelighet for menn og kvinner etter det dødelighetsgrunnlag som til enhver tid benyttes av pensjonsinnretningene, jf. *bokstav e første punktum*. Det vises til avsnitt 9.2 ovenfor og særmerknad fra enkelte medlemmer i Banklovkommissjonen inntatt der. I opptjeningstiden skal pensjonsinnretningen også påse at årlig premie beregnes slik at den også omfatter en reguleringspremie til dekning av påkrevd oppregulering av premiereserven for ny pensjonsopptjening som følge av økning av forventet levealder i løpet av året, jf. *annet punktum*. Dette vil være levealdersrisiko knyttet til ny opptjening. Slik premie vil for øvrig ikke være nødvendig dersom det i pensjonsplanen fastsettes at ny pensjonsopptjening skal levealdersjusteres ved uttak av pensjon etter tjenestepensjonsloven § 4-17 i den grad dette ikke er hensyntatt i beregningsgrunnlaget, jf. *bokstav f*. Dette innebærer at for ny opptjening av pensjon etter § 7-7 vil risikoen for økningen i forventet levealder i opptjeningstiden enten bæres av foretaket ved at pensjonsinnretningen krever en tilleggspremie som følge av endringen i levealdersrisiko eller av arbeidstakerne gjennom levealdersjusteringen på utbetalingstidspunktet.

Bokstav f gir adgang til å fastsette i pensjonsplanen at årlig pensjon basert på ny pensjonsopptjening for arbeidstakere med få år igjen til opptjeningsalder etter paragrafen, skal levealdersjusteres etter reglene i lovutkastet § 4-17 annet til femte ledd, jf. *første punktum*. Dette vil i tilfelle innebære at økning i forventet levetid ved uttak av pensjon (og utbetalingsperioden) vil medføre at pensjonsytelsen skal reduseres ut fra prinsippene om levealdersjustering og nøytralt uttak i lys av utbetalingsalder basert på forventet gjenstående levetid. I så fall vil dette kunne gi lavere årlig premie for ny opptjening, jf. merknadene til *bokstav e*. Dersom det skal foretas en levealdersjustering basert på nøytralitet i forhold til uttaksalder, skal omregning etter *bokstav h* (omregning av ytelsen ved uttak av pensjon før opptjeningsalderen) bare foretas for tidligere opptjent pensjon før tjenestepensjonslovens ikrafttredelse. Levealdersjustert alderspensjon er nøytral i forhold til uttaksalder.

Bokstav g fastsetter prinsippene for disponeringen av oppnådd avkastning på midler tilsvarende premiereserven for ny opptjening etter lovutkas-

tet § 7-7 første ledd med tilhørende andel av tilleggsavsetninger. I avkastningen skal det gjøres fradrag for beregningsrenten som i beregningsgrunnlaget er forutsatt tilført premiereserven årlig. Dette er renterisikoen som allerede er knyttet til den opptjente pensjonen. Avkastning ut over dette skal i opptjenings- og utbetalingstiden, benyttes til nødvendig oppregulering av premiereserve for ny pensjonsopptjening og for øvrig til regulering av pensjon under utbetaling etter lovutkastet § 4-20. Beregnet dødelighetsarv inngår i beregningsgrunnlaget for premie etter reglene i *bokstav e*.

I *bokstav h* er prinsippene for uttak av pensjon etter paragrafen fastlagt. Pensjonsuttaket skal etter dette følge hovedregelen i lovutkastet § 7-4 første ledd, jf. *første punktum*. Dette innebærer en sammenkobling mellom gammel og ny opptjening, jf. også *bokstav a*. I tillegg kommer lovutkastet §§ 4-15 (alder ved uttak av alderspensjon), 4-16 (utbetalingsalder) og 4-18 (uttak av alderspensjon) til anvendelse, og i tilfelle avtale etter *bokstav f* om levealdersjustering av årlig pensjon ved ny pensjonsopptjening. Ved uttak av pensjon før medlemmet har fylt 67 år (opptjeningsalderen), omregnes pensjonsytelsen på forsikringsteknisk grunnlag ut fra beregningsgrunnlaget og lengden av utbetalingsperioden på uttakstidspunktet, jf. *annet punktum*. Det vises til foretakspensjonsloven § 5-7c. Unntak er imidlertid oppstilt for det tilfelle hvor den del av opptjent pensjon som er beregnet levealdersjustert etter reglene i lovutkastet § 4-17 annet til fjerde ledd, jf. også bemerkningen til *bokstav f* ovenfor.

Til § 7-8. Tidligere pensjonsopptjening

Paragrafen omhandler spørsmål som knytter seg til rett til årlig pensjon opptjent ut fra lønn og tjenestetid etter tidligere regelverk for pensjonsordningen før ikrafttredelse av tjenestepensjonsloven og den nye pensjonsplanen, jf. lovutkastet § 7-3 annet ledd. Om sikring av slik pensjonsopptjening og dets grunnlovsværn, vises det generelt til avsnitt 7.5 foran. Bestemmelsen må sees i sammenheng med lovutkastet § 7-2 annet ledd hvor det er presisert at tjenestepensjonsloven ikke medfører noen innskrenkning i rett til årlig pensjon opptjent før lovens ikrafttredelse, jf. bemerkningene til denne bestemmelsen foran. Videre vil bestemmelsene i paragrafen ha betydning i forhold til alle bestemmelsene i lovutkastet som omhandler tidligere opptjent rett til pensjon, det vil si lovutkastet §§ 7-9, 7-10 og 7-11. Det vises for øvrig til kapittel 10 foran.

Etter *første ledd* er utgangspunktet at et medlems samlete pensjonsopptjening omfatter både tidligere og ny opptjening av pensjon, se utkastet § 7-4 første ledd. Uttak av pensjon gjelder derfor samlet opptjent pensjon og reglene om uttak i utkastet §§ 4-15, 4-16 og 4-18 vil gjelde samlet pensjon, jf. *første punktum*. Ved uttak av pensjon før opptjeningsalderen skal den tidligere pensjonsopptjening, jf. utkastet § 7-4 første ledd (bokstav b), undergis en forsikringsteknisk omregning, jf. *annet punktum*. Regelen er i samsvar med foretakspensjonsloven § 5-7c første ledd. Den del av samlet årlig pensjon som er opptjent ved ny pensjonsopptjening, beregnes etter reglene i utkastet § 7-5 annet ledd.

Annet ledd første punktum angir at midler knyttet til tidligere opptjent pensjon basert på tidligere regelverk for pensjonsordningen – det vil si premiereserve og en andel av tilleggsavsetningene – skal utgjøre en egen pensjonsbeholdning atskilt fra pensjonsbeholdning opptjent ved ny pensjonsopptjening, jf. bemerkningene til utkastet § 7-3. Denne pensjonsbeholdningen er knyttet til opptjente rettigheter før lovens og ny pensjonsplans ikrafttredelse og det er i *annet punktum* fastslått at pensjonsinnretningens nullgaranti skal gjelde denne, jf. lovutkastet § 5-1 annet ledd. Oppnådd avkastning av midlene i pensjonsbeholdningen og dødelighetsarv skal tilføres beholdningen, jf. *tredje og fjerde punktum*. Tilførte midler benyttes i nødvendig utstrekning til full oppreservering beregnet ut fra forventet levetid etter den til enhver tid gjeldende dødelighetsstatistikk, jf. tredje til femte ledd. Om forholdet til gjeldende regler om overskudd i forsikringsvirksomhetsloven, vises det for øvrig til avsnitt 7.5.5 foran, herunder særmerknad fra enkelte medlemmer i Banklovkommisjonen inntatt der. Pensjonsinnretningen kan for øvrig kreve dekket årlige kostnader og premie for blant annet avkastningsrisiko før og etter uttak av pensjon i samsvar med alminnelig regler i forsikringsvirksomhetsloven § 9-3 første ledd, jf. *femte punktum*. Vederlaget for avkastningsrisiko forutsettes beregnet ut fra at denne er basert på nullgaranti og ikke på en fast beregningsrente. Vederlaget er for den framtidige egenkapitalrisikoen. Renterisiko knyttet til tidligere opptjent pensjon vil inngå i beregning av oppreserveringsbehovet. Det vises for øvrig til avsnittene 8.2 og 10.1 foran, herunder særmerknader fra enkelte medlemmer i Banklovkommisjonen inntatt i avsnitt 10.1.2.

En pensjonsbeholdning som omfatter premiereserve for tidligere opptjent pensjon med en andel av tilleggsavsetninger, kan ut fra soliditetsmessige

vurderinger basert på oppdatert statistikk i forhold til anvendt beregningsgrunnlag for levealder og dødelighet, vise seg å være utilstrekkelig til å sikre opptjent pensjon, det vil si ved en avsetning tilsvarende nåverdien av de framtidige pensjonsforpliktelse. En vesentlig årsak til dette er at premier og avsetninger hittil har vært beregnet etter et beregningsgrunnlag basert på en statisk dødelighetsstatistikk som etter hvert er blitt foreldet som følge av den økning i levealder som har funnet sted i senere år og som ventes fortsatt å øke i kommende år. Dette gir for øvrig ikke grunnlag for tilleggspremie for tidligere pensjonsopptjening. For tiden arbeides det derfor med et nytt og dynamisk dødelighetsgrunnlag, som må ventes tatt i bruk i løpet av ett år eller to. Bestemmelsene i tredje til femte ledd er utformet ut fra dette.

I *tredje ledd* er det inntatt bestemmelser om beregningen av avsetningskravet knyttet til pensjon opptjent ut fra lønn og tjenestetid etter tidligere regelverk for pensjonsordningen som vil kunne gi holdepunkt for kvantifisering av slik underreservering. Bestemmelsen krever – i samsvar med prinsippet om fondsbasert livsforsikring – at avsetningene skal tilsvare nåverdien av framtidige pensjonsforpliktelser, beregnet etter gjeldende beregningsrente og det dødelighetsgrunnlag som gjelder til enhver tid. Gjennomføringen av et nytt dødelighetsgrunnlag vil dermed nødvendigvis gi en betydelig styrking av det nåværende avsetningsnivået. Pensjonsbeholdningen etter annet ledd kan ikke ventes å kunne dekke dette avsetningskravet. Det vises for øvrig til avsnitt 7.5.2 foran.

Bestemmelsen i tredje ledd suppleres derfor av *fjerde ledd* som for tilfelle av underreservering krever at pensjonsinnretningen utarbeider en plan for gradvis oppbygging av tilstrekkelige avsetninger. Tilført avkastning i tiden fram til uttak av pensjon og i utbetalingsperioden vil for øvrig føre til at en underreservering etter hvert blir gradvis redusert ved tilført avkastning. Om forholdet til gjeldende regler om overskudd i forsikringsvirksomhetsloven, vises det til avsnitt 7.5.4 foran. Tilgjengelige midler tilført fra pensjonsinnretningen må også tas i betraktning i denne sammenheng. Bestemmelsen forutsetter at departementet ved forskrift gir nærmere generelle regler om tidsrammer og andre forhold vedrørende oppbyggingen av avsetningene, for eksempel diskonteringsrente for nåverdiberegning av framtidige pensjonsforpliktelser, jf. *første punktum*. Dette vil sikre felles «spilleregler» og ensartet praksis på dette området, og at planen kan tilpasses endrede

forhold. Det vises for øvrig til avsnittene 7.5.2 og 7.5.3 foran.

Et meget viktig punkt i forskriften vil være regler for tidsrammer for oppbygging av tilstrekkelige avsetninger i pensjonsinnretningene. Viktige forhold ved vurderingen vil her være blant annet det generelle soliditetsnivå i pensjonsinnretningene og hvilket avkastningsnivå som med rimelighet kan ventes oppnådd på mellomlang sikt. Det forutsettes at departementet vil kunne endre de fastsatte tidsrammene ved endringer av betydning i rente- og finansmarkedene. Avhengig av avkastningsnivå og lengden av perioden fram til opptjeningsalderen, vil pensjonsbeholdningen over tid kunne få tilført nødvendige midler til å dekke avsetningskravet i samsvar med planen, jf. tredje ledd, og i hvert fall til å redusere underdekningen vesentlig. Også avkastning tilført i utbetalingstiden vil kunne tas i betraktning i forhold til en opptrappingsplan, jf. femte ledd.

Uavhengig av forskriftsfastsatte regler, skal den planen som utarbeides av den enkelte pensjonsinnretning, godkjennes av departementet som kan sette vilkår, blant annet om tilførsel av andre midler enn avkastning, jf. *fjerde ledd annet punktum*.

Femte ledd fastslår at oppnådd avkastning i utbetalingstiden som overstiger den avkastning som etter beregningsgrunnlaget årlig forutsettes tilført pensjonsbeholdningen, tilføres pensjonsbeholdningen og benyttes til oppreserveringsformål, jf. tredje ledd. Avkastning i samsvar med beregningsrenten er allerede i beregningsgrunnlaget forutsatt tilført premiereserven hvert år under utbetalingstiden for at den skal være tilstrekkelig for å dekke de framtidige pensjonsforpliktelsene pensjonsinnretningen har påtatt seg. Denne delen av avkastningen kan derfor ikke være med å bidra til dekning av oppreserveringsformål. Når det er skjedd en tilstrekkelig oppreservering, skal avkastning på pensjonsbeholdningen i utbetalingstiden anvendes til regulering av årlig pensjon etter reglene i utkastet § 4-20.

Sjette ledd gir et medlem reservasjonsrett i forhold til fortsatt forvaltning innenfor pensjonsordningen av rett til opptjent pensjon ved tjenestepensjonslovens og ny pensjonsplans ikrafttredelse. I så fall vil medlemmets nye pensjonsopptjening foregå i samsvar med reglene i lovutkastet §§ 7-5 til 7-6, eller eventuelt utkastet § 7-7. Fristen for å utøve reservasjonsretten er satt til tre år fra lovens ikrafttredelsesdato.

Bakgrunnen for reservasjonsretten er først og fremst at det i lovutkastet § 5-5 er åpnet for etablering av tjenestepensjonsordninger med investe-

ringsvalg for det enkelte medlem. Reelt er det foretaket som bestemmer om pensjonsordningens midler skal forvaltes på denne måten med egne investeringsporteføljer for hvert medlems pensjonsbeholdning. All avkastning vil i så fall bli tilført pensjonsbeholdningen. Det er imidlertid medlemmet som har risikoen for at pensjonsbeholdningens verdi ikke reduseres, men medlemmet kan endre sammensetningen av tilordnet investeringsportefølje. Det enkelte medlem bør derfor gis reservasjonsrett slik at det framgår klart at dette regelverket bare gjelder medlemmets pensjonsopptjening ved tjenestetid etter tjenestepensjonslovens ikrafttredelse. Ny pensjonsopptjening for disse medlemmene vil foregå i samsvar med reglene i lovutkastet § 7-5.

Til § 7-9. Pensjonsbevis til fratrådte arbeidstakere

Paragrafen gjelder arbeidstakere som var medlem av pensjonsordningen ved tjenestepensjonslovens ikrafttredelse, men som senere har fratrudd sin stilling i foretaket og dermed opphørt å være medlem av pensjonsordningen, jf. lovutkastet § 6-1 første ledd. Det vises til avsnitt 10.1 ovenfor.

Etter *første ledd* skal slike arbeidstakere sikres sin samlede opptjente pensjon ved utstedelse av pensjonsbevis. Pensjonsbeviset skal i samsvar med utkastet § 7-4 annet ledd omfatte både tidligere og ny pensjonsopptjening. Ved ny opptjening etter utkastet § 7-7 (ytelsesbasert pensjonsopptjening for eldre medlemmer), må rett til årlig pensjon ervervet ved ny pensjonsopptjening knyttes til pensjonsbeviset sammen med premiereserven som skal sikre denne nye pensjonsopptjeningen. Dette følger av utkastet § 7-4 annet ledd bokstav a annet alternativ.

I tillegg til pensjonsopptjening ved tjenestetid etter tjenestepensjonslovens og ny pensjonsplans ikrafttredelse, må pensjonsbeviset også omfatte retten til årlig pensjon opptjent før dette tidspunkt, jf. utkastet § 7-4 annet ledd bokstav b. Tilhørende pensjonsbeholdning som nevnt i utkastet § 7-8 annet ledd skal derfor også knyttes til pensjonsbeviset, jf. *annet ledd første punktum*. Dersom pensjonsbeholdningen etter utkastet § 7-8 annet ledd ikke er tilstrekkelig til å dekke avsetningskravet, skal reglene om oppreservering i utkastet § 7-8 tredje til femte ledd gjelde tilsvarende, jf. *annet punktum*. Det vises for øvrig til bemerkningene til utkastet § 7-8.

I samsvar med utgangspunktet i lovutkastet § 7-2 tredje ledd, er det i *tredje ledd* fastslått at opptjente rettigheter knyttet til uførepensjon og pensjon til etterlatte skal videreføres inntil videre, og

at de skal omfattes av pensjonsbeviset. Det vises til bemerkningene til utkastet § 7-2 tredje ledd ovenfor.

Til § 7-10. Fripoliser utstedt før tjenstepensjonsloven trådte i kraft

Paragrafen er utformet i samsvar med de prinsipper som framgår av utkastet § 7-8 om pensjon opptjent etter tidligere regelverk for pensjonsordningen. Rett til årlig pensjon i henhold til fripolise er for øvrig en grunnlovsvernet rett etter Grunnloven § 97, jf. utkastet § 7-2 annet ledd. Det vises ellers til avsnittene 7.5 og 10.2 foran.

Utgangspunktet er at tjenstepensjonsloven også kommer til anvendelse på allerede utstedte fripoliser. Etter *første ledd* skal midler knyttet til utstedt fripolise før tjenstepensjonslovens ikrafttredelse, overføres til en egen pensjonsbeholdning og sikres ved utstedelse av pensjonsbevis. Dette innebærer at fripoliser omdannes til pensjonsbevis. Pensjonsbeviset skal utstedes etter utkastet § 6-2 første ledd. Utstedes pensjonsbeviset etter utkastet § 6-2 første ledd, skal pensjonsbeviset forvaltes i samsvar med § 6-8, blant annet basert på nullgaranti, jf. *annet ledd første punktum*. Overgangen fra fripolise til pensjonsbevis vil kunne legge forholdene bedre til rette for sammenslåing av pensjonsrettigheter etter utkastet § 6-5.

Reglene i lovutkastet §§ 6-4 første, tredje og fjerde ledd (forsikringsforholdet etter pensjonsbevis), 6-5 (sammenslåing av pensjonsbevis) og 6-7 (registrering av pensjonsbevis) vil gjelde tilsvarende, jf. *første ledd annet punktum*. I samsvar med utgangspunktet i lovutkastet § 7-2 tredje ledd, er det i *tredje punktum* fastslått at opptjente rettigheter knyttet til uførepensjon og pensjon til etterlatte skal videreføres inntil videre, og at de skal omfattes av pensjonsbeviset. Det vises til bemerkningene til utkastet § 7-2 ovenfor.

Ved utstedelse av pensjonsbevis etter lovutkastet § 6-2 første ledd skal som nevnt pensjonsbeholdningen etter *annet ledd første punktum* knyttet til pensjonsbeviset forvaltes etter reglene i lovutkastet § 6-8. All oppnådd avkastning og dødelighetsarv skal årlig tilføres denne pensjonsbeholdningen.

Pensjonsbeholdningen kan være utilstrekkelig til å sikre opptjent pensjon tilsvarende nåverdien av de framtidige pensjonsforpliktelser selv om en underreservering etter hvert blir redusert ved tilført avkastning. Det vises til bemerkningene til utkastet § 7-8 tredje til femte ledd som er gitt tilsvarende anvendelse. Kravet til avsetning til pre-

miereserve for opptjent pensjon skal derfor beregnes etter reglene i utkastet § 7-8 tredje ledd, jf. *annet ledd annet punktum*. Dette innebærer at avsetningen skal tilsvare kapitalverdien av framtidige forpliktelser til utbetaling av årlig pensjon (beregnet etter beregningsrenten og dødelighetsgrunnlag som gjelder til enhver tid). Dersom pensjonsbeholdningen ikke er tilstrekkelig til å dekke avsetningskravet, skal de øvrige reglene i utkastet § 7-8 fjerde og femte ledd komme til anvendelse, jf. *tredje punktum*. For det første skal det utarbeides plan for oppbygging av avsetningene etter reglene i § 7-8 fjerde ledd. Avhengig av avkastningsnivå og lengden av perioden fram til opptjeningsalderen, vil pensjonsbeholdningen kunne få tilført nødvendige midler til å dekke avsetningskravet. For det andre vil avkastning som skal tilføres pensjonsbeholdningen i utbetalingstiden kunne tas i betraktning i forhold til en opptrappingsplan, jf. utkastet § 7-8 femte ledd. Avkastning som ikke trengs til oppreserveringsformål (styrking av premiereserven), benyttes til regulering av pensjon under utbetaling (lovutkastet § 4-20), jf. også utkastet § 7-8 femte ledd.

Etter *tredje ledd første punktum* skal årlig pensjon ved uttak av pensjon (basert på pensjonsbevis utstedt etter utkastet § 6-2 første ledd) etter lovutkastet §§ 4-15, 4-16 og 4-18 minst tilsvare den årlige pensjon som fripolisen ga rett til etter tidligere regelverk for pensjonsordningen. Dette følger også forutsetningsvis av utkastet § 7-2 annet ledd. Gradert uttak av pensjon kan bare gjennomføres dersom pensjonsinnretningen samtykker til dette, jf. *annet punktum*. Det vises her til lovutkastet § 6-9 annet ledd og tilsvarende bestemmelse i foretakspensjonsloven § 4-9 annet ledd. Ved uttak før opptjeningsalderen skal pensjonsytelsen undergis en forsikringsteknisk omregning, jf. *tredje punktum*. Regelen er i samsvar med foretakspensjonsloven § 5-7c første ledd.

Fjerde ledd fastslår at oppnådd avkastning som overstiger den avkastning som etter beregningsgrunnlaget årlig forutsettes tilført pensjonsbeholdningen, skal tilføres pensjonsbeholdning og benyttes til oppreserveringsformål, jf. utkastet § 7-8 tredje ledd. Avkastning i samsvar med beregningsrenten er allerede i beregningsgrunnlaget forutsatt tilført premiereserven hvert år under utbetalingstiden for at den skal være tilstrekkelig for å dekke de framtidige pensjonsforpliktelsene pensjonsinnretningen har påtatt seg. Denne delen av avkastningen kan derfor ikke være med å bidra til dekning av oppreserveringsformål. Når det er skjedd en tilstrekkelig oppreservering, skal avkastning på pensjonsbeholdningen i utbeta-

lingstiden anvendes til regulering av årlig pensjon etter reglene i utkastet § 4-20.

Femte ledd åpner for at rettighetshaveren og pensjonsinnretningen kan avtale at pensjonsbeholdningen knyttet til pensjonsbeviset skal forvaltes som egen investeringsportefølje med rett til investeringsvalg i samsvar med nærmere regler i hovedsak bygget på reglene i utkastet til tjenstepensjonslov § 6-10. Som følge av at lovutkastet § 6-10 bare gjelder pensjonsbevis som sikrer pensjonsbeholdning opparbeidet ved ny opptjening etter tjenstepensjonslovens ikrafttredelse, er imidlertid forhold vedrørende avtalens virkninger når det gjelder overføring av levealdersrisikoen ikke særskilt omhandlet. Dette er ikke tilfellet i forhold til pensjon opptjent før tjenstepensjonslovens ikrafttredelse. Det er derfor nødvendig å ta inn bestemmelser som dekker disse forholdene, slik at opplysningsplikten om forhold av betydning for levealdersrisikoen ved avtale om investeringsvalg særskilt innskjerpes. Det vises for øvrig til avsnitt 10.2 foran.

I samsvar med dette er det i *femte ledd bokstav a* fastslått at bestemmelsene i lovutkastet § 6-10 første til tredje og femte til syvende ledd gjelder tilsvarende. I *bokstav b* er det inntatt en del opplysningskrav til pensjonsinnretningen før avtale om individuelt investeringsvalg inngås. Dette er opplysninger som skal komme i tillegg til de krav som følger av lovutkastet § 6-10 femte ledd (justert versjon) og som vil stille innehaveren i en bedre posisjon til å kunne ta et vel gjennomtenkt valg. Det stilles etter dette krav om at pensjonsinnretningen skriftlig skal underrette innehaveren om tre særskilte forhold. For det første at avtalen innebærer at pensjonsinnretningens garanti av den årlige pensjonsytelse som pensjonsbeviset gir rett til, bortfaller, jf. *bokstav b nr. 1*. For det andre skal det – med særlig tanke på eventuell underreservering – underrettes om i hvilken utstrekning pensjonsbeholdningen på avtaletidspunktet motsvarer kapitalverdien av framtidige pensjonsforpliktelser beregnet etter annet ledd i paragrafen her, jf. *bokstav b nr. 2*. For det tredje skal det gis opplysninger om hvilken gjennomsnittlig årlig avkastning av pensjonsbeholdningen som trengs fram til opptjeningsalderen (67 år), for at årlig pensjon skal tilsvare den pensjonsytelse som pensjonsbeviset gir rett til, jf. *bokstav b nr. 3*.

Femte ledd bokstav c om beregning av årlig alderspensjon og eventuell fortsatt individuelt investeringsvalg i utbetalingstiden, tilsvarende lovutkastet § 6-10 fjerde ledd. Årlig alderspensjon beregnes etter dette med utgangspunkt i investeringsporteføljens verdi på uttakstidspunktet, jf.

første punktum. Midlene skal, når pensjonsbevis kommer til utbetaling, normalt undergis alminnelig forvaltning i kollektivporteføljen. Det legges til grunn at slik alminnelig forvaltning minst må sikre at investeringsporteføljen ikke reduseres i verdi, det vil si at det minst må være knyttet en nullgaranti til midlene. Innehaveren skal likevel kunne velge at midlene knyttet til pensjonsbeviset fortsatt skal forvaltes som egen investeringsportefølje, jf. *annet punktum*. Alderspensjonsytelsen kan da ikke beregnes med utgangspunkt i verdien på uttakstidspunktet, det vil si tidspunktet for første uttak av pensjon, men må beregnes på grunnlag av investeringsporteføljens verdi og forventet gjenstående levetid ved hver utbetaling, jf. *tredje punktum*. Etter *fjerde punktum* kan Kongen i forskrift gi nærmere regler om beregningen og utbetalingen av årlig alderspensjon fra pensjonsbeviset. Denne hjemmelen vil blant annet kunne benyttes dersom det skulle være behov for å fastsette nærmere regler om adgang til å avtale en utbetalingsprofil som sikrer en jevnere utbetaling av alderspensjonsytelser enn det investeringsporteføljens verdi på utbetalingstidspunktet gir grunnlag for. Det vises for øvrig til bemerkningene til utkastet § 6-10 fjerde ledd i avsnitt 15.7.2 nedenfor.

Ved uttak av pensjon fra pensjonsbevis utstedt etter første ledd som har vært tilknyttet egen investeringsportefølje, gjelder lovutkastet §§ 4-15, 4-16 og 4-18, jf. *femte ledd bokstav d første punktum*. Gradert uttak kan foretas bare dersom pensjonsinnretningen samtykker til dette, jf. *annet punktum*. For øvrig gjelder lovutkastet §§ 4-20 tredje og fjerde ledd, 4-21 og 4-22, jf. *tredje punktum*.

Til § 7-11. Pensjonister

Paragrafen omhandler overgangsordningen i forhold til pensjonister som allerede mottar alderspensjonsytelse ved tjenstepensjonslovens ikrafttredelse. Også denne gruppen vil være medlemmer av pensjonsordningen på tidspunktet for endringen av pensjonsplanen og vil således omfattes av endringen av regulering til tjenstepensjonsloven, selv om dette ikke medfører noen endring i den alderspensjonsytelsen som kommer til utbetaling.

Dette er tydelig markert i *første ledd første punktum* ved at det der fastslås at pensjonsinnretningen fortsatt er ansvarlig for utbetaling av den årlige pensjonsytelse til slike medlemmer. Bestemmelsene i lovutkastet § 4-18 annet til fjerde ledd om uttaksgrad gjelder tilsvarende, jf. *annet punktum*. Når det gjelder videre pensjonsopptje-

ning etter lovens ikrafttredelse, er det i *tredje punktum* fastslått at reglene i lovutkastet §§ 3-9 annet ledd og 4-19 gjelder tilsvarende. Dette innebærer at de medlemmer som omfattes av paragrafen her også etter pensjonsuttak (helt eller gradert), fortsatt har rett til pensjonsopptjening i pensjonsordningen fram til fylte 75 år dersom vedkommende har fulltids- eller deltidsstilling i foretaket (lovutkastet § 3-9 annet ledd). Slik opptjening skal tilføres pensjonsbeholdningen (ved tilføring av premiemidler) og omregnes til årlig pensjon (lovutkastet § 4-19).

Annet ledd angir hvilke midler som vil utgjøre pensjonsbeholdningen for pensjonistene på tidspunktet for tjenstepensjonslovens ikrafttredelse og hvilke midler som skal tilføres pensjonsbeholdningen på et senere tidspunkt. Premiereserve og tilleggsavsetninger overføres til en egen pensjonsbeholdning for pensjonisten, jf. *første punktum*. For pensjonsbeholdningen er det i *annet punktum* fastslått at det skal gjelde en nullgaranti, jf. utkastet § 5-1 annet ledd. Oppnådd avkastning skal deretter tilføres beholdningen, jf. *tredje punktum*. Pensjonsinnretningen kan for øvrig kreve dekket årlige kostnader og premie for blant annet avkastningsrisiko i den videre utbetalingsperioden, samt for levealdersrisiko (lovutkastet § 4-11 annet ledd bokstav b). Vederlaget for avkastningsrisiko forutsettes beregnet ut fra at denne er basert på nullgaranti og ikke på en fast beregningsrente. Dette er vederlag for framtidig egenkapitalrisiko. Renterisiko knyttet til allerede opptjent pensjon vil inngå i beregningen av oppreserveringsbehovet. Det vises for øvrig til avsnitt 10.1 foran og bemerkningen til utkastet § 7-8 femte ledd. Om forholdet til gjeldende regler om overskudd i forsikringsvirksomhetsloven, vises det for øvrig til avsnitt 7.5.4 foran.

Pensjonsbeholdningen kan være utilstrekkelig til å sikre opptjent pensjon tilsvarende nåverdien av de framtidige pensjonsforpliktelser selv om en underreservering etter hvert blir redusert ved tilført avkastning. Avsetningskravet for framtidig pensjonsutbetaling skal i samsvar med forsikringsvirksomhetsreglene, for å anses som fullt fondert, beregnes ut fra det dødelighetsgrunnlag som gjelder til enhver tid, blant annet for å fange opp endringer i forventet levetid og utbetalingsperiode. Kravet til avsetning til premiereserve for opptjent pensjon skal derfor beregnes etter reglene i utkastet § 7-8 tredje ledd, jf. *tredje ledd første punktum*, sml. utkastet § 7-10 annet ledd (allerede utstedte fripoliser). Dette innebærer at avsetningen skal tilsvare kapitalverdien av framtidige forpliktelser til videre utbetaling av årlig pen-

sjon (beregnet etter beregningsrenten og dødelighetsgrunnlag som gjelder til enhver tid). Det vises til bemerkningene til utkastet § 7-8 tredje ledd og til avsnitt 10.3 foran.

Dersom pensjonsbeholdningen ikke er tilstrekkelig til å dekke avsetningskravet, skal reglene i utkastet § 7-8 fjerde og femte ledd komme til anvendelse, jf. *tredje ledd annet punktum*. For det første skal det utarbeides plan for oppbygging av avsetningene etter reglene i § 7-8 fjerde ledd. Avhengig av avkastningsnivå og lengden av den videre utbetalingsperiode, vil pensjonsbeholdningen kunne få tilført nødvendige midler til å dekke avsetningskravet. For det andre vil avkastning tilført i utbetalingstiden kunne tas i betraktning i forhold til en opptrappingsplan, jf. utkastet § 7-8 femte ledd. Avkastning som ikke trengs til oppreserveringsformål (styrking av premiereserven), benyttes for øvrig til regulering av pensjon under utbetaling (lovutkastet § 4-20), jf. også utkastet § 7-8 femte ledd.

Fjerde ledd fastslår at oppnådd avkastning som overstiger den avkastning som etter beregningsgrunnlaget årlig forutsettes tilført pensjonsbeholdningen, benyttes til oppreserveringsformål, jf. utkastet § 7-8 tredje ledd. Avkastning i samsvar med beregningsrenten er allerede i beregningsgrunnlaget forutsatt tilført premiereserven hvert år under utbetalingstiden for at den skal være tilstrekkelig for å dekke de framtidige pensjonsforpliktelsene pensjonsinnretningen har påtatt seg. Denne delen av avkastningen kan derfor ikke være med å bidra til dekning av oppreserveringsformål. Når det er skjedd en tilstrekkelig oppreservering, skal avkastning på pensjonsbeholdningen i utbetalingstiden anvendes til regulering av årlig pensjon etter reglene i utkastet § 4-20.

Til § 7-12. Avvikling av ytelsesbasert pensjonsordning mv.

Paragrafen gir foretaket en reservasjonsrett i forhold til prinsippet om fleksibel overgang for eksisterende pensjonsordninger. Reglene her angir således et unntak fra hovedregelen om fleksibel overgang til ny tjenstepensjonslovgivning. Det vises i den forbindelse til avsnittene 6.2 og 6.3 foran. *Paragrafen* må for øvrig sees i sammenheng med generelle regler i tjenstepensjonsloven om omdanning og avvikling av pensjonsordning som tjenstepensjonsloven gjelder for (lovutkastet kapittel 13). Disse reglene omhandler blant annet overgang til innskuddspensjonsordning på et senere tidspunkt. Endringer i innskuddspensjons-

loven vil også åpne for overgang til pensjonsordning etter tjenestepensjonsloven, se utkast til endringer i innskuddspensjonsloven § 14-3.

I samsvar med dette er det i *første ledd første punktum* fastslått at overgangsordningen (lovutkastet § 7-2 til 7-11) ikke er til hinder for at et foretak bestemmer at de vil gå over til innskuddspensjonsordning i stedet for å tilpasse pensjonsplanen i sin ytelsesbaserte foretakspensjonsordning til tjenestepensjonsloven. En slik avgjørelse må foretaket ta innen tre år etter tjenestepensjonslovens ikrafttredelse. Omdanning og avvikling av ytelsesordningen skal i så fall skje etter reglene i foretakspensjonsloven § 15-6 første ledd. Pensjonsordningens midler skal i slike tilfelle fordeles mellom medlemmene på opphørstidspunktet etter reglene i foretakspensjonsloven § 15-3 annet og tredje ledd første punktum, jf. *annet punktum*. Dette innebærer for det første at forut for slik fordeling, skal overskudd fordeles etter reglene i foretakspensjonsloven §§ 5-10, 5-12 og 8-5. For det andre, at fordelingsgrunnlaget baseres på premiereserven for hvert medlem. Premiefondet kan for øvrig unntas og overføres til innskuddsfond, jf. *tredje punktum*. Dette er i samsvar med foretakspensjonsloven § 15-6 første ledd annet punktum. Det vises til avsnitt 8.3 foran.

Ved avvikling av den eksisterende pensjonsordningen etter foretakspensjonsloven §§ 15-3 og 15-6, skal den andel av pensjonsordningens midler som tilordnes det enkelte medlem, overføres til en pensjonsbeholdning for medlemmet og sikres ved pensjonsbevis utstedt etter reglene i lovutkastet kapittel 6, jf. *annet ledd første punktum*. Det skal etter *annet punktum* knyttes administrasjonsreserve til pensjonsbeviset, jf. foretakspensjonsloven § 15-6 femte ledd. Henvisningen innebærer at dersom pensjonsordningens administrasjonsreserve ikke er tilstrekkelig til å dekke kostnadene knyttet til utstedelse av slike pensjonsbevis, skal de resterende kostnadene først dekkes av midler i premiefondet og deretter ved innbetaling fra foretaket dersom midlene i premiefondet ikke er tilstrekkelig. For øvrig skal reglene i lovutkastet §§ 7-9, 7-10 og 7-11 gjelde tilsvarende for pensjonsbevis utstedt til henholdsvis arbeidstakere som fratrer (utkastet § 7-9) eller har fratrudd tidligere (utkastet § 7-10) eller til pensjonister (utkastet § 7-11).

Etter *tredje ledd* gis foretaket adgang til å videreføre pensjonsordningen etter reglene i utkastet § 7-7 om ny pensjonsopptjening for arbeidstakere som er født i 1962 eller tidligere og som ikke har nådd opptjeningsalder eller ikke har full tjenestetid ved nådd opptjeningsalder, og som var med-

lemmer ved tjenestepensjonslovens ikrafttredelse. Bestemmelsen ivaretar de hensyn som ligger bak lovutkastet § 7-7. Det vises her også til avsnitt 9.2 foran.

I *fjerde ledd* omhandles de avviklingstilfeller hvor arbeidstakerne som er medlemmer av eksisterende ytelsesbasert pensjonsordning (ved tjenestepensjonslovens ikrafttredelse), senere overføres til foretak med innskuddspensjonsordning. Det vil si at det skjer slike endringer før det er foretatt en endring av pensjonsplanen i pensjonsordningen i samsvar med utkastet § 7-3. Så lenge det her dreier seg om en sammenslåing eller deling av foretak som nevnt i foretakspensjonsloven kapitlene 13 og 14, jf. loven § 15-2, vil reglene i første til tredje ledd komme til anvendelse på arbeidstakere som følge av at foretaksendringene blir overført til et foretak med innskuddspensjonsordning, jf. *første punktum*. For arbeidstakere som ikke overføres, men som må slutte i sin stilling, gjelder utkastet §§ 7-9 og 7-10, jf. *annet punktum*.

Til § 7-13. Forskrifter

Paragrafen gir de nødvendige forskriftshjemler til supplerings av bestemmelsene i lovutkastet kapittel 7.

Etter *første ledd* kan Kongen fastsette nærmere regler til utfylling, gjennomføring og avgrensning av bestemmelsene i lovutkastet kapittel 7.

I *annet ledd* er det inntatt en spesifikk forskriftshjemmel i forhold til uførepensjon og pensjon til etterlatte, slik at forskriftshjemmelen i første ledd gjelder tilsvarende. Dette omfatter, for det første, adgang til å gi nærmere regler om videreføring av opptjente rettigheter knyttet til slike pensjonsytelser. For det andre, regler om fortsatt opptjening av slike pensjonsrettigheter, herunder om tilpasning av pensjonsrettighetene til endringer i og gjennomføring av folketrygdlovgivningen. Det vises også til avsnitt 9.2 foran.

15.2 Kapitlene 8 og 9. Uføreytelser og ytelser til etterlatte

Det forutsettes at tjenestepensjonsloven skal ha regler om ytelser til uføre og etterlatte tilpasset regelverkene i ny folketrygd om slike ytelser. Utkast til slike regler kan først utarbeides når arbeidet med folketrygdreformen er sluttført. Av systematiske grunner er det i kapitlene 8 og 9 i lovutkastet reservert nødvendig plass til inkorporering av regler om slike ytelser.

15.3 Kapittel 10. Konsernforhold

Det er behov for regler om felles pensjonsordning i konsernforhold. Lovutkastet kapittel 10 er basert på foretakspensjonsloven kapittel 12. Det er kun gjort lovtekniske og redaksjonelle endringer, blant annet for å ta hensyn til at pensjonsplanen etter utkastet § 4-2 kan være basert på standardmodellen eller grunnmodellen. Av den grunn er det ikke ansett som nødvendig å innta fullstendige bemerkninger til hver av de enkelte bestemmelsene i lovutkastet kapittel 10. Det vises for øvrig til Ot.prp. nr. 47 (1998-1999) avsnitt 22.12. Det vises også til avsnitt 11.1 foran.

Til § 10-1. Felles pensjonsordning for konsernforetak

En felles pensjonsplan for konsernforetakene må være utformet enten etter standardmodellen eller grunnmodellen.

Til § 10-2. Gruppeinndeling

Se bemerkningen til utkastet § 10-1.

Til § 10-4. Fellesfond

Det er inntatt en ny bestemmelse i første ledd som gir hjemmel for felles reguleringsfond etter standardmodellen.

Til § 10-6. Tilordning av midler til det utskilte foretaket

Fordelingsnøkkelen er redaksjonelt tilpasset.

Til § 10-7. Anvendelsen av midler tilordnet det utskilte foretakets gruppe

Av hensyn til mulig underreservering er tilbakeføring til premiefond og egenkapital begrenset til midler som ikke trengs til oppreservering. Det legges til grunn at pensjon opptjent av foretakets gruppe ikke er blitt oppreservert før utskillelsen og at midlene således var en risiko også før utskillelsen av foretakets gruppe fra konsernpensjonsordningen.

15.4 Kapittel 11. Sammenslåing av foretak mv.

Kapitlet bygger i alt vesentlig på foretakspensjonsloven kapittel 13. Det er foretatt enkelte redaksjonelle endringer og presiseringer. Det vises til Ot.prp. nr. 47 (1998-1999) avsnitt 22.13. For øvrig vises det til avsnittene 11.1 og 11.2 foran.

Til § 11-1. Virkeområde

Paragrafen bygger på foretakspensjonsloven § 13-1.

Første ledd omfatter alle tilfelle av sammenslåing hvor ett av foretakene har pensjonsordning etter tjenestepensjonsloven. Dette er en nokså uensartet gruppe av tilfeller og det er behov for presiseringer.

Annet ledd er nytt og gjør klart at det overtakende (sammenslåtte) foretaket kan være enten et nystiftet foretak eller ett av de foretak som omfattes av sammenslåingen. Aksjelovgivningen har et tilsvarende skille, jf. aksjeloven § 13-2 om samlet overtakelse av virksomheten (eiendeler, rettigheter og forpliktelser). Foretakspensjonsloven kapittel 13 omhandler ikke tilfelle av sammenslåing hvor foretak som omfattes har eller skal ha innskuddspensjonsordning, det vil si:

1. Det overtakende foretaket skal ha tjenestepensjonsordning, men ett av de foretakene som omfattes av sammenslåingen har innskuddsordning. Dette spørsmål er i dag ikke regulert i foretakspensjonsloven, men i innskuddspensjonsloven § 11-3, jf. loven § 14-1. Utkastet § 11-2 fjerde ledd er utformet i samsvar med bestemmelsene der.
2. Det overtakende foretaket skal ha innskuddsordning, men et annet foretak har tjenestepensjonsordning. Denne situasjonen er i dag regulert i innskuddspensjonsloven § 11-2 tredje ledd. Utkastet § 11-6 er utformet i samsvar med bestemmelsen der.

Det er lagt vekt på at tjenestepensjonsloven inneholder klare regler om disse tilfellene fordi det er lett å overse at innskuddspensjonsloven §§ 11-2 og 11-3 har bestemmelser som gjelder i tilfelle av sammenslåing som omfattes av foretakspensjonsloven kapittel 13 og nå utkastet kapittel 11.

Tredje ledd viser til utkastet § 11-5 om overtakelse av virksomhet uten selskapsrettslig sammenslåing. Bestemmelsen svarer til foretakspensjonsloven § 15-2, men er noe utbygget.

Til § 11-2. Fastsettelse av pensjonsplan og regelverk

Første ledd er redaksjonelt endret. Foretakspensjonsloven § 13-1 krever at det overtakende foretak skal ha ny pensjonsordning. Dette skaper uklarhet når det overtakende (sammenslåtte) foretaket kan være enten et nystiftet foretak eller ett av de foretak som omfattes av sammenslåingen, jf. utkastet § 11-1 annet ledd. Et nystiftet foretak må selvsagt ha ny pensjonsordning, men et

overtakende foretak som ikke er nystiftet, vil kunne bygge videre på og utvide sin egen pensjonsordning til å omfatte medlemmer fra de andre foretakene. Kravet om ny pensjonsordning er derfor misvisende. Det vesentlige er at det ved sammenslåingen lages ny/endret pensjonsplan og regelverk tilpasset situasjonen etter sammenslåingen, og at alle arbeidstakere i foretaket omfattes.

Annet ledd omhandler tilfelle hvor den nye pensjonsplanen vil gi lavere pensjonsopptjening enn den tidligere pensjonsplanen for et av de øvrige foretak som omfattes av sammenslåingen. Bestemmelsen svarer til foretakspensjonsloven §§ 13-2 tredje ledd og 13-3 første ledd.

Tredje ledd svarer til foretakspensjonsloven § 13-3 annet ledd. Foretakspensjonsloven § 13-3 tredje ledd er utelatt som overflødig. Foretakspensjonsloven § 11-2 tredje ledd annet punktum og fjerde ledd er dekket i lovutkastet § 11-3 annet ledd.

Fjerde ledd omhandler tilfelle hvor et foretak har innskuddspensjonsordning, men hvor det overtakende foretak skal ha tjenstepensjonsordning. Som nevnt i bemerkningene til utkastet § 11-1, er denne situasjonen nå regulert i innskuddspensjonsloven § 11-3, jf. loven § 14-1. Av hensyn til klarhet er tilsvarende bestemmelser inntatt i fjerde ledd. De fleste innskuddspensjonsordninger er opprettet med investeringsvalg, og avvikling blir derfor fortsatt hovedregelen.

Til § 11-3. Overtagelse av pensjonsforpliktelser

Bestemmelsene om overtagelse av pensjonsforpliktelser er viktige, og er utskilt i egen paragraf.

Første ledd svarer til foretakspensjonsloven § 13-2 annet ledd. Tillegget i ordlyden i *første ledd første punktum* presiserer at pensjonsforpliktelser opptjent etter pensjonsplaner som ikke blir videreført, også skal videreføres innenfor pensjonsordningen. Om en tidligere pensjonsplan blir videreført eller ikke, har bare betydning for ny opptjening for arbeidstakerne i det sammenslåtte foretaket. Planer som ikke blir videreført, blir avløst av den nye planen i det overtakende foretaket.

I forhold til de arbeidstakere som overtas av det overtakende foretak i forbindelse med sammenslåingen, er det imidlertid ikke nødvendig av hensyn til den nye pensjonsplanen å avvikle tidligere pensjonsordninger og dermed utstede pensjonsbevis (fripolise) for den rett til pensjon arbeidstakerne har opptjent før sammenslåingen. Regelen i foretakspensjonsloven § 13-2 annet ledd tredje punktum og tredje ledd er derfor at det skal utstedes fripolise bare for differansen mellom

opptjent pensjon etter ikke videreført pensjonsplan og ny opptjening etter den nye pensjonsplanen, jf. foretakspensjonsloven §§ 5-8 og 5-9 som det henvises til i foretakspensjonsloven § 13-2 annet og tredje ledd. Dette er imidlertid en unødvendig komplikasjon som kan gi mange nye og mindre pensjonsbevis (fripoliser). Disse arbeidstakere blir medlemmer i det overtakende foretaks pensjonsordning, og tidligere opptjent pensjon kan videreføres innenfor pensjonsordningen samtidig som arbeidstakerne har pensjonsopptjening etter den nye pensjonsplanen. Opptjent pensjon til enhver tid vil da være summen av tidligere og ny opptjening. Hvis derimot de foretak som omfattes av sammenslåingen, bestemmer seg for å avvikle alle sine pensjonsordninger i forbindelse med sammenslåingen, vil dette kunne skje med hjemmel i foretakspensjonsloven § 15-1 som videreføres i utkastet § 13-1.

Arbeidstakere som må slutte som følge av sammenslåingen fordi de ikke blir overført til det overtakende foretak, står imidlertid i en annen stilling. Disse fortsetter ikke som medlemmer av pensjonsordningen, og deres tidligere opptjente pensjon må derfor som hovedregel sikres ved pensjonsbevis, jf. *annet ledd*. Hvis det i forbindelse med sammenslåingen blir utskilt virksomhet fra et foretak til et nytt foretak, eller en del av virksomheten blir avviklet, vil imidlertid reglene i foretakspensjonsloven §§ 14-2 og 14-3 komme til anvendelse, og dette er markert ved et tillegg til annet ledd (som viser til lovutkastet §§ 12-2 og 12-3).

Til § 11-4. Midler knyttet til tidligere pensjonsordning

Paragrafen viderefører prinsippene i foretakspensjonsloven § 13-4.

Første ledd er redaksjonelt tilpasset reglene om pensjonsordningens midler i tjenstepensjonsloven kapitlene 5 og 7.

Annet ledd inneholder særlige regler om fordeling av reguleringsfond og pensjonsreguleringsfond dersom tidligere pensjonsordning er opprettet etter standardmodellen. Reglene har samme begrunnelse som foretakspensjonsloven § 13-4 første ledd tredje punktum.

Reglene i foretakspensjonsloven § 13-4 annet og tredje ledd om atskilt forvaltning av midlene fra de ulike pensjonsordningene i en periode på tre år etter sammenslåingen er utelatt. Disse reglene er utelatt som en unødvendig komplikasjon, og er visstnok heller ikke brukt i praksis.

Tredje ledd er i samsvar med foretakspensjonsloven § 13-4 første ledd.

Fjerde og femte ledd svarer til foretakspensjonsloven § 13-4 fjerde og femte ledd.

Til § 11-5. Virksomhetsoverdragelse

Paragrafen viderefører foretakspensjonsloven § 15-2 som gir reglene om sammenslåing tilsvarende anvendelse ved overtagelse av virksomhet. Bestemmelsen er noe bygget ut for å begrense antallet av pensjonsbevis (fripoliser) som må utstedes ved opphør av pensjonsordningen i det foretak som må avvikles. Utgangspunktet er at pensjon opptjent av arbeidstakere som overføres sammen med virksomheten til det overtakende foretaket, skal sikres i det overtakende foretakets pensjonsordning og ha ny opptjening etter pensjonsplanen i denne ordningen. Arbeidstakere som ikke blir overført, skal sikres opptjent pensjon ved pensjonsbevis.

Første ledd viderefører foretakspensjonsloven § 15-2 første ledd.

Annet ledd viderefører ikke foretakspensjonsloven § 15-2 annet ledd om utstedelse av fripoliser i tilfeller som ikke omfattes av foretakspensjonsloven § 15-2 første ledd. I stedet foreslås en løsning som bygger på reglene om utskillelse av virksomhet i foretakspensjonsloven §§ 14-1 til 14-3 og lovutkastet §§ 12-1 til 12-3, og som skiller mellom de arbeidstakere som blir overført til det overtakende foretaket og de som ikke blir overført. Midlene i pensjonsordningen for det foretak som avvikles, skal derfor fordeles mellom de to gruppene av arbeidstakere etter delingsreglene i utkastet § 12-1 annet og tredje ledd som viderefører prinsippene i foretakspensjonsloven § 14-1 annet og tredje ledd.

Etter *tredje ledd* skal midler tilordnet den gruppe av arbeidstakere som overføres til det overtakende foretaket og blir medlemmer av dets pensjonsordning, overføres til pensjonsordningen og benyttes til å sikre opptjent pensjon innenfor pensjonsordningen. Ny opptjening følger reglene i pensjonsplanen for denne ordningen.

Etter *fjerde ledd* skal midler tilordnet den gruppe av arbeidstakere som må slutte fordi de ikke overføres til det overtakende foretaket, fordeles mellom de enkelte arbeidstakere etter reglene om avvikling i utkastet § 13-3 og sikres ved utstedelse av pensjonsbevis i henhold til reglene i lovutkastet kapittel 6 og § 7-9.

Til § 11-6. Det overtakende foretak skal ha innskuddspensjonsordning

Paragrafen er ny, men bygger på reglene i utkastet § 13-5 (foretakspensjonsloven § 15-6) om

omdanning til innskuddspensjonsordning og reglene om videreføring av pensjonsordning etter loven her inntatt i innskuddspensjonsloven § 11-2 tredje ledd. Det vises til bemerkningene til utkastet § 11-1 ovenfor.

15.5 Kapittel 12. Deling av foretak mv.

Kapitlet svarer til foretakspensjonsloven kapittel 14. Det vises til Ot.prp. nr. 47 (1998-1999) avsnitt 22.14. For øvrig vises det til avsnittene 11.1 og 11.3 foran.

Til § 12-1. Deling av foretaket

Paragrafen viderefører foretakspensjonsloven § 14-1, men er redaksjonelt en del omarbeidet.

Første ledd svarer til foretakspensjonsloven § 14-1 første ledd første punktum.

Annet ledd første punktum svarer til foretakspensjonsloven § 14-1 første ledd annet punktum. *Annet og tredje punktum* svarer til foretakspensjonsloven § 14-1 fjerde ledd annet og tredje punktum. Arbeidstakere som ikke overføres til noen av de nye foretakene, må sikres opptjent pensjon ved midler knyttet til pensjonsbevis før resten av pensjonsordningens midler fordeles mellom de gruppene som skal overføres til de nye foretakene. Ved avvikling av en del av virksomheten i foretaket, gjelder utkastet § 12-3 som svarer til foretakspensjonsloven § 14-3.

Tredje ledd gjelder fordelingen av midler mellom de grupper av arbeidstakere som skal overføres til de nye foretakene, og svarer til foretakspensjonsloven § 14-1 annet ledd. Fordelingsgrunnlag er tilpasset bestemmelsene i tjenstepensjonsloven, og det foreslås at fordelingsreglene i utkastet § 11-4 første og annet ledd gjelder tilsvarende.

Fjerde ledd svarer til foretakspensjonsloven § 14-1 tredje ledd.

Femte ledd svarer til foretakspensjonsloven § 14-1 fjerde ledd første punktum. Foretakspensjonsloven § 14-1 fjerde ledd annet og tredje punktum er inntatt i annet ledd annet og tredje punktum, se ovenfor.

Sjette ledd svarer til foretakspensjonsloven § 14-1 femte ledd.

Syvende ledd er ny og omhandler tilfelle hvor foretak som etableres ved delingen skal ha innskuddspensjonsordning. Midler tilordnet den gruppe av arbeidstakere som overføres til foretaket kan benyttes til å sikre pensjon opptjent av arbeidstakerne i denne gruppen innenfor pensjonsordningen. Foretaket kan også videreføre

tidligere pensjonsplan for denne gruppen etter reglene om omdanning i utkastet 13-5 (foretakspensjonsloven § 15-6) eller i innskuddspensjonsloven § 11-2 tredje ledd. For øvrig sikres arbeidstakernes rett til opptjent pensjon ved utstedelse av pensjonsbevis.

Til § 12-2. Utskilling av en del av foretaket

Første og annet ledd svarer til foretakspensjonsloven § 14-2.

Tredje ledd er ny og omhandler tilfelle hvor den utskilte virksomheten med arbeidstakere blir overført til et foretak som har innskuddspensjonsordning. Bestemmelsen gir reglene i utkastet § 12-1 syvende ledd tilsvarende anvendelse, se bemerkningene til denne bestemmelsen ovenfor.

Til § 12-3. Avvikling av virksomhet i foretaket

Paragrafen svarer til foretakspensjonsloven § 14-3.

15.6 Kapittel 13. Opphør, avvikling og omdanning

Kapitlet viderefører foretakspensjonsloven kapittel 15, likevel slik at foretakspensjonsloven § 15-2 er flyttet til utkastet § 11-5 og foretakspensjonsloven § 15-5 er utelatt som overflødig. Det vises for øvrig til Ot.prp. nr. 47 (1998-1999) avsnitt 22.15. I forhold til videreføringen av bestemmelsen i foretakspensjonsloven § 15-6 i lovutkastet § 13-5, vises det til Ot.prp. nr. 78 (2000-2001) side 42 til 43, samt Ot.prp. nr. 32 (2006-2007) side 31. For øvrig vises det til avsnittene 11.1 og 11.4 foran.

Til § 13-1. Opphør av pensjonsordningen

Paragrafen viderefører foretakspensjonsloven § 15-1 første ledd, annet ledd annet punktum og tredje ledd, og gjengir lovens egne bestemmelser om opphør av pensjonsordningen. Foretakspensjonsloven § 15-1 annet ledd første punktum om foretakets vedtak om opphør er flyttet til utkastet § 13-2 første ledd.

Til § 13-2. Vedtak om avvikling av foretakets virksomhet

Første ledd viderefører foretakspensjonsloven § 15-1 annet ledd første punktum.

Annet og tredje ledd gjør det klart at særlige regler om avvikling er inntatt i lovutkastet kapittel

11 om sammenslåing av foretak mv. og kapittel 12 om deling av foretak mv.

Til § 13-3. Avvikling av pensjonsordningen

Paragrafen viderefører reglene i foretakspensjonsloven § 15-3.

Første ledd tilsvarende foretakspensjonsloven § 15-3 første ledd, men det er tilføyet en bestemmelse om avviklingsoppgjør.

Annet ledd første punktum svarer til foretakspensjonsloven § 15-3 annet ledd første punktum. *Annet punktum* om grunnlaget for fordelingen av pensjonsordningens midler er tilpasset tjenestepensjonsloven, og gir bestemmelsene i lovutkastet § 11-4 første og annet ledd tilsvarende anvendelse. Bestemmelsen erstatter foretakspensjonsloven § 15-3 annet ledd annet punktum og tredje ledd første punktum.

Tredje ledd inneholder reglene om fordeling av premiefondet, og svarer til foretakspensjonsloven § 15-3 tredje ledd annet til fjerde punktum. Det er imidlertid foreslått at den del av premiefondet som ikke trengs til oppreservering og sikring av opptjent pensjon for medlemmene, herunder pensjonister, skal overføres til foretaket.

Fjerde ledd svarer til foretakspensjonsloven § 15-3 fjerde ledd.

Til § 13-4. Særregler for pensjonskasser

Paragrafen svarer til foretakspensjonsloven § 15-4. Det forutsettes at egenkapitalen er beregnet i sluttregnskapet for pensjonskassen etter at det er gjort fradrag for nødvendig oppreservering og sikring av opptjent pensjon for medlemmene, og at Finanstilsynet påser dette ved vurderingen av om samtykke skal gis til utbetaling av egenkapital.

Til § 13-5. Omdanning til innskuddspensjonsordning og lukking

Paragrafen svarer til foretakspensjonsloven § 15-6, men teksten er presisert på enkelte punkter.

I første ledd, som svarer til foretakspensjonsloven § 15-6 første ledd, er det presisert at pensjonsordningen ikke skal avvikles for så vidt den videreføres som lukket ordning etter reglene i annet til fjerde ledd. Videre er det fastsatt at midler i premiefondet kan overføres til innskuddsfond for den nye pensjonsordningen.

Annet ledd svarer til foretakspensjonsloven § 15-6 annet ledd, men henvisningen til foretakspensjonsloven § 15-5 femte ledd tredje punktum

er erstattet med teksten i den bestemmelse det henvises til.

Tredje ledd svarer til foretakspensjonsloven § 15-6 tredje ledd med redaksjonelle endringer. Henvisningen til foretakspensjonsloven § 15-5 femte ledd tredje punktum er erstattet med henvisning til annet ledd tredje punktum.

Fjerde ledd svarer til foretakspensjonsloven § 15-6 fjerde ledd. Henvisningen til foretakspensjonsloven § 15-5 femte ledd tredje punktum er erstattet med henvisning til annet ledd tredje punktum.

Femte ledd svarer til foretakspensjonsloven § 15-6 femte ledd.

15.7 Kapittel 14. Ikrafttreden. Overgangsregler

15.7.1 Til ikrafttredelsesbestemmelser og overgangsregler

Til § 14-1. Ikrafttredelse

Det vises til de bemerkninger som er knyttet til spørsmålet om tjenestepensjonslovens ikrafttredelse i avsnitt 12.1 foran.

Til § 14-2. Overgangsregler

Paragrafen er kun redaksjonelt endret i forhold til det opprinnelige utkastet (§ 7-2) i NOU 2012: 13. Det vises således til NOU 2012: 13 kapittel 12 side 176.

15.7.2 Til endringer i utkast til lov om kollektiv tjenestepensjonsforsikring (tjenestepensjonsloven) i NOU 2012: 13

Til § 4-17. Årlig alderspensjon. Levealdersjustering

Bestemmelsene om levealdersjustering og nøytralt uttak i utkastet til tjenestepensjonslov §§ 4-17 og 4-18 bygger på systemet i ny folketrygd. Dette er nært knyttet til «pensjonsbeholdningsordningen» og folketrygdens «delingstall». Denne ordningen passer ikke når medlemmet har ny pensjonsopptjening etter ytelsesmodellen i utkastet § 7-7, og den opptjente pensjonsytelsen skal levealdersjusteres ved uttak av pensjon i samsvar med økningen i levealder og i utbetalingstid, se avsnitt 9.2. ovenfor. For øvrig framgår det også av Finansdepartementets brev til Finanstilsynet av 31. oktober 2012 at ordningen i §§ 4-17 og 4-18 har fått kritikk fra en del hold.

Det vises til avsnitt 12.2 foran og særmerknader inn tatt der.

Disse forhold har medført en revurdering av lovutkastets bestemmelser på dette området med sikte på å utforme prinsipper som er felles for levealdersjustering etter reglene i tjenestepensjonsloven. *Banklovkommisjonen* har særlig lagt vekt på at det vil være en fordel om en i denne sammenheng kan bygge på prinsippet om forventet gjenstående levetid ved uttak av pensjon beregnet i et antall år på grunnlag av en kombinasjon av levealdersjustering basert på endringer i ulike årskulls levealder, og nøytralt uttak i forhold til medlemmets uttaksalder. Utgangspunktet vil derfor være endringer i forsikringspopulasjonens forventede gjenstående levetid beregnet ut fra forventet dødelighet etter det dødelighetsgrunnlag som benyttes av pensjonsinnretningene til enhver tid.

I samsvar med dette er det i *første ledd første punktum* fastsatt at årlig alderspensjon skal beregnes på grunnlag av medlemmets pensjonsbeholdning og forventet levetid på uttakstidspunktet. *Annet punktum* er ikke endret i forhold til tidligere forslag, og det vises til NOU 2012: 13 Pensjonslovene og folketrygdreformen II side 161.

Annet ledd første punktum angir det overordnede prinsippet for beregning av forventet gjenstående levetid, og fastsetter at slik forventning skal baseres på det antall år som beregnes etter reglene om levealdersjustering og nøytralt uttak i tredje ledd. I *annet punktum* er det presisert at årlig pensjonsytelse beregnes ut fra forventet gjenstående levetid i den måned uttaket av alderspensjon foretas. Dette sikrer at det legges til grunn et dynamisk dødelighetsgrunnlag.

Ytelsesbaserte pensjonsordninger gir kjønnsnøytrale ytelser fordi ytelsen er beregnet ut fra lønn og tjenestetid. Premien er imidlertid forskjellig for menn og kvinner som følge av lengre forventet levetid for kvinner. For å sikre kjønnsnøytralitet etter levealdersjustering i tjenestepensjonsordninger der innbetalingen er lik for menn og kvinner må levealdersjusteringen bygges på gjennomsnittlig dødelighet for menn og kvinner på uttakstidspunktet. Dette er reflektert i *tredje ledd første punktum*. Videre er det i *annet punktum* fastslått at alderspensjonen skal være nøytral i forhold til medlemmets uttaksalder ved at forskjeller i forventet gjenstående levetid ved ulike uttaksalder innen hvert årskull legges til grunn ved beregningen. Dette sikrer et dynamisk dødelighetsgrunnlag også innenfor hvert enkelt årskull. Årlig pensjonsytelse skal beregnes slik at forventet nåverdi av den enkeltes samlede pensjonsutbetalinger er uavhengig av uttaksalderen, jf. *tredje*

punktum. Bestemmelsen må sees i sammenheng med prinsippet i annet ledd annet punktum om forventet gjenstående levetid ved uttakstidspunktet. Regler om diskonteringsrente kan etter *fjerde punktum* fastsettes av departementet.

I *fjerde ledd første punktum* er det klargjort at pensjonsinnretningen bærer risikoen for avvik mellom forventet og faktisk utbetalingsperiode, herunder endring i levealder i utbetalingsperioden. Årlig premie for avkastningsrisiko og levealdersrisiko i utbetalingsperioden, dekkes årlig etter reglene i utkastet §§ 4-11 annet ledd eller 4-14 annet ledd.

I *femte ledd* er det tatt hensyn til de pensjonsinnretninger som opererer med annen levealdersrisiko i sin portefølje enn det som framgår av annet og tredje ledd. *Første punktum* fastslår da at pensjonsinnretningen kan ta hensyn til dette avviket ved beregning av årlig premie for levealdersrisiko som nevnt i utkastet §§ 4-11 og 4-14. Departementet kan fastsette nærmere regler om beregningen, jf. *annet punktum*.

Som følge av at utkastet § 4-18 utgår, må det foretas en lovteknisk endring slik §§ 4-19 til 4-25 blir til §§ 4-18 til 4-24. Dette medfører at det må foretas en del tekniske justeringer i utkastet til tjenstepensjonslov kapitlene 4 til 6. Det vises i den forbindelse til kapittel 16 avsnitt II hvor disse redaksjonelle endringene framgår, jf. også vedlegg 2. Andre nødvendige redaksjonelle endringer som følge av det lovutkast som framlegges her, framgår også i det nevnte avsnitt og vedlegg.

Til § 6-10. Pensjonsbevis med investeringsvalg

Pensjonsbevis vil forvaltes ved alminnelig forvaltning, med mindre innehaveren ved utstedelse eller senere velger investeringsvalg. Bestemmelsen i utkastet til tjenstepensjonslov § 6-10 om investeringsvalg, jf. NOU 2012: 13 Pensjonslovene og folketrygdreformen II, var basert på utkastet til ny §§ 4-7a og 4-7b i foretakspensjonsloven i NOU 2012: 3 Fripoliser og kapitalkrav. Utkastet til endringer i foretakspensjonsloven innebar en åpning for omdanning av vanlige fripoliser til fripoliser med egne investeringsporteføljer og investeringsvalg. Som nevnt i avsnitt 3.5 ovenfor, ble imidlertid disse bestemmelsene noe omarbeidet i det videre lovgivningsarbeidet, se Prop. 11 L (2012-2013) side 49 til 50. Forslaget fikk enstemmig tilslutning i Finanskomiteen, se Innst. 113 L (2012-2013), og ble vedtatt i Stortinget 10. desember 2012. I lys av de endringer som er gjort i foretakspensjonsloven §§ 4-7a og 4-7b i forhold til Banklovkommisjonens opprinnelige for-

slag, er det derfor i denne utredningen foreslått visse endringer i utkastet til tjenstepensjonslov § 6-10 som i stor grad vil likestille regler om investeringsvalg enten det dreier seg om fripoliser eller pensjonsbevis. Det vises derfor til bemerkningene til bestemmelsene i foretakspensjonsloven §§ 4-7a og 4-7b som framgår i Prop. 11 L (2012-2013) side 46 til 47, jf. også NOU 2012: 3 side 61 til 64. For ordens skyld er det her inntatt fullstendige bemerkninger til utkastet til tjenstepensjonslov § 6-10 med endringer, hvor ord- og begrepsbruken er tilpasset de øvrige regler og prinsipper som følger av utkastet til tjenstepensjonslov. Det vises for øvrig også til avsnitt 12.2 foran.

Etter *første ledd første punktum*, jf. *tredje punktum*, kan innehaveren og pensjonsinnretningen ved utstedelse av pensjonsbevis avtale at midler tilsvarende pensjonsbeholdningen og i tilfelle administrasjonsreserven knyttet til pensjonsbeviset, skal forvaltes som egen investeringsportefølje tilordnet pensjonsbeviset. Det følger av *annet punktum* at avtalen skal angi hvordan porteføljen skal settes sammen. Det vil for eksempel være aktuelt å avtale hvor stor andel av porteføljen som skal investeres i aksjemarkedet og hvor stor del som skal investeres i rentemarkedet. Innenfor den rammen som trekkes opp i avtalen, vil det kunne foretas konkrete investeringsvalg. I praksis antas det at pensjonsinnretningene vil gi vanlige kunder valg mellom porteføljer med henholdsvis lav, middels og høy risiko. Avtalen skal også ha regler om hvilken adgang innehaveren skal ha til å endre sammensetningen av investeringsporteføljen.

Det følger av *annet ledd første punktum* at avkastningen ved forvaltningen av investeringsporteføljen skal tilføres pensjonsbeviskontoen. Motsvarende skal innehaveren også bære risikoen for verdien av porteføljen blir redusert. Risikoen for verdiutviklingen av investeringsporteføljen ligger derfor hos innehaveren alene, når ikke annet er fastsatt ved særskilt avkastningsgaranti etter reglene i lovutkastet § 5-8, jf. *tredje punktum*. En slik avtale vil gå ut på at pensjonsinnretningen påtar seg et nærmere bestemt ansvar for verdiutviklingen av porteføljen, for eksempel at porteføljen ikke skal reduseres i verdi (nullgaranti). Pensjonsinnretningen vil måtte kreve særskilt vederlag for en slik eventuell avkastningsgaranti, jf. tredje ledd. Pensjonsbeviset skal for øvrig hvert år tilføres en forholdsmessig del av de midler som frigjøres i pensjonsinnretningen ved bortfall av pensjonsforpliktelser overfor medlemmer som før uttak av pensjon er død i løpet av året, jf. *annet punktum*.

Tredje ledd første punktum fastsetter at pensjonsinnretningen kan kreve vederlag for adminis-

trasjon og forvaltning av pensjonsbeviset, vederlag for innehaverens utøvelse av rett til å endre investeringsporteføljen, samt vederlag for eventuell avkastningsgaranti knyttet til pensjonsbeviset, jf. også annet ledd tredje punktum. Vederlaget kan for øvrig dekkes ved belastning av pensjonsbeviskontoen, jf. *annet punktum*. I *tredje punktum* er det fastslått at Kongen kan gi nærmere regler i forskrift om vederlag knyttet til pensjonsbeviset, og om dekning av vederlag ved belastning av pensjonsbeviskontoen. I forsikringsvirksomhetsloven § 9-3 er det gitt generelle regler om pristariffer for de produkter og produktkombinasjoner som livsforsikringsselskaper tilbyr, og denne bestemmelsen vil gjelde også for avtale om pensjonsbevis med investeringsvalg etter paragrafen her. Videre vises det til at det er gitt nærmere bestemmelser om selskapenes pristariffer og vederlag for *fripoliser* i forskrift 30. juni 2006 nr. 869 til forsikringsvirksomhetsloven § 2-7. *Banklovkommissjonen* forutsetter at forskriften vil endres til også å omfatte pensjonsbevis.

Fjerde ledd gir bestemmelser om uttak av alderspensjon fra et pensjonsbevis som har vært tilknyttet egen investeringsportefølge, og fastslår i *første punktum* at reglene i lovutkastet §§ 4-15 til 4-18, 4-20 tredje og fjerde ledd, 4-21 og 4-22, samt § 4-14 annet ledd, skal gjelde tilsvarende. Årlig alderspensjon beregnes med utgangspunkt i investeringsporteføljens verdi på uttakstidspunktet, jf. *annet punktum*. Midlene skal, når pensjonsbevis kommer til utbetaling, normalt undergis alminnelig forvaltning i kollektivporteføljen. Det legges til grunn at slik alminnelig forvaltning minst må sikre at investeringsporteføljen ikke reduseres i verdi, det vil si at det minst må være knyttet en nullgaranti til midlene. Innehaveren skal likevel kunne velge at midlene knyttet til pensjonsbeviset fortsatt skal forvaltes som egen investeringsportefølge, jf. *tredje punktum*. Alderspensjonsytelsen kan da ikke beregnes med utgangspunkt i verdien på uttakstidspunktet, det vil si tidspunktet for første uttak av pensjon, men må beregnes på grunnlag av investeringsporteføljens verdi og forventet gjenstående levetid ved hver utbetaling, jf. *fjerde punktum*. Etter *femte punktum* kan Kongen i forskrift gi nærmere regler om beregningen og utbetalingen av årlig alderspensjon fra pensjonsbeviset. Denne hjemmelen vil blant annet kunne benyttes dersom det skulle være behov for å fastsette nærmere regler om adgang til å avtale en utbetalingsprofil som sikrer en jevnere utbetaling av alderspensjonsytelser enn det investeringsporteføljens verdi på utbetalingstidspunktet gir grunnlag for, sml. også lovut-

kastet § 7-10 fente ledd bokstav c og merknader til denne bestemmelsen foran i avsnitt 15.1.

I *femte ledd første punktum* gis det regler om pensjonsinnretningens opplysningsplikt overfor innehaveren av pensjonsbeviset. Det kreves at pensjonsinnretningen skriftlig opplyser innehaveren om flere forhold. Formålet med reglene er at innehaveren skal settes i stand til å foreta et informert valg. Kravet til skriftlighet skal videre gjøre det mulig å kontrollere i ettertid om plikten er oppfylt på en aktsom god måte. Opplysningsplikten omfatter flere viktige forhold. For det første, at investeringsporteføljen tilordnet pensjonsbeviset vil bli forvaltet for innehaverens regning og risiko, jf. *bokstav a*. For det andre, at pensjonsytelsene vil bli beregnet ut fra verdien av porteføljen på tidspunktet for uttak av pensjon, jf. *bokstav b*. For det tredje, at det ansvar pensjonsinnretningen tidligere har hatt for avkastningsresultat og verdiutvikling over tid, bortfaller med mindre annet er avtalt, jf. *bokstav c*. Det er viktig at pensjonsinnretningen gir nøktern informasjon om hva investeringsvalg innebærer. Pensjonsinnretningen må ikke ensidig fokusere på muligheten for høyere avkastning enn det som ville fulgt av forvaltning uten investeringsvalg, men også påpeke risikoen for at pensjonsytelsene kan bli lavere. For det fjerde, at pensjonsinnretningen har rett til årlig vederlag som nevnt i tredje ledd, jf. *bokstav d*.

For at innehaveren skal kunne sammenligne vilkårene for et pensjonsbevis med investeringsvalg med et pensjonsbevis underlagt alminnelig forvaltning i kollektivporteføljen, stilles det krav om at pensjonsinnretningene på hvert punkt de gir informasjon om i oppregningen i bokstavene a til d, skal gi informasjon om hvilke vilkår som vil gjelde for et pensjonsbevis som undergis alminnelig forvaltning i kollektivporteføljen, jf. *femte ledd annet punktum*.

Sjette ledd fastsetter regler om pensjonsinnretningens rådgivningsplikt overfor innehaveren. Etter *første punktum* har pensjonsinnretningen plikt til å kartlegge innehaverens behov og ønske om risiko, og til å opplyse om eventuelle forhold som tilsier at en avtale om forvaltning av pensjonsbeviset i egen investeringsportefølge ikke vil være i innehaverens interesse. Etter *annet punktum* skal pensjonsinnretningen gi råd om sammensetningen av investeringsporteføljen, blant annet ut fra hvor lang tid det er igjen før innehaveren vil ta ut alderspensjon. Det skal også tas hensyn til størrelsen av midlene knyttet til pensjonsbeviset. Etter *tredje punktum* skal pensjonsinnretningen gi råd til fripoliseinnehaveren på nytt når denne har nådd en alder med få år igjen til uttak av pensjon.

Rådene skal da knytte seg til risikoreduserende tiltak, ettersom det på dette tidspunktet bør vurderes om risikoen i investeringsporteføljen bør opprettholdes på samme nivå som tidligere. Det følger videre av *fjerde punktum* at pensjonsinnretningen skal sende innehaveren en skriftlig sammenfatning av de rådene som er gitt. I dette ligger at selve rådgivningen bør være muntlig. Dette gir mulighet til å tilpasse formen på rådgivningen til den enkelte kundes behov, bakgrunn og erfaring. En skriftlig sammenfatning gir imidlertid mulighet til å dokumentere i ettertid kjernen i de rådene som er gitt. Hvis innehaveren ikke ønsker å følge rådene til pensjonsinnretningen, bør pensjonsinnretningen også gi skriftlig uttrykk for dette. Reglene om informasjons- og rådgivningsplikt i paragrafen her vil måtte suppleres av forsikringsavtaleloven § 11-1 som gir nærmere regler om forsikringsselskapets informasjonsplikt i forbindelse med tegning av en forsikring. Etter *femte punktum* kan for øvrig Kongen gi nærmere regler om pliktig informasjon og rådgivning i forskrift.

Syvende ledd fastslår endelig at lovutkastet § 6-5 om sammenslåing av pensjonsbevis gjelder tilsvarende for pensjonsbevis med investeringsvalg.

Til kapittel 7. Ikrafttredelse. Overgangsregler

Som følge av utkastet til regler om overgangsordning for eksisterende ytelsesbaserte pensjonsordninger, samt regler om uføreytelser (utsatt), ytelse til etterlatte (utsatt), konsernforhold, sammenslåing, deling, opphør, avvikling og omdanning, er lovutkastet kapittel 7 i NOU 2012: 13 foreslått flyttet til nytt kapittel 14. Når det gjelder spørsmål knyttet til de bestemmelser i lovutkastet kapittel 7 (nå 14), vises det til avsnitt 15.7.1, jf. avsnitt 12.1, foran.

15.7.3 Til endringer i lov 2005-12-21 nr. 124 om obligatorisk tjenestepensjon (OTP-loven)

Det vises til de bemerkninger som er knyttet til de foreslåtte endringene i lov om obligatorisk tjenestepensjon i avsnitt 12.3 foran.

15.7.4 Til endringer i lov 1999-03-26 nr. 14 om skatt av formue og inntekt (skatteloven)

Det vises til de bemerkninger som er knyttet til de foreslåtte endringene i skatteloven i avsnitt 12.4 foran.

15.7.5 Til endringer i lov 2000-11-24 nr. 81 om innskuddspensjon i arbeidsforhold

1) I utkastet til tjenestepensjonslov § 2-9 er det foreslått en mulighet til å etablere kombinerte pensjonsordninger med tjenestepensjonsordning i bunn og en innskuddspensjonsordning på toppen, jf. også foretakspensjonsloven § 2-12. Dette nødvendiggjør en lovteknisk endring i innskuddspensjonsloven § 2-13, se også bemerkningene i avsnitt 12.5.6 punkt 1) foran.

2) Maksimalgrenser for innskuddspensjonsordninger, jf. innskuddspensjonsloven kapittel 5, har også vært gjenstand for behandling og vurdering av Banklovkommisjonen. Blant annet for å sørge for en bedre tilpasning av lovens regler på dette området til ny folketrygd, har *Banklovkommisjonen* fremmet forslag til endringer som innebærer at det fastsettes én maksimalprosent for lønn inntil 12 G og én maksimalsats for en tilleggspersent for lønn mellom 7,1 G og 12 G. En direkte regulering av maksimalrammene i loven kan oppleves som mer forutberegnlig. Samtidig vil avkastningsnivået skifte med markedsforholdene, og det vil derfor være behov for senere å kunne tilpasse maksimalgrensene til slik utvikling. Dette er tatt hensyn til ved at Kongen i forskrift kan fastsette nærmere regler med andre maksimalrammer. I samsvar med dette er det foreslått endringer i innskuddspensjonsloven §§ 5-1 til 5-4, jf. kapittel 16 avsnitt V. Det vises for øvrig også til de nærmere vurderinger og bemerkninger som er knyttet til dette spørsmålet i avsnitt 12.5.5 foran.

3) I utkastet til tjenestepensjonslov § 4-25 (§ 4-24 dersom lovutkastet §§ 4-17 og 4-18 endres i samsvar med forslaget i utredningen her), ble det foreslått en tilskuddsordning for arbeidstakerne som avviker fra någjeldende innskuddspensjonslov § 5-6, se også foretakspensjonsloven § 9-4. Bakgrunnen for dette var at bestemmelsen i innskuddspensjonsloven krever enighet blant alle arbeidstakere i foretaket, og således bare ville ha betydning i svært få tilfeller. Dessuten er tilskuddet i innskuddspensjonsloven begrenset til fire prosent av lønn og kan ikke overstige foretakets innskudd til pensjonsordningen for den enkelte arbeidstaker. Dette vil i sin tur medføre at foretakets eventuelle manglende evne eller mulighet til å sikre arbeidstakerne en høyest mulig pensjonssparing, påvirker arbeidstakernes mulighet til å utnytte de skattemessige mulighetene til pensjonssparing som ligger i en slik tilskuddsordning.

Ut fra dette mener *Banklovkommisjonen* at det bør foretas en endring i innskuddspensjonsloven

med utgangspunkt i utkastet til tjenstepensjonslov § 4-25 (§ 4-24 etter endringene i utredningen her). Det blir dermed likhet mellom de to lovene på dette punktet. Som følge av forskjellig terminologi i de to lovene avviker utkastene på enkelte områder, uten at dette har noen realitetsmessig betydning. Det vises derfor til bemerkningene til bestemmelsen i utkastet til tjenstepensjonslov

§ 4-25 i NOU 2012: 13, Pensjonslovene og folketrygdreformen II side 165 til 166. For øvrig vises det til avsnitt 12.5.6 punkt 2) foran og særmerknad fra enkelte medlemmer i Banklovkommissjonen inntatt der.

4) Når det gjelder de øvrige endringer i innskuddspensjonsloven (§§ 11-2, 11-3 og 14-3), vises det til avsnitt 12.5.6 punkt 3) foran.

Kapittel 16

Utkast til endringer i lov om kollektiv tjenestepensjonsforsikring (tjenestepensjonsloven) mv.

I

I utkast til lov om kollektiv tjenestepensjonsforsikring (tjenestepensjonsloven) i NOU 2012: 13 inntas følgende:

Kapittel 7. Overgangsregler for eksisterende ytelsesbaserte pensjonsordninger mv.

I. Alminnelige regler

§ 7-1. Virkeområde

(1) Bestemmelsene i dette kapittel gjelder for kollektiv pensjonsforsikring i ytelsesbaserte pensjonsordninger etter bestemmelsene i foretakspensjonsloven som er opprettet før tjenestepensjonsloven trådte i kraft, og for medlemmene av slike pensjonsordninger på det tidspunkt tjenestepensjonsloven trådte i kraft.

(2) Bestemmelsene i § 7-10 gjelder fripoliser som sikrer rett til pensjon opptjent i ytelsesbasert pensjonsordning ved tjenestetid før tjenestepensjonsloven trådte i kraft.

(3) Med «ytelsesbasert pensjonsordning» menes i dette kapittel åpen eller lukket ytelsesbasert pensjonsordning.

§ 7-2. Tjenestepensjonsloven

(1) Bestemmelsene i tjenestepensjonsloven om opptjening av alderspensjon gjelder også for kollektiv pensjonsforsikring i åpne og lukkede ytelsesbaserte pensjonsordninger som er opprettet før loven trådte i kraft, for så vidt annet ikke følger av bestemmelsene i §§ 7-3 til 7-13 eller er bestemt av Kongen.

(2) Bestemmelsen i første ledd medfører ingen innskrenkning i de enkelte medlemmers rett til og uttak av den del av årlig alderspensjon som hvert medlem har opptjent etter pensjonsplanen for den ytelsesbaserte pensjonsordningen ut fra lønn og tjenestetid på det tidspunkt tjenestepensjonsloven trådte i kraft.

(3) Opptjente rettigheter knyttet til uførepensjon eller pensjon til etterlatte i ytelsesbasert pensjonsordning videreføres inntil videre som del av pensjonsordningen, med mindre annet er fastsatt i forskrift gitt av Kongen. Regelverkets bestemmelser om opptjening av rett til uførepensjon og pensjon til etterlatte videreføres inntil videre, med mindre annet er bestemt av foretaket eller i forskrift gitt av Kongen.

§ 7-3. Tilpasning av pensjonsordningens pensjonsplan og regelverk

(1) Foretaket og pensjonsinnretningen skal sørge for at det så snart som mulig og senest tre år etter at tjenestepensjonsloven trådte i kraft, blir fastsatt ny pensjonsplan for pensjonsordningen. Pensjonsplanen skal utformes i samsvar med kravene i § 4-2 og omfatte alle medlemmene i pensjonsordningen, likevel slik at det kan fastsettes særlige regler for arbeidstakere som omfattes av § 7-7.

(2) Den nye pensjonsplanen skal gjelde for pensjonsopptjening ved tjenestetid etter at pensjonsplanen er trådt i kraft. For pensjonsopptjening ved tjenestetid før dette tidspunkt, gjelder pensjonsordningens tidligere pensjonsplan og øvrige regelverk. Har foretaket ikke fastsatt ny pensjonsplan med virkning for ny pensjonsopptjening ved tjenestetid fra og med tre år etter at tjenestepensjonsloven trådte i kraft, skal pensjonsordningen avvikles eller omdannes etter reglene i § 7-12.

(3) Fastsetter den tidligere pensjonsplanen at alderspensjonen skal opphøre eller settes ned ved 77 års alder eller senere, og inneholder den nye pensjonsplanen bestemmelser om tidsavgrenset utbetalingsperiode i samsvar med reglene i § 4-23, skal årlig pensjon og premiere reserve opptjent ved tjenestetid før tjenestepensjonsloven trådte i kraft, omregnes på forsikringsteknisk grunnlag ut fra lengden av utbetalingsperioden fastsatt i den nye pensjonsplanen.

(4) Foretaket og pensjonsinnretningen skal også sørge for at det øvrige regelverket for pensjonsordningen blir tilpasset de krav som følger av tjenstepensjonsloven og bestemmelsene i dette kapittel innen tre år etter at loven er trådt i kraft.

§ 7-4. *Opptjent pensjon*

(1) Ved uttak av pensjon skal et medlems årlige alderspensjon tilsvare summen av:

- a. den årlige alderspensjon som medlemmet har opptjent etter reglene i §§ 7-5 til 7-6 eller reglene i § 7-7 ved tjenestetid etter at tjenstepensjonsloven trådte i kraft, og
- b. den del av årlig pensjonsytelse etter pensjonsplanen for den ytelsesbaserte pensjonsordningen som medlemmet har opptjent ut fra lønn og tjenestetid før tjenstepensjonsloven og den nye pensjonsplanen er trådt i kraft, jf. § 7-3 annet ledd.

(2) Før uttak av pensjon har et medlem til enhver tid opptjent pensjon tilsvarende summen av:

- a. medlemmets pensjonsbeholdning opptjent etter reglene i §§ 7-5 til 7-6, eller den rett til pensjon med tilhørende premiereserve og andre midler som medlemmet har opptjent etter reglene i § 7-7, og
- b. den del av årlig pensjonsytelse etter pensjonsplanen for den ytelsesbaserte pensjonsordningen som medlemmet har opptjent ut fra lønn og tjenestetid før tjenstepensjonsloven og den nye pensjonsplanen er trådt i kraft, jf. § 7-3 annet ledd.

II. Pensjonsopptjening etter ny pensjonsplan

§ 7-5. *Ny opptjening av alderspensjon*

(1) Medlemmene av pensjonsordningen erverver rett til alderspensjon ved årlig pensjonsopptjening og oppbygging av pensjonsbeholdning for det enkelte medlem i henhold til reglene i pensjonsplanen fastsatt etter § 7-3 og reglene i kapittel 4 avsnittene II og III og i tilfelle avsnitt VI. Tilleggspremie etter § 7-6 tilføres medlemmets pensjonsbeholdning.

(2) Ved uttak av pensjon opptjent ved tjenestetid etter at tjenstepensjonsloven og den nye pensjonsplanen er trådt i kraft, beregnes årlig alderspensjon etter reglene i kapittel 4 avsnittene IV eller V.

(3) Bestemmelsene i paragrafen her gjelder ikke ny pensjonsopptjening etter reglene i § 7-7.

§ 7-6. *Tilleggspremie for eldre medlemmer*

(1) I pensjonsplanen har foretaket adgang til å fastsette at det for arbeidstakere som var medlemmer av pensjonsordningen da tjenstepensjonsloven trådte i kraft, og som er født i 1962 eller tidligere og som ikke har nådd opptjeningsalderen eller ikke har full tjenestetid ved nådd opptjeningsalder, årlig skal innbetales tilleggspremie i prosent av lønn som et tillegg til den årlige premie som ellers skal innbetales av foretaket etter reglene i pensjonsplanen.

(2) Tilleggspremie etter første ledd skal innbetales selv om samlet årlig innskuddspremie for det enkelte av disse medlemmene dermed vil overstige de prosentvise grenser som følger av §§ 4-10 eller 4-13. I det enkelte år kan likevel summen av tilleggspremie og årlig premie etter pensjonsplanen for et medlem ikke overstige den premien som foretaket skulle ha innbetalt for alderspensjon etter den pensjonsplan som gjaldt for pensjonsordningen da tjenstepensjonsloven trådte i kraft.

§ 7-7. *Ytelsesbasert pensjonsopptjening for eldre medlemmer*

1) Foretaket kan inngå avtale med pensjonsinnretningen om at arbeidstakere som var medlemmer av pensjonsordningen da tjenstepensjonsloven trådte i kraft, og som er født i 1962 eller tidligere og som ikke har nådd opptjeningsalderen eller ikke har full tjenestetid ved nådd opptjeningsalder, skal sikres ny pensjonsopptjening i henhold til det tidligere regelverket for pensjonsordningen og bestemmelsene i paragrafen her. I så fall gjelder ikke reglene i §§ 7-5 og 7-6 for disse medlemmene.

(2) Særlige regler for ny pensjonsopptjening:

- a. Som «ny pensjonsopptjening» regnes her retten til årlig alderspensjon beregnet etter medlemmets lønn og samlet tjenestetid på beregningstidspunktet med fradrag for den del av årlig pensjon etter pensjonsplanen for den ytelsesbaserte pensjonsordningen som medlemmet hadde opptjent ut fra lønn og tjenestetid før tjenstepensjonsloven og den nye pensjonsplanen trådte i kraft, jf. § 7-3 annet ledd.
- b. Ved beregning av pensjonsytelser og premier for ny pensjonsopptjening skal folketrygdens ytelser beregnes etter reglene i foretakspensjonsloven § 5-5 og uten levealdersjustering etter folketrygdloven §§ 19-6 og 19-7.

- c. Ved beregningen av et medlems tjenestetid ved ny pensjonsopptjening, medregnes tjenestetid etter uttak av pensjon eller etter nådd opptjeningsalder, likevel slik at det for opptjening etter nådd opptjeningsalder skal sees bort fra endringer i lønn og beregnet folketrygd. Medlem som har oppnådd full samlet tjenestetid, har deretter vanlig pensjonsopptjening etter reglene i pensjonsplanen.
- d. Ved beregningen av årlig premie for ny pensjonsopptjening kan beregningsrenten ikke overstige den til enhver tid gjeldende høyeste lovlige beregningsrente.
- e. Årlig premie for ny opptjening skal beregnes på grunnlag av gjennomsnittlig dødelighet for menn og kvinner etter det dødelighetsgrunnlag som benyttes av pensjonsinnretningene til enhver tid. Pensjonsinnretningen skal påse at årlig premie også omfatter reguleringspremie til dekning av påkrevd oppregulering av premiereserven for ny pensjonsopptjening som følge av økningen i forventet levetid i løpet av året.
- f. Det kan fastsettes i pensjonsplanen at årlig pensjon ved ny opptjening skal beregnes levealdersjustert etter reglene i § 4-17 annet til femte ledd. I så fall tas dette i betraktning ved beregning av reguleringspremie etter bokstav e.
- g. Oppnådd avkastning av midler tilsvarende premiereserve med tilhørende andel av tilleggsavsetninger til sikring av ny pensjonsopptjening, fratrukket den avkastning som etter beregningsgrunnlaget årlig forutsettes tilført premiereserven, skal i opptjenings- og utbetalingstiden benyttes til å styrke premiereserven for å sikre utbetaling av årlig pensjon opptjent ved ny pensjonsopptjening og for øvrig til regulering av pensjon under utbetaling etter § 4-20.
- h. Ved uttak av pensjon gjelder §§ 7-4 første ledd, 4-15, 4-16 og 4-18, og i tilfelle avtale etter bokstav f om levealdersjustering av årlig pensjon ved ny pensjonsopptjening. Ved uttak av pensjon før medlemmet har fylt 67 år (opptjeningsalderen) omregnes pensjonsytelsen på forsikringsteknisk grunnlag ut fra beregningsgrunnlaget og lengden av utbetalingsperioden på uttakstidspunktet, unntatt for den del av opptjent pensjon som er beregnet levealdersjustert etter reglene i § 4-17 annet til fjerde ledd.

III. Pensjonsopptjening etter tidligere regelverk

§ 7-8. Tidligere pensjonsopptjening

(1) Uttak av pensjon etter §§ 4-15, 4-16 og 4-18 omfatter også den del av årlig pensjonsytelse etter pensjonsplanen for den ytelsesbaserte pensjonsordningen som medlemmet hadde opptjent ut fra lønn og tjenestetid etter tidligere regelverk for pensjonsordningen før tjenstepensjonsloven og den nye pensjonsplanen trådte i kraft, jf. § 7-3 annet ledd. Ved uttak før opptjeningsalderen skal likevel denne delen av opptjent pensjon omregnes på forsikringsteknisk grunnlag ut fra beregningsgrunnlaget for lengden av utbetalingsperioden på uttakstidspunktet.

(2) Midler tilsvarende premiereserve til sikring av den rett til pensjon et medlem har opptjent ut fra lønn og tjenestetid etter tidligere regelverk for pensjonsordningen og en forholdsmessig del av pensjonsordningens tilleggsavsetninger, skal regnes som egen pensjonsbeholdning. § 5-1 annet ledd gjelder tilsvarende. Oppnådd avkastning av midlene skal årlig tilføres denne pensjonsbeholdningen. Det samme gjelder en forholdsmessig andel av de midler som frigjøres i pensjonsinnretningen ved bortfall av forpliktelser overfor medlemmer som dør i løpet av året. Pensjonsinnretningen kan kreve kostnads- og risikopremier.

(3) Kravet til avsetning til premiereserve til sikring av den del av årlig pensjonsytelse etter pensjonsplanen for den ytelsesbaserte pensjonsordningen som medlemmet hadde opptjent ut fra lønn og tjenestetid etter tidligere regelverk for pensjonsordningen, skal til enhver tid minst tilsvare kapitalverdien av framtidige pensjonsforpliktelser beregnet etter beregningsrenten i beregningsgrunnlaget og det dødelighetsgrunnlag som gjelder til enhver tid.

(4) Dersom pensjonsbeholdningen etter annet ledd ikke er tilstrekkelig til å dekke avsetningskravet etter tredje ledd, skal pensjonsinnretningen utarbeide en opptrappingsplan etter regler om tidsrammer og andre forhold fastsatt ved forskrift av departementet. Planen skal godkjennes av departementet.

(5) Oppnådd avkastning i utbetalingstiden som overstiger den avkastning som etter beregningsgrunnlaget årlig forutsettes tilført pensjonsbeholdningen, tilføres pensjonsbeholdningen og benyttes til å styrke avsetningene til sikring av utbetaling av årlig pensjon og for øvrig til regulering av årlig pensjon etter reglene i § 4-20.

(6) Et medlem kan innen tre år etter at loven trådte i kraft, kreve at premiereserven og en forholdsmessig andel av pensjonsordningens tilleggsavsetninger knyttet til medlemmets rett til pensjon opptjent ut fra lønn og tjenestetid før tjenstepensjonsloven og ny pensjonsplan trådte i kraft, i stedet skal utskilles av pensjonsordningens midler og forvaltes i henhold til pensjonsbevis utstedt etter reglene i kapittel 6.

§ 7-9. Pensjonsbevis til fratrådte arbeidstakere

(1) Pensjonsinnretningen skal utstede pensjonsbevis i henhold til reglene i kapittel 6 for opptjent pensjon etter § 7-4 annet ledd til arbeidstakere som etter at loven trådte i kraft, fratrer sin stilling i foretaket og opphører å være medlem av pensjonsordningen.

(2) Pensjonsbeholdningen etter § 7-8 annet ledd på det tidspunkt arbeidstakeren fratrer, skal også knyttes til pensjonsbeviset. For øvrig gjelder § 7-8 tredje til femte ledd tilsvarende.

(3) Opptjente rettigheter knyttet til uførepensjon og pensjon til etterlatte videreføres inntil videre, og skal omfattes av pensjonsbeviset.

§ 7-10. Fripoliser utstedt før tjenstepensjonsloven trådte i kraft

(1) Pensjonsinnretning som har utstedt fripolise for rett til pensjon opptjent i pensjonsordningen etter tidligere regelverk for pensjonsordningen, skal overføre midlene knyttet til fripolisen til en pensjonsbeholdning for rettighetshaveren og utstede pensjonsbevis som nevnt i § 6-2 første ledd. Reglene i §§ 6-4 første, tredje og fjerde ledd, 6-5 og 6-7 gjelder tilsvarende for pensjonsbeviset. Opptjente rettigheter knyttet til uførepensjon og pensjon til etterlatte videreføres inntil videre, og skal omfattes av pensjonsbeviset.

(2) For pensjonsbevis etter § 6-2 første ledd, får bestemmelsen i § 6-8 om forvaltningen av pensjonsbeholdningen tilsvarende anvendelse. Kravet til avsetning til premiereserve beregnes etter reglene i § 7-8 tredje ledd. Dersom pensjonsbeholdningen ikke er tilstrekkelig til å dekke avsetningskravet, gjelder reglene i § 7-8 fjerde og femte ledd tilsvarende.

(3) Ved uttak av alderspensjon etter §§ 4-15, 4-16 og 4-18 skal årlig pensjon minst tilsvare den årlige pensjon som fripolisen ga rett til etter tidligere regelverk for pensjonsordningen. Det kan bare foretas gradert uttak av pensjon dersom pensjonsinnretningen samtykker til dette. Ved uttak av pensjon før medlemmet har nådd opptjeningsalderen, omregnes pensjonsytelsen på forsikringsteknisk grunnlag ut fra beregnings-

grunnlaget på uttakstidspunktet og lengden av utbetalingsperioden.

(4) Oppnådd avkastning som overstiger den avkastning som etter beregningsgrunnlaget årlig forutsettes tilført pensjonsbeholdningen, tilføres pensjonsbeholdningen og benyttes til å styrke avsetningene til sikring av utbetaling av årlig pensjon og for øvrig til regulering av årlig pensjon etter reglene i § 4-20.

(5) Ved utstedelse av pensjonsbevis etter første ledd eller senere kan innehaveren og pensjonsinnretningen avtale at midlene i pensjonsbeholdningen knyttet til pensjonsbeviset i stedet skal forvaltes som egen investeringsportefølje etter følgende regler:

- a. Bestemmelsene i § 6-10 første til tredje og femte til syvende ledd gjelder tilsvarende.
- b. Før avtalen inngås, skal pensjonsinnretningen i tillegg til opplysninger som nevnt i § 6-10 femte ledd, skriftlig underrette innehaveren om:
 1. At avtalen innebærer at pensjonsinnretningens garanti av den årlige pensjonsytelse som pensjonsbeviset gir rett til, bortfaller.
 2. I hvilken utstrekning pensjonsbeholdningen på avtaletidspunktet motsvarer kapitalverdien av framtidige pensjonsforpliktelser beregnet etter annet ledd i paragrafen her.
 3. Hvilken gjennomsnittlig årlig avkastning av pensjonsbeholdningen som trengs fram til opptjeningsalderen (67 år), for at årlig pensjon skal tilsvare den pensjonsytelse som pensjonsbeviset gir rett til.
- c. Årlig alderspensjon beregnes med utgangspunkt i investeringsporteføljens verdi på uttakstidspunktet. Midlene knyttet til pensjonsbeviset skal på uttakstidspunktet overføres til alminnelig forvaltning i kollektivporteføljen, med mindre innehaveren krever at midlene knyttet til pensjonsbeviset fortsatt skal forvaltes som egen investeringsportefølje. Hvis pensjonsbeviset fortsatt skal forvaltes som egen investeringsportefølje, skal årlig alderspensjon beregnes ut fra investeringsporteføljens verdi og forventet gjenstående levetid ved hver utbetaling. Kongen kan i forskrift gi nærmere regler om beregningen og utbetalingen av årlig alderspensjon fra pensjonsbeviset.
- d. Ved uttak av pensjon gjelder §§ 4-15, 4-16 og 4-18. Det kan bare foretas gradert uttak av pensjon dersom pensjonsinnretningen samtykker til dette. For øvrig gjelder §§ 4-20 tredje og fjerde ledd, 4-21 og 4-22.

§ 7-11. Pensjonister

(1) Pensjonsinnretningen er fortsatt ansvarlig for utbetaling av den årlige pensjonsytelse til medlemmer som da tjenstepensjonsloven trådte i kraft, fikk utbetalt alderspensjon. Bestemmelsene i § 4-18 annet til fjerde ledd gjelder tilsvarende. For pensjonsopptjening etter at loven er trådt i kraft, gjelder reglene i §§ 3-9 annet ledd og 4-19.

(2) Premiereserve knyttet til et medlems rett til alderspensjon under utbetaling på det tidspunkt tjenstepensjonsloven trådte i kraft, og en forholdsmessig andel av pensjonsordningens tilleggsavsetninger på dette tidspunkt, skal overføres til pensjonsbeholdning for medlemmet. § 5-1 annet ledd gjelder tilsvarende. Oppnådd avkastning skal årlig tilføres pensjonsbeholdningen etter fradrag av kostnader etter § 4-11 annet ledd bokstav b.

(3) Kravet til avsetning til premiereserve beregnes etter reglene i § 7-8 tredje ledd. Der som pensjonsbeholdningen ikke er tilstrekkelig til å dekke avsetningskravet, gjelder reglene i § 7-8 fjerde og femte ledd tilsvarende.

(4) Oppnådd avkastning som overstiger den avkastning som etter beregningsgrunnlaget årlig forutsettes tilført pensjonsbeholdning, benyttes til å styrke avsetningene for å sikre utbetaling av årlig pensjon og for øvrig til regulering av årlig pensjon etter reglene i § 4-20.

§ 7-12. Avvikling av ytelsesbasert pensjonsordning mv.

(1) Bestemmelsene i §§ 7-2 til 7-11 er ikke til hinder for at et foretak innen tre år etter at tjenstepensjonsloven trådte i kraft, vedtar å avvikle en ytelsesbasert pensjonsordning opprettet før loven trådte i kraft, og å omdanne pensjonsordningen til innskuddspensjonsordning etter reglene i foretakspensjonsloven § 15-6 første ledd. De midler som er knyttet til pensjonsordningen ved avviklingen, fordeles i så fall mellom medlemmene på opphørstidspunktet etter reglene i foretakspensjonsloven § 15-3 annet ledd og tredje ledd første punktum. Premiefondet kan likevel unntas fra fordelingen og overføres til innskuddsfond for innskuddspensjonsordningen.

(2) Den andel av midlene som tilordnes det enkelte medlem, skal overføres til pensjonsbeholdning for medlemmet og sikres ved pensjonsbevis av pensjonsinnretningene etter reglene i lovens kapittel 6. Det skal knyttes administrasjonsreserve til pensjonsbeviset, jf.

foretakspensjonsloven § 15-6 femte ledd. Bestemmelsene i §§ 7-9, 7-10 og 7-11 gjelder tilsvarende.

(3) Foretaket kan likevel velge å videreføre pensjonsordningen etter reglene i § 7-7 for arbeidstakere som var medlemmer da tjenstepensjonsloven trådte i kraft og som er født i 1962 eller tidligere og som ikke har nådd opptjeningsalderen eller ikke har full tjenestetid ved nådd opptjeningsalder.

(4) Bestemmelsene i første til tredje ledd gjelder tilsvarende ved avvikling av ytelsesbasert pensjonsordning etter foretakspensjonsloven opprettet før tjenstepensjonsloven trådte i kraft, når sammenslåing eller deling av foretak som nevnt i foretakspensjonsloven kapitlene 13 og 14, jf. § 15-2, fører til at arbeidstakere som er medlem av slik pensjonsordning på opphørstidspunktet, blir overført til foretak med innskuddspensjonsordning. For arbeidstakere som må fratrukke sin stilling som følge av sammenslåingen eller delingen, gjelder reglene i §§ 7-9 og 7-10 tilsvarende.

IV. Andre bestemmelser**§ 7-13. Forskrifter**

(1) Kongen kan fastsette nærmere regler til utfylling, gjennomføring og avgrensning av bestemmelsene i dette kapittel.

(2) Første ledd gjelder også nærmere regler om videreføring av opptjente rettigheter knyttet til uførepensjon og pensjon til etterlatte og om fortsatt opptjening av slike pensjonsrettigheter, herunder om tilpasning av pensjonsrettighetene til endringer i og gjennomføring av folketrygdlovgivningen.

Kapittel 8. Uføreytelser

(utsatt)

Kapittel 9. Ytelser til etterlatte

(utsatt)

Kapittel 10. Konsernforhold**§ 10-1. Felles pensjonsordning for konsernforetak**

(1) Flere foretak i samme konsern kan opprette felles pensjonsordning dersom de til sammen fyller minstekravene i § 2-2. Et foretak i konsernet kan også slutte seg til pensjonsordning som er opprettet av ett eller flere andre konsernforetak.

(2) Den felles pensjonsordning kan omfatte konsernforetak med pensjonsplaner utformet etter så vel standardmodellen som grunnmodellen, jf. § 4-2 annet ledd.

(3) Finanstilsynet kan samtykke i at andre foretak som har tilsvarende nær tilknytning til hverandre, har felles pensjonsordning.

§ 10-2. Gruppeinndeling

(1) Arbeidstakerne i hvert av foretakene skal utgjøre en egen gruppe innenfor pensjonsordningen. Finanstilsynet avgjør i tvilstilfelle hvilken gruppe en arbeidstaker skal tilhøre.

(2) Bestemmelsene i kapitlene 3 til 7 gjelder i forhold til medlemmene av hver gruppe. Det kan fastsettes særskilt pensjonsplan for hver gruppe, utformet enten etter standardmodellen eller grunnmodellen, jf. § 4-2.

(3) Bestemmelsene i første og annet ledd er ikke til hinder for at:

- a. det fastsettes felles pensjonsplan og benyttes samme beregningsgrunnlag for alle medlemmene i den felles pensjonsordning dersom den felles pensjonsplan er utformet enten etter standardmodellen eller etter grunnmodellen,
- b. det fastsettes at tjenestetiden for medlemmene av den felles pensjonsordning skal beregnes som samlet tjenestetid ved sammenhengende ansettelse i foretak som inngår eller har inngått i konsernet.

§ 10-3. Premie, avkastning mv.

(1) Årlige innskuddspremier og andre premier og tilskudd til pensjonsordningen skal fordeles mellom foretakene på grunnlag av de beløp som trengs for å sikre pensjonsopptjening og opptjent pensjon for de medlemmer som inngår i hver gruppe.

(2) Ingen av foretakene kan belastes med en større andel av premien enn fastsatt i første ledd.

(3) Avkastning og midler som frigjøres i pensjonsinnretningen ved bortfall av forpliktelser på grunn av død, samt inntekter og kostnader knyttet til pensjonsordningen, skal fordeles mellom gruppene etter gjeldende regler.

§ 10-4. Fellesfond

(1) Pensjonsordningen kan ha et felles premiefond. Har pensjonsordningen felles pensjonsplan utformet etter standardmodellen, jf. § 10-2 tredje ledd, kan pensjonsordningen også ha felles reguleringsfond og pensjonsregule-

ringsfond, jf. §§ 4-7 annet ledd og 4-20 annet ledd.

(2) Ved disponeringen av midler i et fellesfond gjelder reglene i § 10-3 tilsvarende. Det skal føres regnskap for fellesfond som sikrer at bestemmelsene i § 10-3 blir overholdt.

§ 10-5. Opphør av konsernforholdet

(1) Selges et konsernforetak eller opphører konsernforholdet på annen måte, skal foretaket og dets gruppe av medlemmer skilles ut fra den felles pensjonsordning. Tilsvarende gjelder dersom tilknytningsforhold som nevnt i § 10-1 annet ledd opphører.

§ 10-6. Tilordning av midler til det utskilte foretaket

(1) Ved utskillelsen skal den del av den felles pensjonsordnings midler som knytter seg til medlemmene i foretakets gruppe, tilordnes foretakets gruppe og disponeres etter reglene i § 10-7. Er foretaket solgt eller konsernforholdet opphørt på annen måte, kan premiefondet unntas fra fordeling dersom foretakets gruppe av arbeidstakere med medlemskap utgjør mindre enn en tredel av de arbeidstakere som er medlemmer i den felles pensjonsordningen.

(2) Skal foretaket utskilles fra felles pensjonsordning i pensjonskasse, skal foretakets gruppe også tilordnes:

- a. En del av risikoutjevningfondet beregnet etter forholdet mellom midlene knyttet til opptjent pensjon for medlemmene i foretakets gruppe og midlene knyttet til opptjent pensjon for de øvrige medlemmene i pensjonsordningen.
- b. Egenkapital som det utskilte foretaket har tilført pensjonskassen, samt en forholdsmessig del av den egenkapital i pensjonskassen som ikke er innskutt egenkapital, beregnet etter samme forholdstall som i bokstav a, med mindre foretaket er solgt eller konsernforholdet opphørt på annen måte, og foretakets gruppe av arbeidstakere med medlemskap utgjør mindre enn en tredel av de arbeidstakere som er medlemmer i pensjonsordningen.

§ 10-7. Anvendelsen av midler tilordnet det utskilte foretakets gruppe

(1) De midler som er tilordnet det utskilte foretakets gruppe etter reglene i § 10-6, skal anvendes for å sikre medlemmene av foretakets gruppe tilsvarende rett til pensjon etter reglene i paragrafen her.

(2) Skal medlemmene av foretakets gruppe sikres rett til pensjon i ny pensjonsordning i annen pensjonsinnretning, skal de tilordnede midlene overføres til pensjonsinnretningen. Er den nye pensjonsordningen opprettet i livsforsikringsselskap og er foretakets gruppe tilordnet midler etter § 10-6 annet ledd som ikke trengs for å sikre medlemmenes rett til opptjent pensjon, skal resten av midlene fordeles slik:

- a. Tilordnet del av risikoutjevningsskjemaet overføres til premiefond.
- b. Tilordnet egenkapital tilbakeføres til foretaket.

(3) Skal pensjonsordningen for medlemmene i foretakets gruppe opphøre, skal medlemmene sikres rett til pensjon etter reglene i § 13-3. Er foretaket tilordnet midler etter § 10-6 annet ledd, gjelder annet ledd annet punktum tilsvarende.

Kapittel 11. Sammenslåing av foretak mv.

§ 11-1. Virkeområde

(1) Bestemmelsene i kapitlet her gjelder ved sammenslåing av foretak når minst ett av foretakene har pensjonsordning etter loven her på tidspunktet for sammenslåingen.

(2) Sammenslåing av foretak foreligger når et nystiftet foretak overtar virksomheten i de foretak som deltar i sammenslåingen, eller et foretak som deltar i sammenslåingen, overtar virksomheten i de øvrige foretakene.

(3) Dersom et foretak overtar virksomheten i et annet foretak fordi dette skal avvikles, gjelder reglene i § 11-5.

§ 11-2. Fastsettelse av pensjonsplan og regelverk

(1) Skal det overtakende foretaket etter sammenslåing ha egen pensjonsordning etter loven her, skal det fastsettes pensjonsplan og regelverk for pensjonsordningen som omfatter alle arbeidstakere i foretaket.

(2) Gir den nye pensjonsplanen lavere pensjonsopptjening enn pensjonsplanen for pensjonsordningen for et foretak som deltar i sammenslåingen, kan likevel den tidligere pensjonsplanen videreføres dersom samtlige pensjonsplaner for foretak som deltar i sammenslåingen, blir videreført. En pensjonsplan som videreføres, skal gjelde for medlemmene av den tidligere ordningen på tidspunktet for sammenslåingen.

(3) En pensjonsplan kan ikke uten samtykke av Finanstilsynet videreføres etter annet ledd dersom planen er fastsatt eller vesentlig endret

mindre enn tre år før tidspunktet for sammenslåingen.

(4) Et foretak som omfattes av sammenslåingen, og som har pensjonsordning etter innskuddspensjonsloven opprettet med investeringsvalg for pensjonskapitalen, skal avvikle pensjonsordningen ved sammenslåingen. Annen innskuddspensjonsordning skal omdannes til pensjonsordning etter loven her. Ved omdanningen gjelder reglene i innskuddspensjonsloven § 14-1 første, annet og fjerde ledd tilsvarende så langt de passer.

§ 11-3. Overtagelse av pensjonsforpliktelser

(1) Pensjonsordningen i det overtakende foretak skal overta forpliktelsene i henhold til tidligere pensjonsordninger i de foretak som slås sammen, herunder rett til pensjon opptjent før sammenslåingen i henhold til pensjonsplan som ikke blir videreført etter § 11-2 annet ledd. Dette gjelder ikke hvis alle tidligere pensjonsordninger skal opphøre og avvikles etter reglene i loven her.

(2) Pensjon opptjent av arbeidstakere i foretak som slås sammen, men som ikke blir overført til det overtakende foretaket, skal sikres ved pensjonsbevis etter reglene i kapittel 6 og § 7-9, med mindre annet følger av §§ 12-2 eller 12-3.

§ 11-4. Midler knyttet til tidligere pensjonsordning

(1) Når pensjonsordningen i det overtakende foretaket overtar forpliktelsene i henhold til tidligere ordninger i de foretak som omfattes av sammenslåingen, skal de ulike deler av midler som etter §§ 5-1 første ledd, 7-8 annet ledd og 7-11 annet ledd er knyttet til pensjon opptjent i de tidligere ordningene, overføres til pensjonsordningen. Det samme gjelder premiereserve og tilleggsavsetninger knyttet til pensjonsopptjening etter § 7-7.

(2) Sammenslåingstidspunktet legges til grunn ved beregningen av midler som omfattes av første ledd. Dersom det overtakende foretak skal ha pensjonsordning etter grunnmodellen, skal midler i reguleringsfondet for en tidligere pensjonsordning fordeles ut fra lønn mellom medlemmer som omfattes av § 4-8 første og annet ledd og benyttes som engangstillegg til medlemmenes pensjonsbeholdninger. Pensjonsreguleringsfond i tidligere pensjonsordning fordeles forholdsmessig mellom pensjonsbeholdningene for medlemmer som har uttatt pensjon, og benyttes til pensjonsregulering for disse medlemmene etter § 4-20 tredje ledd annet punktum.

(3) Midler i premiefond knyttet til tidligere pensjonsordninger overføres til premiefond for det overtakende foretaks pensjonsordning.

(4) Skal det overtakende foretaket ha pensjonsordning i livsforsikringsselskap, og har foretak som deltar i sammenslåingen hatt pensjonsordning i pensjonskasse, gjelder første til tredje ledd ved overføringen av midler knyttet til pensjonsordning i pensjonskassen. For øvrig skal pensjonskassen avvikles etter § 13-4.

(5) Skal de tidligere pensjonsordningene i foretak som deltar i sammenslåingen avvikles fordi det overtakende foretaks pensjonsordning ikke overtar forpliktelsene i henhold til de tidligere ordningene etter § 11-3 første ledd, gjelder reglene i §§ 13-3 og 13-4, likevel slik at:

- a. Fordeling av premiefond etter § 13-3 tredje ledd bare foretas for så vidt det trengs midler fra premiefondet for å sikre medlemmenes rett til opptjent pensjon.
- b. Øvrige midler i premiefondet overføres til premiefondet for den nye pensjonsordningen i samsvar med tredje ledd.

§ 11-5. Virksomhetsoverdragelse

(1) Overtar et foretak virksomheten i et annet foretak fordi dette skal avvikles, gjelder reglene i §§ 11-2 til 11-4 tilsvarende når minst to tredeler av de arbeidstakere som har vært medlemmer i pensjonsordningen i dette foretaket, samtidig overføres til det overtakende foretaket og blir medlemmer av dets pensjonsordning etter loven her. Pensjonsbevis for rett til opptjent pensjon skal utstedes etter reglene i kapittel 6 og § 7-9 til medlemmer som ikke blir overført.

(2) Blir mindre enn to tredeler av arbeidstakerne overført til det overtakende foretaket og dets pensjonsordning, skal midlene knyttet til pensjonsordningen i det foretak som avvikles, fordeles etter reglene i § 12-1 annet og tredje ledd mellom gruppen av arbeidstakere som blir overført og gruppen av arbeidstakere som ikke blir overført til det overtakende foretak.

(3) Midler som tilordnes gruppen av arbeidstakere som overføres til det overtakende foretaket, skal overføres til pensjonsordningen og benyttes til å sikre arbeidstakernes rett til pensjon opptjent ved overtakelsen.

(4) Midler som tilordnes gruppen av arbeidstakere som ikke blir overført til det overtakende foretaket, skal fordeles mellom de enkelte arbeidstakerne etter reglene i § 13-3 og benyttes til å sikre arbeidstakernes rett til opptjent pensjon ved pensjonsbevis utstedt etter reglene i kapittel 6 og § 7-9.

§ 11-6. Det overtakende foretak skal ha innskuddspensjonsordning

(1) Dersom det overtakende foretaket skal ha egen pensjonsordning etter innskuddspensjonsloven, skal tidligere pensjonsordninger etter loven her omdannes på samme måte etter reglene i § 13-5 eller videreføres etter reglene i innskuddspensjonsloven § 11-2 tredje ledd, med mindre alle tidligere pensjonsordninger skal opphøre og avvikles etter reglene i loven her.

Kapittel 12. Deling av foretak mv.

§ 12-1. Deling av foretaket

(1) Blir et foretak som har pensjonsordning etter loven her, delt opp i to eller flere nye foretak, skal pensjonsordningen deles etter reglene i paragrafen her. Dette gjelder ikke når pensjonsordningen blir videreført som felles pensjonsordning for de nye foretakene etter reglene i kapittel 10.

(2) De medlemmer av pensjonsordningen som ved delingen av foretaket overføres til et av de nye foretakene, skal regnes som en egen gruppe ved fordelingen av midlene i pensjonsordningen og være medlemmer i de nye foretakenes pensjonsordninger. Medlemmer som ikke blir overført til noen av de nye foretakene, skal sikres rett til opptjent pensjon ved utstedelse av pensjonsbevis etter reglene i kapittel 6 og § 7-9. Blir en del av foretakets virksomhet avviklet i forbindelse med delingen, gjelder § 12-3 tilsvarende.

(3) Ved delingen av pensjonsordningens midler skal hver gruppe tilordnes de midler som er knyttet til rett til pensjon opptjent på delingstidspunktet av medlemmene i gruppen. For øvrig gjelder reglene i § 11-4 første og annet ledd tilsvarende ved beregningen av de midler som skal tilordnes hver gruppe. Pensjonsordningens premiefond skal fordeles ut fra gjennomsnittet for hver gruppe av årlige premier for ny opptjening av pensjon i delingsåret og året etter.

(4) Har det foretak som deles pensjonsordning i pensjonskasse, skal pensjonskassen avvikles etter § 13-4, likevel slik at risikoutjevningfond og egenkapital deles og tilordnes hvert av de nye foretakene på grunnlag av de midler som er tilordnet hvert foretaks gruppe av medlemmer etter tredje ledd.

(5) De midler som tilordnes hvert av de nye foretakene og dets gruppe av medlemmer, skal overføres til tilsvarende pensjonsordning for det nye foretaket i samme eller annen pensjonsinnretning og benyttes til å sikre medlemmenes rett til opptjent pensjon i den nye pensjonsordningen.

(6) Blir et foretak etablert ved delingen og deretter sluttet sammen med et annet foretak, gjelder reglene i kapittel 11.

(7) Skal et nytt foretak ha ny pensjonsordning etter innskuddspensjonsloven, kan foretaket benytte midlene tilordnet den gruppen av arbeidstakere som overføres til foretaket, til å sikre medlemmenes rett til opptjent pensjon i pensjonsordningen. Foretaket kan også videreføre den tidligere pensjonsplanen for denne gruppen av medlemmer, enten etter reglene om omdanning i § 13-5 eller ved videreføring av pensjonsplanen etter reglene i innskuddspensjonsloven § 11-2 tredje ledd. For øvrig skal midlene tilordnet denne gruppen benyttes til å sikre medlemmenes rett til opptjent pensjon ved utstedelse av pensjonsbevis etter reglene i kapittel 6 og § 7-9.

§ 12-2. Utskilling av en del av foretaket

(1) Blir en del av foretaket utskilt til eget foretak, og skal en del av medlemmene i pensjonsordningen overføres til det nye foretaket, gjelder § 12-1 tilsvarende. Er det mindre enn en tredel av de arbeidstakere som er medlemmer i foretakets pensjonsordning som skal overføres til det nye foretaket, kan likevel:

- a. Premiefondet unntas fra fordeling etter § 12-1 tredje ledd.
- b. Fordeling etter § 12-1 fjerde ledd unnlates.

(2) Blir virksomhet i foretaket utskilt og overført til annet foretak, og skal en del av medlemmene i foretakets pensjonsordning overføres til dette foretaket, gjelder første ledd tilsvarende. Har dette foretaket egen pensjonsordning etter loven her, gjelder reglene i §§ 11-2 til 11-4 tilsvarende.

(3) Blir virksomhet i foretaket utskilt og overført til annet foretak med innskuddspensjonsordning, gjelder reglene i § 12-1 syvende ledd tilsvarende.

§ 12-3. Avvikling av virksomhet i foretaket

(1) Blir en virksomhet i foretaket utskilt og avviklet, skal midlene knyttet til pensjonsordningen fordeles mellom den gruppe av medlemmer som må slutte i foretaket, og den gruppe av medlemmer som blir tilbake i foretaket og dets pensjonsordning, etter reglene i § 12-1 tredje ledd. Er pensjonsordningen i pensjonskasse, skal risikoutjevningfondet fordeles etter reglene § 12-1 fjerde ledd.

(2) Medfører avviklingen av virksomhet at mindre enn to tredeler av de arbeidstakere som

er medlemmer i pensjonsordningen må slutte i foretaket, skal likevel:

- a. Premiefondet ikke fordeles etter første ledd.
- b. Fordeling etter § 12-1 fjerde ledd unnlates.

(3) Midlene tildelt den gruppe som skal slutte i foretaket, skal benyttes til å sikre medlemmenes rett til opptjent pensjon ved utstedelse av pensjonsbevis etter reglene i kapittel 6 og § 7-9. § 13-3 tredje ledd tredje og fjerde punktum gjelder tilsvarende.

(4) Paragrafen her gjelder tilsvarende dersom virksomheten i foretaket innskrenkes i løpet av to år på en slik måte at det må likestilles med en avvikling av en virksomhet. Finanstilsynet avgjør i tvilstilfelle om dette er tilfellet.

Kapittel 13. Opphør, avvikling og omdanning

§ 13-1. Opphør av pensjonsordningen

(1) Foretaket kan bestemme at pensjonsordning etter loven her skal opphøre og avvikles eller omdannes etter reglene i dette kapittel. Før beslutning treffes, skal spørsmålet forelegges styringsgruppen for pensjonsordningen eller styret i pensjonskassen.

(2) Pensjonsordningen skal opphøre når det følger av bestemmelse i loven her at pensjonsordningen skal opphøre.

(3) Sluttes foretaket å betale premie til pensjonsordningen, skal ordningen opphøre med mindre det foreligger midler i premiefondet til dekning av premien.

§ 13-2. Vedtak om avvikling av foretakets virksomhet

(1) Pensjonsordningen skal opphøre når foretaket treffer vedtak om at virksomheten i foretaket skal avvikles.

(2) Skal foretaket avvikles fordi dets virksomhet overføres til annet foretak, gjelder reglene i §§ 11-2 til 11-6.

(3) Treffes det vedtak om at foretaket og dets virksomhet skal deles i to eller flere nye foretak, gjelder reglene i § 12-1.

§ 13-3. Avvikling av pensjonsordningen

(1) Når en pensjonsordning opphører, skal midlene knyttet til ordningen fordeles og anvendes i samsvar med bestemmelsene i paragrafen her, med mindre annet er særskilt fastsatt i loven. Fordelingen av midlene skal fastsettes på grunnlag av et avviklingsoppgjør basert på beregninger foretatt av ansvarshavende aktuar i pensjonsinretningen.

(2) Midlene knyttet til ordningen skal fordeles på medlemmene på tidspunktet for opphør av ordningen. Reglene i § 11-4 første og annet ledd gjelder tilsvarende ved beregningen.

(3) Midler i premiefondet overføres til foretaket.

(4) Midler tilordnet et medlem skal benyttes til å sikre medlemmets rett til opptjent pensjon ved utstedelse av pensjonsbevis etter reglene i kapittel 6 og § 7-9 og i tilfelle til fortsatt premiebeting.

§ 13-4. Særregler for pensjonskasser

(1) Når en pensjonskasse opphører og avvikles, skal midler i risikoutjevningfondet overføres til premiefondet.

(2) Egenkapitalen i pensjonskassen etter sluttregnskapet skal anvendes som fastsatt i vedtektene. For øvrig kan egenkapitalen med Finanstilsynets samtykke utbetales til foretaket.

§ 13-5. Omdanning til innskuddspensjonsordning og lukking

(1) Et foretak som har pensjonsordning etter loven her og som i stedet vil opprette pensjonsordning etter innskuddspensjonsloven, skal avvikle pensjonsordningen etter reglene i kapitlet her for så vidt foretaket ikke viderefører pensjonsordningen helt eller delvis etter reglene i annet til fjerde ledd. Midler i premiefondet kan overføres til innskuddsfond for den nye pensjonsordningen.

(2) Foretaket kan velge å videreføre pensjonsordning for arbeidstakere som er medlemmer på tidspunktet for opprettelsen av ny innskuddspensjonsordning. Arbeidstakerne skal kunne velge å gå over til ny innskuddspensjonsordning. Den videreførte ordningen kan ikke endres slik at utformingen av rett til alderspensjon, uførepensjon og etterlattepensjoner i de to ordningene gir ytelser som står i et mindre rimelig forhold til hverandre enn på tidspunktet for opprettelsen av ny ordning.

(3) Foretaket kan velge å videreføre pensjonsordning bare for arbeidstakere som er medlemmer av ordningen på tidspunktet for opprettelse av ny innskuddspensjonsordning, og som da har 15 år eller mindre igjen til opptjeningsalderen. I så fall skal også medlemmer som er uføre eller arbeidsuføre med rett til sykepenger inngå i den videreførte ordningen. Ved slik videreføring av tjenestepensjonsordning, omfattes ikke disse arbeidstakere av annet ledd annet punktum. Medlemmer som nevnt i annet

punktum skal ved friskmelding uten rett til uførepensjon gå over til innskuddspensjonsordningen. Annet ledd tredje punktum gjelder tilsvarende.

(4) Foretaket kan etter avtale med arbeidstakerne eller deres organisasjoner videreføre pensjonsordning for medlemmer som er uføre eller arbeidsuføre med rett til sykepenger på tidspunktet for opprettelse av ny innskuddspensjonsordning. Medlemmer med rett til uførepensjon med en uføregrad på 100 prosent skal likevel sikres ved pensjonsbevis etter reglene i kapittel 6 og § 7-9. Medlemmer som nevnt i første punktum skal ha rett til å velge å gå over til ny innskuddspensjonsordning. De skal gå over til innskuddspensjonsordningen ved friskmelding uten rett til uførepensjon, og det skal da utstedes pensjonsbevis etter kapittel 6 og § 7-9. Annet ledd tredje punktum gjelder tilsvarende.

(5) Dersom pensjonsordningens administrasjonsreserve ikke er tilstrekkelig til å dekke kostnadene ved å utstede pensjonsbevis ved avvikling eller omdanning av pensjonsordningen etter paragrafen her, skal de resterende kostnadene først dekkes av midler i premiefondet og deretter ved innbetaling fra foretaket dersom midlene i premiefondet ikke er tilstrekkelig.

II

I tidligere utkast til lov om kollektiv tjenestepensjonsforsikring (tjenestepensjonsloven) i NOU 2012: 13 gjøres for øvrig følgende endringer:

§ 2-3 annet ledd første punktum skal lyde:

(2) Pensjonsinnretningen skal garantere at pensjonsbeholdningen til de enkelte medlemmer til enhver tid minst tilsvarer de premier og andre midler som er tilført pensjonsbeholdningen i henhold til pensjonsplanen eller loven her, med mindre annet følger av avtale om individuelt investeringsvalg etter §§ 5-5, 6-10 eller 7-10 femte ledd.

§ 4-7 tredje ledd skal lyde:

(3) Når et medlem tar ut pensjon etter § 4-17, jf. § 4-18, eller fratrer med rett til pensjonsbevis for opptjent pensjonsbeholdning etter § 6-1 annet ledd, skal en forholdsmessig del av reguleringsfondet på dette tidspunkt tilføres medlemmets pensjonsbeholdning.

§ 4-10 annet ledd første punktum skal lyde:

(2) Prosentgrensene i første ledd gjelder ikke reguleringspremie som foretaket skal dekke etter §§ 4-8 tredje ledd, 4-9 annet ledd og 4-20 annet ledd.

§ 4-16 første og annet ledd skal lyde:

(1) Alderspensjon skal ytes fra uttak av alderspensjon etter § 4-15 og så lenge arbeidstakeren lever, med mindre annet følger av annet ledd eller § 4-23. Livsvarig alderspensjon kan ikke omdannes til tidsavgrenset alderspensjon etter reglene i § 4-23.

(2) Det kan likevel fastsettes i pensjonsplanen at utbetalingstiden kan settes ned til det antall hele år som er nødvendig for at samlet årlig alderspensjon utgjør om lag 30 prosent av folketrygdens grunnbeløp. Et medlem og pensjonsinnretningen kan også avtale at alderspensjon bare skal ytes i det antall hele år som er nødvendig for at samlet årlig pensjon utgjør om lag 30 prosent av folketrygdens grunnbeløp. *Ved omregningen etter dette ledd gjelder § 4-21 annet ledd.*

§ 4-17 skal lyde:

§ 4-17. Årlig alderspensjon. Levealdersjustering

(1) Årlig alderspensjon beregnes på grunnlag av medlemmets pensjonsbeholdning og forventet levetid på uttakstidspunktet. Ved uttak av pensjon skal en forholdsmessig del av reguleringsfondet på dette tidspunkt tilføres medlemmets pensjonsbeholdning, jf. § 4-7 tredje ledd.

(2) *Ved uttak av pensjon legges til grunn at et medlems forventet gjenstående levetid utgjør et antall år beregnet etter reglene om levealdersjustering og nøytralt uttak i tredje ledd. Årlig pensjonsytelse beregnes ut fra forventet gjenstående levetid i den måned uttaket av alderspensjon foretas.*

(3) *Et medlems alderspensjon levealdersjusteres ut fra endringer i de forsikredes forventede gjenstående levetid beregnet for hvert årskull ut fra den statistikk for gjennomsnittlig dødelighet for menn og kvinner som benyttes av pensjonsinnretningene på uttakstidspunktet. Alderspensjonen skal være nøytral i forhold til medlemmets uttaksalder ved at forskjeller i forventet gjenstående levetid ved ulike uttaksalder innen hvert årskull legges til grunn ved beregningen. Årlig pensjonsytelse beregnes slik at forventet nåverdi av den enkeltes samlede pensjonsutbetalinger er uavhengig av uttaksalderen. Regler om diskonteringsrente kan fastsettes av departementet.*

(4) *Pensjonsinnretningen bærer risikoen for avvik mellom forventet og faktisk utbetalingsperiode, herunder endring i levealder i utbetalingsperioden. Årlig premie for avkastningsrisiko og levealdersrisiko i utbetalingsperioden, dekkes årlig etter reglene i § 4-11 annet ledd eller § 4-14 annet ledd.*

(5) *Pensjonsinnretning som har levealdersrisiko i sin portefølje som avviker fra det som følger av annet og tredje ledd, kan ta hensyn til dette ved beregning av årlig premie for levealdersrisiko som nevnt i §§ 4-11 og 4-14. Departementet kan fastsette nærmere regler om beregningen.*

§ 4-18 utgår.

§§ 4-19 til 4-25 blir §§ 4-18 til 4-24.

§ 4-18 fjerde ledd (tidligere § 4-19) skal lyde:

(4) Ved endring av uttaksgraden foretas omberegning av pensjonsytelsen etter reglene i § 4-21.

§ 4-19 første ledd (tidligere § 4-20) skal lyde:

(1) Pensjonsopptjening som tilføres pensjonsbeholdningen etter uttak av full pensjon, regnes om til årlig pensjon etter reglene i § 4-17 på grunnlag av forventet gjenstående levetid på omregningstidspunktet og legges til årlig pensjonsytelse.

§ 4-21 første ledd (tidligere § 4-22) skal lyde:

(1) Dersom et medlem endrer uttaksgraden, skal pensjonsytelsen beregnes på nytt etter reglene i § 4-17 ut fra medlemmets samlede pensjonsbeholdning på omregningstidspunktet. Har et medlem stoppet uttak av pensjon, beregnes pensjonsytelsen ved senere uttak av pensjon etter reglene i § 4-17 ut fra medlemmets samlede pensjonsbeholdning på det nye uttakstidspunktet.

§ 4-22 annet ledd (tidligere § 4-23) skal lyde:

(2) Første ledd gjelder tilsvarende når pensjonsinnretningen mottar melding etter § 4-18 om uttak av pensjon før fylte 67 år. Er utbetalingstiden redusert etter § 4-23 annet ledd, skal pensjonsinnretningen gi arbeidstakeren skriftlig informasjon om adgangen til å redusere uttaket fra folketrygden og andre pensjonsleverandører.

§ 4-23 annet og tredje ledd (tidligere § 4-24) skal lyde:

(2) Ved uttak av pensjon beregnes årlig pensjonsytelse ut fra pensjonsbeholdningen og for-

ventet utbetalingsperiode på uttakstidspunktet etter reglene i § 4-17 annet og tredje ledd. *Utbetalingsperioden kan settes ned til det antall hele år som er nødvendig for at samlet årlig alderspensjon utgjør om lag 30 prosent av folketrygdens grunnbeløp, jf. § 4-21 annet ledd. For øvrig gjelder reglene i § 4-17 fjerde og femte ledd tilsvarende.*

(3) Ved endret uttaksgrad skal pensjonsytelsen beregnes på nytt ut fra medlemmets samlede pensjonsbeholdning og forventet utbetalingsperiode på endringstidspunktet. Tilsvarende gjelder ved omdanning til alderspensjon som skal ytes så lenge medlemmet lever.

§ 5-5 fjerde ledd annet punktum skal lyde:

(4) Reglene i §§ 4-15 til 4-19, § 4-20 første, tredje og fjerde ledd, 4-21 og 4-22 gjelder tilsvarende.

§ 5-6 fjerde og femte ledd skal lyde:

(4) Årets avkastningsresultat benyttes til oppregulering av pensjonsbeholdningene og i tilfelle overføring til reguleringsfondet etter reglene i § 4-7 første ledd, og til oppregulering av pensjoner under utbetaling og i tilfelle overføring til pensjonsreguleringsfondet etter reglene i § 4-20.

(5) Er avkastningsresultatet negativt eller ikke tilstrekkelig til å dekke årets regulering av pensjonsbeholdninger og pensjoner etter § 4-8 tredje ledd eller § 4-20 annet ledd, skal de midler som trengs for å sikre arbeidstakernes pensjonsrettigheter overføres fra premiefondet eller foretaket.

§ 6-5 annet ledd annet punktum skal lyde:

(2) For pensjonsbevis som gir rett til utbetaling av pensjon når krav om sammenslåing framsettes, foretas omregning som nevnt i § 4-19 første ledd.

§ 6-9 skal lyde:

§ 6-9. Uttak av pensjon

(1) Reglene om uttak av alderspensjon i §§ 4-15 til 4-18, 4-20 tredje og fjerde ledd, 4-21 og 4-22, samt § 4-14 annet ledd gjelder tilsvarende for pensjonsbevis.

(2) Det kan bare foretas gradert uttak i § 4-18 annet og tredje ledd dersom pensjonsinnretningen samtykker til dette.

§ 6-10 skal lyde:

§ 6-10. Pensjonsbevis med investeringsvalg

(1) Ved utstedelse av pensjonsbevis eller senere kan innehaveren og pensjonsinnretning

gen avtale at midler tilsvarende pensjonsbeholdningen og i tilfelle administrasjonsreserven knyttet til pensjonsbeviset, skal forvaltes som egen investeringsportefølje tilordnet pensjonsbeviset. Avtalen skal angi hvordan porteføljen skal settes sammen og hvilken adgang innehaveren skal ha til å endre sammensetningen. *En slik avtale kan bare omfatte midler tilsvarende pensjonsbeholdningen og administrasjonsreserve knyttet til pensjonsbeviset.*

(2) Pensjonsbeviskontoen skal tilføres avkastningen av investeringsporteføljen. Pensjonsbeviset skal hvert år tilføres en forholdsmessig del av de midler som frigjøres i pensjonsinnretningen ved bortfall av pensjonsforpliktelser overfor medlemmer som før uttak av pensjon er død i løpet av året. Innehaveren bærer risikoen for at verdien av investeringsporteføljen blir redusert, når annet ikke er fastsatt ved særskilt avkastningsgaranti etter reglene i § 5-8.

(3) Pensjonsinnretningen kan kreve vederlag for administrasjon og forvaltning av pensjonsbeviset, *for innehaverens bruk av rett til å endre investeringsporteføljen, samt eventuell avkastningsgaranti knyttet til pensjonsbeviset.* Vederlaget kan dekkes ved belastning av pensjonsbeviskontoen. *Kongen kan gi nærmere regler i forskrift om vederlag knyttet til pensjonsbeviset og om dekning av vederlag ved belastning av pensjonsbeviskontoen.*

(4) Ved uttak av alderspensjon gjelder reglene i §§ 4-15 til 4-18, 4-20 tredje og fjerde ledd, 4-21 og 4-22, samt § 4-14 annet ledd tilsvarende. Årlig alderspensjon beregnes med utgangspunkt i investeringsporteføljens verdi på uttakstidspunktet. *Midlene knyttet til pensjonsbeviset skal på uttakstidspunktet overføres til alminnelig forvaltning i kollektivporteføljen, med mindre innehaveren krever at midlene knyttet til pensjonsbeviset fortsatt skal forvaltes som egen investeringsportefølje. Hvis pensjonsbeviset fortsatt skal forvaltes som egen investeringsportefølje, skal årlig alderspensjon beregnes ut fra investeringsporteføljens verdi og forventet gjenstående levetid ved hver utbetaling. Kongen kan i forskrift gi nærmere regler om beregningen og utbetalingen av årlig alderspensjon fra pensjonsbeviset.*

(5) Før det inngås avtale om utstedelse av pensjonsbevis tilordnet egen investeringsportefølje, skal pensjonsinnretningen skriftlig opplyse innehaveren om at:

a. investeringsporteføljen tilordnet pensjonsbeviset vil bli forvaltet for innehaverens regning og risiko,

- b. pensjonsytelsene bestemmes ut fra *verdien av porteføljen på tidspunktet for uttak av pensjon*,
- c. pensjonsinnretningens ansvar for avkastningsresultatet og verdiutviklingen over tid bortfaller, med mindre annet er avtalt,
- d. pensjonsinnretningen *har* rett til årlig vederlag som nevnt i tredje ledd.

For hvert forhold det opplyses om etter bokstav a til d skal det samtidig opplyses skriftlig om hvilke vilkår som gjelder for et pensjonsbevis som undergis alminnelig forvaltning.

(6) Pensjonsinnretningen har plikt til å kartlegge innehaverens behov og ønske om risiko og til å opplyse om eventuelle forhold som tilsier at en avtale om forvaltning av pensjonsbeviset i egen investeringsportefølje ikke vil være i innehaverens interesse. Før det inngås avtale om utstedelse av pensjonsbevis tilordnet egen investeringsportefølje, skal pensjonsinnretningen i alle tilfelle gi innehaveren råd om sammensetningen av investeringsporteføljen tilpasset blant annet gjenstående tid til uttak av alderspensjon og størrelsen av midlene knyttet til pensjonsbeviset. Når innehaveren har nådd en alder med få år igjen til uttak av pensjon, skal pensjonsinnretningen gi råd om risikoreduserende tiltak. En skriftlig sammenfatning av de råd som pensjonsinnretningen gir etter leddet her skal sendes innehaveren. Kongen kan i forskrift gi nærmere regler om pliktig informasjon og rådgivning.

(7) § 6-5 om sammenslåing av pensjonsbevis gjelder tilsvarende.

Kapittel 7 blir kapittel 14.

§ 14-2 tredje ledd skal lyde:

(3) Bestemmelsene i skatteloven § 6-47 første ledd bokstav b) gjelder tilsvarende for trygdedes rett til fradrag for tilskudd til tjenestepensjonsordningen i henhold til en tilskuddordning i samsvar med vilkår og regler i lov om kollektiv tjenestepensjonsforsikring § 4-24.

III

I lov 2005-12-21 nr. 124 om obligatorisk tjenestepensjon (OTP-loven) gjøres følgende endringer:

§ 2 første ledd skal lyde:

(1) Foretak som angitt i § 1 første ledd skal ha pensjonsordninger etter foretakspensjonsloven, innskuddspensjonsloven eller tjenestepensjonsloven

som sikrer arbeidstakere i foretaket alderspensjon i samsvar med kravene i loven her.

§ 3 første ledd skal lyde:

(1) Arbeidstaker i foretak med plikt til å etablere tjenestepensjonsordning etter § 2 har krav på at tjenestepensjonsordning etableres i samsvar med loven her. Dette gjelder ikke arbeidstaker som kan holdes utenfor foretakets pensjonsordning etter reglene i foretakspensjonsloven, innskuddspensjonsloven eller tjenestepensjonsloven.

§ 4 skal lyde:

§ 4. Minstekrav til pensjonsordning med innskuddspensjon og tjenestepensjon

(1) Oppretter et foretak en pensjonsordning med innskuddspensjon skal foretaket etter innskuddsplanen hvert år betale innskudd til alderspensjon for medlemmene. Innskuddet skal minst utgjøre 2 prosent av den lønn mellom 1 og 12 G som det enkelte medlem mottar fra foretaket i løpet av innskuddsåret, jf. innskuddspensjonsloven § 5-5. Kongen kan fastsette nærmere regler om beregning av innskudd.

(2) Oppretter et foretak en pensjonsordning etter tjenestepensjonsloven skal foretaket etter pensjonsplanen hvert år betale premie til alderspensjon for medlemmene. Årlig premie skal minst utgjøre 2 prosent av lønn mellom 1 og 12 G som det enkelte medlem mottar fra foretaket i løpet av premieåret, jf. tjenestepensjonsloven § 4-3. Kongen kan fastsette nærmere regler om beregning av årlig premie.

(3) Det skal i regelverket for pensjonsordningen fastsettes at det for medlemmer som blir uføre skal være innskuddsfritak eller premiefritak ved uførhet i samsvar med uføregraden dersom uføregraden er 20 prosent eller mer. Uføregraden fastsettes etter reglene i foretakspensjonsloven § 6-2. Innskuddsfritaket eller premiefritaket løper så lenge uføregraden er 20 prosent eller mer, men ikke lenger enn til medlemmet fyller 67 år. Foretaket dekker premiekostnadene ved innskuddsfritak eller premiefritak ved uførhet i tillegg til innskudd etter første ledd.

(4) Kostnadene ved administrasjon av pensjonsordningen skal dekkes av foretaket i tillegg til innskuddet eller årlig premie etter første og annet ledd. Kostnader ved endring av investeringsporteføljen etter innskuddspensjonsloven § 3-3 første ledd skal dekkes av kontohaveren.

(5) Paragrafen her gjelder tilsvarende for pensjonsordninger med engangsbetalt alderspensjon etter foretakspensjonsloven.

(6) Kongen kan ved forskrift fastsette nærmere regler til utfylling og avgrensning av bestemmelsene i paragrafen her.

§ 5 første ledd skal lyde:

(1) Oppretter et foretak en pensjonsordning med ytelsesbasert foretakspensjon, skal pensjonsplanen være utformet slik at den minst vil gi alderspensjon i samsvar med det minstekrav som følger av annet eller tredje ledd. § 4 tredje ledd gjelder tilsvarende for premiefritak under uførhet, men likevel slik at det kan benyttes samme minstekrav til uføregrad som for uførepensjon etter pensjonsordningen.

IV

I lov 1999-03-26 nr. 14 om skatt av formue og inntekt (skatteloven) gjøres følgende endringer:

§ 4-2 annet ledd skal lyde:

(2) Uten hensyn til bestemmelsen i første ledd c, skal livrenteforsikring som nevnt i forsikringsavtaleloven § 10-2 e medtas ved fastsettelse av skattepliktig formue, forutsatt at forsikringen er tegnet i selskap som har eller har hatt tillatelse til å drive forsikringsvirksomhet her i landet. Dette omfatter likevel ikke rettigheter etter folketrygdloven, *lov om foretakspensjon*, *lov om innskuddspensjon* og *lov om kollektiv tjenestepensjonsforsikring*, samt rettigheter etter offentlige tjenestepensjonsordninger og andre pensjonsordninger som er pålagt i lov eller i medhold av lov. Det samme gjelder kollektiv livrenteforsikring som nevnt i forsikringsavtaleloven § 10-1 g, samt uforfalt krav i tilknytning til uførepensjon under utbetaling.

§ 5-40 tredje ledd skal lyde:

(3) Bestemmelsene i annet ledd og § 5-41 gjelder tilsvarende for ytelser fra annen pensjonsordning i arbeidsforhold enn pensjonsforsikring og for individuelle pensjonsavtaler, *fripoliser* eller *pensjonsbevis* utgått fra slike avtaler.

§ 6-46 overskriften skal lyde:

§ 6-46. *Tilskudd til pensjonsordninger etter lov om foretakspensjon, lov om innskuddspensjon og lov om kollektiv tjenestepensjonsforsikring fra arbeidsgiver, selvstendig næringsdrivende mv.*

§ 6-46 nytt tredje ledd skal lyde:

(3) *Arbeidsgiver gis fradrag for tilskudd til tjenestepensjonsordninger etter tjenestepensjonsloven. Fradraget omfatter:*

- a. *den skattepliktiges andel av årlig premie, herunder reguleringspremie i henhold til tjenestepensjonsloven §§ 4-8 og 4-9,*
- b. *tilskudd til premiefond med inntil 50 prosent av gjennomsnittet av det beløp som er nevnt under a og den skattepliktiges andel av årets premie i de to foregående årene, likevel bare så langt fondet ikke overstiger seks ganger gjennomsnittet av det beløp som er nevnt under a og den skattepliktiges andel av premie i de to foregående år.*
- c. *tilskudd og kostnad i henhold til tjenestepensjonsloven §§ 4-11 og 4-14.*

§ 6-46 tredje til femte ledd blir nytt fjerde til sjettede ledd.

§ 6-46 femte og sjettede ledd skal lyde:

(5) Fradrag kan kreves når premien, tilskuddet eller innskuddet etter første, *annet og tredje* ledd er endelig betalt til pensjonsordningen innen tre måneder etter utgangen av vedkommende inntektsår.

(6) Fradrag etter første, *annet, tredje og femte* ledd gis bare hvis arbeidsgiver har avtale med det selskapet mv. der pensjonsordningen er tegnet, om at dette ukrevet innberetter opplysninger om utbetalinger fra pensjonsordningen til ligningsmyndighetene i henhold til ligningsloven.

§ 6-47 første ledd bokstav b skal lyde:

- b. *den trygdedes tilskudd til pensjonsordning i arbeidsforhold, som omhandlet i § 6-46 første ledd a og e, § 6-46 annet ledd bokstav a, § 6-46 tredje ledd bokstav a og § 6-46 femte ledd.*

V

I lov 2000-11-24 nr. 81 om innskuddspensjon i arbeidsforhold (*innskuddspensjonsloven*) gjøres følgende endringer:

§ 2-13 skal lyde:

Et foretak som har ordning med ytelsesbasert alderspensjon etter lov om foretakspensjon eller *tjenestepensjonsordning etter lov om kollektiv tjenestepensjonsforsikring*, kan supplere denne med pensjonsordning etter loven her i samsvar

med bestemmelsene gitt i medhold av lov om foretakspensjon § 2-12 eller lov om kollektiv tjenestepensjonsforsikring § 2-9.

§ 5-1 annet ledd annet punktum skal lyde:

Dersom det er fastsatt i innskuddsplanen, kan foretaket i et bestemt år tilføre pensjonskapitalen inntil 2 prosent av lønn som tillegg til årets innskudd etter innskuddsplanen.

§ 5-2 første ledd skal lyde:

(1) Innskuddsplanen skal fastsettes slik at pensjonsinnskuddene ikke utgjør en større del av lønn for høytlønnende enn for lavtlønnede. Det kan likevel fastsettes at innskudd som andel av lønn for hvert medlem kan beregnes på grunnlag av en prosentsats for lønn inntil 12 G og et tilleggsinnskudd i prosent av lønn for lønn mellom 7,1 og 12 G.

§ 5-3 første ledd bokstav d skal lyde:

d. et beløp for hvert medlem beregnet på grunnlag av ulike prosentsatser for medlemmets lønnsgrunnlag for henholdsvis lønn inntil 12 G og de deler av lønnen som ligger mellom 7,1 og 12 G.

§ 5-4. Innskuddsgrenser skal lyde:

(1) Foretakets tilskudd til årlig premie etter § 5-3 kan ikke i innskuddsplanen settes høyere enn 8 prosent av medlemmets samlede lønn inntil 12 G i det enkelte år. Tilleggsinnskudd for medlemmets lønn mellom 7,1 og 12 G kan ikke settes høyere enn 18,1 prosent av slik lønn i det enkelte år.

(2) Kongen kan fastsette nærmere regler om at innskuddene i et år ikke skal overstige et fastsatt beløp for hvert medlem eller en fastsatt prosent av medlemmets lønn. Det kan fastsettes ulike prosentsatser for innskudd av medlemmets lønn inntil 12 G og for tilleggsinnskudd for lønn mellom 7,1 og 12 G. Kongen kan også fastsette at det ved beregningen av lønn kan ses bort fra lønn mellom 0 og 1 G.

(3) Ved beregningen av innskudd etter innskuddsplanen kan det ikke benyttes høyere beløp eller prosentsatser enn det som til en hver tid er fastsatt i eller i medhold av paragrafen her.

§ 5-6 skal lyde:

(1) Ved avtale mellom foretaket og et flertall av medlemmene i pensjonsordningen på minst to tredeler eller fagforeninger som representerer minst to tredeler av medlemmene, kan det fastsettes at medlemmene selv skal innbetale et årlig innskudd til pensjonsordningen. Avtalen skal inneholde bestem-

melser om reservasjonsrett. Skal et medlem ha adgang til å reservere seg mot å delta i tilskuddsordningen, skal vilkårene for reservasjonsretten fastsettes i avtalen. Minst to tredeler av arbeidstakerne må bli med i ordningen.

(2) Avtalen skal fastsette årlig innskudd fra medlemmene som en bestemt prosent av det enkelte medlems lønn inntil 12 G beregnet etter § 5-5, samt angi hvordan innskudd fra medlemmene skal innbetales. Medlemmenes innskudd i prosent av lønn kan ikke settes høyere enn halvparten av de prosentvise grenser for årlig innskudd av lønn som er fastsatt med hjemmel i § 5-4. Samlet årlig innskudd for hvert medlem i pensjonsordningen skal i det enkelte år ikke overstige de fastsatte grenser for årlig innskudd.

(3) Årets innskudd fra et medlem skal tilføres medlemmets pensjonskapital etter hvert som innskudd blir innbetalt. Det kan avtales at inntil en forholdsmessig del av de kostnader som pensjonsinnretningen kan kreve dekket av foretaket, skal dekkes av de medlemmer som omfattes av tilskuddsordningen, ved fradrag i årlig avkastning på pensjonskapitalen eller om nødvendig ved fradrag i pensjonskapitalen eller i årlig pensjonsytelse.

(4) De bestemmelser som etter avtalen skal gjelde for arbeidstakernes tilskuddsordning, skal inntas innskuddsplanen for pensjonsordningen. Arbeidstakere som ansettes etter etablering av tilskuddsordningen skal være med i ordningen.

§ 11-2 tredje ledd skal lyde:

(3) Har et foretak som deltar i sammenslåingen pensjonsordning etter lov om foretakspensjon eller lov om kollektiv tjenestepensjonsforsikring, kan den tidligere ordningen videreføres for medlemmene av ordningen på tidspunktet for sammenslåingen.

§ 11-3 overskriften skal lyde:

§ 11-3. Foretaket skal ha foretakspensjonsordning eller tjenestepensjonsordning

§ 11-3 første ledd skal lyde:

(1) Skal foretaket etter sammenslåingen ha pensjonsordning etter lov om foretakspensjon eller lov om kollektiv tjenestepensjonsforsikring, gjelder reglene i henholdsvis lov om foretakspensjon kapittel 13 eller lov om kollektiv tjenestepensjonsforsikring kapittel 11.

Ny § 14-3 skal lyde:

§ 14-3. Omdanning til tjenestepensjonsordning

Ved omdanning av pensjonsordning etter loven her til pensjonsordning etter lov om kollektiv tjenes-

tepensjonsforsikring, gjelder §§ 14-1 første, annet og fjerde ledd og 14-2 så langt de passer tilsvarende.

VI

Lovendringene gjelder fra det tidspunkt Kongen bestemmer.

Vedlegg 1

Utdrag fra Prop. 9 L (2011–2012) vedlegg 1

*Utdrag avsnitt 3 i brev 19. mai 2011 fra Justis- og politidepartementet,
Lovavdelingen til Arbeidsdepartementet*

3 Utgangspunkt for vurderingen

3.1 Innledning

Grunnloven § 97 lyder:

«Ingen Lov maa gives tilbagevirkende Kraft.»

Bestemmelsen gir for det første et vern mot at nye lover knytter nye byrder til tidligere handlinger eller begivenheter (egentlig tilbakevirkning). Videre gir bestemmelsen et vern mot at ny lovgivning griper inn i allerede opparbeidede rettigheter og rettsposisjoner (uegentlig tilbakevirkning). Grensen mellom egentlig og uegentlig tilbakevirkning er ikke alltid klar. Det kan også forekomme tilbakevirkende lover som både har elementer av egentlig og uegentlig tilbakevirkning.

Til tross for ordlyden i Grunnloven § 97 er det på det rene at bestemmelsen ikke innebærer forbud mot enhver form for tilbakevirkning til skade for borgerne. Grensen mellom den lovlige og den ulovlige tilbakevirkning må i første rekke trekkes opp med utgangspunkt i Høyesteretts praksis knyttet til Grunnloven § 97. Også andre forhold, som for eksempel lovgivningspraksis, vil kunne være relevante. Som påpekt av Høyesterett senest i dom 10. mars 2011 (HR-2011-00516-A) avsnitt 35, har bestemmelsens innhold vært under utvikling i senere års rettspraksis. Tilnærmingen til Grunnloven § 97 varierer etter bl.a. rettsområde og tilbakevirkningens karakter.

3.2 Høyesteretts praksis

Det foreligger ingen avgjørelser fra Høyesterett fra de siste tiårene som direkte gjelder grunnlovsmessigheten av ny lovgivning som griper inn i opparbeidede rettigheter til alderspensjon etter tjenestepensjonsordninger overfor tjenestemannen selv. Den sentrale høyesterettsdommen som direkte omhandler slike inngrep, er Rt. 1962 s. 332 (statspensjonistdommen). Saken gjaldt bestemmelsene i lov 6. juli 1957 nr. 26 om samordning av statlig tjeneste-

pensjon med alminnelig alderstrygd (allment kalt samordningsloven). Disse samordningsreglene ble innført samtidig som det ble innført alminnelig alderstrygd, og de innebar formelt sett en avkorting i tjenestepensjonen. Spørsmålet for Høyesterett var om det var i strid med Grunnloven § 97 å gi samordningsreglene anvendelse overfor statspensjonister som allerede hadde nådd pensjonsalder ved de nye reglenes ikrafttredelse. Høyesterett la til grunn at statspensjonistene hadde «en økonomisk særrett til pensjon» som måtte anses å stå i en annen stilling enn pensjoner som i større grad hadde «preg av sosial trygdeytelse». Etter Høyesteretts vurdering forelå det likevel ikke brudd på Grunnloven § 97. «Avgjørende» for denne konklusjonen var at summen av (avkortet) tjenestepensjon og alderspensjon etter de nye reglene ikke var lavere enn det statspensjonistene isolert sett hadde krav på etter tjenestepensjonsordningen. Reelt sett besto derfor ulempen for statspensjonistene i at de ikke fikk samme utbytte av den alminnelige alderstrygden som andre, og dette var Grunnloven § 97 ikke til hinder for. At samordningen av praktiske årsaker formelt sett skjedde gjennom en avkorting av tjenestepensjonen i stedet for alderspensjonen, kunne ikke sette grunnlovsspørsmålet i en annen stilling.

Statspensjonistdommen er omtalt i flere høyesterettsavgjørelser fra nyere tid. Først nevner vi at dommen er omtalt i Rt. 1987 s. 1004 på s. 1013. Av større interesse er plenumsdommene i Rt. 1996 s. 1415 (Borthen) og Rt. 1996 s. 1440 (Thunheim), som begge gjaldt inngrep i rettigheter etter folketrygdloven. Borthen-saken gjaldt en lovendring som medførte bortfall av ektefelletillegg til løpende alderspensjon, mens Thunheim-saken gjaldt en lovendring som medførte redusert tilleggspensjon til løpende uførepensjon. Flertallet i Høyesterett la i begge tilfellene til grunn at det dreide seg om «uegentlig tilbakevirkning». Det avgjørende for om denne tilbakevirkningen var i strid med § 97, var om tilbakevirkningen var «klart urimelig eller urettferdig», noe som i begge saker ble besvart benektende. I begge avgjørel-

sene ble det imidlertid gitt uttrykk for at rettigheter etter tjenstepensjonsordninger kan nyte et sterkere vern mot tilbakevirkning enn det som gjelder for rettigheter etter folketrygdloven. I Thunheim-saken heter det på s. 1448–1449:

«Tilleggspensjon fra folketrygden har likhetstrekk med pensjon fra Statens Pensjonskasse som avgjørelsen i Rt. 1962 s. 332 gjaldt. I alminnelighet opparbeides også tilleggspensjon gjennom årlig inntekt som det betales avgift av. Men det er en vesentlig forskjell. For de offentlig ansatte er pensjonsordningen så nær knyttet til arbeidsforholdet at det må ses som en del av arbeidsavtalen. Lønn og pensjon henger nøye sammen. Dette sentrale element ved statspensjonen – at pensjonen er en del av arbeidsavtalen – mangler ved tilleggspensjonsordningen. Etter min mening kan ikke folketrygdens tilleggspensjon betraktes som noen tjenstepensjonsordning på linje med ytelsene fra Statens Pensjonskasse.»

Også avgjørelsen i Rt. 2006 s. 262 er av interesse. Saken gjaldt rett til ektefellepensjon fra Statens pensjonskasse for fraskilt ektefelle. Spørsmålet for Høyesterett var om det var i strid med Grunnloven § 97 å gi nye regler som skjerpet vilkårene for rett til slik pensjon, anvendelse på et tilfelle hvor ekteskapet allerede var oppløst før de nye reglene var vedtatt, og hvor vilkårene etter de tidligere reglene hadde vært oppfylt på skilsmissetidspunktet (bortsett fra at ektemannen (tjenestemannen) ennå ikke var død). Under henvisning blant annet til at det aktuelle saksforholdet dreide seg om rettigheter av avledet karakter (ikke tjenstemannens egne rettigheter), kom Høyesterett til at tilfellet måtte vurderes etter «klart urimelig eller urettferdig»-normen. Avgjørelsen inneholder enkelte uttalelser som er relevante med hensyn til grunnlovsvernet for tjenstemannens egne rettigheter. I avsnitt 74 flg. uttales følgende:

«(74) I Borthen-saken, jf. Rt. 1996 s.1415, og Thunheim-saken, Rt. 1996 s. 1440, kom altså Høyesterett til at standardteorien gjelder på trygdeområdet, og at det avgjørende da vil være om inngrepet i trygderettigheten er «klart urimelig eller urettferdig». Og generelt må det være grunnlag for å hevde at ved inngrep i etablerte rettigheter vil standardteorien ha en fremtredende plass.

(75) Men noen rettigheter vil etter omstendighetene ha et sterkere vern mot inngrep enn andre, også på det som i vid forstand kan karak-

teriseres som sosiallovgivningens område. En rettighet som har et særskilt grunnlag, er offentlig ansattes pensjon i SPK. I plenumsdommen i Rt. 1962 s. 332 konstaterte Høyesterett at statspensjonistene «har en økonomisk særrett til pensjon». Når det inngrep i statspensjonen som den saken gjaldt, ikke ble ansett for grunnlovsstridig, var det fordi statspensjonistene ved den samordning som var foretatt, fortsatt hadde «rettskrav på et beløp som svarer til full tjenstepensjon».

(76) Jeg viser også til hva førstvoterende i Thunheim-saken i Rt. 1996 s.1440 på side 1448 uttalte om pensjonsretten til medlemmer i SPK:

«For de offentlig ansatte er pensjonsordningen så nær knyttet til arbeidsforholdet at det må ses som en del av arbeidsavtalen. Lønn og pensjon henger nøye sammen.»

(77) Statspensjonens karakter av særrett basert på arbeidskontrakten gjelder medlemmet selv. Det er en sammenheng mellom medlemmets lønn, innskudd og pensjonsutbetaling. En annen sak er at en vesentlig del av pensjonen i dag finansieres av det offentlige og ikke av medlemmets innskudd i SPK.»

Høyesterett antydte i avsnitt 74 at standardteorien generelt vil ha en fremtredende plass ved inngrep i etablerte rettigheter. Samtidig ble det vist til at inngrep i opparbeidede rettigheter etter tjenstepensjonsordninger har et sterkere vern enn det som følger av en slik tilnærming, iallfall dersom inngrepet retter seg mot tjenstemannens egne rettigheter. Dette inntrykket forsterkes for øvrig av at Høyesterett i sine videre drøftelser i avgjørelsens avsnitt 78 flg. først angir hvorfor den fraskilte ektefellens rettigheter har et svakere grunnlovsværn, for deretter å konkludere med at «klart urimelig eller urettferdig»-normen gjelder i slike tilfeller, jf. avsnitt 81.

3.3 Uttalelser fra Lovavdelingen

Lovavdelingen har ved flere anledninger uttalt seg om grunnlovsvernet for rettigheter etter offentlige tjenstepensjonsordninger. Uttalelsen 9. mai 2007 til Fornyings- og administrasjonsdepartementet (sak 200604290 dnr. 3, heretter «2007-uttalelsen») dreide seg om hvorvidt Grunnloven § 97 var til hinder for innføring av levealdersjustering med virkning for bestående rettsposisjoner etter de ordinære statlige og kommunale tjenstepensjonsordningene. Spørsmålet om valg av tilnæringsmåte ved grunnlovsmessighetsvurderin-

gen ble drøftet i punkt 3.3 i uttalelsen. Det ble innledningsvis gitt uttrykk for at det kunne «være uklart hvordan normen etter § 97 skal angis». Etter en gjennomgåelse av relevante rettskilder ble det imidlertid uttalt følgende:

«For vår del er vi tilbøyelig til å anta at det avgjørende – med sikte på vernet for pensjonsrettigheter som allerede er opptjent – er om tilbakevirkningen er «klart urimelig eller urettferdig». Så lenge det er tale om inngrep i bestående rettsforhold, finnes det ikke fra nyere høyesterettspraksis noe eksempel på at en rettsregelteori er benyttet. En viss fleksibilitet ved anvendelsen av § 97 samsvarer også best med eksistensen av forbeholdet i pensjonskasseloven § 43. ...»

Dette må imidlertid ses i sammenheng med hva Lovavdelingen mer konkret mente anvendelse av denne normen ville innebære med sikte på vern av opptjente rettigheter i offentlige tjenestepensjonsordninger. Det framgår av punkt 3.3 i 2007-uttalelsen:

«I notatet fra 2003 uttalte vi ... (kursivert her):

«Rettspraksis gir holdepunkter for at vernet for de offentlige tjenestepensjonene – både statlige og kommunale – er betydelig sterkere enn det som gjelder for folketrygdens pensjoner. Høyesterettsdommen i Rt. 1962 s. 332 («statspensjonistdommen») bygger på det synet at statspensjonistene er vernet av Grunnloven § 97. Både statlige og kommunale tjenestepensjoner har et annet grunnlag enn pensjonsrettigheter etter folketrygdloven, ved at pensjonen er en del av arbeidsavtalen. Det er tilknytningen til arbeidsavtalen som er det vesentlige grunnlaget for det vernet disse pensjonene har etter Grunnloven. At de statlige tjenestepensjonene i tillegg har lovforankring, synes i seg selv å ha mindre betydning.

Dette betyr ikke at ethvert inngrep med virkning for opptjente pensjonsrettigheter uten videre er avskåret. Utgangspunktet må likevel trolig være at rettigheter som er opparbeidet i henhold til offentlige tjenestepensjonsordninger, må komme den berettigede til gode fullt ut i samsvar med det som følger av eksisterende avtaler og lovverk. Rettighetene etter arbeidsavtalene har i større grad enn rettigheter etter folketrygdloven karakter av å være «Eiendom», sml. Grunnloven § 105.

Vi kan ikke se at senere tilkomne kilder rokker ved det utgangspunktet som her er skis-

sert. Høyesteretts dom i Rt. 2006 s. 262 synes – med sikte på den rett tjenestemannen selv har til pensjon – å legge til grunn synspunktene i Rt. 1962 s. 332. Dermed er det grunnlag for å uttale det nevnte utgangspunktet med større sikkerhet i dag enn i 2003. Også Graver forutsetter i sin artikkel at det gjelder et sterkt vern for opptjente rettigheter, jf. Lov og Rett 2004 på s. 22.»

I punkt 3.8 i 2007-uttalelsen ble det videre trukket følgende konklusjoner:

«Med sikte på ytelse som er omfattet av brutto-garantien etter ordningene med offentlig tjenestepensjon, er det etter vårt syn grunnlag for følgende konklusjoner: Selv nokså beskjedne reduksjoner i de årlige pensjonsutbetalingene som følge av innføring av en ordning med delingstall, vil som utgangspunkt komme i strid med Grunnloven § 97. Så lenge grunnlovsvernet er så sterkt som antydning i drøftelsene foran, finner vi det vanskelig å sondre mellom større og mindre tap, eller ettersom opptjeningen har skjedd i en periode langt tilbake i tid eller kort tid før nyordningen trer i kraft. Vi utelukker likevel ikke at det i større utstrekning er anledning til å gjøre inngrep overfor personer som har lang tid igjen til pensjonsalderen.

Mer bagatellmessige (uvesentlige) reduksjoner som først og fremst har til formål å skape et teknisk praktiserbart regelverk, kan gjennomføres uten hinder av § 97, iallfall så langt det ikke innebærer særlig urimelige utslag i enkelttilfeller (eller i mindre grupper av tilfeller). Her er det uansett ikke tale om mer vesentlige inngrep.

Personer som har mindre enn tre års tjenestetid, kommer i en særstilling. For den gruppen må det etter vårt syn være atskillig rom for justeringer... Slike personer har ... ikke rett til pensjon etter pensjonskasseloven.»

En skal også merke seg følgende synspunkt fra 2007-uttalelsen punkt 3.2 om vurderingen etter Grunnloven § 97:

«Den likheten opptjente pensjonsrettigheter har med eiendom i snevrere forstand, vil uansett påvirke vurderingen etter Grunnloven § 97, særlig ut fra at det skal tas hensyn til hvilke rettigheter eller posisjoner inngrepet gjelder. Karakteren av inngrepet, herunder eventuelle likheter med en typisk avståelse i Grunnloven § 105 sin forstand, vil også spille inn.»

Synspunktene i 2007-uttalelsen er senere lagt til grunn i uttalelse 26. mai 2008 til Stortingets pensjonsutvalg («Johnsen-utvalget») (sak 200604290 dnr. 5, heretter «2008-uttalelsen»), uttalelse 9. mars 2009 til Arbeids- og inkluderingsdepartementet (sak 200604290 dnr. 7, «2009-uttalelsen») og uttalelse 19. oktober 2010 til Arbeidsdepartementet (sak 201008418 dnr. 2, «2010-uttalelsen»). 2008- og 2010-uttalelsene gjaldt tilbakevirkningsvernet knyttet til de særskilte tjenestepensjonsordningene for statsråder, stortingsrepresentanter m.fl., mens 2009-uttalelsen i første rekke gjaldt tilbakevirkningsvernet mer generelt knyttet til offentlige tjenestepensjoner. I 2008- og 2010-uttalelsene ble det for øvrig gitt uttrykk for at opptjente rettigheter etter pensjonsordningene for stortingsrepresentanter og statsråder trolig måtte anses å ha et lignende vern etter Grunnloven § 97 som rettigheter etter de øvrige offentlige tjenestepensjonsordningene.

3.4 Lovavdelingens uttalelser sett i lys av nyere rettspraksis

Vi kan ikke se at det foreligger nyere rettskildemateriale som gir grunn til å endre vårt tidligere standpunkt om at opptjente rettigheter etter offentlige tjenestepensjonsordninger i utgangspunktet må anses å ha et sterkt vern etter Grunnloven § 97 – iallfall innenfor et kjerneområde.

Derimot kan det være grunn til å stille spørsmål om det overordnede vurderingstemaet i slike saker bør være hvorvidt det foreligger «klart urimelig eller urettferdig» tilbakevirkning. Lovavdelingen har bygd på at denne formuleringen har et vidt anvendelsesområde, samtidig som den etter omstendighetene mer har preg av et utgangspunkt for videre drøftelse enn et operativt kriterium. Lovavdelingen har i samsvar med dette, særlig i en rekke uttalelser om grunnlovsvernet for offentlige tjenestepensjoner, forsøkt å konkretisere ytterligere hva som ligger i vernet etter Grunnloven § 97. Det vises for så vidt til sitatene foran.

Sett i lys særlig av Rt. 2010 s. 143 (rederibeskatningsdommen) kan det være grunn til å anta at normen «klart urimelig eller urettferdig» har et snevrere anvendelsesområde enn det Lovavdelingen tidligere har gitt uttrykk for. I så fall må det spørres hvilken norm som i stedet gjelder.

Den foreliggende saken gir, slik den ligger an, ikke foranledning til å vurdere i full bredde hvordan normen etter Grunnloven § 97 skal formuleres i ulike sammenhenger med sikte på vernet for offentlige tjenestepensjoner. Allerede foreliggende praksis fra Høyesterett viser at normen kan tenkes formulert ulikt avhengig av bl.a. hvilke rettsposisjoner i det offentlige tjenestepensjons-systemet det er tale om og hvor sterkt tilbakevirkningselementet er.

3.5 Hovedkonklusjon

Den foreliggende saken dreier seg i sin kjerne om å endre opptjeningsreglene i offentlige tjenestepensjonsordninger med virkning for rettigheter som på lovendringstidspunktet allerede er opptjent, og der opptjeningen gir rett til pensjon. Utgangspunktet må da være at de opptjente rettighetene må komme den berettigede til gode fullt ut i samsvar med det lovverket som gjaldt på det tidspunkt opptjeningen fant sted, dvs. frem til vedtaket av endringsloven. Det skal etter vårt syn mye til før dette utgangspunktet kan fravikes.

Med tidspunktet for vedtakelse av loven sikter vi i denne sammenheng til datoen for lovens sanksjon i statsråd, forutsatt at det i eller i medhold av loven er bestemt at loven skal ha den aktuelle virkningen fra dette tidspunktet og ikke fra et senere ikrafttredelses- eller virkningstidspunkt.

Det kan være usikkert hvordan et generelt unntak fra utgangspunktet skal formuleres med sikte på rettigheter som på lovendringstidspunktet allerede er opptjent, og der opptjeningen gir rett til pensjon. Slik saken ligger an, vil imidlertid spørsmålet om formulering av et slikt generelt unntak ikke komme på spissen, idet utgangspunktet uansett må slå gjennom (se punkt 4.1.3, 4.2.2 og 4.3 nedenfor).

Det kan i stedet bli spørsmål om hvilken betydning det skal ha for en ellers mulig grunnlovstrid at det er tatt forbehold om inngrep som dekker innholdet i den senere loven. Vi viser til punkt 4.1.1 og 4.1.2 nedenfor.

Saken reiser også spørsmål om hvor sterkt grunnlovsvernet er i tilfeller der det har skjedd en opptjening, men denne på lovendringstidspunktet ikke er tilstrekkelig til å gi en rett til pensjon. Vi viser særlig til punkt 4.2.1 nedenfor.

Vedlegg 2

Konsolidert utkast til lov om kollektiv tjenestepensjonsforsikring (tjenestepensjonsloven)

Kapittel 1. Virkeområde. Definisjoner

§ 1-1. Virkeområde

(1) Loven gjelder tjenestepensjonsordninger som er opprettet ved kollektiv livsforsikringsavtale og foretak som har eller oppretter slik pensjonsordning.

(2) Pensjonsordning etter loven her kan opprettes ved avtale med pensjonsinnretning som er:

- a. selskap som har tillatelse fra norske myndigheter til å drive livsforsikringsvirksomhet her i riket,
- b. pensjonskasse som har tillatelse fra norske myndigheter til her i riket å overta kollektive pensjonsordninger som regnes som livsforsikring,
- c. selskap som er etablert i en annen stat innenfor EØS-området og som her i riket har adgang til å drive livsforsikringsvirksomhet,
- d. pensjonskasse som er etablert i annen stat innenfor EØS-området, og som har adgang til her i riket å overta kollektive pensjonsordninger som regnes som livsforsikring.

(3) Loven gjelder også for Svalbard, jf. lov om Svalbard av 17. juli 1925 nr. 11 § 1 annet ledd.

§ 1-2. Definisjoner

(1) I loven betyr:

- a. Pensjonsordning: Tjenestepensjonsordning som nevnt i § 1-1.
- b. Regelverket: Pensjonsforsikringsavtalen med tilhørende vilkår og pensjonsplan.
- c. Pensjonsplan: Den del av regelverket som gjelder beregning og innbetaling av årlig premier og oppbygging av pensjonsbeholdning for de enkelte medlemmer, samt beregning og utbetaling av årlig pensjon.
- d. Pensjonsbeholdning: Summen til enhver tid av et medlems samlede pensjonsopptjening i pensjonsordningen basert på tilførte premier, dødelighetsarv og avkastning.
- e. Beregningsgrunnlag: Det forsikringstekniske beregningsgrunnlaget for pensjonsordningen.

f. Reguleringsfond: Pensjonsordningens fond for premie til dekning av årlig regulering av medlemmenes pensjonsbeholdninger.

g. Pensjonsreguleringsfond: Pensjonsordningens fond for premie til dekning av årlig regulering av pensjoner under utbetaling.

(2) I loven betyr:

- a. Foretak: Aksjeselskap, allmennaksjeselskap, ansvarlig selskap, enkeltpersonforetak og ethvert annet rettssubjekt som har arbeidstaker i sin tjeneste.
- b. Konsern: Konsern som nevnt i aksjeloven § 1-3 og allmennaksjeloven § 1-3, likevel slik at morselskapet ikke må være aksjeselskap eller allmennaksjeselskap.
- c. Medlemmer: Arbeidsgiveren og de arbeidstakere som oppfyller opptaksvilkårene i regelverket for pensjonsordningen. Som medlem regnes også alderspensjonist som har tatt ut alderspensjon fra ordningen rett etter avsluttet arbeidsforhold, samt arbeidstaker som er blitt ufør mens han var i foretakets tjeneste og som det betales årlig premie for i henhold til forsikring av premiefritak ved uførhet.
- d. Barn: Medlemmets barn, herunder stebarn og fosterbarn.
- e. Registrert partner: Partner i registrert partnerskap der partnerne ikke har samtykket til å omgjøre partnerskapet til ekteskap.
- f. Samboer: Person som medlemmet:
 1. har felles bolig og felles barn med, eller
 2. lever sammen med i ekteskaps- eller partnerskapslignende forhold når det godtgjøres at forholdet har bestått uavbrutt i de siste fem årene før dødsfallet, og det ikke forelå forhold som ville hindre at lovlig ekteskap eller partnerskap ble inngått.
- g. Forsikrede: Pensjonsordningens medlemmer, deres ektefelle, barn, registrert partner og samboer når de er sikret eller mottar pensjon etter regelverket.

§ 1-3. Forskrifter

(1) Kongen kan fastsette nærmere regler til utfylling og gjennomføring av bestemmelsene i loven her.

Kapittel 2. Opprettelse av pensjonsordninger

§ 2-1. Adgang til å opprette pensjonsordning

(1) Et foretak kan opprette pensjonsordning i samsvar med reglene i loven her for å sikre arbeidstakere i foretaket og andre forsikrede alderspensjon i tillegg til ytelser fra folketrygden. Regelverket for pensjonsordningen skal i sin helhet være i samsvar med bestemmelsene i loven her med tilhørende forskrifter.

(2) Foretaket skal tegne forsikring som gir rett til premiefritak ved uførhet i samsvar med uføregraden. Forsikringen skal omfatte alle medlemmer som ikke har fylt 67 år. Premien for slik forsikring skal beregnes slik at foretaket ikke skal betale årlig premie til alderspensjon for medlemmer som blir uføre, og at premiefriket reduseres forholdsmessig etter uføregraden.

§ 2-2. Minstekrav

(1) Et foretak kan opprette pensjonsordning i henhold til loven her dersom foretaket har:

- a. minst to personer i foretaket som begge har en arbeidstid og lønn som utgjør 75 prosent eller mer av full stilling,
- b. minst én arbeidstaker uten eierinteresse i foretaket som har en arbeidstid og lønn i foretaket som utgjør 75 prosent eller mer av full stilling, eller
- c. personer i foretaket som hver har en arbeidstid og lønn som utgjør 20 prosent eller mer av full stilling, og som til sammen utfører arbeid som tilsvarer minst to årsverk.

(2) Pensjonsordning kan også opprettes i pensjonskasse som er i samsvar med bestemmelser gitt i eller i medhold av forsikringsvirksomhetsloven. Har pensjonskassen mindre enn 50 medlemmer, skal vedtektene for pensjonskassen inneholde særlige bestemmelser om gjenforsikring av forsikringsrisiko og begrenning av risiko knyttet til kapitalforvaltningen slik at medlemmenes rett til pensjon er betryggende sikret. Finanstilsynet fastsetter nærmere regler om dette.

(3) Dersom foretaket ved utløpet av et kalenderår ikke oppfyller vilkårene i første ledd, og foretaket heller ikke innen et år, igjen oppfyller vilkårene, skal pensjonsordningen opphøre og avvikles. Pensjonsordning i pensjonskasse som i

en periode på seks måneder ikke oppfyller vilkårene i annet ledd, skal opphøre og avvikles eller videreføres som pensjonsforsikring i samsvar med første ledd.

§ 2-3. Pensjonsplan

(1) Det skal fastsettes en pensjonsplan for pensjonsordningen som angir reglene om beregning og innbetaling av årlige premier og oppbygging av pensjonsbeholdning for de enkelte medlemmer, samt reglene om beregning og utbetaling av årlig pensjon.

(2) Pensjonsinnretningen skal garantere at pensjonsbeholdningen til de enkelte medlemmer til enhver tid minst tilsvarer de premier og andre midler som er tilført pensjonsbeholdningen i henhold til pensjonsplanen eller loven her, med mindre annet følger av avtale om individuelt investeringsvalg etter §§ 5-5, 6-10 eller 7-10 femte ledd. Forvaltes pensjonsordningens midler som egen investeringsportefølje med investeringsvalg for foretaket etter § 5-6 gjelder § 4-7 fjerde ledd. Pensjonsinnretningen kan påta seg særskilt ansvar for avkastningen av pensjonsbeholdningen ved avkastningsgaranti etter reglene i § 5-8.

(3) Pensjonsplanen skal gjelde for alle arbeidstakere og andre forsikrede som omfattes av pensjonsordningen, med mindre annet følger av loven her med tilhørende forskrift.

§ 2-4. Styringsgruppe

(1) Foretak som har pensjonsordning som omfatter 15 eller flere medlemmer, skal opprette en styringsgruppe for pensjonsordningen på minst tre personer. Minst en av personene skal velges av og blant medlemmene.

(2) Styringsgruppen skal uttale seg om saker som gjelder forvaltningen og praktiseringen av pensjonsordningen. Regelverket skal behandles av styringsgruppen før det vedtas eller endres.

§ 2-5. Livsforsikringssselskapets plikter

(1) En pensjonsinnretning kan bare tegne «tjenestepensjonsordning med skattefordel» når forsikringsavtalen og pensjonsordningen er i samsvar med loven her med tilhørende forskrifter.

(2) Pensjonsinnretningen skal påse at foretaket avgir skriftlig erklæring om at foretaket ikke har opprettet eller er tilsluttet annen pensjonsordning. Oversendelse kan skje ved bruk av elektronisk kommunikasjon dersom det er benyttet en betryggende metode som autentiserer avsender og sikrer kravets innhold. Dersom foretaket har annen pensjonsordning, skal pensjonsinnretningen påse at samtlige pensjonsord-

ninger sett i sammenheng, er i samsvar med loven her med tilhørende forskrifter.

(3) Bestemmelsene i første og annet ledd gjelder så langt de passer for pensjonskasser.

§ 2-6. *Ligningsforhold*

(1) Det skal fremgå av regelverket for pensjonsordningen, premiekvitteringer og meldinger til ligningsmyndighetene at dokumentene gjelder tjenestepensjonsordning etter loven her.

(2) Premiekvitteringer og meldinger til ligningsmyndighetene skal inneholde spesifiserte opplysninger om de innbetalinger som foretaket har foretatt av årets premie, tilskudd til premiefond og tilskudd til pensjonsregulering.

(3) Er årets premie betalt ved overføring fra premiefondet, skal dette angis særskilt. Tilsvarende gjelder ved tilbakeføring av premiefondsmidler til foretaket.

(4) Pensjonsinnretningen og foretaket er ansvarlig for at opplysninger som nevnt i denne bestemmelsen er riktige. Det samme gjelder institusjon som forvalter premiefond.

§ 2-7. *Tilsyn*

(1) Finanstilsynet fører tilsyn med tjenestepensjonsordninger.

(2) Finner Finanstilsynet at en pensjonsordning er eller forvaltes i strid med lov eller forskrift, kan Finanstilsynet pålegge pensjonsinnretningen å rette på forholdet innen en fastsatt frist.

(3) Finner Finanstilsynet at en beregning eller fordeling av midler er foretatt i strid med gjeldende regler, kan Finanstilsynet kreve at beregningen eller fordelingen endres innen en fastsatt frist.

(4) Dersom frist gitt i medhold av annet og tredje ledd ikke overholdes, kan Finanstilsynet gi nærmere retningslinjer for virksomheten, oppnevne nytt styre eller styringsgruppe for pensjonsordningen, eller bestemme at pensjonsordningen skal opphøre og avvikles.

(5) Bestemmer Finanstilsynet at pensjonsordningen skal opphøre, skal tilsynet gi melding om vedtaket til Skattedirektoratet.

§ 2-8. *Informasjon til arbeidstakerne*

(1) Foretaket skal gi arbeidstakerne en skriftlig oversikt over regelverket for pensjonsordningen. Det skal redegjøres for regelverkets bestemmelser om pensjonsytelser og om arbeidstakernes rettigheter. Tilsvarende gjelder opplysninger om forsikring som vil gi uføretelser eller ytelser til etterlatte.

(2) Foretaket skal gi arbeidstakerne skriftlig opplysning om endringer i regelverket av betydning. Krav om skriftlighet i eller i medhold av loven her er ikke til hinder for bruk av elektronisk kommunikasjon. Opplysninger som har betydning for arbeidstakers pensjonsrettigheter kan likevel bare gis ved bruk av elektronisk kommunikasjon dersom den enkelte arbeidstaker har gitt uttrykkelig samtykke til dette.

(3) Kongen kan fastsette regler om hvilken informasjon som skal gis fra pensjonsinnretning eller foretak i tilknytning til ordningen.

§ 2-9. *Adgang til å ha kombinerte pensjonsordninger*

(1) Et foretak som har pensjonsordning for alderspensjon etter loven her, kan supplere denne med en pensjonsordning etter innskuddspensjonsloven (kombinerte pensjonsordninger).

(2) For kombinerte pensjonsordninger etter første ledd gjelder følgende:

- samtliges ansatte som omfattes av regelverkets bestemmelser om medlemskap i pensjonsordningen etter loven her, skal være medlem av begge pensjonsordningene,
- innskuddspensjonen skal utgjøre et tillegg til alderspensjon etter loven her,
- regelverket i pensjonsordningene skal utformes med sikte på at forskjellsbehandling mellom arbeidstakere unngås så langt det er mulig når det gjelder samlet pensjon sett i forhold til lønn og tjenestetid i foretaket.

(3) Kongen kan fastsette nærmere regler om utformingen av kombinerte pensjonsordninger. Innskudd i det enkelte år til sikring av innskuddspensjon skal medregnes ved anvendelsen av grensene i §§ 4-10 og 4-13.

(4) Dersom pensjonsordningens administrasjonsreserve ikke er tilstrekkelig til å dekke kostnadene knyttet til utstedelse av pensjonsbevis ved opprettelse av kombinerte pensjonsordninger etter paragrafen her, skal de resterende kostnadene først dekkes av midler i premiefondet og deretter ved innbetaling fra foretaket dersom midlene i premiefondet ikke er tilstrekkelige.

(5) Foretaket kan tegne uførepensjon i tilknytning til pensjonsordningen etter loven her eller i tilknytning til begge pensjonsordningene i den kombinerte ordningen. Den samlede kombinerte ordningen skal legges til grunn ved fastsettelse av uførepensjonens størrelse. Dersom uførepensjonen er tegnet kun i tilknytning til pensjonsordningen etter loven her, skal det fastsettes i regelverket at det skal ytes et tillegg til

den uførepensjon som fastsettes på grunnlag av størrelsen av alderspensjonen etter loven her.

(6) Forsikring av rett til premie- eller innskuddsfritak ved uførhet skal knyttes til begge pensjonsordningene.

(7) Foretaket kan tegne pensjon til etterlatte enten i tilknytning til pensjonsordningen etter loven her eller i tilknytning til begge pensjonsordningene i den kombinerte ordningen. Den samlede kombinerte ordningen kan legges til grunn ved fastsettelse av etterlattepensjonens størrelse. Dersom etterlattepensjonen er tegnet kun i tilknytning til foretakets pensjonsordning etter loven her, kan det fastsettes i regelverket at det skal ytes et tillegg til den etterlattepensjon som fastsettes på grunnlag av størrelsen av alderspensjonen etter loven her. Innskuddspensjonsloven § 7-4 femte ledd gjelder tilsvarende ved kombinerte pensjonsordninger dersom etterlatt ektefelle, registrert partner eller samboer gis pensjon etter reglene i innskuddspensjonsloven § 7-4 tredje ledd.

Kapittel 3. Medlemskap i pensjonsordningen

§ 3-1. Krav til regelverket

(1) Regelverket skal inneholde bestemmelser om medlemskap og opptak av medlemmer.

(2) I regelverket kan det gjøres unntak eller fastsettes særlige vilkår for særlige grupper av arbeidstakere for så vidt bestemmelsene er i samsvar med loven her med tilhørende forskrifter.

§ 3-2. Alminnelige regler om medlemskap

(1) Arbeidstakere i foretaket kan opptas i dets pensjonsordning.

(2) Pensjonsordningen kan også omfatte arbeidsgiveren og annen person som må anses som innehaver av foretaket. Bestemmelsene i § 3-5 gjelder tilsvarende. Finanstilsynet kan gi nærmere regler om hvilke personer som skal omfattes av dette ledd.

(3) Personer som ikke er pliktig medlem i folketrygden med medlemskap som omfatter opptjening av pensjonsrettigheter, kan ikke være medlem av pensjonsordningen med mindre annet følger av forskrift fastsatt av Kongen.

§ 3-3. Hvem skal være medlem

(1) Pensjonsordningen skal omfatte alle arbeidstakere i foretaket som har fylt 20 år, med mindre annet er fastsatt i loven her eller i forskrifter fastsatt av Kongen. Det kan fastsettes lavere alder i regelverket.

(2) En arbeidstaker skal være medlem selv om det for tiden ikke opptjenes rett til pensjon i pensjonsordningen.

(3) Arbeidstakere som er medlemmer av en annen pensjonsordning som foretaket betaler premie eller avgift til og som gir pensjonsopptjening av minst tilsvarende verdi, skal ikke være medlemmer av pensjonsordningen, med mindre annet er fastsatt i regelverket.

§ 3-4. Nye arbeidstakere

(1) En arbeidstaker som ansettes av foretaket og som fyller vilkårene for medlemskap i pensjonsordningen, opptas som medlem fra første arbeidsdag i foretaket.

(2) Forsikringsloven kapittel 11 gjelder ved flytting til pensjonsordningen av pensjonsbeholdning og andre midler knyttet til pensjonsbevis for opptjent pensjon.

§ 3-5. Arbeidstakere i deltidsstilling

(1) Arbeidstaker som har mindre enn en femdel av full stilling i foretaket, skal ikke være medlem av pensjonsordningen, med mindre annet er fastsatt i regelverket.

(2) Pensjonsopptjeningen for arbeidstaker i deltidsstilling skal utgjøre en forholdsmessig del av den pensjon som ville være opptjent dersom arbeidstakeren hadde hatt fulltidsstilling.

§ 3-6. Sesongarbeidere

(1) Arbeidstaker som er sesongarbeider og som i løpet av et kalenderår utfører arbeid i foretaket som tilsvarer mindre enn en femdel av tilsvarende fulltidsstilling, skal ikke være medlem av pensjonsordningen, med mindre annet er fastsatt i regelverket.

(2) I regelverket kan det fastsettes at en sesongarbeider bare skal opptas som medlem dersom det arbeid som er utført i løpet av de siste tre år, for hvert år minst utgjør en femdel av fulltidsstilling.

§ 3-7. Arbeidstakere med permisjon

(1) Arbeidstaker som har permisjon for et fastsatt tidsrom og som forutsettes å gjenoppta arbeid i foretaket etter endt permisjon, skal være medlem av pensjonsordningen i permisjonstiden.

(2) Bestemmelsene i første ledd kan fravikes for permisjon i henhold til avtale ved at det i regelverket fastsettes:

a. særlige regler om opptjening av pensjon mens permisjonen varer, eller

b. at medlemskapet skal opphøre fra permisjonstidspunktet.

Det samme gjelder for permisjon i henhold til lov dersom arbeidstakeren er medlem av en annen pensjonsordning i permisjonstiden.

(3) Regelverket kan fastsette at arbeidstakere som er permitterte som følge av driftsinnskrenkninger mv. skal være medlemmer av pensjonsordningen.

§ 3-8. *Arbeidstakere som ikke er arbeidsføre*

(1) Arbeidstaker som ikke er arbeidsfør på den tid arbeidstakeren ellers skulle opptas som medlem, skal først bli medlem av pensjonsordningen når arbeidstakeren begynner å arbeide i stillingen, med mindre annet er fastsatt i regelverket.

§ 3-9. *Eldre arbeidstakere*

(1) En arbeidstaker skal tas opp som medlem av pensjonsordningen etter bestemmelsene i §§ 3-3 til 3-8 frem til fylte 75 år. Dette gjelder selv om arbeidstakeren ved ansettelsen mottar alderspensjon fra folketrygden eller fra annen tjenestepensjonsordning.

(2) Arbeidstaker som etter uttak av alderspensjon fra pensjonsordningen fortsatt har fulltids- eller deltidsstilling i foretaket, har fortsatt rett til pensjonsopptjening i pensjonsordningen frem til fylte 75 år.

Kapittel 4. Alderspensjon

I. Alminnelige regler

§ 4-1. *Retten til alderspensjon*

(1) Medlemmene i pensjonsordningen erverver rett til alderspensjon ved årlig pensjonsopptjening og oppbygging av en pensjonsbeholdning for det enkelte medlem. Retten til opptjent pensjon faller bort ved medlemmets død.

(2) Et medlems pensjonsopptjening tilsvarende summen av de midler som til enhver tid er tilført medlemmets pensjonsbeholdning etter reglene i avsnitt II eller avsnitt III.

(3) Årlig alderspensjon beregnes ut fra pensjonsbeholdningen ved uttak av pensjon etter reglene i avsnitt IV eller V.

(4) Opptjeningen av alderspensjon opphører senest når arbeidstakeren har fylt 75 år.

§ 4-2. *Krav til pensjonsplanen*

(1) Pensjonsplanen for pensjonsordningen skal inneholde de bestemmelser som skal gjelde om beregning og innbetaling av årlige premier

fra foretaket og om oppbygging av de enkelte medlemmers pensjonsbeholdning, samt om beregning og utbetaling av årlig pensjon. Pensjonsplanen skal være i samsvar med kravene i loven her.

(2) Pensjonsplanen for pensjonsordningen kan utformes i samsvar med bestemmelsene i avsnitt II (Standardmodell) eller i samsvar med bestemmelsene i avsnitt III (Grunnmodell).

(3) I pensjonsplanen skal årlig premie fra foretaket være fastsatt som en bestemt prosent av de enkelte medlemmenes lønn i foretaket inntil 12 ganger grunnbeløpet i folketrygden (G). Det kan fastsettes i pensjonsplanen at det for medlemmers lønn mellom 7,1 G og 12 G skal innbetales en tilleggspremie beregnet etter en fastsatt prosent av slik lønn på inntil 18,1 prosent.

(4) Årlig premie for medlem i deltidsstilling skal utgjøre en forholdsmessig del av det premien ville vært dersom medlemmet hadde fulltidsstilling.

§ 4-3. *Beregning av lønn*

(1) Et medlems lønn er den lønn som medlemmet mottar fra foretaket i løpet av året.

(2) Endring i lønn som følge av lønnsutviklingen i foretaket eller av avtale, skal tillegges virkning fra det tidspunkt endringen trer i kraft.

(3) Det kan i pensjonsplanen fastsettes at det skal ses bort fra godtgjørelse for overtid, skattepliktige naturalytelser og utgiftsgodtgjørelser eller andre varierende eller midlertidige tillegg, eller i stedet at det skal gjøres et fradrag på inntil 10 prosent av lønn etter første ledd.

§ 4-4. *Beregningsgrunnlag*

(1) Årlig premie, samt årlige kostnader og risikopremier skal beregnes etter de retningslinjer (beregningsgrunnlaget) som pensjonsinretningen har meddelt Finanstilsynet. Det skal tas forbehold om endringer dersom vesentlige forutsetninger for beregningsgrunnlaget blir endret.

(2) Finanstilsynet kan gi pålegg for å sikre at beregningsgrunnlaget er betryggende.

§ 4-5. *Endring av pensjonsplanen*

(1) Pensjonsplanen kan endres i samsvar med bestemmelsene i loven her. Før endringen vedtas, skal saken forelegges styringsgruppen til uttalelse.

(2) Det kan ikke gjennomføres endringer i pensjonsplanen og beregningsgrunnlaget for pensjonsordningen som medfører reduksjon av medlemmers rett til opptjent pensjon på tidspunktet for endringen.

II. Standardmodell

§ 4-6. Årlig pensjonsopptjening. Pensjonsbeholdningen

(1) Pensjonsbeholdningen for det enkelte medlem skal tilføres årlig premie for medlemmet i samsvar med pensjonsplanen etter hvert som årets premie innbetales av foretaket. Der- som det er fastsatt i pensjonsplanen, kan foreta- ket i et bestemt år tilføre pensjonsbeholdningen inntil 2 prosent av årets lønn som tillegg til årets premie etter pensjonsplanen.

(2) Pensjonsinnretningen skal hvert år til- føre pensjonsbeholdningen for de enkelte med- lemmer en forholdsmessig del av de midler som frigjøres i pensjonsinnretningen ved bortfall av pensjonsforpliktelser overfor medlemmer, som før uttak av pensjon er død i løpet av året.

(3) Utbetaling i henhold til forsikring som gir et medlem rett til premiefritak ved uførhet etter § 2-1 annet ledd, skal tilføres pensjonsbe- holdningen.

(4) Reguleringspremie for regulering av pensjonsbeholdningen i henhold til reglene i §§ 4-8 eller 4-9 skal årlig tilføres pensjonsbe- holdning.

(5) Pensjonsbeholdningen for det enkelte medlem tilsvare summen av de midler som til enhver tid er tilført beholdningen. Dette gjelder selv om pensjonsinnretningen og foretaket har inngått avtale etter § 5-6 om at pensjonsordnin- gens midler skal forvaltes som egen investe- ringsportefølje med rett til investeringsvalg for foretaket.

§ 4-7. Årlig avkastning. Reguleringsfond

(1) Den avkastning som oppnås ved pen- sjonsinnretningens forvaltning av midlene i pen- sjonsbeholdningen i opptjeningsperioden, skal benyttes til å dekke årets reguleringspremie etter reglene i § 4-8 tredje ledd og for øvrig tilfø- res pensjonsordningens reguleringsfond.

(2) Midler i reguleringsfondet benyttes til å dekke årlig reguleringspremie etter § 4-8 tredje ledd for så vidt denne ikke dekkes av årets avkastning.

(3) Når et medlem tar ut pensjon etter § 4-17, jf. § 4-18, eller fratrer med rett til pensjonsbevis for opptjent pensjonsbeholdning etter § 6-1 annet ledd, skal en forholdsmessig del av regu- leringsfondet på dette tidspunkt tilføres med- lemmets pensjonsbeholdning.

(4) Paragrafen her gjelder også avkastning av pensjonsbeholdning som forvaltes i egen

investeringsportefølje med investeringsvalg for foretaket etter reglene i § 5-6.

§ 4-8. Årlig regulering av pensjonsbeholdningen

(1) Det skal fastsettes i pensjonsplanen at medlemmenes pensjonsbeholdninger i opptje- ningsperioden skal reguleres årlig med virkning fra 1. mai i samsvar med alminnelig lønnsvekst. Alminnelig lønnsvekst beregnes som i folketryg- den. Det kan i pensjonsplanen i stedet fastsettes at den årlige regulering av pensjonsbeholdnin- gen skal baseres på lønnsøkningen for de enkelte medlemmer som ledd i den alminnelige lønnsutvikling i foretaket.

(2) Regulering av pensjonsbeholdningen som nevnt i første ledd, gjelder likevel ikke for medlemmer som har uttatt full pensjon eller har fratrudd sin stilling i foretaket. Ved delvis uttak av pensjon gjelder reguleringen den del av pen- sjonsbeholdningen som er tilbake dersom med- lemmet fortsatt har stilling i foretaket.

(3) Årlig premie for regulering av pensjons- beholdningen etter første ledd (reguleringspre- mien) skal dekkes av årlig avkastning av de midler som er knyttet til medlemmenes pen- sjonsbeholdninger eller, dersom årets avkast- ning ikke er tilstrekkelig, ved overføring av midler fra reguleringsfondet etter § 4-7 annet ledd. Udekket del av reguleringspremien skal dekkes av foretaket.

(4) Paragrafen her gjelder også regulering av pensjonsordningens midler som forvaltes i egen investeringsportefølje ved investeringsvalg for foretaket etter reglene i § 5-6.

§ 4-9. Særskilt avtalt lønnsøkning

(1) Det kan i pensjonsplanen fastsettes regler om særskilt oppregulering av et medlems pensjonsbeholdning i tilfelle hvor medlemmet ved skifte av stilling, vesentlig endring av arbeidsoppgaver eller ved særskilt avtale gis et særskilt tillegg i lønn inntil 12 G uavhengig av den alminnelige lønnsutvikling i foretaket. Ved oppreguleringen tilføres pensjonsbeholdningen en engangspremie som helt eller delvis skal til- svare differansen mellom pensjonsopptjening beregnet ut fra den nye og den ellers gjeldende lønn i tiden fra ansettelsen i foretaket.

(2) Pensjonsplanen skal inneholde nærmere regler om vilkårene for og omfanget av oppregu- lering av pensjonsbeholdningen som nevnt i før- ste ledd.

(3) Engangspremie for oppregulering etter første ledd skal dekkes av foretaket.

§ 4-10. Grenser for årlig premie for alderspensjon

(1) Foretakets tilskudd til årlig premie etter § 4-6 første ledd kan i pensjonsplanen ikke sette høyere enn 7 prosent av medlemmets samlede lønn inntil 12 G i det enkelte år. En tilleggspremie for medlemmets lønn mellom 7,1 og 12 G kan i pensjonsplanen ikke settes høyere enn 18,1 prosent av slik lønn i det enkelte år.

(2) Prosentgrensene i første ledd gjelder ikke reguleringspremie som foretaket skal dekke etter §§ 4-8 tredje ledd, 4-9 annet ledd og 4-20 annet ledd. Det samme gjelder kostnader og risikopremier som omfattes av § 4-11, og årlig premie for premiefritak ved uførhet etter § 2-1 annet ledd. Kongen kan ved forskrift fastsette høyere prosentsatser for stillinger med rett til uttak av tjenestepensjon før fylte 62 år.

(3) Kongen kan fastsette en høyeste avkastningsprosent for avkastning som etter § 4-7 første ledd skal tilføres reguleringsfondet i et år. Avkastning ut over fastsatt prosentsats skal tilføres premiefondet.

§ 4-11. Årlige kostnader og risikopremier

(1) Kostnader for administrasjon og forvaltning av pensjonsordningen skal årlig dekkes av foretaket som tillegg til årlige premier til alderspensjon. Det samme gjelder årlig premie for premiefritak ved uførhet etter § 2-1 annet ledd.

(2) Bestemmelsen i første ledd gjelder også dekning av:

- a. årlig vederlag for avkastningsrisiko etter § 2-3 annet ledd knyttet til pensjonsbeholdningen før uttak av pensjon,
- b. årlig vederlag for avkastningsrisiko og premie for levealdersrisiko i utbetalingsperioden.

III. Grunnmodell**§ 4-12. Årlig pensjonsopptjening. Pensjonsbeholdningen**

(1) Pensjonsbeholdningen for det enkelte medlem skal tilføres årlig premie for medlemmet i samsvar med pensjonsplanen etter hvert som årets premie innbetales av foretaket. Der som det er fastsatt i pensjonsplanen, kan foretaket i et bestemt år tilføre pensjonsbeholdningen inntil 2 prosent av årets lønn som tillegg til årets premie etter pensjonsplanen.

(2) Pensjonsinnretningen skal hvert år tilføre pensjonsbeholdning for de enkelte medlem-

mer en forholdsmessig del av midlene som frigjøres i pensjonsinnretningen ved bortfall av pensjonsforpliktelser overfor medlemmer som før uttak av pensjon er død i løpet av året.

(3) Den avkastning som oppnås ved pensjonsinnretningens forvaltning av midlene i pensjonsbeholdningen i opptjeningstiden, skal årlig tilføres pensjonsbeholdningen.

(4) Utbetaling i henhold til forsikring som gir et medlem rett til premiefritak ved uførhet etter § 2-1 annet ledd, skal tilføres pensjonsbeholdningen.

(5) Pensjonsbeholdningen for det enkelte medlem tilsvarer summen av de midler som til enhver tid er tilført beholdningen med mindre pensjonsbeholdningen forvaltes som egen investeringsportefølje etter reglene i § 5-5.

§ 4-13. Grenser for årlig premie for alderspensjon

(1) Foretakets tilskudd til årlig premie etter § 4-12 første ledd kan i pensjonsplanen ikke sette høyere enn 8 prosent av medlemmets samlede lønn inntil 12 G i det enkelte år. En tilleggspremie for medlemmets lønn mellom 7,1 og 12 G kan i pensjonsplanen ikke settes høyere enn 18,1 prosent av slik lønn i det enkelte år.

(2) Prosentgrensene etter første og annet ledd gjelder ikke kostnader og risikopremier som omfattes av § 4-14 første ledd. Kongen kan ved forskrift fastsette høyere prosentsatser for stillinger med rett til uttak av tjenestepensjon før fylte 62 år.

(3) Kongen kan fastsette en høyeste avkastningsprosent for avkastning som etter § 4-12 tredje ledd skal tilføres de enkelte medlemmers pensjonsbeholdning i et år. Avkastning ut over fastsatt prosentsats skal tilføres premiefondet.

§ 4-14. Årlige kostnader og risikopremier

(1) Kostnader for administrasjon og forvaltning av pensjonsordningen skal årlig dekkes av foretaket som et årlig kostnadstillegg til premier til alderspensjon, herunder årlig premie for premiefritak ved uførhet etter § 2-1 annet ledd og årlig vederlag for avkastningsrisiko etter § 2-3 annet ledd knyttet til pensjonsbeholdningen før uttak av pensjon.

(2) Årlig vederlag for avkastningsrisiko, premie for levealdersrisiko og administrative kostnader i utbetalingsperioden, skal dekkes ved et fradrag i årlig avkastning av pensjonsbeholdningen i utbetalingsperioden eller om nødvendig i den årlige pensjonsytelse som skal utbetales.

IV. Uttak av alderspensjon mv.

§ 4-15. Alder ved uttak av alderspensjon

(1) En arbeidstaker kan tidligst ta ut alderspensjon ved fylte 62 år. Kongen kan fastsette regler om uttak av alderspensjon før fylte 62 år for stillinger som:

- a. medfører uvanlig fysisk eller psykisk belastning for de ansatte, eller
- b. krever at de ansatte har særlige fysiske eller psykiske egenskaper for at arbeidet skal bli tilfredsstillende utført på forsvarlig måte.

(2) Det kan ikke stilles som vilkår i regelverket at alderspensjon bare kan eller må tas ut samtidig med uttak av alderspensjon fra folketrygden. Det kan heller ikke stilles som vilkår at arbeidstakeren ikke har heltids- eller deltidstilling i foretaket eller hos annen arbeidsgiver.

§ 4-16. Utbetalingstid

(1) Alderspensjon skal ytes fra uttak av alderspensjon etter § 4-15 og så lenge arbeidstakeren lever, med mindre annet følger av annet ledd eller § 4-23. Livsvarig alderspensjon kan ikke omdannes til tidsavgrenset alderspensjon etter reglene i § 4-23.

(2) Det kan likevel fastsettes i pensjonsplanen at utbetalingstiden kan settes ned til det antall hele år som er nødvendig for at samlet årlig alderspensjon utgjør om lag 30 prosent av folketrygdens grunnbeløp. Et medlem og pensjonsinnretningen kan også avtale at alderspensjon bare skal ytes i det antall hele år som er nødvendig for at samlet årlig pensjon utgjør om lag 30 prosent av folketrygdens grunnbeløp. Ved omregningen etter dette ledd gjelder § 4-21 annet ledd.

(3) For stillinger med rett til uttak av alderspensjon før 62 år kan det i pensjonsplanen fastsettes at alderspensjonen bare skal løpe fram til, eller settes ned ved, fylte 67 år. Kongen kan i særlige tilfelle gjøre unntak fra første eller annet ledd.

§ 4-17. Årlig alderspensjon. Levealdersjustering

(1) Årlig alderspensjon beregnes på grunnlag av medlemmets pensjonsbeholdning og forventet levetid på uttaktidspunktet. Ved uttak av pensjon skal en forholdsmessig del av reguleringsfondet på dette tidspunkt tilføres medlemmets pensjonsbeholdning, jf. § 4-7 tredje ledd.

(2) Ved uttak av pensjon legges til grunn at et medlems forventede gjenstående levetid utgjør et antall år beregnet etter reglene om levealdersjustering og nøytralt uttak i tredje

ledd. Årlig pensjonsytelse beregnes ut fra forventet gjenstående levetid i den måned uttaket av alderspensjon foretas.

(3) Et medlems alderspensjon levealdersjusteres ut fra endringer i de forsikredes forventede gjenstående levetid beregnet for hvert årskull ut fra den statistikk for gjennomsnittlig dødelighet for menn og kvinner som benyttes av pensjonsinnretningene på uttakstidspunktet. Alderspensjonen skal være nøytral i forhold til medlemmets uttaksalder ved at forskjeller i forventet gjenstående levetid ved ulike uttaksalder innen hvert årskull legges til grunn ved beregningen. Årlig pensjonsytelse beregnes slik at forventet nåverdi av den enkeltes samlede pensjonsutbetalinger er uavhengig av uttaksalderen. Regler om diskonteringsrente kan fastsettes av departementet.

(4) Pensjonsinnretningen bærer risikoen for avvik mellom forventet og faktisk utbetalingsperiode, herunder endring i levealder i utbetalingsperioden. Årlig premie for avkastningsrisiko og levealdersrisiko i utbetalingsperioden, dekkes årlig etter reglene i §§ 4-11 annet ledd eller 4-14 annet ledd.

(5) Pensjonsinnretning som har levealdersrisiko i sin portefølje som avviker fra det som følger av annet og tredje ledd, kan ta hensyn til dette ved beregning av årlig premie for levealdersrisiko som nevnt i §§ 4-11 og 4-14. Departementet kan fastsette nærmere regler om beregningen.

§ 4-18. Uttak av alderspensjon

(1) Medlem skal gi pensjonsinnretningen melding som angir fra hvilket tidspunkt alderspensjon skal utbetales. Dersom det ikke er sendt melding om uttak av alderspensjon innen fylte 75 år, skal pensjonen uansett utbetales.

(2) Medlem kan i meldingen bestemme at uttaket av alderspensjon bare skal gjelde en del av pensjonsytelsen. Graden av uttak kan likevel ikke være mindre enn det som er nødvendig for at samlet årlig pensjon utgjør om lag 30 prosent av folketrygdens grunnbeløp.

(3) Uttaksgraden kan på ethvert tidspunkt etter uttak fram til fylte 75 år endres til fullt uttak av pensjon. Uttaksgraden kan for øvrig endres ved fylte 67 år og deretter på tidspunkter fastsatt i regelverket. Ved fylte 75 år skal uttaket uansett endres til fullt uttak.

(4) Ved endring av uttaksgraden foretas omberegning av pensjonsytelsen etter reglene i § 4-21.

(5) Medlem som mottar uførepensjon, kan ikke samtidig ta ut alderspensjon i den utstrekning samlet uførepensjon og alderspensjon overstiger en pensjonsgrad på 100 prosent. Bli arbeidstaker ufør etter uttak av alderspensjon, reduseres alderspensjonsutbetalingen slik at pensjonsgraden ikke overskrider 100 prosent.

§ 4-19. Pensjonsopptjening etter pensjonsuttak

(1) Pensjonsopptjening som tilføres pensjonsbeholdningen etter uttak av full pensjon, regnes om til årlig pensjon etter reglene i § 4-17 på grunnlag av forventet gjenstående levetid på omregningstidspunktet og legges til årlig pensjonsytelse.

(2) Omregningen foretas med virkning fra 1. januar året etter at opptjeningen fant sted.

(3) Ved gradert uttak av pensjon skal pensjonsopptjening som tilføres pensjonsbeholdningen etter uttak, omregnes til pensjon når uttaksgraden endres.

§ 4-20. Årlig avkastning. Regulering av pensjoner

(1) Den årlige avkastning som i utbetalingsperioden oppnås ved pensjonsinnretningens forvaltning av midlene i pensjonsbeholdningen til enhver tid, skal benyttes til pensjonsregulering etter reglene i paragrafen her.

(2) Det kan fastsettes i pensjonsplanen at pensjoner under utbetaling skal reguleres årlig i samsvar med alminnelig lønnsvekst og fratrekkes deretter 0,75 prosent, eller i samsvar helt eller delvis med endring av grunnbeløpet i folketrygden. Årlig pensjonsreguleringspremie dekkes av årets avkastning av midlene i pensjonsbeholdningene til de medlemmer som har uttatt pensjon. Årlig avkastning som overstiger årets pensjonsreguleringspremie skal tilføres pensjonsordningens pensjonsreguleringsfond. Dersom årlig reguleringspremier ikke kan dekkes av årets avkastning eller ved overføring av midler i pensjonsreguleringsfondet, skal udekket del av pensjonsreguleringspremien dekkes av foretaket.

(3) Dersom regelverket ikke inneholder bestemmelse som nevnt i annet ledd, skal årlig avkastning av midlene i det enkelte medlems pensjonsbeholdning i utbetalingsperioden utbetales som tillegg til medlemmets pensjonsytelse i påfølgende år. Når annet ikke er avtalt mellom medlemmet og pensjonsinnretningen, skal avkastning som vil gi tillegg til pensjonsytelsen på mer enn en regulering av pensjonsytelse i samsvar med alminnelig lønnsvekst, deretter fratrukket 0,75 prosent, tilføres medlemmets pensjonsbeholdning og benyttes til tilsvarende

tillegg til pensjoner som vil bli utbetalt i etterfølgende år.

(4) Ved gradert uttak av pensjon foretas forholdsmessig utbetaling etter tredje ledd.

(5) Bestemmelsene i paragrafen her gjelder ikke når det avtalt at midlene i pensjonsbeholdningen skal forvaltes i utbetalingsperioden i en egen investeringsportefølje med investeringsvalg etter reglene i § 5-5 fjerde ledd fjerde punktum.

§ 4-21. Omregning av pensjonsytelser

(1) Dersom et medlem endrer uttaksgraden, skal pensjonsytelsen beregnes på nytt etter reglene i § 4-17 ut fra medlemmets samlede pensjonsbeholdning på omregningstidspunktet. Har et medlem stoppet uttak av pensjon, beregnes pensjonsytelsen ved senere uttak av pensjon etter reglene i § 4-17 ut fra medlemmets samlede pensjonsbeholdning på det nye uttakstidspunktet.

(2) Settes utbetalingstiden ned etter reglene i § 4-16 annet ledd, beregnes alderspensjonen ut fra pensjonsbeholdningen på forsikringsteknisk grunnlag ut fra beregningsgrunnlaget på uttakstidspunktet.

§ 4-22. Opplysningsplikt om pensjonsytelser

(1) Pensjonsinnretningen skal i løpet av det året en arbeidstaker fyller 61 år gi vedkommende informasjon om beregnet årlig pensjonsytelse ved uttak av pensjon fra hvert av årene fra fylte 62 år til fylte 67 år, henholdsvis med og uten fortsatt pensjonsopptjening. Det skal også gis informasjon om retten til pensjonsopptjening ved arbeid etter fylte 67 år.

(2) Første ledd gjelder tilsvarende når pensjonsinnretningen mottar melding etter § 4-18 om uttak av pensjon før fylte 67 år. Er utbetalingstiden redusert etter § 4-23 annet ledd, skal pensjonsinnretningen gi arbeidstakeren skriftlig informasjon om adgangen til å redusere uttaket fra folketrygden og andre pensjonsleverandører.

(3) Informasjonen etter denne bestemmelsen skal gis skriftlig og på en oversiktlig og lett forståelig måte.

(4) Kongen kan gi nærmere regler om opplysningsplikt for pensjonsinnretninger.

V. Pensjonsordning med tidsavgrenset alderspensjon

§ 4-23. Tidsavgrenset utbetalingsperiode

(1) Det kan fastsettes i pensjonsplanen at alderspensjonen skal opphøre ved fylte 80 år

eller senere, men ikke i noe tilfelle før alderspensjon har vært utbetalt minst i 10 år. Tidsavgrenset alderspensjon kan kreves omdannet til alderspensjon som skal ytes så lenge medlemmet lever.

(2) Ved uttak av pensjon beregnes årlig pensjonsytelse ut fra pensjonsbeholdningen og forventet utbetalingsperiode på uttakstidspunktet etter reglene i § 4-17 annet og tredje ledd. Utbetalingstiden kan settes ned til det antall hele år som er nødvendig for at samlet årlig alderspensjon utgjør om lag 30 prosent av folketrygdens grunnbeløp, jf. § 4-21 annet ledd. For øvrig gjelder reglene i § 4-17 fjerde og femte ledd tilsvarende.

(3) Ved endret uttaksgrad skal pensjonsytelsen beregnes på nytt ut fra medlemmets samlede pensjonsbeholdning og forventet utbetalingsperiode på endringstidspunktet. Tilsvarende gjelder ved omdanning til alderspensjon som skal ytes så lenge medlemmet lever.

VI. Tilskudd fra arbeidstakerne

§ 4-24. Alminnelige regler

(1) Ved avtale mellom foretaket og et flertall av medlemmene i pensjonsordningen på minst to tredeler eller fagforeninger som representerer minst to tredeler av medlemmene, kan det fastsettes at medlemmene selv skal innbetale en årlig innskuddspremie til pensjonsordningen. Avtalen skal inneholde bestemmelser om reservasjonsrett. Skal et medlem ha adgang til å reservere seg mot å delta i tilskuddordningen, skal vilkårene for reservasjonsretten fastsettes i avtalen. Minst to tredeler av arbeidstakerne må bli med i ordningen.

(2) Avtalen skal fastsette årlig innskuddspremie fra medlemmene som en bestemt prosent av det enkelte medlems lønn inntil 12 G, samt angi hvordan innskuddspremier fra medlemmene skal innbetales. Den årlige innskuddspremie i prosent av lønn kan ikke settes høyere enn halvparten av lovens grenser for årlig premie for alderspensjon i §§ 4-10 og 4-13 for lønn inntil 12 G. Samlet årlig innskuddspremie for hvert medlem skal ikke overstige de grenser for årlig premie for alderspensjon som følger av § 4-10 eller 4-13.

(3) Årets innskuddspremie fra et medlem skal tilføres medlemmets pensjonsbeholdning etter hvert som tilskudd blir innbetalt. Det kan avtales at inntil en forholdsmessig del av de premier og kostnader som foretaket skal dekke etter §§ 4-11 eller 4-14 første ledd, skal dekkes

av de medlemmer som omfattes av tilskuddordningen, ved fradrag i årlig avkastning av pensjonsbeholdningen eller om nødvendig ved fradrag i pensjonsbeholdningen eller i årlig pensjonsytelse.

(4) De bestemmelser som etter avtalen skal gjelde for arbeidstakernes tilskuddordning, skal inntas i pensjonsplanen for pensjonsordningen. Arbeidstakere som ansettes etter etablering av tilskuddordningen skal være med i ordningen.

Kapittel 5. Pensjonsordningens midler

I. Alminnelige regler

§ 5-1. Midler knyttet til pensjonsordningen

(1) En pensjonsordnings midler omfatter midler tilsvarende medlemmenes pensjonsbeholdninger til enhver tid, samt i tilfelle midler i pensjonsordningens reguleringsfond og pensjonsreguleringsfond. Midler knyttet til pensjonsbevis omfattes ikke.

(2) Pensjonsinnretning skal garantere at pensjonsordningens midler til enhver tid minst tilsvarende medlemmenes opptjente pensjonsbeholdninger og midler overført til reguleringsfond og pensjonsreguleringsfond, med mindre annet følger av reglene om investeringsvalg etter § 5-5. I forhold til medlemmene av pensjonsordningen gjelder dette selv om pensjonsinnretningen og foretaket har inngått avtale etter § 5-6 om at pensjonsordningens midler skal forvaltes som egen investeringsportefølje med rett til investeringsvalg for foretaket.

(3) Pensjonsordningens midler skal disponeres i samsvar med regler gitt i eller i medhold av loven her.

(4) Pensjonsordningens midler kan overføres til annen pensjonsinnretning ved flytting av pensjonsordningen etter reglene i forsikringsvirksomhetsloven kapittel 11.

§ 5-2. Forholdet til foretaket

(1) Pensjonsordningens midler skal holdes atskilt fra foretakets midler.

(2) Midlene hefter ikke for foretakets forpliktelser. Midlene kan ikke ved pantsettelse eller på annen måte benyttes til å sikre eller å dekke foretakets kreditorer.

II. Kapitalforvaltning

§ 5-3. Forsvarlig kapitalforvaltning

(1) Pensjonsordningens midler skal forvaltes på forsvarlig måte i samsvar med de regler for

kapitalforvaltning som til enhver tid gjelder for pensjonsinnretningen.

§ 5-4. Fordeling av årlig avkastning

(1) Årlig avkastningen ved pensjonsinnretningens forvaltning av pensjonsordningens midler skal fordeles forholdsmessig mellom medlemmenes pensjonsbeholdninger, og i tilfelle reguleringsfond og pensjonsreguleringsfond med mindre annet følger av § 4-7 første ledd.

(2) Paragrafen her gjelder ikke for så vidt annet følger av reglene i § 5-5.

§ 5-5. Individuell investeringsportefølje

(1) Det kan fastsettes i regelverket at pensjonsinnretningen skal opprette egen pensjonskonto for hvert medlem, og at hver pensjonskonto skal tilordnes en egen investeringsportefølje som tilsvarende pensjonsbeholdningen til det enkelte medlem. Foretaket og pensjonsinnretningen skal inngå avtale om hvordan investeringsporteføljen skal sammensettes og den adgang medlemmene skal ha til å endre sammensetningen. Før foretaket gjør dette, skal styringsgruppen gis anledning til å uttale seg.

(2) Avkastningen på investeringsporteføljen skal hvert år tilføres pensjonskontoen. Kontohaveren bærer risikoen for at verdien av investeringsporteføljen blir redusert, når annet ikke er fastsatt i regelverket eller ved avtale med pensjonsinnretningen.

(3) Kostnadene ved administrasjon og forvaltning av pensjonsordningen dekkes av foretaket etter § 4-14 første ledd. Særskilte kostnader ved endring av investeringsporteføljen og i tilfelle særskilt avkastningsgaranti etter § 5-8 femte ledd skal dekkes av det enkelte medlem og kan belastes dets pensjonskonto.

(4) Ved uttak av pensjon beregnes medlemmets årlig pensjon på grunnlag av verdien på uttakstidspunktet av medlemmets pensjonsbeholdning. Reglene i §§ 4-15 til 4-19, 4-20 første, tredje og fjerde ledd, 4-21 og 4-22 gjelder tilsvarende. Kostnader og risikopremier i utbetalingsperioden dekkes etter reglene § 4-14 annet ledd. Kontohaveren kan likevel kreve at pensjonsbeholdningen fortsatt skal forvaltes som egen investeringsportefølje etter reglene i første til annet ledd i paragrafen her, og i så fall beregnes årlig pensjonsytelse ut fra investeringsporteføljens verdi og forventet gjenstående levetid ved hver utbetaling.

(5) Midler knyttet til egen pensjonskonto kan bare flyttes til en annen pensjonsinnretning

ved flytting av pensjonsordningen etter reglene i § 5-1 fjerde ledd.

§ 5-6. Investeringsvalg for foretaket

(1) Ved pensjonsordning opprettet etter standardmodellen kan pensjonsinnretningen og foretaket avtale at pensjonsordningens midler skal forvaltes som egen investeringsportefølje med rett til investeringsvalg for foretaket. Avtalen medfører ingen begrensninger i foretakets forpliktelser overfor medlemmene i pensjonsordningen i henhold til regelverket eller loven her.

(2) Det skal fastsettes i avtalen hvordan investeringsporteføljen skal være sammensatt, og hvilken adgang foretaket skal ha til å endre sammensetningen.

(3) Avkastning og tap ved forvaltningen av investeringsporteføljen skal tilordnes foretaket med mindre annet følger av pensjonsinnretningens avkastningsgaranti etter § 5-8.

(4) Årets avkastningsresultat benyttes til oppregulering av pensjonsbeholdningene og i tilfelle overføring til reguleringsfondet etter reglene i § 4-7 første ledd, og til oppregulering av pensjoner under utbetaling og i tilfelle overføring til pensjonsreguleringsfondet etter reglene § 4-20.

(5) Er avkastningsresultatet negativt eller ikke tilstrekkelig til å dekke årets regulering av pensjonsbeholdninger og pensjoner etter § 4-8 tredje ledd eller § 4-20 annet ledd, skal de midler som trengs for å sikre arbeidstakernes pensjonsrettigheter overføres fra premiefondet eller foretaket. Avtalen skal inneholde regler om foretakets plikt til å dekke negativt avkastningsresultat i et år som ikke dekkes ved overføring av premiefondet.

§ 5-7. Sammensetning og registrering av investeringsportefølje

(1) En investeringsportefølje sammensettes i samsvar med retningslinjer for kapitalforvaltningen i pensjonsinnretninger og kan bestå av

- a. andeler i verdipapirfond,
- b. andeler i en særskilt investeringsportefølje, og
- c. kontanter og tilsvarende likvider.

(2) Eiendeler tilordnet den enkelte investeringsportefølje skal registreres slik at det til enhver tid er klart hvilke eiendeler som inngår i porteføljen.

(3) Ved endring av en investeringsporteføljes sammensetning skal markedsverdien av eiendelene legges til grunn ved avregningen.

§ 5-8. Avkastningsgarantier

(1) Pensjonsinnretningen kan ved avtale påta seg garantiansvar for størrelsen av den avkastning som vil bli oppnådd ved forvaltningen av pensjonsordningens midler.

(2) Avtalen skal angi den årlige avkastningsprosent som gjelder for garantien. Det kan ikke avtales høyere avkastningsprosent enn 3 prosent eller en høyere eller lavere prosentgrense fastsatt av Finanstilsynet for avkastningsgarantier.

(3) Det skal også fremgå av avtalen om avkastningsgarantien skal gjelde for avkastningen i det enkelte år eller for gjennomsnittlig avkastning i løpet av et fastsatt antall av år. En avkastningsgaranti kan ikke ha en lengre løpetid enn 5 år.

(4) Avkastningsgaranti kan også inngå i eller knyttes til avtale om forvaltning av midler som en egen investeringsportefølje etter reglene i § 5-5 eller § 5-6. Slik avkastningsgaranti kan også knyttes til en negativ presentsats.

(5) Pensjonsinnretningen skal kreve særskilt årlig godtgjørelse for dekning av garantirisikoen i henhold til den pristariff som gjelder på avtale-tidspunktet.

§ 5-9. Kontoinformasjon

(1) Pensjonsinnretningen skal hvert år gi de enkelte medlemmer opplysning om pensjonsbeholdningen som minst angir:

- pensjonsbeholdningen ved årets utgang, samt midler tilført pensjonsbeholdningen som premie, dødelighetsarv og avkastning i løpet av året,
- årets regulering av pensjonsbeholdning eller pensjonsytelser i samsvar med lønnsvekst og i tilfelle lønnsendring, herunder reguleringspremie som er dekket av avkastning av pensjonsbeholdningen,
- pensjonsytelse utbetalt i løpet av året,
- risikopremier og andre kostnader belastet pensjonsbeholdningen, avkastningen eller pensjonsytelsen,
- ved forvaltning av pensjonsordningens midler eller pensjonsbeholdningen i egen investeringsportefølje, tap som er belastet investeringsporteføljen.

(2) Kongen kan fastsette nærmere regler om hvilken informasjon som skal gis fra pensjonsinnretningen, herunder regler kontoutskrift.

III. Premiefond

§ 5-10. Premiefond for pensjonsordningen

(1) Foretaket skal ha et premiefond for pensjonsordningen. Bestemmelsene i §§ 5-1 annet og tredje ledd og 5-2 gjelder tilsvarende for premiefond.

(2) Midler i premiefondet skal forvaltes av pensjonsinnretningen i samsvar med de regler for kapitalforvaltningen som til enhver tid gjelder for pensjonsinnretningen, med mindre annet følger av § 5-14. Avkastningen på midler knyttet til premiefond skal årlig tilføres premiefondet.

(3) Premiefondet kan flyttes til annen pensjonsinnretning eller institusjon etter reglene i forsikringsvirksomhetsloven kapittel 11.

(4) Midler i premiefond opprettet av samme foretak skal anses som ett fond knyttet til foretakets pensjonsordninger.

§ 5-11. Premiefondets midler

(1) Premiefondet skal tilføres

- alle tilskudd til premiefondet som omfattes av skatteloven § 6-46 første ledd bokstav c,
- avkastningen av midlene i premiefondet etter § 5-10 annet ledd eller § 5-14 annet ledd,
- avkastning som tilordnes premiefondet etter §§ 4-10 tredje ledd eller 4-13 tredje ledd,
- for meget betalt innskuddspremie for medlemmer som slutter i foretaket i løpet av året,
- pensjonsbeholdning for medlem som ved fratredelse i foretaket har kortere tjenestetid enn 12 måneder, jf. § 6-1 annet ledd annet punktum.

§ 5-12. Bruk av premiefondet

(1) Premiefondet kan bare brukes til dekning av:

- årets premier med kostnader og risikopremier som skal dekkes av foretaket etter reglene i kapittel 4,
- kostnad i henhold til § 2-9 fjerde ledd,

(2) Foretaket kan ikke bruke midler i premiefondet til formål som nevnt i første ledd bokstav b), med mindre premiefondet fortsatt vil være tilstrekkelig til å sikre at årets og neste års premier mv. etter bokstav a) blir betalt.

§ 5-13. Overføring til foretaket

(1) Er premiefondet ved årets utgang større enn seks ganger gjennomsnittet av årets og de to foregående års premier med kostnader og risikopremier for den eller de pensjonsordninger foretaket har, skal foretaket sørge for at det overskytende beløp tilbakeføres til foretaket.

(2) Foretaket kan bestemme at midler i premiefondet som overstiger halvparten av grensen etter første ledd, skal overføres til foretaket. Før beslutning om overføring treffes av foretaket, skal spørsmålet forelegges styringsgruppen for pensjonsordningen eller styret i pensjonskassen til uttalelse.

5-14. Premiefond med investeringsportefølje

(1) Foretaket og pensjonsinnretningen kan avtale at midler i premiefondet skal forvaltes som en egen investeringsportefølje. Foretaket skal ha adgang til å endre investeringsporteføljen.

(2) Avkastningen på investeringsporteføljen skal hvert år tilføres premiefondet. Foretaket bærer risikoen for at verdien av investeringsporteføljen blir redusert, når annet ikke er avtalt med institusjonen.

(3) Bestemmelsene i §§ 5-7 og 5-8 gjelder tilsvarende.

Kapittel 6. Opphør av medlemskap. Pensjonsbevis

I. Alminnelige regler

§ 6-1. Opphør av medlemskap

(1) Et medlem som slutter i foretaket uten samtidig å ta ut alderspensjon fra ordningen, opphører ved fratredelsen å være medlem av pensjonsordningen.

(2) Medlemmet beholder sin rett til opptjent pensjonsbeholdning ved fratredelsen. Er medlemmets tjenestetid ved fratredelsen kortere enn 12 måneder, skal likevel pensjonsbeholdningen tilføres premiefondet.

(3) Pensjonsbeholdningen kan ikke utbetales til medlemmet.

§ 6-2. Rett til pensjonsbevis

(1) Pensjonsinnretningen skal sørge for at det utstedes pensjonsbevis som sikrer medlemmet rett til pensjonsbeholdningen etter § 6-1 annet ledd. Er pensjonsbeholdningen forvaltet i særskilt investeringsportefølje etter reglene § 5-5, skal pensjonsbeholdningen bestemmes ut fra verdien av investeringsporteføljen på fratredelsestidspunktet.

(2) Har medlemmet fratrudd sin stilling i foretak med pensjonsordning etter standardmodellen, skal pensjonsbeholdningen tilføres en forholdsmessig del av pensjonsordningens reguleringsfond, jf. § 4-7 tredje ledd. I så fall skal det også knyttes administrasjonsreserve til pensjonsbeviset.

(3) Er pensjonsbeholdningen mindre enn halvparten av folketrygdens grunnbeløp og har medlemmet pensjonsbevis fra tidligere arbeidsforhold, har medlemmet likevel bare rett til å få pensjonsbeholdningen overført til dette. Medlemmet kan i stedet kreve overføring til individuell pensjonsavtale etter lov 27. juni 2008 nr. 62 om individuell pensjonsordning.

(4) Pensjonsbeviset skal utstedes av livsforsikringsselskapet som har tegnet forsikringen. Er pensjonsordningen i en pensjonskasse, utstedes pensjonsbevis etter reglene i § 6-3. Pensjonsbevis kan utstedes elektronisk dersom arbeidstakeren uttrykkelig godtar dette.

(5) Det kan inngås avtale om at midler som knyttes til pensjonsbeviset, skal forvaltes som egen investeringsportefølje etter reglene i § 6-10.

§ 6-3. Særregler for pensjonskasser

(1) En pensjonskasse kan inngå avtale med et livsforsikringsselskap som nevnt i § 1-1 annet ledd om at selskapet skal utstede pensjonsbevis til medlemmer som slutter i foretaket. Pensjonskassen skal inngå slik avtale dersom pensjonskassen etter sin tillatelse ikke har adgang til å utstede pensjonsbevis.

(3) Når pensjonsbevis ikke skal utstedes av et livsforsikringsselskap, utstedes pensjonsbeviset av pensjonskassen. Bestemmelsene i § 6-2 første og annet ledd gjelder tilsvarende.

§ 6-4. Forsikringsforholdet etter pensjonsbevis. Kontoinformasjon

(1) Pensjonsbeviset utgjør et eget rettsforhold mellom den som har mottatt pensjonsbeviset og pensjonsinnretningen som har utstedt det. Midlene knyttet til et pensjonsbevis kan overføres til annen pensjonsinnretning som nevnt i § 1-1 annet ledd, etter reglene i forsikringsloven kapittel 11.

(2) Fortsettelsesforsikring som nevnt i forsikringsavtaleloven § 19-7 skal tegnes på samme vilkår som pensjonsbeviset. Årlig premie kan likevel ikke overstige det beløp, justert etter alminnelig lønnsvekst, som ble innbetalt til pensjonsbeholdningen siste år arbeidstakeren var medlem av pensjonsordningen.

(3) Pensjonsinnretningen skal hvert år gi innehavere av pensjonsbevis opplysning om pensjonsbeholdningen som minst angir:

a. pensjonsbeholdningen ved årets utgang, samt midler tilført pensjonsbeholdningen i løpet av året som avkastning, dødelighetsarv og premie etter annet ledd,

- b. pensjonsytelse utbetalt i løpet av året,
- c. risikopremier og andre kostnader belastet pensjonsbeholdningen eller pensjonsytelsen,
- d. ved forvaltning av pensjonsbeholdningen i egen investeringsportefølje, tap som er belastet investeringsporteføljen.

(4) Kongen kan fastsette nærmere regler om hvilken informasjon som skal gis fra pensjonsinnretningen etter tredje ledd, herunder regler om kontoutskrift.

§ 6-5. *Sammenslåing av pensjonsbevis*

(1) Arbeidstaker som har flere pensjonsbevis kan kreve at midlene knyttet til pensjonsbevisene blir slått sammen, og at nytt pensjonsbevis blir utstedt på grunnlag av samlet pensjonsbeholdning. Det nye pensjonsbeviset utstedes av den pensjonsinnretning som har utstedt pensjonsbevisene, eller som de øvrige pensjonsbevisene er flyttet til etter § 6-4 første ledd.

(2) Ved sammenslåing av pensjonsbevis som gir ulike rettigheter, skal det foretas omregning ut fra pensjonsbeholdningene. For pensjonsbevis som gir rett til utbetaling av pensjon når krav om sammenslåing fremsettes, foretas omregning som nevnt i § 4-19 første ledd. Samlet forsikringsteknisk kontantverdi skal være den samme før og etter omregningen.

(3) Kongen kan fastsette nærmere regler om sammenslåing av pensjonsbevis.

§ 6-6. *Utenlandske statsborgere*

(1) Utenlandske statsborgere som har hatt bopel her i riket i mindre enn tre år, og som slutter i foretaket med rett til opptjent pensjon og som deretter bosetter seg i utlandet, kan bruke midlene knyttet til pensjonsbeviset til å sikre pensjonsrettigheter i utenlandsk pensjonsinnretning.

§ 6-7. *Registrering av pensjonsbevis*

(1) Pensjonsbevis utstedt i henhold til reglene i loven her skal registreres i Fripoliseregisteret.

(2) Kongen gir nærmere regler om opprettelsen av Fripoliseregisteret og om føringen av registeret, samt om adgangen til å innhente opplysninger fra registerføreren. Kongen kan også gi regler om foretakenes, pensjonsinnretningenes og de forsikredes plikt til å gi opplysninger til Fripoliseregisteret.

II. Forvaltning av pensjonsbevis

§ 6-8. *Forvaltning av pensjonsbeholdningen mv.*

(1) Pensjonsbeholdning knyttet til pensjonsbevis forvaltes av pensjonsinnretningen etter ellers gjeldende regler.

(2) Pensjonsinnretning skal garantere at midlene knyttet til pensjonsbeviset til enhver tid minst tilsvarer pensjonsbeholdningen. Reglene i § 5-8 om særskilt avkastningsgaranti gjelder tilsvarende.

(3) Pensjonsbeviset skal hvert år tilføres en forholdsmessig del av de midler som frigjøres i pensjonsinnretningen ved bortfall av pensjonsforpliktelser overfor medlemmer som før uttak av pensjon er død i løpet av året. Årlig avkastning av midler i pensjonsbeholdningen tilføres pensjonsbeholdningen hvert år etter fradrag for pensjonsinnretningens årlige vederlag for avkastningsrisiko.

(4) Årlige kostnader ved administrasjon av pensjonsbeviset dekkes av administrasjonsavsetning knyttet til pensjonsbeviset. Har pensjonsbeviset ikke administrasjonsavsetning, skal kostnadene dekkes ved fradrag i årlig avkastning av midlene i pensjonsbeholdningen.

(5) Bestemmelsene i paragrafen her gjelder ikke pensjonsbevis med pensjonsbeholdning forvaltet som egen investeringsportefølje etter reglene i § 6-10.

§ 6-9. *Uttak av pensjon*

(1) Reglene om uttak av alderspensjon i §§ 4-15 til 4-18, 4-20 tredje og fjerde ledd, 4-21 og 4-22, samt § 4-14 annet ledd gjelder tilsvarende for pensjonsbevis.

(2) Det kan bare foretas gradert uttak i § 4-18 annet og tredje ledd dersom pensjonsinnretningen samtykker til dette.

§ 6-10. *Pensjonsbevis med investeringsvalg*

(1) Ved utstedelse av pensjonsbevis eller senere kan innehaveren og pensjonsinnretningen avtale at midler tilsvarende pensjonsbeholdningen og i tilfelle administrasjonsreserven knyttet til pensjonsbeviset, skal forvaltes som egen investeringsportefølje tilordnet pensjonsbeviset. Avtalen skal angi hvordan porteføljen skal settes sammen og hvilken adgang innehaveren skal ha til å endre sammensetningen. En slik avtale kan bare omfatte midler tilsvarende pensjonsbeholdningen og administrasjonsreserve knyttet til pensjonsbeviset.

(2) Pensjonsbeviskontoen skal tilføres avkastningen av investeringsporteføljen. Pensjonsbevi-

set skal hvert år tilføres en forholdsmessig del av de midler som frigjøres i pensjonsinnretningen ved bortfall av pensjonsforpliktelser overfor medlemmer som før uttak av pensjon er død i løpet av året. Innehaveren bærer risikoen for at verdien av investeringsporteføljen blir redusert, når annet ikke er fastsatt ved særskilt avkastningsgaranti etter reglene i § 5-8.

(3) Pensjonsinnretningen kan kreve vederlag for administrasjon og forvaltning av pensjonsbeviset, for innehaverens bruk av rett til å endre investeringsporteføljen, samt eventuell avkastningsgaranti knyttet til pensjonsbeviset. Vederlaget kan dekkes ved belastning av pensjonsbeviskontoen. Kongen kan gi nærmere regler i forskrift om vederlag knyttet til pensjonsbeviset og om dekning av vederlag ved belastning av pensjonsbeviskontoen.

(4) Ved uttak av alderspensjon gjelder reglene i §§ 4-15 til 4-18, 4-20 tredje og fjerde ledd, 4-21 og 4-22, samt § 4-14 annet ledd tilsvarende. Årlig alderspensjon beregnes med utgangspunkt i investeringsporteføljens verdi på uttakstidspunktet. Midlene knyttet til pensjonsbeviset skal på uttakstidspunktet overføres til alminnelig forvaltning i kollektivporteføljen, med mindre innehaveren krever at midlene knyttet til pensjonsbeviset fortsatt skal forvaltes som egen investeringsportefølge. Hvis pensjonsbeviset fortsatt skal forvaltes som egen investeringsportefølge, skal årlig alderspensjon beregnes ut fra investeringsporteføljens verdi og forventet gjenstående levetid ved hver utbetaling. Kongen kan i forskrift gi nærmere regler om beregningen og utbetalingen av årlig alderspensjon fra pensjonsbeviset.

(5) Før det inngås avtale om utstedelse av pensjonsbevis tilordnet egen investeringsportefølge, skal pensjonsinnretningen skriftlig opplyse innehaveren om at:

- a. investeringsporteføljen tilordnet pensjonsbeviset vil bli forvaltet for innehaverens regning og risiko,
- b. pensjonsytelsene bestemmes ut fra verdien av porteføljen på tidspunktet for uttak av pensjon,
- c. pensjonsinnretningens ansvar for avkastningsresultatet og verdiutviklingen over tid bortfaller, med mindre annet er avtalt,
- d. pensjonsinnretningen har rett til årlig vederlag som nevnt i tredje ledd.

For hvert forhold det opplyses om etter bokstav a til d skal det samtidig opplyses skriftlig om hvilke vilkår som gjelder for et pensjonsbevis som undergis alminnelig forvaltning.

(6) Pensjonsinnretningen har plikt til å kartlegge innehaverens behov og ønske om risiko og til å opplyse om eventuelle forhold som tilsier at en avtale om forvaltning av pensjonsbeviset i egen investeringsportefølge ikke vil være i innehaverens interesse. Før det inngås avtale om utstedelse av pensjonsbevis tilordnet egen investeringsportefølge, skal pensjonsinnretningen i alle tilfelle gi innehaveren råd om sammensetningen av investeringsporteføljen tilpasset blant annet gjenstående tid til uttak av alderspensjon og størrelsen av midlene knyttet til pensjonsbeviset. Når innehaveren har nådd en alder med få år igjen til uttak av pensjon, skal pensjonsinnretningen gi råd om risikoreduserende tiltak. En skriftlig sammenfatning av de råd som pensjonsinnretningen gir etter leddet her skal sendes innehaveren. Kongen kan i forskrift gi nærmere regler om pliktig informasjon og rådgivning.

(7) § 6-5 om sammenslåing av pensjonsbevis gjelder tilsvarende.

Kapittel 7. Overgangsregler for eksisterende ytelsesbaserte pensjonsordninger mv.

I. Alminnelige regler

§ 7-1. Virkeområde

(1) Bestemmelsene i dette kapittel gjelder for kollektiv pensjonsforsikring i ytelsesbaserte pensjonsordninger etter bestemmelsene i foretakspensjonsloven som er opprettet før tjenestepensjonsloven trådte i kraft, og for medlemmene av slike pensjonsordninger på det tidspunkt tjenestepensjonsloven trådte i kraft.

(2) Bestemmelsene i § 7-10 gjelder fripoliser som sikrer rett til pensjon opptjent i ytelsesbasert pensjonsordning ved tjenestetid før tjenestepensjonsloven trådte i kraft.

(3) Med «ytelsesbasert pensjonsordning» menes i dette kapittel åpen eller lukket ytelsesbasert pensjonsordning.

§ 7-2. Tjenestepensjonsloven

(1) Bestemmelsene i tjenestepensjonsloven om opptjening av alderspensjon gjelder også for kollektiv pensjonsforsikring i åpne og lukkede ytelsesbaserte pensjonsordninger som er opprettet før loven trådte i kraft, for så vidt annet ikke følger av bestemmelsene i §§ 7-3 til 7-13 eller er bestemt av Kongen.

(2) Bestemmelsen i første ledd medfører ingen innskrenkning i de enkelte medlemmers rett til og uttak av den del av årlig alderspensjon som hvert medlem har opptjent etter pensjons-

planen for den ytelsesbaserte pensjonsordningen ut fra lønn og tjenestetid på det tidspunkt tjenestepensjonsloven trådte i kraft.

(3) Opptjente rettigheter knyttet til uførepensjon eller pensjon til etterlatte i ytelsesbasert pensjonsordning videreføres inntil videre som del av pensjonsordningen, med mindre annet er fastsatt i forskrift gitt av Kongen. Regelverkets bestemmelser om opptjening av rett til uførepensjon og pensjon til etterlatte videreføres inntil videre, med mindre annet er bestemt av foretaket eller i forskrift gitt av Kongen.

§ 7-3. Tilpasning av pensjonsordningens pensjonsplan og regelverk

(1) Foretaket og pensjonsinnretningen skal sørge for at det så snart som mulig og senest tre år etter at tjenestepensjonsloven trådte i kraft, blir fastsatt ny pensjonsplan for pensjonsordningen. Pensjonsplanen skal utformes i samsvar med kravene i § 4-2 og omfatte alle medlemmene i pensjonsordningen, likevel slik at det kan fastsettes særlige regler for arbeidstakere som omfattes av § 7-7.

(2) Den nye pensjonsplanen skal gjelde for pensjonsopptjening ved tjenestetid etter at pensjonsplanen er trådt i kraft. For pensjonsopptjening ved tjenestetid før dette tidspunkt, gjelder pensjonsordningens tidligere pensjonsplan og øvrige regelverk. Har foretaket ikke fastsatt ny pensjonsplan med virkning for ny pensjonsopptjening ved tjenestetid fra og med tre år etter at tjenestepensjonsloven trådte i kraft, skal pensjonsordningen avvikles eller omdannes etter reglene i § 7-12.

(3) Fastsetter den tidligere pensjonsplanen at alderspensjonen skal opphøre eller settes ned ved 77 års alder eller senere, og inneholder den nye pensjonsplanen bestemmelser om tidsavgrenset utbetalingsperiode i samsvar med reglene i § 4-23, skal årlig pensjon og premiereserve opptjent ved tjenestetid før tjenestepensjonsloven trådte i kraft, omregnes på forsikringsteknisk grunnlag ut fra lengden av utbetalingsperioden fastsatt i den nye pensjonsplanen.

(4) Foretaket og pensjonsinnretningen skal også sørge for at det øvrige regelverket for pensjonsordningen blir tilpasset de krav som følger av tjenestepensjonsloven og bestemmelsene i dette kapittel innen tre år etter at loven er trådt i kraft.

§ 7-4. Opptjent pensjon

(1) Ved uttak av pensjon skal et medlems årlige alderspensjon tilsvare summen av:

- a. den årlige alderspensjon som medlemmet har opptjent etter reglene i §§ 7-5 til 7-6 eller reglene i § 7-7 ved tjenestetid etter at tjenestepensjonsloven trådte i kraft, og
- b. den del av årlig pensjonsytelse etter pensjonsplanen for den ytelsesbaserte pensjonsordningen som medlemmet har opptjent ut fra lønn og tjenestetid før tjenestepensjonsloven og den nye pensjonsplanen er trådt i kraft, jf. § 7-3 annet ledd.

(2) Før uttak av pensjon har et medlem til enhver tid opptjent pensjon tilsvarende summen av:

- a. medlemmets pensjonsbeholdning opptjent etter reglene i §§ 7-5 til 7-6, eller den rett til pensjon med tilhørende premiereserve og andre midler som medlemmet har opptjent etter reglene i § 7-7, og
- b. den del av årlig pensjonsytelse etter pensjonsplanen for den ytelsesbaserte pensjonsordningen som medlemmet har opptjent ut fra lønn og tjenestetid før tjenestepensjonsloven og den nye pensjonsplanen er trådt i kraft, jf. § 7-3 annet ledd.

II. Pensjonsopptjening etter ny pensjonsplan

§ 7-5. Ny opptjening av alderspensjon

(1) Medlemmene av pensjonsordningen erverver rett til alderspensjon ved årlig pensjonsopptjening og oppbygging av pensjonsbeholdning for det enkelte medlem i henhold til reglene i pensjonsplanen fastsatt etter § 7-3 og reglene i kapittel 4 avsnittene II og III og i tilfelle avsnitt VI. Tilleggspremie etter § 7-6 tilføres medlemmets pensjonsbeholdning.

(2) Ved uttak av pensjon opptjent ved tjenestetid etter at tjenestepensjonsloven og den nye pensjonsplanen er trådt i kraft, beregnes årlig alderspensjon etter reglene i kapittel 4 avsnittene IV eller V.

(3) Bestemmelsene i paragrafen her gjelder ikke ny pensjonsopptjening etter reglene i § 7-7.

§ 7-6. Tilleggspremie for eldre medlemmer

(1) I pensjonsplanen har foretaket adgang til å fastsette at det for arbeidstakere som var medlemmer av pensjonsordningen da tjenestepensjonsloven trådte i kraft, og som er født i 1962 eller tidligere og som ikke har nådd opptjeningsalderen eller ikke har full tjenestetid ved nådd opptjeningsalder, årlig skal innbetales tilleggspremie i prosent av lønn som et tillegg til den årlige premie som ellers skal innbetales av foretaket etter reglene i pensjonsplanen.

(2) Tilleggspremie etter første ledd skal innbetales selv om samlet årlig innskuddspremie for det enkelte av disse medlemmene dermed vil overstige de prosentvise grenser som følger av §§ 4-10 eller 4-13. I det enkelte år kan likevel summen av tilleggspremie og årlig premie etter pensjonsplanen for et medlem ikke overstige den premien som foretaket skulle ha innbetalt for alderspensjon etter den pensjonsplan som gjaldt for pensjonsordningen da tjenestepensjonsloven trådte i kraft.

§ 7-7. Ytelsesbasert pensjonsopptjening for eldre medlemmer

1) Foretaket kan inngå avtale med pensjonsinretningen om at arbeidstakere som var medlemmer av pensjonsordningen da tjenestepensjonsloven trådte i kraft, og som er født i 1962 eller tidligere og som ikke har nådd opptjeningsalderen eller ikke har full tjenestetid ved nådd opptjeningsalder, skal sikres ny pensjonsopptjening i henhold til det tidligere regelverket for pensjonsordningen og bestemmelsene i paragrafen her. I så fall gjelder ikke reglene i §§ 7-5 og 7-6 for disse medlemmene.

(2) Særlige regler for ny pensjonsopptjening:

- a. Som «ny pensjonsopptjening» regnes her retten til årlig alderspensjon beregnet etter medlemmets lønn og samlet tjenestetid på beregningstidspunktet med fradrag for den del av årlig pensjon etter pensjonsplanen for den ytelsesbaserte pensjonsordningen som medlemmet hadde opptjent ut fra lønn og tjenestetid før tjenestepensjonsloven og den nye pensjonsplanen trådte i kraft, jf. § 7-3 annet ledd.
- b. Ved beregning av pensjonsytelser og premier for ny pensjonsopptjening skal folketrygdens ytelser beregnes etter reglene i foretakspensjonsloven § 5-5 og uten levealdersjustering etter folketrygdloven §§ 19-6 og 19-7.
- c. Ved beregningen av et medlems tjenestetid ved ny pensjonsopptjening, medregnes tjenestetid etter uttak av pensjon eller etter nådd opptjeningsalder, likevel slik at det for opptjening etter nådd opptjeningsalder skal sees bort fra endringer i lønn og beregnet folketrygd. Medlem som har oppnådd full samlet tjenestetid, har deretter vanlig pensjonsopptjening etter reglene i pensjonsplanen.
- d. Ved beregningen av årlig premie for ny pensjonsopptjening kan beregningsrenten ikke overstige den til enhver tid gjeldende høyeste lovlige beregningsrente.

- e. Årlig premie for ny opptjening skal beregnes på grunnlag av gjennomsnittlig dødelighet for menn og kvinner etter det dødelighetsgrunnlag som benyttes av pensjonsinretningene til enhver tid. Pensjonsinretningen skal påse at årlig premie også omfatter reguleringspremie til dekning av påkrevd oppregulering av premiereserven for ny pensjonsopptjening som følge av økningen i forventet levetid i løpet av året.
- f. Det kan fastsettes i pensjonsplanen at årlig pensjon ved ny opptjening skal beregnes levealdersjustert etter reglene i § 4-17 annet til femte ledd. I så fall tas dette i betraktning ved beregning av reguleringspremie etter bokstav e.
- g. Oppnådd avkastning av midler tilsvarende premiereserve med tilhørende andel av tilleggsavsetninger til sikring av ny pensjonsopptjening, fratrukket den avkastning som etter beregningsgrunnlaget årlig forutsettes tilført premiereserven, skal i opptjenings- og utbetalingstiden benyttes til å styrke premiereserven for å sikre utbetaling av årlig pensjon opptjent ved ny pensjonsopptjening og for øvrig til regulering av pensjon under utbetaling etter § 4-20.
- h. Ved uttak av pensjon gjelder §§ 7-4 første ledd, 4-15, 4-16 og 4-18, og i tilfelle avtale etter bokstav f om levealdersjustering av årlig pensjon ved ny pensjonsopptjening. Ved uttak av pensjon før medlemmet har fylt 67 år (opptjeningsalderen) omregnes pensjonsytelsen på forsikringsteknisk grunnlag ut fra beregningsgrunnlaget og lengden av utbetalingsperioden på uttakstidspunktet, unntatt for den del av opptjent pensjon som er beregnet levealdersjustert etter reglene i § 4-17 annet til fjerde ledd.

III. Pensjonsopptjening etter tidligere regelverk

§ 7-8. Tidligere pensjonsopptjening

(1) Uttak av pensjon etter §§ 4-15, 4-16 og 4-18 omfatter også den del av årlig pensjonsytelse etter pensjonsplanen for den ytelsesbaserte pensjonsordningen som medlemmet hadde opptjent ut fra lønn og tjenestetid etter tidligere regelverk for pensjonsordningen før tjenestepensjonsloven og den nye pensjonsplanen trådte i kraft, jf. § 7-3 annet ledd. Ved uttak før opptjeningsalderen skal likevel denne delen av opptjent pensjon omregnes på forsikringsteknisk grunnlag ut fra beregningsgrunnlaget for leng-

den av utbetalingsperioden på uttakstidspunktet.

(2) Midler tilsvarende premiereserve til sikring av den rett til pensjon et medlem har opptjent ut fra lønn og tjenestetid etter tidligere regelverk for pensjonsordningen, og en forholdsmessig del av pensjonsordningens tilleggsavsetninger, skal regnes som egen pensjonsbeholdning. § 5-1 annet ledd gjelder tilsvarende. Oppnådd avkastning av midlene skal årlig tilføres denne pensjonsbeholdningen. Det samme gjelder en forholdsmessig andel av de midler som frigjøres i pensjonsinnretningen ved bortfall av forpliktelser overfor medlemmer som dør i løpet av året. Pensjonsinnretningen kan kreve kostnads- og risikopremier.

(3) Kravet til avsetning til premiereserve til sikring av den del av årlig pensjonsytelse etter pensjonsplanen for den ytelsesbaserte pensjonsordningen som medlemmet hadde opptjent ut fra lønn og tjenestetid etter tidligere regelverk for pensjonsordningen, skal til enhver tid minst tilsvare kapitalverdien av framtidige pensjonsforpliktelser beregnet etter beregningsrenten i beregningsgrunnlaget og det dødelighetsgrunnlag som gjelder til enhver tid.

(4) Dersom pensjonsbeholdningen etter annet ledd ikke er tilstrekkelig til å dekke avsetningskravet etter tredje ledd, skal pensjonsinnretningen utarbeide en opptrappingsplan etter regler om tidsrammer og andre forhold fastsatt ved forskrift av departementet. Planen skal godkjennes av departementet.

(5) Oppnådd avkastning i utbetalingstiden som overstiger den avkastning som etter beregningsgrunnlaget årlig forutsettes tilført pensjonsbeholdningen, tilføres pensjonsbeholdningen og benyttes til å styrke avsetningene til sikring av utbetaling av årlig pensjon og for øvrig til regulering av årlig pensjon etter reglene i § 4-20.

(6) Et medlem kan innen tre år etter at loven trådte i kraft, kreve at premiereserven og en forholdsmessig andel av pensjonsordningens tilleggsavsetninger knyttet til medlemmets rett til pensjon opptjent ut fra lønn og tjenestetid før tjenstepensjonsloven og ny pensjonsplan trådte i kraft, i stedet skal utskilles av pensjonsordningens midler og forvaltes i henhold til pensjonsbevis utstedt etter reglene i kapittel 6.

§ 7-9. Pensjonsbevis til fratrådte arbeidstakere

(1) Pensjonsinnretningen skal utstede pensjonsbevis i henhold til reglene i kapittel 6 for opptjent pensjon etter § 7-4 annet ledd til arbeidstakere som etter at loven trådte i kraft,

fratrer sin stilling i foretaket og opphører å være medlem av pensjonsordningen.

(2) Pensjonsbeholdningen etter § 7-8 annet ledd på det tidspunkt arbeidstakeren fratrer, skal også knyttes til pensjonsbeviset. For øvrig gjelder § 7-8 tredje til femte ledd tilsvarende.

(3) Opptjente rettigheter knyttet til uførepensjon og pensjon til etterlatte videreføres inntil videre, og skal omfattes av pensjonsbeviset.

§ 7-10. Fripoliser utstedt før tjenstepensjonsloven trådte i kraft

(1) Pensjonsinnretning som har utstedt fripolise for rett til pensjon opptjent i pensjonsordningen etter tidligere regelverk for pensjonsordningen, skal overføre midlene knyttet til fripolisen til en pensjonsbeholdning for rettighetshaveren og utstede pensjonsbevis som nevnt i § 6-2 første ledd. Reglene i §§ 6-4 første, tredje og fjerde ledd, 6-5 og 6-7 gjelder tilsvarende for pensjonsbeviset. Opptjente rettigheter knyttet til uførepensjon og pensjon til etterlatte videreføres inntil videre, og skal omfattes av pensjonsbeviset.

(2) For pensjonsbevis etter § 6-2 første ledd, får bestemmelsen i § 6-8 om forvaltningen av pensjonsbeholdningen tilsvarende anvendelse. Kravet til avsetning til premiereserve beregnes etter reglene i § 7-8 tredje ledd. Dersom pensjonsbeholdningen ikke er tilstrekkelig til å dekke avsetningskravet, gjelder reglene i § 7-8 fjerde og femte ledd tilsvarende.

(3) Ved uttak av alderspensjon etter §§ 4-15, 4-16 og 4-18 skal årlig pensjon minst tilsvare den årlige pensjon som fripolisen ga rett til etter tidligere regelverk for pensjonsordningen. Det kan bare foretas gradert uttak av pensjon dersom pensjonsinnretningen samtykker til dette. Ved uttak av pensjon før medlemmet har nådd opptjeningsalderen, omregnes pensjonsytelsen på forsikringsteknisk grunnlag ut fra beregningsgrunnlaget på uttakstidspunktet og lengden av utbetalingsperioden.

(4) Oppnådd avkastning som overstiger den avkastning som etter beregningsgrunnlaget årlig forutsettes tilført pensjonsbeholdningen, tilføres pensjonsbeholdningen og benyttes til å styrke avsetningene til sikring av utbetaling av årlig pensjon og for øvrig til regulering av årlig pensjon etter reglene i § 4-20.

(5) Ved utstedelse av pensjonsbevis etter første ledd eller senere kan innehaveren og pensjonsinnretningen avtale at midlene i pensjonsbeholdningen knyttet til pensjonsbeviset i stedet skal forvaltes som egen investeringsportefølje etter følgende regler:

- a. Bestemmelsene i § 6-10 første til tredje og femte til syvende ledd gjelder tilsvarende.
- b. Før avtalen inngås, skal pensjonsinnretningen i tillegg til opplysninger som nevnt i § 6-10 femte ledd, skriftlig underrette innehaveren om:
 1. At avtalen innebærer at pensjonsinnretningens garanti av den årlige pensjonsytelse som pensjonsbeviset gir rett til, bortfaller.
 2. I hvilken utstrekning pensjonsbeholdningen på avtaletidspunktet motsvarer kapitalverdien av framtidige pensjonsforpliktelser beregnet etter annet ledd i paragrafen her.
 3. Hvilken gjennomsnittlig årlig avkastning av pensjonsbeholdningen som trengs fram til opptjeningsalderen (67 år), for at årlig pensjon skal tilsvare den pensjonsytelse som pensjonsbeviset gir rett til.
- c. Årlig alderspensjon beregnes med utgangspunkt i investeringsporteføljens verdi på uttakstidspunktet. Midlene knyttet til pensjonsbeviset skal på uttakstidspunktet overføres til alminnelig forvaltning i kollektivporteføljen, med mindre innehaveren krever at midlene knyttet til pensjonsbeviset fortsatt skal forvaltes som egen investeringsportefølje. Hvis pensjonsbeviset fortsatt skal forvaltes som egen investeringsportefølje, skal årlig alderspensjon beregnes ut fra investeringsporteføljens verdi og forventet gjenstående levetid ved hver utbetaling. Kongen kan i forskrift gi nærmere regler om beregningen og utbetalingen av årlig alderspensjon fra pensjonsbeviset.
- d. Ved uttak av pensjon gjelder §§ 4-15, 4-16 og 4-18. Det kan bare foretas gradert uttak av pensjon dersom pensjonsinnretningen samtykker til dette. For øvrig gjelder §§ 4-20 tredje og fjerde ledd, 4-21 og 4-22.

§ 7-11. *Pensjonister*

(1) Pensjonsinnretningen er fortsatt ansvarlig for utbetaling av den årlige pensjonsytelse til medlemmer som da tjenestepensjonsloven trådte i kraft, fikk utbetalt alderspensjon. Bestemmelsene i § 4-18 annet til fjerde ledd gjelder tilsvarende. For pensjonsopptjening etter at loven er trådt i kraft, gjelder reglene i §§ 3-9 annet ledd og 4-19.

(2) Premiereserve knyttet til et medlems rett til alderspensjon under utbetaling på det tidspunkt tjenestepensjonsloven trådte i kraft, og en forholdsmessig andel av pensjonsordningens tilleggsavsetninger på dette tidspunkt, skal overføres til pensjonsbeholdning for medlemmet. § 5-1

annet ledd gjelder tilsvarende. Oppnådd avkastning skal årlig tilføres pensjonsbeholdningen etter fradrag av kostnader etter § 4-11 annet ledd bokstav b.

(3) Kravet til avsetning til premiereserve beregnes etter reglene i § 7-8 tredje ledd. Dersom pensjonsbeholdningen ikke er tilstrekkelig til å dekke avsetningskravet, gjelder reglene i § 7-8 fjerde og femte ledd tilsvarende.

(4) Oppnådd avkastning som overstiger den avkastning som etter beregningsgrunnlaget årlig forutsettes tilført pensjonsbeholdning, benyttes til å styrke avsetningene for å sikre utbetaling av årlig pensjon og for øvrig til regulering av årlig pensjon etter reglene i § 4-20.

§ 7-12. *Avvikling av ytelsesbasert pensjonsordning mv.*

(1) Bestemmelsene i §§ 7-2 til 7-11 er ikke til hinder for at et foretak innen tre år etter at tjenestepensjonsloven trådte i kraft, vedtar å avvikle en ytelsesbasert pensjonsordning opprettet før loven trådte i kraft, og å omdanne pensjonsordningen til innskuddspensjonsordning etter reglene i foretakspensjonsloven § 15-6 første ledd. De midler som er knyttet til pensjonsordningen ved avviklingen, fordeles i så fall mellom medlemmene på opphørstidspunktet etter reglene i foretakspensjonsloven § 15-3 annet ledd og tredje ledd første punktum. Premiefondet kan likevel unntas fra fordelingen og overføres til innskuddsfond for innskuddspensjonsordningen.

(2) Den andel av midlene som tilordnes det enkelte medlem, skal overføres til pensjonsbeholdning for medlemmet og sikres ved pensjonsbevis av pensjonsinnretningene etter reglene i lovens kapittel 6. Det skal knyttes administrasjonsreserve til pensjonsbeviset, jf. foretakspensjonsloven § 15-6 femte ledd. Bestemmelsene i §§ 7-9, 7-10 og 7-11 gjelder tilsvarende.

(3) Foretaket kan likevel velge å videreføre pensjonsordningen etter reglene i § 7-7 for arbeidstakere som var medlemmer da tjenestepensjonsloven trådte i kraft og som er født i 1962 eller tidligere og som ikke har nådd opptjeningsalderen eller ikke har full tjenestetid ved nådd opptjeningsalder.

(4) Bestemmelsene i første til tredje ledd gjelder tilsvarende ved avvikling av ytelsesbasert pensjonsordning etter foretakspensjonsloven opprettet før tjenestepensjonsloven trådte i kraft, når sammenslåing eller deling av foretak som nevnt i foretakspensjonsloven kapitlene 13 og 14, jf. § 15-2, fører til at arbeidstakere som er

medlem av slik pensjonsordning på opphørstidspunktet, blir overført til foretak med innskuddspensjonsordning. For arbeidstakere som må fratrukke sin stilling som følge av sammenslåingen eller delingen, gjelder reglene i §§ 7-9 og 7-10 tilsvarende.

IV. Andre bestemmelser

§ 7-13. Forskrifter

(1) Kongen kan fastsette nærmere regler til utfylling, gjennomføring og avgrensning av bestemmelsene i dette kapittel.

(2) Første ledd gjelder også nærmere regler om videreføring av opptjente rettigheter knyttet til uførepensjon og pensjon til etterlatte og om fortsatt opptjening av slike pensjonsrettigheter, herunder om tilpasning av pensjonsrettighetene til endringer i og gjennomføring av folketrygdlovgivningen.

Kapittel 8. Uføreytelser

(utsatt)

Kapittel 9. Ytelser til etterlatte

(utsatt)

Kapittel 10. Konsernforhold

§ 10-1. Felles pensjonsordning for konsernforetak

(1) Flere foretak i samme konsern kan opprette felles pensjonsordning dersom de til sammen fyller minstekravene i § 2-2. Et foretak i konsernet kan også slutte seg til pensjonsordning som er opprettet av ett eller flere andre konsernforetak.

(2) Den felles pensjonsordning kan omfatte konsernforetak med pensjonsplaner utformet etter så vel standardmodellen som grunnmodellen, jf. § 4-2 annet ledd.

(3) Finanstilsynet kan samtykke i at andre foretak som har tilsvarende nær tilknytning til hverandre, har felles pensjonsordning.

§ 10-2. Gruppeinndeling

(1) Arbeidstakerne i hvert av foretakene skal utgjøre en egen gruppe innenfor pensjonsordningen. Finanstilsynet avgjør i tvilstilfelle hvilken gruppe en arbeidstaker skal tilhøre.

(2) Bestemmelsene i kapitlene 3 til 7 gjelder i forhold til medlemmene av hver gruppe. Det

kan fastsettes særskilt pensjonsplan for hver gruppe, utformet enten etter standardmodellen eller grunnmodellen, jf. § 4-2.

(3) Bestemmelsene i første og annet ledd er ikke til hinder for at:

- a. det fastsettes felles pensjonsplan og benyttes samme beregningsgrunnlag for alle medlemmene i den felles pensjonsordning dersom den felles pensjonsplan er utformet enten etter standardmodellen eller etter grunnmodellen,
- b. det fastsettes at tjenestetiden for medlemmene av den felles pensjonsordning skal beregnes som samlet tjenestetid ved sammenhengende ansettelse i foretak som inngår eller har inngått i konsernet.

§ 10-3. Premie, avkastning mv.

(1) Årlige innskuddspremier og andre premier og tilskudd til pensjonsordningen skal fordeles mellom foretakene på grunnlag av de beløp som trengs for å sikre pensjonsopptjening og opptjent pensjon for de medlemmer som inngår i hver gruppe.

(2) Ingen av foretakene kan belastes med en større andel av premien enn fastsatt i første ledd.

(3) Avkastning og midler som frigjøres i pensjonsinnretningen ved bortfall av forpliktelser på grunn av død, samt inntekter og kostnader knyttet til pensjonsordningen, skal fordeles mellom gruppene etter gjeldende regler.

§ 10-4. Fellesfond

(1) Pensjonsordningen kan ha et felles premiefond. Har pensjonsordningen felles pensjonsplan utformet etter standardmodellen, jf. § 10-2 tredje ledd, kan pensjonsordningen også ha felles reguleringsfond og pensjonsreguleringsfond, jf. §§ 4-7 annet ledd og 4-20 annet ledd.

(2) Ved disponeringen av midler i et fellesfond gjelder reglene i § 10-3 tilsvarende. Det skal føres regnskap for fellesfond som sikrer at bestemmelsene i § 10-3 blir overholdt.

§ 10-5. Opphør av konsernforholdet

(1) Selges et konsernforetak eller opphører konsernforholdet på annen måte, skal foretaket og dets gruppe av medlemmer skilles ut fra den felles pensjonsordning. Tilsvarende gjelder dersom tilknytningsforhold som nevnt i § 10-1 annet ledd opphører.

§ 10-6. Tilordning av midler til det utskilte foretaket

(1) Ved utskillelsen skal den del av den felles pensjonsordnings midler som knytter seg til medlemmene i foretakets gruppe, tilordnes foretakets gruppe og disponeres etter reglene i § 10-7. Er foretaket solgt eller konsernforholdet opphørt på annen måte, kan premiefondet unntas fra fordeling dersom foretakets gruppe av arbeidstakere med medlemskap utgjør mindre enn en tredel av de arbeidstakere som er medlemmer i den felles pensjonsordningen.

(2) Skal foretaket utskilles fra felles pensjonsordning i pensjonskasse, skal foretakets gruppe også tilordnes:

- a. En del av risikoutjevningfondet beregnet etter forholdet mellom midlene knyttet til opptjent pensjon for medlemmene i foretakets gruppe og midlene knyttet til opptjent pensjon for de øvrige medlemmene i pensjonsordningen.
- b. Egenkapital som det utskilte foretaket har tilført pensjonskassen, samt en forholdsmessig del av den egenkapital i pensjonskassen som ikke er innskutt egenkapital, beregnet etter samme forholdstall som i bokstav a, med mindre foretaket er solgt eller konsernforholdet opphørt på annen måte, og foretakets gruppe av arbeidstakere med medlemskap utgjør mindre enn en tredel av de arbeidstakere som er medlemmer i pensjonsordningen.

§ 10-7. Anvendelsen av midler tilordnet det utskilte foretakets gruppe

(1) De midler som er tilordnet det utskilte foretakets gruppe etter reglene i § 10-6, skal anvendes for å sikre medlemmene av foretakets gruppe tilsvarende rett til pensjon etter reglene i paragrafen her.

(2) Skal medlemmene av foretakets gruppe sikres rett til pensjon i ny pensjonsordning i annen pensjonsinnretning, skal de tilordnede midlene overføres til pensjonsinnretningen. Er den nye pensjonsordningen opprettet i livsforsikringsselskap og er foretakets gruppe tilordnet midler etter § 10-6 annet ledd som ikke trengs for å sikre medlemmenes rett til opptjent pensjon, skal resten av midlene fordeles slik:

- a. Tilordnet del av risikoutjevningfondet overføres til premiefond.
- b. Tilordnet egenkapital tilbakeføres til foretaket.

(3) Skal pensjonsordningen for medlemmene i foretakets gruppe opphøre, skal medlemmene sikres rett til pensjon etter reglene i § 13-3. Er foretaket tilordnet midler etter § 10-6 annet ledd, gjelder annet ledd annet punktum tilsvarende.

Kapittel 11. Sammenslåing av foretak mv.**§ 11-1. Virkeområde**

(1) Bestemmelsene i kapitlet her gjelder ved sammenslåing av foretak når minst ett av foretakene har pensjonsordning etter loven her på tidspunktet for sammenslåingen.

(2) Sammenslåing av foretak foreligger når et nystiftet foretak overtar virksomheten i de foretak som deltar i sammenslåingen, eller et foretak som deltar i sammenslåingen, overtar virksomheten i de øvrige foretakene.

(3) Dersom et foretak overtar virksomheten i et annet foretak fordi dette skal avvikles, gjelder reglene i § 11-5.

§ 11-2. Fastsettelse av pensjonsplan og regelverk

(1) Skal det overtakende foretaket etter sammenslåing ha egen pensjonsordning etter loven her, skal det fastsettes pensjonsplan og regelverk for pensjonsordningen som omfatter alle arbeidstakere i foretaket.

(2) Gir den nye pensjonsplanen lavere pensjonsopptjening enn pensjonsplanen for pensjonsordningen for et foretak som deltar i sammenslåingen, kan likevel den tidligere pensjonsplanen videreføres dersom samtlige pensjonsplaner for foretak som deltar i sammenslåingen, blir videreført. En pensjonsplan som videreføres, skal gjelde for medlemmene av den tidligere ordningen på tidspunktet for sammenslåingen.

(3) En pensjonsplan kan ikke uten samtykke av Finanstilsynet videreføres etter annet ledd dersom planen er fastsatt eller vesentlig endret mindre enn tre år før tidspunktet for sammenslåingen.

(4) Et foretak som omfattes av sammenslåingen, og som har pensjonsordning etter innskuddspensjonsloven opprettet med investeringsvalg for pensjonskapitalen, skal avvikle pensjonsordningen ved sammenslåingen. Annen innskuddspensjonsordning skal omdannes til pensjonsordning etter loven her. Ved omdanningen gjelder reglene i innskuddspensjonsloven § 14-1 første, annet og fjerde ledd tilsvarende så langt de passer.

§ 11-3. *Overtagelse av pensjonsforpliktelser*

(1) Pensjonsordningen i det overtakende foretak skal overta forpliktelsene i henhold til tidligere pensjonsordninger i de foretak som slås sammen, herunder rett til pensjon opptjent før sammenslåingen i henhold til pensjonsplan som ikke blir videreført etter § 11-2 annet ledd. Dette gjelder ikke hvis alle tidligere pensjonsordninger skal opphøre og avvikles etter reglene i loven her.

(2) Pensjon opptjent av arbeidstakere i foretak som slås sammen, men som ikke blir overført til det overtakende foretaket, skal sikres ved pensjonsbevis etter reglene i kapittel 6 og § 7-9, med mindre annet følger av §§ 12-2 eller 12-3.

§ 11-4. *Midler knyttet til tidligere pensjonsordning*

(1) Når pensjonsordningen i det overtakende foretaket overtar forpliktelsene i henhold til tidligere ordninger i de foretak som omfattes av sammenslåingen, skal de ulike deler av midler som etter §§ 5-1 første ledd, 7-8 annet ledd og 7-11 annet ledd er knyttet til pensjon opptjent i de tidligere ordningene, overføres til pensjonsordningen. Det samme gjelder premiereserve og tilleggsavsetninger knyttet til pensjonsopptjening etter § 7-7.

(2) Sammenslåingstidspunktet legges til grunn ved beregningen av midler som omfattes av første ledd. Dersom det overtakende foretak skal ha pensjonsordning etter grunnmodellen, skal midler i reguleringsfondet for en tidligere pensjonsordning fordeles ut fra lønn mellom medlemmer som omfattes av § 4-8 første og annet ledd og benyttes som engangstillegg til medlemmenes pensjonsbeholdninger. Pensjonsreguleringsfond i tidligere pensjonsordning fordeles forholdsmessig mellom pensjonsbeholdningene for medlemmer som har uttatt pensjon, og benyttes til pensjonsregulering for disse medlemmene etter § 4-20 tredje ledd annet punktum.

(3) Midler i premiefond knyttet til tidligere pensjonsordninger overføres til premiefond for det overtakende foretaks pensjonsordning.

(4) Skal det overtakende foretaket ha pensjonsordning i livsforsikringsselskap, og har foretak som deltar i sammenslåingen hatt pensjonsordning i pensjonskasse, gjelder første til tredje ledd ved overføringen av midler knyttet til pensjonsordning i pensjonskassen. For øvrig skal pensjonskassen avvikles etter § 13-4.

(5) Skal de tidligere pensjonsordningene i foretak som deltar i sammenslåingen avvikles

fordi det overtakende foretaks pensjonsordning ikke overtar forpliktelsene i henhold til de tidligere ordningene etter § 11-3 første ledd, gjelder reglene i §§ 13-3 og 13-4, likevel slik at:

- a. Fordeling av premiefond etter § 13-3 tredje ledd bare foretas for så vidt det trengs midler fra premiefondet for å sikre medlemmenes rett til opptjent pensjon.
- b. Øvrige midler i premiefondet overføres til premiefondet for den nye pensjonsordningen i samsvar med tredje ledd.

§ 11-5. *Virksomhetsoverdragelse*

(1) Overtar et foretak virksomheten i et annet foretak fordi dette skal avvikles, gjelder reglene i §§ 11-2 til 11-4 tilsvarende når minst to tredeler av de arbeidstakere som har vært medlemmer i pensjonsordningen i dette foretaket, samtidig overføres til det overtakende foretaket og blir medlemmer av dets pensjonsordning etter loven her. Pensjonsbevis for rett til opptjent pensjon skal utstedes etter reglene i kapittel 6 og § 7-9 til medlemmer som ikke blir overført.

(2) Blir mindre enn to tredeler av arbeidstakerne overført til det overtakende foretaket og dets pensjonsordning, skal midlene knyttet til pensjonsordningen i det foretak som avvikles, fordeles etter reglene i § 12-1 annet og tredje ledd mellom gruppen av arbeidstakere som blir overført og gruppen av arbeidstakere som ikke blir overført til det overtakende foretak.

(3) Midler som tilordnes gruppen av arbeidstakere som overføres til det overtakende foretaket, skal overføres til pensjonsordningen og benyttes til å sikre arbeidstakernes rett til pensjon opptjent ved overtakelsen. (4) Midler som tilordnes gruppen av arbeidstakere som ikke blir overført til det overtakende foretaket, skal fordeles mellom de enkelte arbeidstakerne etter reglene i § 13-3 og benyttes til å sikre arbeidstakernes rett til opptjent pensjon ved pensjonsbevis utstedt etter reglene i kapittel 6 og § 7-9.

§ 11-6. *Det overtakende foretak skal ha innskuddspensjonsordning*

(1) Dersom det overtakende foretaket skal ha egen pensjonsordning etter innskuddspensjonsloven, skal tidligere pensjonsordninger etter loven her omdannes på samme måte etter reglene i § 13-5 eller videreføres etter reglene i innskuddspensjonsloven § 11-2 tredje ledd, med mindre alle tidligere pensjonsordninger skal opphøre og avvikles etter reglene i loven her.

Kapittel 12. Deling av foretak mv.

§ 12-1. Deling av foretaket

(1) Bli et foretak som har pensjonsordning etter loven her, delt opp i to eller flere nye foretak, skal pensjonsordningen deles etter reglene i paragrafen her. Dette gjelder ikke når pensjonsordningen blir videreført som felles pensjonsordning for de nye foretakene etter reglene i kapittel 10.

(2) De medlemmer av pensjonsordningen som ved delingen av foretaket overføres til et av de nye foretakene, skal regnes som en egen gruppe ved fordelingen av midlene i pensjonsordningen og være medlemmer i de nye foretakenes pensjonsordninger. Medlemmer som ikke blir overført til noen av de nye foretakene, skal sikres rett til opptjent pensjon ved utstedelse av pensjonsbevis etter reglene i kapittel 6 og § 7-9. Bli en del av foretakets virksomhet avvirket i forbindelse med delingen, gjelder § 12-3 tilsvarende.

(3) Ved delingen av pensjonsordningens midler skal hver gruppe tilordnes de midler som er knyttet til rett til pensjon opptjent på delings tidspunktet av medlemmene i gruppen. For øvrig gjelder reglene i § 11-4 første og annet ledd tilsvarende ved beregningen av de midler som skal tilordnes hver gruppe. Pensjonsordningens premiefond skal fordeles ut fra gjennomsnittet for hver gruppe av årlige premier for ny opptjening av pensjon i delingsåret og året etter.

(4) Har det foretak som deles pensjonsordning i pensjonskasse, skal pensjonskassen avvirkles etter § 13-4, likevel slik at risikoutjevningfond og egenkapital deles og tilordnes hvert av de nye foretakene på grunnlag av de midler som er tilordnet hvert foretaks gruppe av medlemmer etter tredje ledd.

(5) De midler som tilordnes hvert av de nye foretakene og dets gruppe av medlemmer, skal overføres til tilsvarende pensjonsordning for det nye foretaket i samme eller annen pensjonsinnretning og benyttes til å sikre medlemmenes rett til opptjent pensjon i den nye pensjonsordningen.

(6) Bli et foretak etablert ved delingen og deretter sluttet sammen med et annet foretak, gjelder reglene i kapittel 11.

(7) Skal et nytt foretak ha ny pensjonsordning etter innskuddspensjonsloven, kan foretaket benytte midlene tilordnet den gruppen av arbeidstakere som overføres til foretaket, til å sikre medlemmenes rett til opptjent pensjon i pensjonsordningen. Foretaket kan også videre-

føre den tidligere pensjonsplanen for denne gruppen av medlemmer, enten etter reglene om omdanning i § 13-5 eller ved videreføring av pensjonsplanen etter reglene i innskuddspensjonsloven § 11-2 tredje ledd. For øvrig skal midlene tilordnet denne gruppen benyttes til å sikre medlemmenes rett til opptjent pensjon ved utstedelse av pensjonsbevis etter reglene i kapittel 6 og § 7-9.

§ 12-2. Utskilling av en del av foretaket

(1) Bli en del av foretaket utskilt til eget foretak, og skal en del av medlemmene i pensjonsordningen overføres til det nye foretaket, gjelder § 12-1 tilsvarende. Er det mindre enn en tredel av de arbeidstakere som er medlemmer i foretakets pensjonsordning som skal overføres til det nye foretaket, kan likevel:

a. Premiefondet unntas fra fordeling etter § 12-1 tredje ledd.

b. Fordeling etter § 12-1 fjerde ledd unnlates.

(2) Bli virksomhet i foretaket utskilt og overført til annet foretak, og skal en del av medlemmene i foretakets pensjonsordning overføres til dette foretaket, gjelder første ledd tilsvarende. Har dette foretaket egen pensjonsordning etter loven her, gjelder reglene i §§ 11-2 til 11-4 tilsvarende.

(3) Bli virksomhet i foretaket utskilt og overført til annet foretak med innskuddspensjonsordning, gjelder reglene i § 12-1 syvende ledd tilsvarende.

§ 12-3. Avvikling av virksomhet i foretaket

(1) Bli en virksomhet i foretaket utskilt og avvirket, skal midlene knyttet til pensjonsordningen fordeles mellom den gruppe av medlemmer som må slutte i foretaket, og den gruppe av medlemmer som blir tilbake i foretaket og dets pensjonsordning, etter reglene i § 12-1 tredje ledd. Er pensjonsordningen i pensjonskasse, skal risikoutjevningfondet fordeles etter reglene § 12-1 fjerde ledd.

(2) Medfører avviklingen av virksomhet i mindre enn to tredeler av de arbeidstakere som er medlemmer i pensjonsordningen må slutte i foretaket, skal likevel:

a. Premiefondet ikke fordeles etter første ledd.

b. Fordeling etter § 12-1 fjerde ledd unnlates.

(3) Midlene tildelt den gruppe som skal slutte i foretaket, skal benyttes til å sikre medlemmenes rett til opptjent pensjon ved utstedelse av pensjonsbevis etter reglene i kapittel 6 og § 7-9. § 13-3 tredje ledd tredje og fjerde punktum gjelder tilsvarende.

(4) Paragrafen her gjelder tilsvarende dersom virksomheten i foretaket innskrenkes i løpet av to år på en slik måte at det må likestilles med en avvikling av en virksomhet. Finanstilsynet avgjør i tvilstilfelle om dette er tilfellet.

Kapittel 13. Opphør, avvikling og omdanning

§ 13-1. Opphør av pensjonsordningen

(1) Foretaket kan bestemme at pensjonsordning etter loven her skal opphøre og avvikles eller omdannes etter reglene i dette kapittel. Før beslutning treffes, skal spørsmålet forelegges styringsgruppen for pensjonsordningen eller styret i pensjonskassen.

(2) Pensjonsordningen skal opphøre når det følger av bestemmelse i loven her at pensjonsordningen skal opphøre.

(3) Sluttes foretaket å betale premie til pensjonsordningen, skal ordningen opphøre med mindre det foreligger midler i premiefondet til dekning av premien.

§ 13-2. Vedtak om avvikling av foretakets virksomhet

(1) Pensjonsordningen skal opphøre når foretaket treffer vedtak om at virksomheten i foretaket skal avvikles.

(2) Skal foretaket avvikles fordi dets virksomhet overføres til annet foretak, gjelder reglene i §§ 11-2 til 11-6.

(3) Treffes det vedtak om at foretaket og dets virksomhet skal deles i to eller flere nye foretak, gjelder reglene i § 12-1.

§ 13-3. Avvikling av pensjonsordningen

(1) Når en pensjonsordning opphører, skal midlene knyttet til ordningen fordeles og anvendes i samsvar med bestemmelsene i paragrafen her, med mindre annet er særskilt fastsatt i loven. Fordelingen av midlene skal fastsettes på grunnlag av et avviklingsoppgjør basert på beregninger foretatt av ansvarshavende aktuar i pensjonsinnretningen.

(2) Midlene knyttet til ordningen skal fordeles på medlemmene på tidspunktet for opphør av ordningen. Reglene i § 11-4 første og annet ledd gjelder tilsvarende ved beregningen.

(3) Midler i premiefondet overføres til foretaket.

(4) Midler tilordnet et medlem skal benyttes til å sikre medlemmets rett til opptjent pensjon ved utstedelse av pensjonsbevis etter reglene i kapittel 6 og § 7-9 og i tilfelle til fortsatt premiebeting.

§ 13-4. Særregler for pensjonskasser

(1) Når en pensjonskasse opphører og avvikles, skal midler i risikoutjevningfondet overføres til premiefondet.

(2) Egenkapitalen i pensjonskassen etter sluttregnskapet skal anvendes som fastsatt i vedtektene. For øvrig kan egenkapitalen med Finanstilsynets samtykke utbetales til foretaket.

§ 13-5. Omdanning til innskuddspensjonsordning og lukking

(1) Et foretak som har pensjonsordning etter loven her og som i stedet vil opprette pensjonsordning etter innskuddspensjonsloven, skal avvikle pensjonsordningen etter reglene i kapitlet her for så vidt foretaket ikke viderefører pensjonsordningen helt eller delvis etter reglene i annet til fjerde ledd. Midler i premiefondet kan overføres til innskuddsfond for den nye pensjonsordningen.

(2) Foretaket kan velge å videreføre pensjonsordning for arbeidstakere som er medlemmer på tidspunktet for opprettelsen av ny innskuddspensjonsordning. Arbeidstakerne skal kunne velge å gå over til ny innskuddspensjonsordning. Den videreførte ordningen kan ikke endres slik at utformingen av rett til alderspensjon, uførepensjon og etterlattepensjoner i de to ordningene gir ytelser som står i et mindre rimelig forhold til hverandre enn på tidspunktet for opprettelsen av ny ordning.

(3) Foretaket kan velge å videreføre pensjonsordning bare for arbeidstakere som er medlemmer av ordningen på tidspunktet for opprettelse av ny innskuddspensjonsordning, og som da har 15 år eller mindre igjen til opptjeningsalderen. I så fall skal også medlemmer som er uføre eller arbeidsuføre med rett til sykepenger inngå i den videreførte ordningen. Ved slik videreføring av tjenestepensjonsordning, omfattes ikke disse arbeidstakere av annet ledd annet punktum. Medlemmer som nevnt i annet punktum skal ved friskmelding uten rett til uførepensjon gå over til innskuddspensjonsordningen. Annet ledd tredje punktum gjelder tilsvarende.

(4) Foretaket kan etter avtale med arbeidstakerne eller deres organisasjoner videreføre pensjonsordning for medlemmer som er uføre eller arbeidsuføre med rett til sykepenger på tidspunktet for opprettelse av ny innskuddspensjonsordning. Medlemmer med rett til uførepensjon med en uføregrad på 100 prosent skal likevel sikres ved pensjonsbevis etter reglene i kapittel 6 og § 7-9.

Medlemmer som nevnt i første punktum skal ha rett til å velge å gå over til ny innskuddspensjonsordning. De skal gå over til innskuddspensjonsordningen ved friskmelding uten rett til uførepensjon, og det skal da utstedes pensjonsbevis etter kapittel 6 og § 7-9. Annet ledd tredje punktum gjelder tilsvarende.

(5) Dersom pensjonsordningens administrasjonsreserve ikke er tilstrekkelig til å dekke kostnadene ved å utstede pensjonsbevis ved avvikling eller omdanning av pensjonsordningen etter paragrafen her, skal de resterende kostnadene først dekkes av midler i premiefondet og deretter ved innbetaling fra foretaket dersom midlene i premiefondet ikke er tilstrekkelig.

Kapittel 14. Ikrafttredelse. Overgangsregler

§ 14-1. Ikrafttredelse

Loven gjelder fra det tidspunkt Kongen fastsetter.

§ 14-2. Overgangsregler

(1) Bestemmelsene i lov 21. desember 2005 nr. 124 om obligatorisk tjenstepensjon, unntatt

§ 5, gjelder tilsvarende for kollektive tjenstepensjonsordninger som opprettes i henhold til loven her.

(2) Bestemmelsene i skatteloven § 6-46 første ledd bokstavene a) og c) gjelder tilsvarende for arbeidsgivers rett til fradrag for årlige innskuddspremier, risikopremier og andre kostnader og tilskudd knyttet til tjenstepensjonsordning i henhold til reglene i lov om kollektiv tjenstepensjonsforsikring kapittel 4 avsnittene II til IV, samt for tilskudd til premiefond for tjenstepensjonsordningen etter reglene i kapittel 5 avsnitt III.

(3) Bestemmelsene i skatteloven § 6-47 første ledd bokstav b) gjelder tilsvarende for trygdedes rett til fradrag for tilskudd til tjenstepensjonsordningen i henhold til en tilskuddordning i samsvar med vilkår og regler i lov om kollektiv tjenstepensjonsforsikring § 4-24.

(4) Kongen kan gi nærmere overgangsregler.

Norges offentlige utredninger

2012 og 2013

Statsministeren:

Rapport fra 22. juli-kommisjonen. NOU 2012: 14.

Arbeidsdepartementet:

Arbeidsrettede tiltak. NOU 2012: 6.

Grunnlaget for inntektsoppgjørene 2012. NOU 2012: 11.

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet:

Bedre beskyttelse av barns utvikling. NOU 2012: 5.

Politikk for likestilling. NOU 2012: 15.

Finansdepartementet:

Fripoliser og kapitalkrav. NOU 2012: 3.

Pensjonslovene og folketrygdreformen II.

NOU 2012: 13.

Samfunnsøkonomiske analyser. NOU 2012: 16.

Pensjonslovene og folketrygdreformen III.

NOU 2013: 3.

Fiskeri- og kystdepartementet:**Fornyings-, administrasjons- og kirke-
departementet:**

Mer effektiv konkurranselov. NOU 2012: 7.

Ventetid – et spørsmål om tillit. NOU 2012: 12.

Hindre for digital verdiskaping. NOU 2013: 2.

Forsvarsdepartementet:**Helse- og omsorgsdepartementet:**

Om kjærlighet og kjøletårn. NOU 2012: 17.

Justis- og beredskapsdepartementet:

Trygg hjemme. NOU 2012: 4.

Ny utdanning for nye utfordringer. NOU 2012: 8.

Gjennomføring av Rotterdamreglene i sjøloven.

NOU 2012: 10.

Kommunal- og regionaldepartementet:**Kulturdepartementet:**

Det livssynsåpne samfunn. NOU 2013: 1.

Kunnskapsdepartementet:

Til barnas beste. NOU 2012: 1.

Landbruks- og matdepartementet:**Miljøverndepartementet:****Nærings- og handelsdepartementet:**

Rett om bord. NOU 2012: 18

Olje- og energidepartementet:

Energiutredningen – verdiskaping,

forsyningssikkerhet og miljø. NOU 2012: 9.

Samferdselsdepartementet:**Utenriksdepartementet:**

Utenfor og innenfor. NOU 2012: 2.

Bestilling av publikasjoner

Offentlige institusjoner:

Departementenes servicesenter

Internett: www.publikasjoner.dep.no

E-post: publikasjonsbestilling@dss.dep.no

Telefon: 22 24 20 00

Privat sektor:

Internett: www.fagbokforlaget.no/offpub

E-post: offpub@fagbokforlaget.no

Telefon: 55 38 66 00

Publikasjonene er også tilgjengelige på
www.regjeringen.no

Trykk: 07 Xpress 02 /2013